T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU (CEZA ve CEZA USULÜ HUKUKU)
ANABİLİM DALI

CEZA HUKUKUNDA ZAMANAŞIMI

Yüksek Lisans Tezi

Fahri Gökçen TANER

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Muharrem ÖZEN

Ankara-2007

Kısaltmalar Cetveli

Giriş…….....1

BİRİNCİ BÖLÜM

ZAMANAŞIMI HAKKINDA TEMEL BİLGİLER

I. GENEL OLARAK ……3

II. ÖZEL HUKUKTA BELİRLİ BİR SÜRENİN GEÇMESİ ……4

III. KAMU HUKUKUNDA ZAMANAŞIMI……10

1. Kavram……12

2. Ceza Hukukunda Zamanaşımının Tarihçesi……..13

IV. ZAMANAŞIMININ CEZA HUKUKUNDAKİ YERİ……19

1. DÜŞME NEDENLERİNİN SINIFLANDIRILMASI ve ÖZELLİKLERİ……19

A. Sınıflandırma Sorunu……19

B. Davayı ve Cezayı Düşüren Genel Nedenlerinin Özellikleri……21

2. DAVA VE CEZAYI DÜŞÜREN GENEL NEDENLERİN ÇEŞİTLERİ……..23

V. ZAMANAŞIMININ HUKUKİ NİTELİĞİ……23

1. Muhakeme Hukukuna Ait Bir Kurum Olduğunu Kabul Eden Görüş……...24

2. Maddi Ceza Hukukuna Ait Bir Kurum Olduğunu Kabul Eden Görüş……..…26

3. Karma Nitelikte Bir Kurum Olduğunu Kabul Eden Görüş……27

4. Türk Hukukundaki Durum ve Görüşümüz……28

VI. ZAMANAŞIMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER……33

1. ZAMANAŞIMININ LEHİNDEKİ GÖRÜŞLER……..34

A. Manevi Ceza Görüşü……34

B. Islah Görüşü……35

C. Delillerin Bozulması ve Kaybolması Görüşü……..37

D. Psikolojik Değişim Görüşü……38

E. Unutma Görüşü……..40

F. Takibatın Terki Görüşü……42

G. Devletin Soruşturma ve Kovuşturmadaki İhmalinin Yaptırımı Olduğu Görüşü……...43

H. Sosyal Yararın Yokluğu Görüşü……43

2. ZAMANAŞIMININ ALEYHİNDE OLAN GÖRÜŞLER……45

A. BECCARIA'nın Görüşleri……45

B. BENTHAM'ın Görüşleri……..46

C. Pozitivist Yazarların Görüşleri……46

D. Günümüzde Zamanaşımına Karşı Çıkanların Görüşleri……47

3. GÖRÜŞÜMÜZ……48

VII. KANUN KOYUCUNUN ZAMANAŞIMI SÜRELERİNİ HANGİ ESASA GÖRE BELİRLEDİĞİ SORUNU……...52

VIII. CEZA KANUNLARININ ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI ve ZAMANAŞIMI……54

İKİNCİ BÖLÜM

DAVA ZAMANAŞIMI

I. KAVRAM ve TERİM…….....61

II. DAVA ZAMANAŞIMINA UĞRAMAYAN SUÇLAR…….....63

1. ZAMANAŞIMINA UĞRAMAYAN SUÇLARIN ORTAYA ÇIKIŞI ve ULUSLARARASI CEZA HUKUKUNDAKİ KONUYA İLİŞKİN GELİŞMELER……..…63

2. SOYKIRIM SUÇU, İNSANLIĞA KARŞI SUÇLAR ve BU SUÇLARI İŞLEMEK İÇİN ÖRGÜT KURMA veya YÖNETME SUÇU……70

3. TCK İKİNCİ KİTAP DÖRDÜNCÜ KISIMDA YER ALAN YURTDIŞINDA İŞLENMİŞ SUÇLARDAN, AĞIRLAŞTIRILMIŞ

MÜEBBET HAPİS, MÜEBBET HAPİS VEYA ON YILDAN FAZLA HAPİS CEZASI GEREKTİRENLER……..71

III. DAVA ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BELİRLENMESİ……72

1. SUÇUN BAĞLI OLDUĞU ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN HANGİ CEZAYA GÖRE BELİRLENECEĞİ SORUNU……72

A. ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN SOYUT CEZA SİSTEMİNE GÖRE BELİRLENMESİ (KANUNDA YAZILI CEZAYA GÖRE BELİRLENMESİ -OBJEKTİF SİSTEM)……73

B. ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN SOMUT CEZA SİSTEMİNE GÖRE BELİRLENMESİ (SUÇLUYA VERİLMESİ GEREKEN CEZAYA GÖRE BELİRLENMESİ - SÜBJEKTİF SİSTEM) ……75

C. TCK'DA KABUL EDİLEN SİSTEM VE GÖRÜŞÜMÜZ……77

2. ÇOCUKLARIN İŞLEDİĞİ SUÇLARDA DAVA ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BELİRLENMESİ……83

3. SEÇİMLİK CEZAYI GEREKTİREN SUÇLARDA ZAMANAŞIMI…86

4. SUÇLARIN İÇTİMAI HALİNDE ZAMANAŞIMINA ESAS ALINACAK CEZA……86

IV. DAVA ZAMANAŞIMININ BAŞLAMASI VE SONA ERMESİ……87

1. DAVA ZAMANAŞIMININ HANGİ GÜNDEN BAŞLAYACAĞI SORUNU……87

A. SUÇUN ORTAYA ÇIKTIĞI GÜNDEN BAŞLAMASI DÜŞÜNCESİ……87

B. SAVCILIĞIN SORUŞTURMAYA İLİŞKİN İLK İŞLEMİ YAPTIĞI GÜNDEN BAŞLAMASI DÜŞÜNCESİ…….....89

C. SUÇUN İŞLENDİĞİ GÜNDEN BAŞLAMASI DÜŞÜNCESİ…...90

D. SUÇUN İŞLENDİĞİ GÜNÜ TAKİP EDEN GÜNDEN BAŞLAMASI DÜŞÜNCESİ……..91

E. TÜRK HUKUKUNDA KABUL EDİLEN SİSTEM VE GÖRÜŞÜMÜZ……91

2. ÇEŞİTLİ SUÇ TÜRLERİNE GÖRE DAVA ZAMANAŞIMININ BAŞLAMASI……...95

A. TCK'NIN ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BAŞLANGICININ AÇIKÇA BELİRLEDİĞİ SUÇ TÜRLERİ……95

a. Tamamlanmış Suçlar ……95

b. Kesintisiz Suçlar……102

c. Teşebbüs Halinde Kalan Suçlar……104

d. Zincirleme Suçlar……..…105

B. DAVA ZAMANAŞIMININ BAŞLANGICININ ŞARTA BAĞLANDIĞI HALLER……..……..107

a. Mağduru Çocuk Olan Suçlarda Çocuğun On Sekiz Yaşını Bitirmesi……109

b. Askeri Suçlarda Askeri Mükellefiyetlerin veya Bizzat Girilen Taahhüdün Bitmesi ……..111

c. Evlenme Yasaklarına Aykırılık Suçunda Evliliğin İptali Kararının Kesinleşmesi……112

d. İftira Suçunda Mağdurun Fiili İşlemediğinin Sabit Olması……..113

C. DİĞER SUÇLAR……..113

a. Cezalandırılabilme Şartı İçeren Suçlar……113

b. İştirak Halinde ve Dolayısıyla Faillikle İşlenen Suçlar……114

c. İtiyadi Suçlar……..115

d. Ceza Muhakemesi Şartına Bağlı Olan Suçlar……..116

3. DAVA ZAMANAŞIMINI SÜRESİNİN DOLMASI……116

V. DAVA ZAMANAŞIMININ DURMASI……116

1. GENEL OLARAK……..117

2. DAVA ZAMANAŞIMINI DURDURAN NEDENLER ……..120

A. İZİN YA DA KARAR ALINMASI İÇİN İLGİLİ MAKAMA BAŞVURU YAPILMASI……..121

B. BEKLETİCİ SORUN……128

C. FAİL HAKKINDA VERİLEN KAÇAKLIK KARARI……133

D. BANKACILIK KANUNU KAPSAMINDAKİ KAMU DAVALARINDA DOSYANIN BİLİRKİŞİYE GÖNDERİLMESİ..134

E. KAMU DAVASININ AÇILMASININ ERTELENMESİ……..136

F. KAMU DAVASINDA VERİLEN HÜKMÜN AÇIKLANMASININ ERTELENMESİ……..137

G. UZLAŞMA TEKLİFİNDE BULUNULMASI……..139

H. ASKERİ SUÇLARDA……..141

3. DAVA ZAMANAŞIMININ DURMASININ SONUÇLARI……..142

VI. DAVA ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ……....145

1. GENEL OLARAK……145

2. DAVA ZAMANAŞIMINI KESEN NEDENLER……152

a. Şüpheli veya Sanığın Cumhuriyet Savcısı Tarafından İfadesinin Alınması veya Sorguya Çekilmesi……...153

b. Şüpheli Veya Sanıklardan Biri Hakkında Tutuklama Kararı Verilmesi……157

c. Suçla İlgili Olarak İddianame Düzenlenmesi.……...161

d. Sanıklardan Bir Kısmı Hakkında Mahkûmiyet Hükmü Verilmesi……..164

3. DAVA ZAMANAŞIMININ KESEN NEDENLERİN BAZI ORTAK ÖZELLİKLERİ ve SONUÇLARI.……168

A. DAVA ZAMANAŞIMININ KESEN NEDENLERİN BAZI ORTAK ÖZELLİKLERİ……..……168

B. DAVA ZAMANAŞIMININ KESİLMESİNİN SONUÇLARI….170

4. YENİDEN YARGILAMAYI GEREKTİREN SUÇLARDA DAVA ZAMANAŞIMININ BAŞTAN BAŞLAMASI…..175

VII. DAVA ZAMANAŞIMININ SONUÇLARI……..180

VIII. DAVA ZAMANAŞIMI İLE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI……188

IX. DAVA ZAMANAŞIMI KURUMUNUN GELECEĞİ…..…….190

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZA ZAMANAŞIMI

I. GENEL OLARAK

1. KAVRAM ……197

2. TERİM……..……....201

II. CEZA ZAMANAŞIMININ UYGULANMADIĞI SUÇLAR……..201

1. SOYKIRIM SUÇU, İNSANLIĞA KARŞI SUÇLAR ve BU SUÇLARI İŞLEMEK İÇİN ÖRGÜT KURMA veya YÖNETME SUÇU…….....203

2.TCK'NIN ÖZEL HÜKÜMLER KİTABININ DÖRDÜNCÜ KISMINDA YER ALAN SUÇLARDAN YURTDIŞINDA İŞLENENLERİN AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET HAPİS, MÜEBBET

HAPİS VEYA ON YILDAN FAZLA HAPİS CEZALARINDAN BİRİ İLE CEZALANDIRILMASI HALİNDE……..204

III. CEZA ZAMANAŞIMI SÜRELERİNİN BELİRLENMESİ……...206

1. SUÇUN BAĞLI OLDUĞU CEZA ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BELİRLENMESİ……206

2.ÇOCUKLARIN İŞLEDİĞİ SUÇLARDA CEZA ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BELİRLENMESİ……..211

3.HAK YOKSUNLUKLARININ BAĞLI OLDUĞU ZAMANAŞIMI SÜRESİ……212

IV. CEZA ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BAŞLAMASI……...214

1. Hükmün Kesinleşmesi……...215

2. İnfazın Kesintiye Uğraması……...216

V. CEZA ZAMANAŞIMININ DURMASI……..217

1. GENEL OLARAK……217

2. CEZA ZAMANAŞIMINI DURDURAN NEDENLER……218

A. MİLLETVEKİLLİ SIFATININ KAZANILMASI……...218

B. CGTİHK'DA GÖSTERİLEN BAZI SUÇLAR BAKIMINDAN HÜKÜMLÜNÜN ASKER OLMASI……222

C. HÜKÜMLÜNÜN BİR BAŞKA CEZADAN DOLAYI CEZA İNFAZ KURUMUNDA BULUNMASI……222

D. CEZANIN İNFAZININ ERTELENMESİ veya DURDURULMASI……224

3. CEZA ZAMANAŞIMININ DURMASININ SONUÇLARI……224

VI. CEZA ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ……225

1. GENEL OLARAK……225

2. CEZA ZAMANAŞIMINI KESEN NEDENLER……226

A. MAHKÛMİYET HÜKMÜNÜN İNFAZI İÇİN YETKİLİ MERCİ TARAFINDAN HÜKÜMLÜYE YAPILAN TEBLİGAT……227

B. MAHKÛMİYET HÜKMÜNÜN İNFAZI İÇİN YETKİLİ MERCİ TARAFINDAN HÜKÜMLÜNÜN YAKALANMASI……230

C. HÜKÜMLÜNÜN ZAMANAŞIMI SÜRESİ İÇERİSİNDE İKİ YILDAN FAZLA HAPİS CEZASINI GEREKTİREN KASITLI BİR SUÇ İŞLEMESİ……233

3. CEZA ZAMANŞIMININ KESİLMESİNİN SONUÇLARI……235

VII. CEZA ZAMANAŞIMININ SONUÇLARI……237

SONUÇ ……241

KAYNAKÇA……248

KISALTMALAR CETVELİ

ACK	Alman Ceza Kanunu
AD	Adalet Dergisi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AJP	Actualite Juridique Pénal
AÜEHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYİBGK	Askeri Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
AYM	Anayasa Mahkemesi
C	Cilt ya da Cahier
CD	Ceza Dairesi
CGTİHK	Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CHD	Ceza Hukuku Dergisi
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
GP	Gazette du Palais
İBD	İstanbul Barosu Dergisi
İCK	İtalyan Ceza Kanunu
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
KBİBB	Kazancı Bilişim İçtihat Bilgi Bankası
KHUKA	Kamu Hukuku Arşivi

N	Numero ya da Number
PA	Les Petites Affiches
RD	Recueil Dalloz
RDS	Recueil Dalloz et Sirey
RGTS	Resmi Gazete Tarihi ve Sayısı
RPS	Revue Pénale Suisse
RSC	Revue de Science Criminel et Droit Compare
S.	Sayı
s.	Sayfa
SGT	Son görüntülenme tarihi
SİM	Siyasi İlimler Mecmuası
SJ	La Semanie Juridique
T.	Tome
TBBD	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TH	Türk Hukuk
UCM	Uluslararası Ceza Mahkemesi
V	Volume
Y	Yıl ya da Yargıtay
YCGK	Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YİBGK	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
YKD	Yargıtay Kararları Dergisi

G İ R İ Ş

İncelememizin konusu ceza hukukunda zamanaşımıdır. Bu bağlamda Türk Hukuku incelenirken, yalnızca suçlara ilişkin zamanaşımı üzerinde durulacak ve kabahatler incelenmeyecektir.

Zamanaşımı konusu ceza hukukunun en tartışmalı konularında bir tanesini teşkil etmektedir. Özellikle ülkemizde yargılama sürelerinin uzun olması nedeniyle, zamanaşımı kurumu sık sık fiili bir affa dönüştüğü gerekçesiyle eleştirilmekte ve toplumun tepkisini çekmektedir. Çalışmamızda zamanaşımı kurumunu incelenirken, bir yandan da yapılan eleştirilerin haklı olup olmadığı hakkında bazı tespitlerde bulunulacaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde hem dava hem de caza zamanaşımı kurumları bakımından ortak olan hususlar üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda zamanaşımının ceza hukukundaki yerine ilişkin kısa bir girişin ardından, tarihte ilk olarak özel hukukta ortaya çıkması nedeniyle, belirli bir sürenin geçmesine özel hukukta bağlanan sonuçlar, ceza hukuku dışında kalan kamu hukuku alanlarında zamanaşımı kavramı ve ceza hukukundaki tarihçesi incelenecektir. Zamanaşımının Türk Ceza Hukukundaki yerini belirlemek amacıyla davayı ve cezayı düşüren nedenler üzerinde durulduktan sonra, zamanaşımının hukuki niteliği ve esası hakkındaki görüşler incelenecektir. Birinci bölüm, kanun koyucunun zamanaşımı sürelerinin belirlenmesinde hangi esasa dayandığı ve zamanaşımına ilişkin kanunların zaman bakımından uygulanması konularıyla sona ermektedir.

İkinci bölümün konusu, çalışmanın ağırlıklı kısmını oluşturan dava zamanaşımıdır. Bu bağlamda dava zamanaşımı kavramı ve çeşitli ülkelerde bu kavramı karşılayan terimler üzerinde durulduktan sonra, uluslararası hukukta zamanaşımına uğramayan suç kavramının ortaya çıkışı ve hukukumuzda zamanaşımına uğramayan suçlar üzerinde durulacaktır. Dava zamanaşımı süresinin belirlenmesi, başlangıcı, başlangıcının şarta bağlandığı haller ve

dolması konularının ardından; dava zamanaşımı engelleri olarak ifade edilen durma ve kesme nedenleriyle, TCK'nın 66. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan dava zamanaşımını yeniden başlatan neden incelenecektir. Bu bölüm dava zamanaşımının sonuçları, hak düşürücü sürelerle karşılaştırılması ve kurumun geleceğine yönelik bazı tespit ve değerlendirmelerle bitmektedir.

Ceza zamanaşımı başlıklı üçüncü bölümde ise; ceza zamanaşımı kavramı ve çeşitli ülkelerde bu kavramı karşılayan terimler üzerinde durulduktan sonra, ceza zamanaşımına uğramayan suçlar incelenecektir. Ceza zamanaşımı sürelerinin başlangıcı, durması ve kesilmesinin ardından ele alınacak olan ceza zamanaşımının sonuçları, üçüncü bölümüm son konusudur.

Gerek ikinci gerekse üçüncü bölümde, her konuya ilişkin Yargıtay kararlarına sistematik bir biçimde değinilmeye çalışılmış, böylece metnin bütünlüğü bozulmadan öğretinin yanında uygulamada ortaya çıkan görüşlerin de yansıtılmasına çalışılmıştır. Yararlandığımız Yargıtay kararlarının tamamı, 1 Haziran 2005'ten sonra verilenler de dahil olmak üzere, 765 sayılı TCK'ya ilişkindir. Bunun nedeni, genellikle 5237 sayılı TCK'nın zamanaşımına ilişkin hükümleri 765 sayılı TCK'dan daha aleyhe olduğundan, 5237 sayılı TCK'nın uygulama alanı bulmamasıdır. 5237 sayılı TCK'ya ilişkin kararların sayısı, 1 Haziran 2005'ten sonra işlenen suçların zamanaşımına uğrayıp uğramadığına ilişkin tartışmaların ortaya çıkmaya başlayacağı, 2013 yılından itibaren artmaya başlayacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ZAMANAŞIMI HAKKINDA TEMEL BİLGİLER

IX. GENEL OLARAK

Ceza hukukunda zamanaşımı, devletin cezalandırma yetkisini ortadan kaldıran bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Suçun işlenmesinin ardından geçen zaman diliminin, devletin vereceği cezayı aşağıda incelenecek olan çeşitli gerekçelerle işlevsiz hale getireceğine ilişkin düşünceler zamanaşımının esasını oluşturmaktadır. Zamanaşımına uğramama kavramı hiçbir şeyi unutmayı kabul etmezken, af kurumu her şeyi unutmayı önermektedir.[1] Zamanaşımı kurumu ise bu iki uç düşüncenin tam ortasında yer almakta ve eğer zamanı geldiyse unutmak gerektiğini savunmaktadır.

Dava ve ceza zamanaşımı, 5237 sayılı TCK'nın birinci kitabının dördüncü bölümünde davanın ve cezanın düşürülmesi başlığı altında düzenlenmiştir. Dava zamanaşımı süresinin dolması kamu davasının düşmesine yol açmaktadır. Ceza zamanaşımının dolması ise, sanık hakkında verilen cezanın düşmesine ve böylece infaz edilebilme imkânının ortadan kalkmasına yol açmaktadır.

Belirli bir sürenin geçmesinin, gerek kamu hukukunda gerekse özel hukukta birbirinden farklı gerekçelerle, bir takım değişikliklere yol açtığı kabul edilmiş ve geçen süreye hak düşümü ve zamanaşımı olmak üzere iki tür sonuç bağlanmıştır. Bunlara ek olarak özel hukukta bir de süreye bağlı haklar vardır.

[1] Bkz. **OST:** Le temps du droit, Paris, 1999, s. 140.

İnceleme konumuz olan zamanaşımı, ceza hukukuna özel hukuktan geçen bir kurumdur. Kurumun düşünsel temellerinin özel hukuk alanında bulunması ve ceza hukuku alanındaki zamanaşımının özel hukuktan ayrılmasının tarihsel olarak çok sonralara rastlaması nedeniyle, öncelikle özel hukuk alanına zamanaşımı ve benzer kurumlara değinilmesi gerekli görülmüştür.

Aşağıda, ceza hukukunda zamanaşımı kurumunun temellerini ortaya koymak amacıyla belirli bir zamanın geçmesinden kaynaklanan hukuki kurumlar hakkında kısaca bilgi verilerek, zamanaşımının çeşitli hukuk alanlarındaki yeri ve işlevi üzerinde durulduktan sonra, ceza hukukunda zamanaşımının incelenmesine geçilecektir.

X. ÖZEL HUKUKTA BELİRLİ BİR SÜRENİN GEÇMESİ

Özel hukukta belirli bir sürenin geçmesine ait olduğu hukuk dalına göre çeşitli sonuçlar bağlanmıştır. Bu hukuk dalında belirli bir sürenin geçmesi süreye bağlı haklar, hak düşürücü süre ve zamanaşımı olmak üzere başlıca üç başlık altında incelenmiştir.[2]

Süreli haklarda, belirli bir süreye bağlı olarak varlığını sürdüren hak süre sonunda hak sona erer.[3] Süreli haklarda, sürenin durması veya kesilmesi söz konusu değildir.[4]

[2] **OĞUZMAN:** Borçlar Hukuku Dersleri, C. I, İstanbul 1987, s. 369 ve 370.

[3] **OĞUZMAN:** s. 369.

[4] **TUNÇOMAĞ:** Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I, 6. Bası, İstanbul 1976, s. 1239.

Hak düşürücü sürelerde, hakkın korunmasına yarayan fiillerin yapılmaması ile hak kendiliğinden sona erer. Başka bir deyişle hak düşürücü sürede hakkın sona eriş nedeni, belirli bir sürenin geçmesi değil, o süre içerisinde gerekli bazı fiillerin yapılmamış olmasıdır.[5] Hak düşürücü süreler ilk planda, hukuki bir durumun meydana gelip gelmemesine ya da hukuki bir ilişkinin kurulup kurulmamasına ilişkin bulunmaktadır.[6] Hak düşürücü süreler borç ilişkileriyle benzer ilişkilerde, yenilik doğuran haklarda etkilidir.[7]

Özel hukukta zamanaşımı kendi içerisinde, kazandırıcı (iktisabi) zamanaşımı ve düşürücü zamanaşımı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Eşya hukukuna ait bir kurum olan kazandırıcı zamanaşımı, belirli bir sürenin geçmesiyle bir kimsenin ayni hak (özellikle mülkiyet hakkı) iktisap etmesine neden olmaktadır.[8] Bu tür zamanaşımının kabul edilmesindeki etken, malın mülkiyetin kime ait olduğuna dair belirsizliğinin uzun süre devam etmemesindeki kamu yararıdır.[9] Borçlar hukukunun konusu olan düşürücü zamanaşımı ise, alacak hakkının belli bir süre kullanılmaması yüzünden "dava edilebilme niteliğinden yoksun kalabilmesini" ifade eder. Böylece, zamanaşımı alacak hakkını sona erdirmemekte, fakat onun dava edilebilme niteliğini zayıflatarak onu bir eksik borç haline getirmektedir.[10] Düşürücü zamanaşımı ise, eskiye dayanan alacakların hiç doğmadığı ya da sona ermiş olduğu yönündeki

[5] **TUNÇOMAĞ:** s. 1236.

[6] **TEKİNAY:** Borçlar Hukuku, 3. Bası, İstanbul 1974, s.779 vd.

[7] **EREN:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, İstanbul 2001, s. 1270.

[8] **REİSOĞLU:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 5. Bası, Ankara 1983, s. 275.

[9] **BERGEL-BRUSCHI-CIMAMONTI:** Traité de droit civil, Paris 2000, s.200; **AUBRY-RAU:** Cours de droit civil français, Paris 1869, s. 324.

[10] **TEKİNAY:** s. 782; **EREN:** s. 1270.

hayat tecrübelerine dayanmaktadır. Böylece, uzun süre sonra ortaya çıkacak alacak iddialarına karşı borçlunun korunması ve hukuki ilişkilerdeki güvenliğin sağlanması amaçlanmaktadır.[11] Alacak hakkı dışında kalan haklar, ilke olarak zamanaşımına uğramamaktadır.[12]

Özel hukuk öğretisinde kaybettirici zamanaşımının alacağın dava edilebilme niteliğini zayıflatması çeşitli görüşlere bağlanmaktadır. Bu görüşlerden ilki, alacak hakkının üzerinden uzun zaman geçmesine rağmen kullanılmamasının onun sona erdiğine ya da hiç var olmadığına dair bir karine teşkil ettiğidir. İkinci görüşe göre, alacağına karşı uzun süre kayıtsız kalan kişinin, bu hakkın artık korunmaya değer olmadığını kabul etmiş sayılması gerekmektedir. Bir diğer görüş, uzun süre geçtikten sonra borçlunun ya da mirasçılarının borçtan sorumlu tutulmalarının kamu yararına aykırı olduğunu kabul etmiştir. Son olarak, aradan uzun zaman geçtiği için incelenmesi zor eski olaylarla mahkemelerin işlerini arttırılmaması gerektiği de ileri sürülmüştür.[13]

Kanunlarda yer alan sürelerin[14] zamanaşımı süresi mi yoksa hak düşürücü süre mi olduğunu belirlemek için sürenin geçmesiyle hakkın sona erip ermediğine göre belirlenir. Buna göre hak sona eriyorsa hak düşürücü süre, hakkın dava edilebilme niteliği zayıflıyor ise zamanaşımı söz konusu

---

[11] Bkz. **MAZEAUD -MAZEAUD-MAZEAUD-CHABAS:** Leçons de droit civil, T.II, 12^{e} edition, Paris 2000, s. 1206; **TUTUMLU:** Türk Borçlar Hukukunda Zamanaşımının Anlamı, Durması ve Kesilmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1990, s. 7.

[12] **EREN:** s. 1271.

[13] **TEKİNAY:** s. 780 ve 781; **OĞUZMAN:** s. 369; **EREN:** s. 1270.

[14] Mevzuattaki çeşitli zamanaşımı sürelerini içeren eski tarihli bir inceleme için bkz. **UYGUR:** "Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler", ABD, Y. 1975, S.5, Eylül-Ekim, s. 675 vd.

olmaktadır.[15] Bu iki kurum aynı kökten gelseler de sonuçları ve özellikleri itibariyle birbirlerinden farklıdırlar. Hak düşürücü süre hâkim tarafından re'sen dikkate alınan bir itiraz niteliğinde iken, zamanaşımı re'sen gözetilemeyen bir def'i niteliği taşımaktadır. Ayrıca durma ve kesme nedenleri zamanaşımına özgü olup, hak düşürücü süreler bakımından söz konusu değildir.[16]

Özel hukuk alanında ortaya çıkan ilk zamanaşımı türü, eşya hukukunun alanına giren kazandırıcı zamanaşımıdır. Antik Yunan'da, zamanaşımı kurumunun var olup olmadığı tam olarak kanıtlanamadığından, Roma Hukuku'nda Usucapio olarak adlandırılan kazandırıcı zamanaşımının, zamanaşımın ilk türü olduğu kabul edilmektedir. Ortaya çıkışı konusunda çeşitli görüşlerin varlığına rağmen, Usucapio'nun 12 Levha Kanunu zamanında tanıdığı konusunda kuşku yoktur (M.Ö. 451-449).[17] Bu zamanaşımı türü sanılanın aksine belirli bir süre devam eden zilyetliğe mülkiyet hakkı tanımak amacıyla değil, mülkiyetin kime ait olduğu konusundaki uyuşmazlık giderilerek kamu yararının korunması ve kamu düzeninin sağlanması amacıyla getirilmiştir.[18] Dava zamanaşımına karşılık gelen, prescription longi temporis'in (uzun zaman def'i) ortaya çıkışına ilişkin ilk yazılı belge ise M.S. 199-200 yıllarına tekabül etmektedir.[19]

---

[15] **VELİDEDEOĞLU-KAYNAR:** Borçlar Hukuku Umumi Hükümler, 3. Bası, İstanbul 1960, s.216.

[16] **TEKİNAY:** s. 781 vd.; **OĞUZMAN:** s. 369; **REİSOĞLU:** s. 275 vd; **EREN:** s. 1271.

[17] **ÇELEBİCAN:** Roma Eşya Hukuku, Ankara 2000, s. 178;

[18] **GÜNAL:** Roma Hukukundan Günümüze Kazandırıcı Zamanaşımı ile Mülkiyetin İktisabı (Usucapio), Ankara 2007, s. s. 36 ve 38.

[19] **CHEVREAU:** Le temps et le droit: la réponse de rome l'aproche de droit privé, Paris 2006, s. 107 ve 112; **LEVY-CASTELDO:** Histoire de droit civil, Paris 2002, s. 604.

Bu konuda üzerinde durmak istediğimiz son husus, ceza hukukunda kabul edilen durma ve kesme nedenlerinin düşünsel temelini oluşturması nedeniyle, düşürücü zamanaşımının durma ve kesilme nedenlerinin kabulünü gerektiren nedenlerdir:

Zamanaşımı borçluyu korumak ve onu uzun süre bir belirsizliğe muhatap bırakmamak için kabul edilmiştir. Buna karşılık durma ve kesme nedenleri ise alacaklıyı koruma amacını taşımaktadır.[20] Özel hukukta zamanaşımı fikri istenildiği gibi tasarruf edilebilen bir hakkın varlığı düşüncesine dayanır ve bu nedenle serbest hareket etme imkânı olmayan kişiye karşı zamanaşımı süresinin işlememesi (contra non valentem agere non currit prescriptio) kuraldır.[21] Dolayısıyla, alacaklının elinde olmayan ve alacak hakkının talep edilmesini güçleştiren ya da imkânsız hale getiren bazı durum ve ilişkilerin var olması durumlarına özgü olarak, zamanaşımı süresinin işlemesinin haksız sonuçlara yol açmasını önlemek amacıyla, bazı sosyal ve ahlaki düşüncelerin de etkisiyle, durma nedenleri kabul edilmiştir.[22] Ceza hukukundaki durma nedenleri ise, kural olarak, özel hukukta gelişen zamanaşımı teorisine uygun bir şekilde, davanın yürütülmesini imkânsız kılan ve aşağıda ayrıntılı olarak incelenecek olan bazı fiili durumlardan ibarettir.

Zamanaşımını kesen nedenler ise, borç ilişkisinin taraflarınca yapılan fiiller ya da yetkili organlarca yapılan işlemlerden ibarettir.[23] Bu fiil ya da işlemler, borç

---

[20] **ERGENEKON:** Türk Borçlar Hukukunda Müruru Zamanın Kat'ı, Ankara 1960, s. 10.

[21] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), İstanbul 1951, s. 3; **VELİDEDEOĞLU-KAYNAR:** s.220.

[22] **TUNÇOMAĞ:** s.1275; **REİSOĞLU:** s. 280 ve 281; **TUTUMLU:** s. 68; **ERGENEKON:** s. 11 ve 12.

[23] **TUTUMLU:** s. 79; **ERGENEKON:** s. 26; **EREN:** s. 1280.

ilişkisinin halen sürdüğünü ve alacaklının borcunun peşinde olduğunu gösterdiklerinden, bu hallerin varlığı karşısında zamanaşımı süresinin işliyor olması haklı görülmemiştir.[24] Kanun böylece hem alacaklıyı korumuş, hem de kesilmenin ardından zamanaşımının yeniden ve tam olarak işleyeceğini kabul ederek, zamanın yok edici etkilerinin bertaraf edilebilmesini mümkün kılmıştır.[25] Ceza hukukundaki kesme nedenleri ise, yine özel hukuka benzer şekilde, ceza muhakemesi süjelerinin bazı işlemlerinden ibarettir. Aşağıda incelenecek bu işlemler de, o güne dek işleyen zamanaşımının yok sayılmasını gerektirecek kadar önemli bir nitelik taşımaktadır.

XI. KAMU HUKUKUNDA ZAMANAŞIMI

Kamu hukukunda, her hukuk alanında bulunan kendilerine özgü dava açma sürelerinin yanında, ceza hukukunda ve vergi hukukunda özel zamanaşımı süreleri öngörülmüştür.

Vergi hukukunda zamanaşımı, vergi idaresinin, vergi alacağını tahakkuk ettirme ve tahsil edebilme yetkisini ortadan kaldıran bir neden olup,[26] kendi içerisinde tahakkuk zamanaşımı ve tahsil zamanaşımı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tahakkuk zamanaşımı, ceza hukukundaki dava zamanaşımına; tahsil zamanaşımı ise ceza zamanaşımına benzer nitelikteyse de, bu benzerlik kısmi niteliktedir.[27] Vergi hukukunda zamanaşımının kabulünde de, vergi

[24] **KILIÇOĞLU:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, Ankara 2006, s. 651.

[25] **OESCH:** Essai dogmatique sur la prescription en droit suisse, Laussanne 1934, s. 36.

[26] **ÇAĞAN:** Türk Vergi Hukukunda Süreler (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1975, s. 41.

[27] **ÖNCEL-KUMRULU-ÇAĞAN:** Vergi Hukuku, Ankara 1998, 6. Bası, s.145.

alacağının uzun süre belirsiz kalmaması, ispat güçlükleri, vergi dairesinin daha etkin çalışmasını sağlamak, adalet ve eşitlik ilkesini gözetmek ve yargı organlarının yükünü hafifletmek gibi kamu yararından kaynaklanan etkenler rol oynamıştır.[28] Tüm kamu hukuku dallarında olduğu gibi bu iki hukuk dalında da zamanaşımı re'sen dikkate alınırken, zamanaşımından vazgeçilmesi yönünden iki hukuk dalı birbirinden ayrılır. Ceza hukukunda sanığın ceza zamanaşımından vazgeçmesi mümkün değilken (TCK m. 72) , vergi hukukunda tahsil zamanaşımı süresi dolmasına rağmen yükümlü borcunu rızası ile ödeyebilir. Öte yandan VUK'nın 113. maddesinin birinci fıkrasında, tarh zamanaşımında kanunda belirtilen sürelerin geçmesiyle mükelleflerin müracaatı olmasa da vergi alacağını kaldırdığından, tarh zamanaşımının bu haliyle bir hak düşürücü süre niteliği taşıdığı söylenebilir.[29] Fakat yine de tarh zamanaşımında sürelerin, suçun ağırlığına göre belirlenmesi bu kurumun ceza hukukundan da izler taşıdığını göstermektedir. [30]

3. Kavram

Hukukun diğer alanlarında dava açmak hakkını zayıflatan ya da bir hakkın sona ermesine yol açan zamanaşımı ceza hukukunda, hem ceza ilişkisinin düşmesini hem de ceza ilişkisi kesin hükümle sonuçlanıp infaz ilişkisi kurulduğu takdirde, bu ilişkinin ortadan kalkmasını gerektirir.

---

[28] Bkz. **ÇAĞAN:** s. 137-139.

[29] **ARSLAN:** Vergi Hukukunda Zamanaşımı, Ankara 2007, s. 30.

[30] **ARSLAN:** s. 30.

Ceza hukukunda belirli bir süre geçmesiyle, ceza davası açılmasını engelleyen ya da açılmış bir dava varsa bu davanın düşmesine yol açan süre dava zamanaşımı; kesin hükmün üzerinden belirli bir süre geçmesiyle hükümde yer alan cezanın infazını önleyen süre ise ceza zamanaşımı olarak adlandırılır. Bu iki zamanaşımı süresi birer anayasal kurum olmalarıyla diğer hukuk alanlarındaki zamanaşımı sürelerinden ayrılır. Türk Hukuk Tarihinde, dava ve ceza zamanaşımı kurumlarına anayasal nitelik tanıyan ilk anayasa 1982 Anayasası'dır.[31]

4. Ceza Hukukunda Zamanaşımının Tarihçesi

Her ne kadar öğretide bazı yazarlar Atina Hukuku'nda da zamanaşımının var olduğunu ispat etmeye çalışmışlarsa da, eldeki verilerin yetersizliği nedeniyle bu iddianın tartışmalı niteliğini koruduğunu ifade etmek gerekir.[32] Bu nedenle, ceza hukukunda zamanaşımının ilk örneklerinin Roma

[31] Bu noktada 1982 Anayasası'nın 38/2. maddesi dava zamanaşımı bakımından 765 ve 5237 sayılı Ceza kanunlarından farklı bir terim benimsediğini belirtmek gerekmektedir. Anayasa'nın dava zamanaşımına karşılık gelmek üzere benimsediği terim "suç zamanaşımı"dır. 765 sayılı TCK'nın 104. maddesi "Hukuku amme davasının müruruzaman sonucu ortadan kalkması"ndan, 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesi ise 765 sayılı TCK'daki kavramla aynı anlama gelmek üzere- daha modern bir Türkçe'nin ürünü olan "kamu davasının zamanaşımı sonunda düşmesi"nden bahsetmektedir. Her ne kadar Anayasamız ve Ceza Kanunlarımız iki farklı isim kullanıyorlarsa da, kastedilenin aynı kavram olduğunu şüphe yoktur. Biz çalışmamızda daha doğru olduğunu düşündüğümüz ve TCK'nın da benimsediği isim olan, "dava zamanaşımını" kullanacağız.

[32] **VARINARD:** La prescription de l'action publique, Lyon 1973, s. 28.

Hukuku'nda ortaya çıktığı genel olarak kabul edilmektedir.[33] Roma Hukukunda, Cumhuriyet döneminde ve İmparatorluk döneminin başlarında, zamanaşımına ait bir kaynağa rastlanmamıştır; bu nedenle bu dönemlerde zamanaşımının bilinmediği sonucuna varılmaktadır.[34] Özellikle ceza kovuşturmasının re'sen yapılmaya başlaması ile gerek uygulamada gerek öğretide zamanaşımı kurumu belirmiştir.[35] Zamanaşımına ilişkin ilk uygulama şahsi davalarda belirmiş ve preatora getirilen bu davalarda bir yıllık zamanaşımının uygulanacağı tespit edilmişti.[36]

Ceza hukuku alanında zamanaşımını kabul eden bilinen ilk metin, M.Ö. 17 yılında yürürlüğe giren bir Roma kanunu olan "Lex Iulia de Adulteriis Coercendis" olmuştur.[37] Bu kanun cinsel suçlardan bakire ya da dul bir kadınla ilişkiye girme, fuhuşa aracılık etme ve erkeğin zinası suçları için beş yıllık bir dava zamanaşımı süresi öngörmekteydi.[38] Sürenin beş yıl olması o günün geleneklerine göre bu zaman dilimi içerisinde bir affın ya da dini bir arınmanın gerçekleştiği inancına dayanmaktaydı.[39] Bu dönemde Roma Hukuku'nda

---

[33] **MOAZZAMI:** La prescription de l'action pénale en droit français et en droit suisse, Montreux 1952, s. 21.

[34] Bkz. **ÖNDER:** Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. II-III, İstanbul 1992, s 769; **PESSINA:** Enciclopedia del diritto penale italiano, V. III, Milano 1906.

[35] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-II, s 769.

[36] Bkz. **ROSENGART:** La prescription de l'action publique en droit français et allemand, Montreux 1936, s. 5.

[37] Bkz. **GARRAUD:** Théorique et Pratique du Droit Pénal Français T.2, 3. edition ,Paris 1914, s. 546; **LISZT:** Traité de Droit Pénal Allemand (çev: René LOBSTEIN), T.1, Paris 1911, s. 431; **PESSINA:** Enciclopedi del diritto penale italiano, V. III, Milano, 1906, s. 310; **MANZINI:** Trattato di diritto penale italiano, V. III, Torino 1981, s. 524; Lex Iulia de adulteris'in orijinal metni için bkz. http://webu2.upmf-grenoble.fr/Haiti/Cours/Ak/Leges/Iulia_ adulteriis.html (SGT: 15.02.2007).

[38] **PESSINA:** V. III, s. 310; **GARRAUD:** T.2, s. 546.

[39] **PESSINA:** V. III, s. 310; **GARRAUD:** T.2, s. 546.

zamanaşımı daha sistematik bir kurum haline gelmemişti ve ağır suçlar zamanaşımının kapsamı dışında bırakılmıştı.[40] M.S. 4. yüzyılda Roma Hukukunda neredeyse tüm suçlar için yirmi yıllık zamanaşımı kural haline gelmiştir.[41] Bu hukuk sisteminde, zamanaşımının esasının unutma düşüncesine dayandığı kabul edilmekteydi.[42]

Öğretide hâkim görüş, Roma Hukukunda zamanaşımına uğramayan suçların da olduğu yönündedir (doğan çocuk yerine başkasını gösterme, üst soy öldürme, dini inkâr suçları vb.). Roma Hukukunda zamanaşımı kamu düzeninden değildi ve re'sen göz önüne alınmamaktaydı. Zamanaşımının durmasının ihtiyari olarak mümkün olduğu bazı haller var olmasına karşın, zamanaşımını kesen nedenler kabul edilmemişti. Roma Hukuku'nda zamanaşımının gösterdiği başka bir özellik yalnızca dava zamanaşımının kabul edilmesi, ceza zamanaşımına ise yer verilmemesidir.[43]

Kilise Hukukunda zamanaşımından söz eden herhangi bir kaynak bulunmamaktadır. Ceza zamanaşımının ise asla kabul edilmediği bilinmektedir.[44]

Roma Hukuku, Ortaçağ'da hem İtalyan hem de Fransız Hukuku'nu etkilemiş ve yirmi yıllık zamanaşımı süresi hem dava hem de ceza zamanaşımı olarak bu ülkelerde kural haline gelmiştir. Öte yandan Roma Hukuku'nda

---

[40] **VARINARD:** La prescription de l'action publique, s. 29.

[41] Bkz. **GARRAUD:** T.2, s. 546; **DÖNMEZER-ERMAN:** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım C.III, 12. Bası, İstanbul 1997, s.244.

[42] **MAHINZ:** La prescription de l'action publique et de l'action civile, Bordeaux 1943, s.2.

[43] Bkz. **MOAZZAMI:** s. 22-25.

[44] Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 12; **MANZINI:** V. III, s. 524 ve 525.

olduğu gibi, Fransız ve İtalyan Hukuku'nda da yirmi yıldan daha az sürede zamanaşımına uğrayan suçlar olduğu gibi zamanaşımına uğramayan suçlar da vardır.[45] Fransız Hukukunun, Fransız Devrimi'ne kadar gösterdiği en önemli özellik, krala karşı ve devlet aleyhine işlenen suçların zamanaşımı kapsamı dışında tutulmasıdır. Ceza zamanaşımı ise ilk kez 1791 tarihli Fransız Ceza Kanunuyla kabul edilmiştir.[46]

Ortaçağda, özellikle itham sisteminden tahkik sistemine geçilmesiyle birlikte zamanaşımı ihmal edilmeye başlandı. Tahkik sisteminde bir davacı olmadığı, re'sen harekete geçildiği ve bu yüzden suçların çok geç öğrenildiği ileri sürülerek, zamanaşımı kurumunun tahkik sistemiyle bağdaşmayacağı kabul edilmiştir.[47]

Zamanaşımı Ortaçağ Alman Hukuku'nda yer almamaktaydı. Her ne kadar 1532 tarihli Caroline'de de bu konuda bir hüküm bulunmamaktaysa, Alman öğretisi ve yargı organları tarafından, Roma Hukukunda yer alan zamanaşımına ilişkin kuralların Ortak Hukuk'ta da uygulanabileceği ifade edilmiştir. 16. ve 17. yüzyıllarda yalnızca dava zamanaşımının Alman Hukuku'na girdiği görülmektedir. 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başında KANT ve HEGEL'in, cezalandırma hakkının zamanaşımına uğraması görüşüne karşı çıkan görüşlerinin etkisiyle Alman hukukunda zamanaşımı istisnai bir niteliğe bürünmüştür. Alman hukukuna zamanaşımı kavramının ikinci kez girmesi ise,

[45] **DEL PERO:** La prescription pénale, Lausanne 1993, s. 19 ve 20.

[46] **TANER:** Ceza Hukuku Umumi Kısım, 3. Basım, İstanbul 1953, s. 678 ve 679; **GARRAUD:** T.2, s. 547; **ROSENGART:** s. 7.

[47] Bkz. **ROSENGART:** s. 7

Fransız Ceza Kanunu'ndan etkilenen Alman İmparatorluk Ceza Kanunu'nda hem dava hem de ceza zamanaşımı kurumlarının yer almasıyla olmuştur. [48]

Avrupa'da ortaya çıkan zamanaşımı konusundaki gelişmeler, Roma Hukuku'ndan uzak kalan İngiltere'yi etkilememiştir.[49] Konuya tarihi açıdan yaklaşan bir görüş "Anglo-Amerikan Hukuku'nda uzun süre "Tüm ceza soruşturmalarının Kral adına yapıldığı, Kralın hata yapmayacağı ve dolayısıyla, ondan kaynaklanan bir gecikmeden hak kaybı doğmayacağı" inancıyla zamanaşımı kabul edilmediği yönündedir".[50] Başka bir görüş ise yine kültür ve tarih noktasından hareketle Anglo-Amerikan Hukuku'nda zamanaşımının kabul edilmemesinin " dünyevi günahları hoş görmenin Katolik inancının bir parçası olduğunu ve bu inancın inkârı olan Protestanlıkta zamanaşımının kabul edilmesinin, bu inkâra zıt düşeceği" düşüncesi olabileceğini ileri sürmektedir.[51] Konuyu hukuki açıdan ele alan diğer bir görüş ise, Anglo-Amerikan Hukukunda zamanaşımının kabul edilmemesinin, bu hukuk alanındaki deneysel bakış açısının ve daha bükülgen metotlar kabul etme eğiliminin bir sonucu olduğu yönündedir.[52] Böylece her somut olayda, kovuşturmaya devam etmekte yarar olup olmadığının somut olarak belirlenmesi sağlanmaktadır.[53] Nitekim bu hukukta dava zamanaşımının dahi kabul edilmediği zamanlarda, mahkemelerin

---

[48]**GARRAUD:** T.2, s. 547; **ROSENGART:** s. 7; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 13; **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 245.

[49] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 12.

[50] Bkz. **MOAZZAMI:** s. 53; **VERDUSSEN-DEGRAVE:** La clémence et la constitution belge, Bruxelles 2006, s. 100.

[51] **JONES:** " Droit anglais", in Juridictions nationales et crimes internationaux, Paris, 2002, s. 61.

[52] **DELMAS MARTY:** "La responsabilité pénale en echec", in Juridictions nationales et crimes internationaux, Paris 2002, s. 618 ve 619.

[53] **DELMAS MARTY:** s. 619.

üzerinden çok uzun süre geçmiş suçların kovuşturulmasına, kovuşturma hakkının kötüye kullanılması gerekçesiyle izin vermediği yönündeki kararlara rastlanmaktadır.[54] Anglo-Amerikan hukukunun esasında olmayan zamanaşımı, kanunlar tarafından yaratılarak bu hukukun bir parçası haline gelmiştir.[55] Günümüzde bazı Anglo-Amerikan Hukuku ülkelerinde, kanunlarla dava zamanaşımı sürelerinin belirlendiği görülmektedir.[56] Ceza zamanaşımı ise hala kabul edilmemektedir.

İslam hukukçuları arasında hangi suç ve cezaların zamanaşımına tabi olması gerektiği konusunda bir görüş birliği olduğu söylenemez. Bu konuda çeşitli mezhepler, birbirlerinden farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazı hukukçular zamanaşımını genel bir düşme nedeni olarak kabul ederken, diğerleri zamanaşımının belli suç ve cezalar üzerinde etkili olan özel bir düşme sebebi olarak kabul etmişlerdir.[57] Günümüz İran Hukuku'nda ise, İran İslam Devrimi'nin ardından zamanaşımı ortadan kaldırılmıştır.[58] Fakat yine de İran'da dava zamanaşımı, 1999 tarihli Ceza Usul Kanunu kapsamında ve mağdur haklarını ihlal etmemek kaydıyla bazı suçlar açısından uygulanmaktadır.[59]

---

[54] Bkz. **JONES:** s. 62.

[55] **BAILYN:** "Statute of Limitations", http://articles.chooselaw.com/general/view/Statute-of-Limitations.282.html (SGT: 20.09.2007).

[56] İngiltere'de 1980 yılında kanunlaşan Limitation Act (kanun tam metni için bkz. http://www.statutelaw.gov.uk (SGT: 20.09.2007) ve ABD eyaletlerinde konuya ilişkin çıkarılan yasalar bu konuya örnek olarak verilebilir. Çeşitli ABD eyalaetlerindeki zamanaşımına ilişkin mevzuat ve zamanaşımını kabul etmeyen eyaletler için bkz. http://blog.laborlawtalk.com/ category/criminal-laws/criminal-statue-of-limitations-laws (SGT: 20. 11. 2007)

[57] **YEKEBAŞ:** Hukuku cezada müruruzaman, İstanbul 1930, s. 4; **SAR:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1989, s.13.

[58] **DELMAS MARTY:** s. 619.

[59] **DELMAS MARTY:** s. 619.

Osmanlı Hukukunda Tanzimat Fermanı'ndan önce kabul edilen ceza kanunlarında zamanaşımı yer almaktaydı. Fransa'dan iktibas edilen 1296 Tarihli Usulü Muhakematı Cezaiye Kanunun ise istinasız olarak dava ve ceza zamanaşımını kabul etmiş, dava zamanaşımını cinayetlerde on yıl, cünhalarda üç yıl, kabahatlerde bir yıl olarak; ceza zamanaşımını ise cinayetlerde yirmi yıl, cünhalarda beş yıl, kabahatlerde iki yıl olarak düzenlemiştir.[60]

Cumhuriyet döneminde ise, İtalya'dan iktibas edilen 1925 tarih ve 765 sayılı TCK'da, bugün Türk Ceza Hukuku'nda zamanaşımı kurumunun esasını oluşturan düzenlemelere yer verilmiştir.

XII. ZAMANAŞIMININ CEZA HUKUKUNDAKİ YERİ

1. DÜŞME NEDENLERİNİN SINIFLANDIRILMASI ve ÖZELLİKLERİ

A. Sınıflandırma Sorunu

Düşme, bilindiği üzere hüküm çeşitlerinden birisidir (CMK m. 223). Düşme hükmü, TCK'daki düşme nedenlerinin varlığı halinde ya da soruşturma veya kovuşturma şartlarının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması halinde verilir (CMK m. 223/8). Düşme nedenlerinin her biri farklı niteliklere sahip olduğundan, bunların tamamının davayı ve cezayı düşüren sebepler başlığı altında

[60] **TANER:** s. 680; İslam Ceza Hukuku'nda Zamanaşımıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **FENDOĞLU:** Türk Hukuk Tarihi, İstanbul 2000, s.449.

toplanması mümkün değildir.[61] Nitekim bu sınıflandırma zorluğunu da dikkate alan 5237 sayılı TCK, yalnızca genel nedenleri bünyesinde toplamıştır.

Davayı ve cezayı düşüren genel nedenler ceza kanununun genel kısmında yer alarak tüm suç ve cezalarda dava ceza ve ilişkisini düşürürken, özel nedenler kanunun özel kısmında veya özel ceza kanunlarında yer alır ve yalnızca belirlenen suçlar bakımından dava ve ceza ilişkisini düşürme niteliğine sahiptir.[62] Türk Hukukunda ise özel düşme nedenlerinden ikisi Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer almaktadır. Bunlardan ilki mahkeme tarafından yapılan uzlaştırma (CMK m. 254/2), diğeri ise hükmün açıklanmasının ertelenmesinin ardından hükmedilen denetim süresinin yeni bir suç işlenmeden ve denetimli serbestlik tedbirine uygun davranılarak geçirilmesidir (CMK m. 231/10).

Genel düşme nedenlerinden şikâyetin geri alınması[63] dışında kalanlar, dava aşamasında ortaya çıktıklarında davayı, infaz aşamasında ortaya çıktıklarında ise cezayı düşürürler.[64] 5237 sayılı TCK'nın 73. maddesinin dördüncü fıkrasında şikâyetin geri alınmasını hüküm kesinleşinceye kadar

---

[61] **BETTIOL:** "Suç ve Cezanın Sükutu Meselesi"(çev: Faruk EREM), AÜHFD,Y. 1955,C. XII, S.1-2, s. 1.

[62] **MANTOVANI:** Diritto penale parte generale, Padova 2001, 4[a] ed, s. 849; **CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT:** Türk Ceza Hukukuna Giriş, 4. Bası, İstanbul 2006, s.614.

[63] 5237 sayılı TCK hem şikâyetin geri alınmasını hem de şikâyetten vazgeçmeyi kapsar şekilde "şikayetten vazgeçme" terimini kullanmıştır. Oysa bu iki kavram birbirlerinden tamamen farklıdır. Biz, şikayetin geri alınmasını dana önceden yapılmış bir şikayetin geri alınması, şikayetten vazgeçmeyi ise şikayet hakkının kullanılmayacağının beyan edilmesi olarak anlamaktayız. Bu nedenle kullandığımız terminoloji, bu bakımdan 5237 sayılı TCK'dan farklıdır. "Şikayetin geri alınması" ve "şikayetten vazgeçme" kavramlarının farklılığı konusunda bkz. **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU:** Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2006, s. 86 vd; **TOROSLU-FEYZİOĞLU:** Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006, s.50 ve 51.

[64] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** Ceza Hukuku Genel Hükümler,14. Baskı, Ankara 1997, s. 933.

mümkün olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle şikâyetin geri alınması yalnızca davayı düşüren bir sebep olarak kabul edilmelidir. 5237 sayılı TCK'nın genel hükümler kitabının dördüncü bölüm başlığının "Davanın ve Cezanın Düşürülmesi" şeklinde konulmuş olması her ne kadar bölüm başlığı altında yer alan tüm nedenler bu nitelikleri haizmiş gibi bir izlenim yaratıyorsa da, şikâyetin geri alınmasının bu yönden farklı olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

B. Davayı ve Cezayı Düşüren Genel Nedenlerinin Özellikleri

Zamanaşımı kurumunun genel düşme nedenleri arasında yer alması nedeniyle çalışmamızda yalnızca bu sebeplerin üzerinde durmayı uygun bulmaktayız.

Genel düşme nedenleri kişisel niteliktedir, hangi sanık ya da hükümlü hakkında gerçekleşmiş ise yalnız o kişi için uygulanabilir.[65] Kişisellik özelliği sebebiyle suç ortaklarından birisi için zamanaşımı süresi dolarken diğerleri için sürmesi mümkündür.

Düşme nedenleri ilgili oldukları suça özgüdür. Bu özelliğin önemi kendisini bileşik suçlarda gösterir. Buna göre bileşik suç zaman aşımına uğrasa bile, bu suçun ağırlaştırıcı sebebini ya da unsurunu teşkil eden suçlar zamanaşımına uğramaz.[66]

---

[65] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C.III, s.201. Düşme sebeplerinin kişisel olmasının tek istisnası şikâyetin geri alınmasıdır, zira geri alma tüm ortaklara etki eder. Bu istisna, şikâyetin konusunun fiil olmasından kaynaklanmaktadır.

[66] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C.III, s.201.

Bir olayda birden fazla düşme nedeni söz konusu olursa, ceza ilişkisini ortadan kaldıranlar infaz ilişkisini düşürenlerden önce uygulanır; keza bu sebeplerin her biri ceza veya infaz ilişkisini düşürmekte ise, sanık veya hükümlünün lehine olan uygulanır.[67] Nitekim Yargıtay da zamanaşımının uygulanması sanığa herhangi bir külfet getirmediğinden, diğer düşme nedenlerine göre öncelikle uygulanacağı görüşündedir.[68]

Düşme nedenlerinin bir diğer özelliği ise, hâkim tarafından diğer nedenlerden önce dikkate alınmalarının gerekmesidir. Buna göre hâkim öncelikle olayda herhangi bir düşme nedeninin gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırmalı ve olayda düşme nedenlerinden biri gerçekleşmişse, bu nedeni uygulayarak davanın ortadan kaldırılmasına karar vermelidir.[69]

2. DAVA VE CEZAYI DÜŞÜREN GENEL NEDENLERİN ÇEŞİTLERİ

Davayı ve cezayı düşüren genel nedenler 5237 sayılı TCK'nın genel hükümler kitabının dördüncü bölümünde sayılmıştır. Bu nedenler, çalışmamızda zamanaşımının hukuk düzeni içerisindeki yerini belirlemek amacıyla incelendiğinden, yalnızca isimleri belirtilmekle yetinilecektir. Buna göre Türk Ceza Hukukunda yer alan genel düşme sebepleri sanık veya

[67] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C.III, s.202.

[68] YİBGK, E. 1983/2, K.1983/2, T. 11.04.1983, (bkz. **TAŞDEMİR:** s. 34); YCGK E. 1987, K. 1987/123, T. 16.03.1987 (KBİBB, SGT: 10.10.2007).

[69] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C.III, s.202. Yargıtay uygulaması da bu hususun incelemenin içerisinde bir ön sorun olarak ele alınması yönündedir bkz. YCGK E. 2007/9-77, K. 2007/114, T. 29.05.2007 (yayınlanmamıştır).

hükümlünün ölümü (TCK m. 64), af (TCK m. 65), dava ve ceza zamanaşımı (TCK m. 64-72) olmak üzere üç çeşittir. Aynı bölümde yer alan şikâyetin geri alınması(TCK m. 73/4) yukarıda açıklanan sebeplerden ötürü[70] yalnızca davayı düşüren bir sebeptir.

XIII. ZAMANAŞIMININ HUKUKİ NİTELİĞİ

Zamanaşımının hukuki niteliği konusunda üç temel görüş bulunmaktadır ve günümüzde dahi bu konuda bir görüş birliği sağlandığı söylenemez. Bu görüşlerin incelenmesine geçmeden önce, konunun önemi üzerinde kısaca durmak istiyoruz.

Zamanaşımına ilişkin kuralların maddi ceza hukukuna mı, yoksa muhakeme hukukuna mı ait olduğu salt teorik bir tartışmadan ibaret değildir. Konunun önemi, maddi ceza hukuku ile ceza muhakemesi hukuku kurallarının bazı alanlarda birbirlerinden farklı ilkelere tabii olmalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin zaman bakımından uygulamada maddi ceza hukuku bakımından geçerli olan ilke "sanık lehine olan kanunun uygulanması" iken, ceza muhakemesi hukukuna hâkim olan ilke "derhal uygulanırlıktır. Sadece bu durum bile, kurumun hukuki niteliğinin açıklığa kavuşturulması gereğini açıkça ortaya koymaktadır. Zira varılacak sonuç sanığın hukuki durumunu ciddi şekilde etkilemektedir. Buna ek olarak zamanaşımının hukuki niteliği, verilecek hükmün niteliğinin belirlenmesinde de önem taşımaktadır.

[70] Bkz. Birinci bölüm ,IV,2,A.

5. Muhakeme Hukukuna Ait Bir Kurum Olduğunu Kabul Eden Görüş

Zamanaşımının muhakeme hukukuna ait bir kurum olduğunu kabul eden yazarlar, aradan geçen zamanın devletin ceza verme yetkisine herhangi bir etki yapmadığı; ancak, ceza kovuşturmasına ve cezanın verilebilmesine engel olduğu düşüncesindedirler.[71] Buna göre zamanaşımının olumsuz bir muhakeme şartı niteliğinde olduğunu ileri sürmektedirler.[72] Bu görüşü savunan yazarların görüşleri şöyle özetlenebilir:

Zamanaşımı süresinin dolması halinde, mahkûmiyet veya beraat değil, düşme kararı verilmelidir. Gerek 765 sayılı gerekse 5237 sayılı TCK zamanaşımı kurumunu kamu davasını düşüren sebepler arasında düzenlediğine göre, kanunun da kurumun muhakeme hukukuna ait olduğunu kabul ettiği sonucuna ulaşılabilir. Zamanaşımının Ceza Muhakemesi Kanunu'nda değil, ceza kanununda düzenlenmesi bunun bir maddi ceza hukuku olduğunu göstermez. Zira muhakeme hukukuna ait olup ceza kanunu içerisinde düzenlenen pek çok kurum vardır.[73]

Bu görüşte olanlar, zamanaşımını delillerin kaybolacağı esası üzerine kurarlar ve genellikle ceza zamanaşımını kabul etmezler. Öte yandan, ceza zamanaşımını dava zamanaşımının devamı olduğu düşüncesiyle kabul eden yazarlar da vardır.[74]

---

[71] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C.III, s.251; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 775.

[72] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 775.

[73] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C.III, s.251; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 775; **UZUN:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1994, s.19.

[74] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 775.

Günümüzde Alman hukukunda hâkim olan görüş dava zamanaşımının, maddi ceza hukukuyla hiçbir ilişkisi bulunmayan, usuli bir engel olduğu yönündedir.[75] Mısır Hukukunda da, zamanaşımı bir usul hukuku kurumu olarak kabul edilmektedir.[76]

6. Maddi Ceza Hukukuna Ait Bir Kurum Olduğunu Kabul Eden Görüş

Bu görüşü kabul edenler kendi içlerinde ikiye ayrılmaktadırlar. Bazı yazarlar zamanaşımının suçun cezalandırılabilme niteliğini ortadan kaldıran bir etkisi olduğunu ileri sürmektedir.[77] Diğer görüşte olanlar ise zamanaşımının fiilin suç olma niteliğini ortadan kaldırmadığını, yalnızca devletin ceza verme yetkisini ortadan kaldırdığını ileri sürmektedirler.[78] Her iki görüşe göre de, zamanaşımı cezayı kaldıran bir sebeptir; yalnızca ceza kovuşturmasını değil, devletin ceza verme yetkisini de ortadan kaldırmaktadır.[79]

Dava sonunda verilecek hükümle ilgili olarak ikinci görüşte olan yazarlardan bazıları, zamanaşımının varlığı halinde dahi davaya sonuna dek devam edilerek mahkûmiyet ya da beraat hükmü verilmesini ve böylece ceza verme yetkisinin halen var olduğunun ilan edilmesi gerektiği, fakat sonuçta dava, zamanaşımına uğradığı için beraat kararı verileceği düşüncesindedirler.[80] Diğer yazarlar ise, zamanaşımı süresinin dolması halinde artık dava

---

[75] Bkz. **FROMONT-RIEG:** Introduction au droit allemand, T.II, Paris, Mars 1984, s. 286.

[76] **DELMAS MARTY:** s. 620.

[77] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 775; **UZUN:** s.18.

[78] Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 10; **DÖNMEZER-ERMAN:** C.III, s.251; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 775.

[79] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 775.

[80] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C.III, s.251.

açılamayacağı, açılmış davalara devam edilemeyeceği ve hükmedilmiş cezaların yerine getirilemeyeceği görüşündedirler.[81]

Son olarak eklemek gerekir ki bazı kanunların, suçun işlenmesinden uzun süre sonra yakalanan suçlunun cezasında indirim yapılacağını düzenlemesi, kurumun bir maddi ceza hukukuna ait olduğu gösterir. Zira böyle bir uygulama ancak maddi ceza hukuku yönünden mümkün olabileceği ileri sürülmüştür (örneğin Avusturya Ceza Kanunu).[82]

Arjantin, Brezilya, İtalya, İspanya, Meksika, Hollanda ve İsviçre'de, zamanaşımının maddi hukuka dâhil olduğu kabul edilmektedir.[83]

7. Karma Nitelikte Bir Kurum Olduğunu Kabul Eden Görüş

Zamanaşımının karma nitelik taşıdığını savunan yazarlara göre, bu kurum hem maddi ceza hukukuna hem de muhakeme hukukuna aittir. Bu niteliğinden dolayı zamanaşımı, hem devletin ceza verme yetkisini ortadan kaldırır hem de bir muhakeme engeli etkisi gösterir. Bu yazarlardan kurumun maddi ceza hukuku yönünün ağır bastığını düşünenler, devletin cezalandırma yetkisinin ortadan kalkmasının muhakeme hukukunda etkisini bir ceza muhakemesi engeli olarak gösterdiği düşüncesindedirler. Kurumun muhakeme hukuku yönünün ağır bastığını düşünenler ise, aradan geçen zamanda delillerin kaybolmasının muhakeme hukukuna ilişkin olduğu düşüncesiyle, bu hal

[81] Bkz. **İÇEL-AKINCI-ÖZGENÇ-SÖZÜER-MAHMUTOĞLU-ÜNVER:** İçel Yaptırım Teorisi, 3. Kitap, İstanbul 2000, s.350.

[82] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 776.

[83] **DELMAS MARTY:** s. 620.

zamanaşımı sonucu cezanın yerine getirilmesini önlediği için maddi ceza hukukunun da etkilendiğini kabul ederler.[84]

Bu anlayışta olan bazı yazarlar ise, dava zamanaşımının muhakeme kanununda, ceza zamanaşımının ise ceza kanununda yer alması gerektiğini savunmaktadırlar.[85] Bunlara göre dava zamanaşımı delillerin yitirilmesinden dolayı muhakeme hukukuna, ceza zamanaşımı ise sosyal yararın kalmaması nedeniyle maddi ceza hukukuna aittir.[86] Nitekim Fransız mevzuatında ceza zamanaşımı ceza kanununda, dava zamanaşımı ise muhakeme kanununda düzenlenmiştir.

8. Türk Hukukundaki Durum ve Görüşümüz

Öğretideki genellikle hukuki nitelik konusu bir bütün olarak incelenmiş, ceza ve dava zamanaşımı arasında bir fark gözetilmemiştir. Bu noktada unutulmaması gereken husus, hukuki nitelik konusundaki sorunun yalnızca dava zamanaşımı için söz konusu olduğudur. Zira ceza zamanaşımının muhakeme hukukuyla hiçbir ilgisi yoktur.[87] Biz, bu görüşü benimsediğimiz için, tartışmamızı yalnızca dava zamanaşımı yönünden sürdürmeyi ve öğretide zamanaşımının hukuki niteliği konusunda ileri sürülen görüşleri yalnızca dava zamanaşımı bakımından incelemeyi uygun buluyoruz.

---

[84] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 776; **UZUN:** s.19.

[85] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 993; **GÖKCEN:** "Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı", KHUKA, 2004 Mart, s. 25.

[86] Bkz. **İÇEL vd:** s. 350 ve 351.

[87] **İÇEL vd:** s. 351.

Öğretide dava zamanaşımının hukuki niteliği konusundaki görüş ayrılığının önemli nedenlerinden birisi, çeşitli ülkelerin mevzuatlarındaki birbirinden farklı nitelikteki kanun hükümlerinin varlığıdır.[88] İlk bakışta kurumun hem maddi ceza hukukuna hem de muhakeme hukukuna ait özellikler taşıdığı göze çarpmaktadır. Öğretinin, zamanaşımının hukuki niteliğini ortaya koymak amacıyla, mevzuatta gösterdiği dayanaklar şu şekilde özetlenebilir:

Kurumun maddi ceza hukukuna ait olduğunu ileri süren yazarlar, hem dava hem de ceza zamanaşımının TCK'da düzenlenmiş olmasının görüşlerini doğruladığını ileri sürmektedirler. Buna ek olarak bazı yazarlar, özel hukukta zamanaşımının Hukuk Usulü Kanununda değil, Medeni Kanunda düzenlenmiş olmasını, bu kurumun maddi hukuka dâhil olduğunun özel hukuk alanında da kabul edildiğine dair bir kanıt olarak göstermektedirler.[89] Başka bir dayanak ise Anayasa'dan çıkartılabilir. Anayasa'nın 38. maddesinin birinci fıkrasında aleyhteki kanunun geçmişe uygulanamayacağı belirtilmiş, ikinci fıkrada ise bu ilkenin dava ve ceza zamanaşımı yönünden de geçerli olduğu hükme bağlanmıştır. Böylece zamanaşımı maddi ceza hukukuna ait bir ilke ile teminat altına alınmış ve bu şekilde kurumun ceza muhakemesi kurumuna ait olduğu ileri sürülerek "derhal uygulanırlık" ilkesine tabi olduğunun ileri sürülmesi olanaksız hale getirilmiştir.

Zamanaşımının muhakeme hukukuna ait özellikler de taşıdığını ve dolayısıyla karma nitelikte olduğunu ileri sürenler, kurumun TCK'nın birinci

[88] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 10.

[89] Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 993.

kitabının dördüncü bölümünde "dava ve cezanın düşürülmesi" başlığı altında düzenlenmesinin görüşlerini desteklediğini ileri sürmektedirler. İleri sürülen başka bir dayanak ise, mahkemenin vereceği hükme ilişkindir. Hukukumuzda zamanaşımı süresinin dolması halinde, dava olduğu yerde kalmakta, failin suçlu ya da suçsuz olduğu sorunu çözümlenmemekte ve zamanaşımını re'sen dikkate alan hâkim davayı düşürmektedir. Bu duruma dikkat çeken bazı yazarlar, dava zamanaşımının yalnızca ceza verme yetkisini değil, açılmış olan davayı da etkilemesinin ve dava zamanaşımı süresinin dolmasının davanın dinlenmesine engel olmasının, kurumun karma nitelikte olduğunu gösterdiğini ileri sürmektedirler.[90]

Kanımızca ceza zamanaşımı gibi, dava zamanaşımı da bir maddi ceza hukuku kurumudur. Bunun nedeni, zamanaşımı süresinin dolmasının devletin ceza verme yetkisini ortadan kaldırmasıdır.[91] Bu yetkinin ortadan kalkmasının elbette muhakeme hukukunda da etkileri vardır fakat bu etkiler, zamanaşımının muhakeme kurumu niteliği taşımasından kaynaklanmaz. Söz konusu etkiler, ceza verme yetkisinin ortadan kalkmasının sonuçlarıdır. Bu sonuçları ileri sürerek, zamanaşımının bir muhakeme hukuku kurumu olduğu ileri sürmek, sonuç ile sebebi karıştırmak anlamına gelir.[92] Ceza muhakemesi hukuku, maddi

[90] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** s.252.

[91] Bu konu ile ilgili olarak KUNTER, ceza zamanaşımında ortadan kalkanın hükümlülük değil, devletin cezayı yerine getirebilme hakkı olduğunun altını çizmektedir. (**KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 10). Ayrıca bkz**. EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 994; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 776; **DEMİRBAŞ:** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Bası Ankara 2005, s.624; **SOYASLAN:** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara2005, s. 584; **HAFIZOĞULLARI:** Ceza Hukuku Ders Notları, Ankara, 2007-2008, *http://www.zekihafizogullari.com/CezaHukuku %20Ders%20Notlari.pdf*, s. 683. (SGT: 15/10/2007)

[92] **LOGOZ:** Commentaire de codé pénal suisse partié générale, Neuchatel 1939, s.303

hukuktan kaynaklanan bu değişiklikten doğal olarak etkilenmektedir. Bu etki bazı yazarlar tarafından "refleks etki" şeklinde adlandırılmaktadır.[93] Açıkladığımız nedenlere dayanarak, dava zamanaşımının maddi ceza hukukuna ait fakat muhakeme hukukunu da etkileyen bir kurum olduğu yönündeki hâkim görüşe[94] biz de katılıyoruz.

Zamanaşımının bir muhakeme hukuku kurumu olmadığını gösteren başka dayanaklar da vardır. Eğer zamanaşımı bir muhakeme hukuku kurumu olsaydı, zamanaşımı sürelerinin her bir suç için farklı belirlenmesini açıklamak imkânsız hale gelir ve tüm suçlar için tek bir süre belirlemek gerekirdi.[95] Oysa kanun koyucu suçların ağırlıklarına göre farklı süreler belirlemiştir ve bu durum ancak bir maddi ceza hukuku kurumu için mümkün olabilir.

Zamanaşımı süresinin dolması halinde mahkemenin vereceği kararın niteliği de başka bir tartışma konusudur. Kurumu maddi ceza hukuku kurumu olarak kabul eden yazarların bir kısmı, bu halde düşme değil beraat kararı verilmesi gerektiği düşüncesindedirler.[96] Biz, CMK'nın 223. maddesinin sekizinci fıkrasında yer alan ve zamanaşımı süresinin dolması halinde düşmeye hükmedilmesini gerektiren düzenlemeyi yerinde bulmaktayız. Bunun sebebi,

---

[93] Bkz. **ÖNDER:** s 776; **İÇEL vd:** s.351.

[94] **ÖZGENÇ:** Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2006, s. 657; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 777. ÖZTÜRK-ERDEM eserlerinde zamanaşımının hukuki niteliği konusunda öğretide hâkim görüşün kurumun muhakeme hukukuna ait olduğu yönünde olduğunu, kurumun maddi ceza hukukuna ait olduğunu ileri süren yazarların ise azınlıkta olduğunu belirtmişlerdir. (bkz. **ÖZTÜRK-ERDEM:** Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 9. Baskı, Ankara 2006, s. 368). Yazarların esas aldığı kaynakları dikkate alarak biz bu görüşün yalnızca Alman Hukukuna özgü olduğu düşüncesindeyiz zira Türk öğretisinde hâkim görüş kurumun maddi ceza hukukuna ait olduğu yönündedir.

[95] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 776.

[96] Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 9; **İÇEL vd:** s. 351.

düşme kararının, varılan sonuç bakımından diğer hüküm çeşitlerinden ayrılıyor olmasıdır. Beraate, mahkûmiyete, ceza verilmesine yer olmadığına ya da güvenlik tedbirine hükmedilmesi halinde sanığın suçlu olup olmadığı kesin olarak belirlenmekte; davanın reddi kararında uyuşmazlığın zaten önceden çözülmüş ya da başka bir mahkemece çözülmekte olduğu ifade edilmekte iken, düşme kararında uyuşmazlığın çözümlenecek türden olmadığı belirtilmekle yetinilmektedir. Bu da bir bakıma uyuşmazlığı çözmektir, yapılan doğrudan değilse bile dolayısıyla yargılamadır.[97] Özetlemek gerekirse düşme ve davanın reddi dışında kalan hüküm çeşitlerinde dava sonuna kadar götürülerek tam bir aklanma sağlanmakta ya da sanığın durumu göz önüne alınarak yaptırıma hükmedilmektedir. Davanın reddi halinde ise red kararı veren mahkemenin uyuşmazlığı çözmesi yukarıda belirtilen nedenlerle mümkün değildir, oysa düşme halinde kovuşturma olduğu yerde bırakılmakta ve uyuşmazlığın çözümüne ilişkin herhangi bir değerlendirmede bulunulmamaktadır. Çözülmüş bir uyuşmazlığa ilişkin olarak verilecek hüküm ile düşme sebeplerinin ortaya çıkması nedeniyle uyuşmazlığın çözülmeden bırakılması halinde verilecek hüküm arasında nitelik farkı olması işin doğası gereğidir. Bu nedenle yukarıda da belirttiğimiz gibi düşme nedenlerinin ortaya çıkması halinde beraate hükmedilmesi yönündeki görüşü benimsememekte ve düşme hükmü verilmesini uygun bulmaktayız.

XIV. ZAMANAŞIMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

[97] **TOSUN:** Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C. II, İstanbul 1976, s. 159.

Öğretide, zamanaşımı kurumunu haklı görerek, hukuki esasını belirlemeye çalışan yazarlar olduğu gibi, zamanaşımına tamamen ya da kısmen karşı çıkan yazarlar da bulunmaktadır. Bu kısımda önce zamanaşımının lehinde, ardından da aleyhinde olan görüşler üzerinde durulduktan sonra, konuya ilişkin görüşümüz belirtilecektir.

1. ZAMANAŞIMININ LEHİNDEKİ GÖRÜŞLER

İ. Manevi Ceza Görüşü

Bu görüş öğretide; MANGIN, LE SELLYER, HOOREBEKE, F. HELIE, COUSTURIER ve BERNER tarafından savunulmuştur.[98] Bu yazarlar, failin suçun işlenmesinden zamanaşımı süresinin dolmasına kadar geçen süreçte vicdan azabı çektiğini, her an yakalanma korkusu ile yaşadığını ve bu şekilde işlediği suçun bedelini ödediğini ifade ederek, bu ruh halinin faile çektirilen manevi bir ceza olarak anlaşılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.[99] İçerisinde romantizm etkisi taşıyan başka bir görüş ise, eğer failin yaşadığı bu ruh halinin ve korkunun ardından bir de ceza verilirse, failin aynı suçtan iki kez cezalandırılmış olacağı yönündedir.[100]

Bu görüş pek çok suçlunun yaptıklarından pişman olmadığı gibi, yakalanma korkusuyla da yaşamadığı ve varsayıma dayandığı gerekçeleriyle eleştirilmiştir.[101] Özellikle önemsiz sayılabilecek suçları işleyenlerin, vicdan azabı

---

[98] Bkz. **MOAZZAMI:** s. 68.

[99] Bkz. **MOAZZAMI:** s. 68; **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 247.

[100] Bkz. **MERLE-VITU:** Traité de droit criminel, Procédure pénale, T.II, 5e edition, Paris, s. 66.

[101] Bkz. **GARRAUD :** T. II, s. 542; **MUTEAU:** De La prescription de L'action publique et de l'action civile en matiere pénale, Paris 1895, s. 6.

çektiklerini söylemek gerçekle bağdaşmamaktadır.[102] Ayrıca mahkûmiyet korkusunun, hiçbir zaman mahkûmiyet yerine geçmeyeceği veya bu korku mahkûmiyete eşdeğer olsa bile ceza hukukunun cezalar arasında bir takası kabul etmeyeceği ileri sürülmüştür.[103] Bu görüş mutlak adalet fikrine dayanmaktadır; cezanın amacı ise sadece bozulan ahlaki dengeyi yeniden kurmak, suçluya suçlunun kefaretini çektirmek ve ödetmek değildir.[104] Eğer bu görüş kabul edilirse hem dava hem de ceza zamanaşımının başlangıcının suçun işlendiği gün olması gerekir[105] çünkü cezaya çarptırılma endişesi bu günden itibaren başlamaktadır.

Tüm bu eleştirilere rağmen yine de belirtmek gerekir ki, her ne kadar mantığa aykırı delilleri içerse de, bu teorinin ceza hukukunda zamanaşımının kabul edilmesinde önemli etkisi olmuştur.[106]

J. Islah Görüşü

Bu görüşü benimseyen yazarlar, zamanaşımı süresince suç işlemeyen kişinin artık ıslah olduğunu ileri sürerek; cezanın amacı suçlunun ıslah edilmesi olduğuna göre, bu kişilere ceza verilmesinin bu amaçla bağdaşmayacağını ileri sürmüşlerdir.[107] Bu teoriyi esas alan kanunlar, suçlunun ıslah olduğunun olumlu bir biçimde tespit edilmesinin mümkün olmaması nedeniyle bir ölçü

[102] **ORTOLAN:** Eléments de Droit Pénal, T.2, Paris, 1886, s. 328.

[103] Bkz. **ROSENGART:** s. 13; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 771.

[104] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 248.

[105] **MOAZZAMI:** s. 72.

[106] **MOAZZAMI:** s. 72.

[107] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 248.

aramış ve zamanaşımını suçlunun ülkeyi terk etmemiş olması vb. şartlara bağlamışlardır.[108] Bazı kanunlarda ise, zamanaşımının dolmasının başka bir suçun işlenmemesi gibi şartlara bağlandığı ya da yeni suçun, önceki zamanaşımını kesmesi gibi uygulamalar kabul edildiği görülmektedir.[109] 765 sayılı TCK ve mehazı İtalyan Ceza Kanununda iki yıl içerisinde işlenen aynı cinsten suçun, 5237 sayılı TCK'da ise aynı sürede işlenen herhangi bir suçun ceza zamanaşımını kesmesi yönündeki düzenlemenin de, bu görüşten esinlenerek yapıldığı anlaşılmaktadır.[110]

Bu görüş, suçlunun ıslah olduğuna ilişkin tespitin tamamen varsayıma dayandığı ve cezanın tek amacının ıslah olmadığı gerekçeleriyle eleştirilmiştir.[111] Ayrıca kişinin yeniden suç işlememesinin, ıslah olduğunun kesin bir ispatı olmadığı, başka nedenlerle suç işlememiş olabileceği de ileri sürülmüştür.[112] Son olarak belirtmek gerekir ki, bu görüş ceza zamanaşımını açıklamakta yetersiz kalmaktadır.[113]

K. Delillerin Bozulması ve Kaybolması Görüşü

[108] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 771.

[109] Bkz. **MOAZZAMI:** s. 73.

[110] Aynı görüşte bkz. **UZUN:** s.17.

[111] Bkz. **MOAZZAMI:** s. 74.

[112] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 771.

[113] **GARRAUD:** T. II, s. 542, dn. 2.

Bu görüş daha çok dava zamanaşımının muhakeme hukukuna ait olduğunu ileri süren yazarlar tarafından savunulmaktadır. Bu görüşte olan yazarlar, aradan uzun bir süre geçtikten sonra maddi deliller elde etmenin, tanıklara ulaşmanın zorlaşacağını, elde edilen lehte ya da aleyhte tüm delillere güvenin azalacağını ve böylece failin suçluluğu kadar suçsuzluğunu da ispatının zorlaşacağını ileri sürmektedirler.[114] Bu gerekçelerle aradan uzun zaman geçtikten sonra yapılan bir yargılama sonucunda adli bir hatanın ortaya çıkma olasılığının fazla olduğu ifade edilmektedir.[115] Ayrıca belirtmek gerekir ki günümüzde dahi, İsviçre Hukuku'nda çocuk düşürme ve ensest suçlarında zamanaşımı süresini kısaltan bazı özel hükümlerin varlık sebebini açıklamak amacıyla bu teoriye başvurulmaktadır.[116]

Bu görüşte olan yazarlar ceza zamanaşımını kabul etmemektedirler, zira ceza zamanaşımında ortada kesin bir hüküm olduğundan ve delillere ihtiyaç bulunmadığından bu görüşle ceza zamanaşımının açıklanması mümkün değildir.[117] Bu görüş benimsendiği takdirde, öngörülen cezaların uzunluklarına göre farklı zamanaşımı süreleri belirlemek de mümkün olmayacaktır çünkü delilerin bozulma süresi cezaların ağırlığına göre değişmez.[118] Ayrıca yazılı deliller gibi bazı deliler hiçbir zaman bozulmaz, bu nedenle peşinen delilerin bozulacağı gibi bir varsayımı kabul etmek doğru değildir. Aslında böyle bir varsayıma gerek de yoktur zira ortada şüphe varsa, şüpheden sanık yararlanır

[114] Bkz. **MOAZZAMI:** s. 74; **ROSENGART:** s. 12 ve 13.

[115] Bkz. **DEL PERO:** s. 43; **MAISTRE du CHAMBON:** "L'hostilité de la Cour de cassation a' l'égard de la prescription de l'action publique", SJ, 21-22 Mai 2002, s. 934.

[116] **DEL PERO:** s. 45.

[117] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 249; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 773.

[118] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 773.

ilkesinin varlığı karşısında sanığın mahkûm edilmesi zaten mümkün değildir ve yargılama beraat kararıyla sonuçlanacaktır.[119]

L. Psikolojik Değişim Görüşü

Bu görüşün felsefi temeli BERGSON'un "yaratıcı gelişim" kavramında ve TARDE'ın görüşlerinde yatmaktadır.[120] Bu görüşe taraftar olan yazarlar insanın psikolojik yapısının zaman içerisinde değiştiğini ve uzun zaman sonra fail ile fiil arasındaki bağın yok olduğunu ileri sürmektedirler. Zira fiil sabit kalmış, failin kişiliği değişmiş ve dolayısıyla fail ile fiil arasında doldurulamaz bir boşluk oluşmuştur.[121] Cezanın bireyselleştirilebilmesi için mümkün olduğu kadar suça yakın olması gerekir, suçtan çok sonra verilecek bir ceza failin kişiliğine uygun olmayan bir cezadır.[122] Ayrıca yetişkinler bakımından daha uzun, çocuk ve ergenler için daha kısa zamanaşımı süreleri kabul edilmelidir, çünkü kişilikteki en hızlı gelişim bu dönemde olmaktadır.[123]

Bu görüş öncelikle metafizik bir temele dayandığı gerekçesiyle eleştirilmiştir.[124] Ayrıca bu görüşe itibar edilmesi halinde, verilen herhangi bir

---

[119] Bkz. **MOAZZAMI:** s. 77 ve 78; **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 248; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 773.

[120] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 987; **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 249.**TARDE:** La Philosophie pénale; 4e edition, Paris (tarih belirtilmemiş), s. 132; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 987; **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 249.

[121] Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 986; **DEL PERO:** s. 50.

[122] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 248.

[123] **TARDE:** s. 133.

[124] Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 986.

cezanın infazına bir süre sonra son verilmesi gerektiğini kabul etmek gerekir[125]. Çünkü mahkûmun kişiliği de cezanın infazı sürerken değişecektir.

Öte yandan TARDE'ın küçükler için belirlenen zamanaşımı sürelerinin yetişkinlerden daha az olması yönündeki görüşleri bazı kanunlara esin kaynağı olmuştur. Nitekim İsviçre ve Türk Hukuklarında çocuk suçlular için zamanaşımı süreleri daha kısa olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu teori zamanaşımına uğramazlık kavramına karşı çıkanlar tarafından da benimsenmektedir.[126]

M. Unutma Görüşü

Bu görüş zamanaşımı kurumunun, kişilerin ve toplumların yaşamlarında önemli rol oynayan "unutma kanununun" bir ifadesi olduğu temeline dayanır.[127] Bu görüşü savunan yazarlar söz konusu kanun uyarınca kamuoyunun; zamanın sonuçlarını, etkilerini hatta kişilerin hafızalarındaki yerini dahi sildiği bir suçun cezalandırılmasını istemeyeceği gibi, toplum tarafından unutulmuş bir suçun cezalandırılması halinde gösterilecek sosyal tepkinin konusuz, genel önlemenin ise amaçsız kalacağını ileri sürmüşlerdir.[128] PUFFENDORF bu durumu "zamanın kuvveti, ceza ihtiyacını siler" vecizesiyle ortaya koymuştur.[129] Bu bağlamda

[125] **GARRAUD:** s. 543, dn. 2.

[126] **DEL PERO:** s. 51.

[127] **MERLE-VITU:** T. II, s. 66.

[128] **MERLE-VITU:** T.II, s. 66; **ROSENGART :** s. 13.

[129] Bkz. **YÜCE:** Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Ankara, 1985, s. 192.

zamanla mağdurun dahi suçu unuttuğu ve onun için bile korunması gereken bir yarar olmayan hallerde, devletin ceza yaptırımı ile müdahalesinin artık gerekli olmadığı hatta bunun zararlı olacağı söylenmiştir.[130] Sonuçta yeniden kurulan sosyal barış, bu toplu hafıza kaybını haklı göstermektedir.[131] Dava zamanaşımının kesilmesi kavramının bu görüşten kaynaklandığı ve kanunda sayılan işlemler suçu hatırlattığı için dava zamanaşımının kesildiği de öğretide ileri sürülen görüşler arasındadır.[132] Fransa'da zamanaşımının esası olarak kabul gören[133] bu görüş, delilerin kaybolması görüşüyle birlikte zamanaşımına uğramazlık kavramının savunucuları tarafından benimsenen görüşlerden biridir.[134]

Bu görüş de pek çok açıdan eleştirilmiştir. Bu görüşü eleştiren yazarlar, toplumun suçu unutmasının mağdurun da suçu unutması anlamına gelmediği, ayrıca burada esas olanın bireyin değil hukukun objektif olarak zarar görmesi olduğunu belirtmişlerdir.[135] Ayrıca zaten toplumun işlenen suçların pek azını öğrendiği, haberdar bile olunmayan suçların unutulmasının mümkün olmadığı, kamuoyunu derinden etkileyen suçların ise unutulduğundan söz edilemeyeceği

---

[130] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 248; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 986; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 772.

[131] **MAISTRE du CHAMBON:** "L'hostilité de la Cour de cassation a' l'égard de la prescription de l'action publique", s. 934.

[132] **DEL PERO:** s. 53.

[133] **MAISTRE du CHAMBON:** "L'hostilité de la Cour de cassation a' l'égard de la prescription de l'action publique", s. 934; **MERLE-VITU:** T.II, s. 66; **GUINCHARD-BUISSON:** Procédure Pénale, 3é édition, Paris, s. 606; **STEFANI-LEVASSEUR-BOULOC:** Procédure pénale, 18e dition, Paris, 2001, s. 166.

[134] **DEL PERO:** s. 53.

[135] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 772.

ifade edilmiştir.[136] Bu bağlamda günümüz toplumunda, medyanın büyük önemli suçları sürekli gündeme getirdiği düşünüldüğünde, unutmaya fırsat kalmadığı üzerinde durulmuştur.[137] Buna ek olarak yargılaması yapılan suçlar çabucak unutulurken, sırrı çözülemeyen suçların uzun yılar unutulmadığının gözden kaçırılmaması gerektiği ileri sürülmüştür.[138]

N. Takibatın Terki Görüşü

Takibatın terki görüşü uyarıca kamu davasının açılmaması veya cezanın infaz edilmemesi devletin savcı aracılığıyla yaptığı takibattan ya da cezadan vazgeçmiş olduğu yönündeki bir karineye vücut verir. Başka bir deyişle dava açmak ve cezayı infaz etmek yetkisi, dava zamanaşımı süresi dolmakla sona ermiş ve özel hukukta borçlunun durumuna benzer şekilde suçlu, ceza görmeme hakkını kazanmıştır. Günümüzde bu görüşün taraftarı kalmamıştır, fakat savunulduğu dönemde bu görüşün en önemli taraftarlarından birinin CARRARA olduğunu belirtmekte fayda vardır.[139]

Bu görüşe karşı da iki yerinde eleştiri yöneltilmiştir. Birincisi kazandırıcı zamanaşımı kurumunun ve özelliklerinin ceza hukukunun özellikleriyle bağdaşmayacağıdır. Özel hukuktaki zamanaşımıyla, ceza hukukundaki zamanaşımının aynı esasa dayandığını kabul etmek yanlış bir varsayımdır.[140] İkinci eleştiri ise, takibat yapmak ve cezayı infaz etmek bunları yapmakla

---

[136] **ROSENGART :** s. 13 .

[137] **DANET: "**Prescription de l'action publique: état des lieux et perspectives de réforme", AJP, n. 7-8, Juillet- Août , s. 285.

[138] **ROSENGART :** s. 13 .

[139] **MOAZZAMI:** s. 79 ve 80; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 986.

[140] **DEL PERO:** s. 42.

yükümlü olanlar için bir "hak" değil "görev" olduğu şeklindedir; kamu görevinin gereği gibi yapılmamasının ceza hukuku alanında bir hak doğurduğu savunulamaz.[141] Öte yandan, takibat yapılmasının mümkün olmadığı durumlarda zamanaşımının durmasının ve devletin cezalandırma isteğini gösteren işlemleri sonucu zamanaşımının kesilmesinin esası bu görüşe dayanmaktadır.[142]

O. Devletin Soruşturma ve Kovuşturmadaki İhmalinin Yaptırımı Olduğu Görüşü

Bu görüş, Fransız Devriminin ardından yasalaşan ve 19. yüzyılda yapılan yasalaştırma hareketlerinde önemli etkisi olan Ceza Usul Kanununda, Fransız yasa koyucusunun esinlendiği görüş olmuştur. Bu görüş uyarınca, toplum suçluları kovuşturma hakkına sahiptir. Zamanaşımı ise, bu hakkını kullanarak harekete geçmeyen toplumun, durgunluğunun ve güçsüzlüğünün sonucudur.[143]

Bu görüş de yukarıdaki görüş gibi cezalandırmanın yalnızca bir hak değil aynı zamanda bir görev olduğu ve özel hukuktaki zamanaşımıyla ceza hukukundaki zamanaşımının farklı esaslara dayandığı gerekçeleriyle eleştirilmiştir.[144]

P. Sosyal Yararın Yokluğu Görüşü

[141] **MOAZZAMI:** s. 79 ve 80; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 988.

[142] Bkz. **DEL PERO:** s. 41.

[143] **MOAZZAMI:** s. 78 ve 79; **PRINS:** Science pénale et droit positif, Paris 1899, s. 560.

[144] **MOAZZAMI:** s. 79.

Bu görüşü savunan yazarlar suç ile bozulan kamu düzeninin, zamanla kendiliğinden yeniden kurulduğunu ve bu nedenle ceza vererek kamu düzeninin yeniden kurulmasına gerek olmadığını ifade etmektedirler.[145] Cezanın meşru olabilmesi için kamu düzenini sağlamak açısından zorunlu ve bu sonucu sağlamaya elverişli olması gerekir.[146] Kamu düzenini sağlamaya elverişli olmayan bir cezanın ne işlevini yerine getirdiği ne de sosyal açıdan faydalı olduğu söylenebilir. Tüm bunların aksine uzun zaman sonra kovuşturmaya başlanması veya failin cezalandırılmaya çalışılması kamuoyunda o zamana kadar kolluk güçlerinin ve savcıların hareketsiz kaldığı yolunda bir düşüncenin yerleşmesine ve bu kurumlara duyulan güvenin sarsılmasına yol açar.[147] Bunların sonucunda ortaya çıkan gecikmiş ceza, işlevini yerine getirmek şöyle dursun, beklenenin aksine toplumda acıma duygusu uyandırır.[148]

Öğretide bazı yazarlar cezanın önleme özelliğinin ortadan kalkmasını zamanaşımını haklı gösteren bir sebep olarak ileri sürmektedirler.[149] Biz, cezanın işlevinin önleme[150] olduğu görüşündeyiz ve bu işlevin cezadan beklenen sosyal yarara dâhil olduğunu düşünüyoruz. Bu nedenle önlemeye ilişkin görüşleri de, sosyal yarar görüşünün içerisinde kabul etmekteyiz.

---

[145] Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 986.

[146] Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 986; **MOAZZAMI:** s. 89.

[147] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 250.

[148] Bkz. **EREM vd:** s. 987.

[149] **LOGOZ:** s. 300; **EREM vd:** s. 986.

[150] **HAFIZOĞULLARI:** Ceza Normu, Ankara 1996, s. 181 vd.

4. ZAMANAŞIMININ ALEYHİNDE OLAN GÖRÜŞLER

Zamanaşımı; KANT ve HEGEL gibi filozoflar, BECCARIA ve BENTHAM gibi kamu hukukçuları, FEUERBACH ve HENKE gibi ceza hukukçuları tarafından eleştirilmiştir. Ardından, başta GAROFALO olmak üzere İtalyan Pozitivist Okulu, zamanaşımının meşru olmadığını ileri sürmüştür. Bu noktada, söz konusu eleştirilerin büyük kısmının, 18. yüzyıla kadar ceza hukuku zamanaşımının, özel hukuk zamanaşımıyla aynı kökten geldiğinin kabul edilmesinden kaynaklandığını belirtmekte yarar görüyoruz.[151]

Aşağıda, bu eleştirilerden hukuki açıdan önem taşıyan BECCARIA'nın, BENTHAM'ın, Pozitivist Okulun görüşleri ile günümüzde zamanaşımına karşı çıkan bazı yazarların görüşleri üzerinde durulacaktır.

E. BECCARIA'nın Görüşleri

BECCARIA, suçları ikiye ayırarak incelemekte ve zamanaşımını kısmen reddetmektedir. Buna göre insanların belleklerinde uzun süre iz bırakan canavarca suçlar (ağır suçlar) işleyenler için zamanaşımı kabul edilmemelidir, çünkü kaçarak kurtulan suçlu buna layık değildir. Öte yandan önemsiz ve işlendikleri kuşkulu olan suçlarda yurttaşların üzerindeki belirsizlik zamanaşımı ile kaldırılmalıdır, çünkü bu hallerde zamanaşımı suçlunun ıslah olmasına imkân vermektedir.[152]

[151] **MOAZZAMI:** s. 95.

[152] **BECCARIA:** Suçlar ve Cezalar Hakkında, çev: Sami SELÇUK, Ankara 2004, s. 155 vd.

F. BENTHAM'ın Görüşleri

BENTHAM, taksir ile işlenen ve teşebbüs derecesinde kalan suçlar bakımından zamanaşımını kabul etmiş, fakat ağır suçlar bakımından zamanaşımına tamamen karşı çıkmıştır.[153] Yazar, zamanaşımını kötülerle yapılan bir anlaşma olarak görmekte ve bir suçlunun ihlal ettiği kanunların koruması altında suçunun ürünlerinden rahatça yararlanmasının; kötüler için iştah açıcı, namuslular için ıstırap verici, adalet ve ahlak için de alenen tahkir edici olduğu düşüncesindedir.[154]

G. Pozitivist Yazarların Görüşleri

Pozitivist yazarlar zamanaşımına tamamen karşı değillerdir, fakat zamanaşımına "mutlak" ve "genel" bir değer verilmesini doğru bulmazlar. Bu bağlamda kurumun iki yönden kusurlu olduğunu ileri sürmektedirler. Bunlardan birincisi zamanaşımının suçlunun firarını kolaylaştıran, kurnazlığa ve hilekârlığa prim veren bir kurum olmasıdır. İkinci eleştiri ise, zamanaşımının dayandığı esasa yöneliktir. Pozitivist yazarlar zamanaşımı süresinin sonunda cezalandırmadaki sosyal faydanın kaybolduğu, delillerin silindiği ve bozulduğuna dair karineye karşı çıkmakta ve bunun her zaman gerçeğe uygun sonuçlar vermeyen bir varsayım olduğunu ileri sürmektedirler. Bu nedenle her somut olayda suçlunun kişiliğine, mensup olduğu suçlu sınıfına, kişilik durumuna, tavrına, geçmişine, işlenen suçun niteliğine bakılması gerektiğini;

[153] Bkz. **TANER:** s. 678.

[154] **BENTHAM:** Traité de Legislation Civile et Pénale (İngilizce aslından Fransızcaya çev: Etienne DUMONT), T. 2, Paris 1820, s. 149.

failin tehlikeliliği ve ceza vermekte sosyal yararın var olup olmadığı araştırıldıktan sonra zamanaşımının uygulanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu amaca yönelik olarak hâkime geniş takdir hakkı verilmesi gerektiğini savunan pozitivistler, zamanaşımının suçlu sınıflarından yalnızca ıslah olmuş "tesadüfî suçlular" ile "ihtiras suçluları" için uygulanabileceğini kabul etmişlerdir.[155]

H. Günümüzde Zamanaşımına Karşı Çıkan Yazarların Görüşleri

İnsanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve barışa karşı suçların zamanaşımına uğramazlığı bir kenara bırakıldığında, zamanaşımı kurumunu tamamen faydasız bulan ve tamamen kaldırılmasını isteyen yazarlara nadiren rastlanmaktadır. Çağımızda zamanaşımına muhalif olan yazarlardan, görüşlerine ulaşabildiklerimize de kısaca değinmekte fayda görüyoruz:

LARQUIER, zamanaşımının yol açtığı teknik sorunların, getirilerinden çok daha fazla olduğu ileri sürmekte ve bu kurumun yok olmayı hak ettiğini ifade etmektedir.[156]

MERLE ve VITU ise dava zamanaşımının ödüllendirici adalet esasına dayandığı ve bastırma işlevinin önemi kabul edildiğinde, dava zamanaşımının esasını açıklamanın çok daha güç olduğunu ifade etmekte ve geçen zamanın

[155]Bkz. **MOAZZAMI:** s.98-100; **TANER**: s. 678; **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 247-248; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 990-992.

[156] **LARQUIER:** (Yazarın Rouen Mahkemesinin bir kararının değerlendirdiği yorumdan alındığından, eserin bir ismi bulunmamaktadır), RDS, 1955, C. 13, s. 265; **LARQUIER:** (Yazarın Paris Mahkemesinin bir kararının değerlendirdiği yorumdan alındığından, eserin bir ismi bulunmamaktadır), SJ, 1953, jurisprudence n. 7701.

suçluyu cezalandırdığına yönelik yaklaşıma karşı çıkmaktadırlar. Yazarlar bu nedenle, BECCARIA, BENTHAM ve pozitivistlerce ileri sürülen eleştirilerin ya da Sovyet Ceza Hukuku'nda ölüm cezasını gerektiren suçlarda, mahkemeye dava zamanaşımının ihmal etme yetkisi verilmesinin, anlaşılabilir olduğunu ifade etmektedirler.[157]

5. GÖRÜŞÜMÜZ

Zamanaşımının lehinde ileri sürülen birbirinden farklı görüşlerin çeşitli ülkelerin yasama organlarınca benimsenmesi, bu düşüncelerin her milli hukukta farklı sonuçlar doğurmasına yol açmıştır. Bu nedenle zamanaşımının teorik esasının tek bir görüşle açıklanamayacağı yönündeki görüşe[158] biz de katılıyoruz.

Yukarıda yer alan düşüncelerin neredeyse tamamı bir varsayıma dayandıkları gerekçesiyle çeşitli yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştiriler bir yandan yerindedir, öte yandan tüm bu varsayımların birbiriyle aynı değerde ve kurumu açıklamakta yetersiz olduğunu ileri sürmek kanımızca doğru değildir. Biz manevi ceza, ıslah, delillerin bozulması ve kaybolması, psikolojik değişim ve unutma düşünceleriyle ilgili olarak ileri sürülen varsayımların kurumun özünü açıklamaktan uzak olduğu düşüncesindeyiz. Takibatın terki düşüncesi ise yukarıda da belirtildiği üzere kamu görevinin gereği gibi yapılmaması ceza hukuku alanında herhangi bir hak doğurmayacağından, kabul edilmemelidir.

---

[157] **MERLE-VITU:** T. II, s. 67. Sovyet Ceza Hukuku konusunda ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. **GRAVEN:** "Le droit pénal soviétique", RSC, 1948, s. 231 vd.

[158] Bkz. **MANZINI:** V. III, s. 530; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 773.

Zamanaşımının gerekli olup olmadığı sorusunun cevabı aslında ceza vermenin neden gerekli olduğu sorusunun cevabında gizlidir. Çünkü ceza vermenin hangi sebeple gerekli olduğu belirlenmekle, bu halin yokluğunda ceza vermeye ihtiyaç olmadığı sonucuna da dolayısıyla varılmış olur.[159] Bugün genellikle toplum düzeninin korunması amacıyla ceza verildiği kabul edilmektedir.[160] Başka bir deyişle ceza bir savunma tepkisi olarak, hukuken organize toplumun yani devletin varlığını gelecekte suç işlemeleri mümkün olan suçlulardan gelen suç tehlikesine karşı korunmasını amaçlamaktadır.[161] Öte yandan bu savunmanın sonsuza dek sürmesi ve kişilerin sürekli olarak yargılanma tehdidi altında tutulmaları kabul edilemez.[162] Fiil üzerinden uzun zaman geçtikten sonra verilecek bir cezanın işlevini yerine getirmesi de mümkün değildir. Bu nedenlerle biz, zamanaşımının esasını sosyal yararın ortadan kalkmasında bulan görüşe taraftarız.

Öte yandan, yukarıda incelenen ve zamanaşımının hukuki esasını açıklamaya çalışan görüşler değerlendirilirken, zamanaşımının biraz da uygulamadaki zorunluluklardan ve ceza hukuku politikasından kaynaklanan pratik bir hukuk tekniği aracı olduğu da unutulmamalıdır.[163] Tüm bu nedenlerle, zamanaşımının şüpheli, sanık ya da hükümlünün değil kamunun yararını gözettiği ve kamu düzeninden olduğu kabul edilmektedir.[164] Zamanaşımı bir yönüyle savcı ve hakimleri mümkün olduğunca çabuk davranmaya zorlarken

[159] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 18; **GARRAUD:** T. II, s. 543, dn. 2.

[160] **KUNTER: "**Cezalardan Neler Bekliyoruz", SİM, Nisan 1943, S. 145, s. 16.

[161] Bkz. **HAFIZOĞULLARI:** Ceza Normu, s.195 vd.

[162] **HAFIZOĞULLARI:** Ders Notları, s. 684; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 17.

[163] Bkz. **MANZINI:** V. III s. 530; **DEL PERO:** s. 58.

[164] **GARRAUD:** T.II, s. 544.

öte yandan da geçen zaman zarfında kamu düzeninin kendiliğinden sağlandığı hallerde, devletin organlarının kurulmuş düzene yeniden müdahale ederek, düzenin bir kez daha bozmasının önüne geçmektedir.[165]

Zamanaşımının esasının sosyal yararın ortadan kalkması olarak belirlenmesi ağır suçlarda zaman aşımı süresinin daha uzun olması sonucunu da beraberinde getirir. Çünkü ağır suçların cezalandırmasında toplumun yararı çok daha uzun süre varlığını sürdürmektedir. Bu durum zamanaşımı sürelerinin hangi esasa göre belirlendiği sorusunu akla getirebilir. Bu konu bir alt başlıkta incelenecektir.

Öğretideki bir görüş, sosyal yararın ortadan kalktığı yönünde bir varsayımı kabul etmek yerine, sosyal yararın ortadan kalkıp kalkmadığının her somut olayda araştırılmasının ve kanuni düzenlemelerin de buna göre yapılmasının daha uygun olacağı yönündedir. Bu görüşün savunucuları, özellikle suçu meslek haline getiren kişiler ve itiyadi suçlular bakımından tehlikeliğin sürekli olarak var olduğu ve bu kişilere ceza vermekteki sosyal yararın hiçbir zaman ortadan kalkmadığı düşüncesindedirler. Bu yazarlar eğer istisnaen bu kişilerden bazılarının tehlikeliliği ortadan kalkmış ise, yalnızca bunlar için özel af yoluna gitmenin daha doğru olacağını ileri sürmektedirler.[166]

Biz de zamanaşımının lehinde olan görüşleri birer varsayıma dayandıkları için eleştirdiğimizden, benimsediğimiz görüş bakımından da sosyal yararın ortadan kalktığına dair bir varsayımın kabul edilmesini aynı şekilde

[165] **PIGACHE:** "La prescription pénale, instrument de politique criminelle", RSC, Juillet 1981, s. 58.

[166] Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 20.

eleştiriyoruz. Bu sebeple suçu meslek edinen kişiler ve itiyadi suçlular bakımından, ceza zamanaşımının kabul edilmemesi, dava zamanaşımının ise daha nitelikli şartlara bağlanmasının yerinde olacağı[167] düşüncesindeyiz.

XV. KANUN KOYUCUNUN ZAMANAŞIMI SÜRELERİNİ HANGİ ESASA GÖRE BELİRLEDİĞİ SORUNU

Kanun koyucunun zamanaşımı sürelerini belirlerken hangi ölçüyü kullandığını belirlemek, bu belirlemeyi etkileyen pek çok unsur olması nedeniyle kolaylıkla içerisinden çıkılabilecek bir sorun değildir. Bu noktada somut olan tek şey, kanun koyucunun ağır suçlardan hafif suçlara doğru basamaklı bir sistem kabul ettiğidir. İlke olarak, kamu düzeni için daha zararlı olan ve toplum tarafından daha geç unutulan suçlar bakımından daha uzun zamanaşımı süresi benimsendiği söylenebilir.[168] Zamanaşımı süreleri ne kaçan ve yakalanamayan kimseleri ödüllendirecek kadar kısa, ne de, insan ömrünün süresi de dikkate alınarak, bireyleri sürekli bir kovuşturma ve cezaya maruz kalma tehdidi altında bırakacak kadar uzun olmalıdır.[169] Yine de tüm bu söylenenler, kanun koyucunun zamanaşımı süresini belirlemekte neyi esas aldığını belirlemekten

---

[167] Nitekim bazı ülke mevzuatlarında, belli tipteki suçluların tehlikeliği sürdüğü gerekçesiyle bu kişiler bakımından ceza zamanaşımı kabul edilmemiştir. Bu konuda bkz**. PRADEL:** Droit Pénal Comparé, 2e édition, Paris 2002, s. 735. İtalyan Ceza Kanunu'nda suçu meslek edinenler, itiyadi suçlular ve suça eğilimli kişilerin (İCK m. 172), Alman Ceza Kanunu'nda (ACK) ise ömür boyu hapse mahkum olanların cezaları zamanaşımına uğramaz. Yine ACK'da adam öldürme suçunun nitelikli bir şekli olan "moord" (ACK m. 211) bakımından dava zamanaşımı kabul edilmemiştir. Bu konuda bkz. **ÖZGENÇ:** s. 660, dn. 247; İCK için bkz. **RAMACCI:** Codice penale e leggi complementari, Milano 2007; ACK'nın İngilizce tercümesi için bkz. http://www.iuscomp.org/gla/ statutes/ StGB.htm (SGT: 28.02.2007).

[168] **GUINCHARD-BUISSON:** s. 607.

[169] **GÖKCEN:** s. 24.

uzaktır. Aslında yapılan, ortaya içi her şekilde doldurulabilir bir ilke koymaktan başka bir şey değildir. Konuya ilişkin somut bir tespit yapmanın mümkün olmadığı, çeşitli ülkelerin yasama organlarının birbirlerinden çok farklı dava ve ceza zamanaşımı süreleri ve bu süreleri etkileyen bambaşka nedenler benimsemelerinden de açıkça anlaşılabilir.[170] Her ne kadar kanun koyucu zamanaşımı sürelerini belirlerken bir yere kadar keyfi davranmak durumundaysa da, bu tamamen sınırsız olduğu anlamına gelmemektedir. AİHS' de yer alan makul sürede yargılanma hakkı, failin meçhul ve kaçak olmadığı davalarda, bu takdiri sınırlayan unsurlardan birisidir. Yine de tüm bu anlatılanlar; kanun koyucunun, hangi suçun ne kadar ceza gerektirdiğini belirlemekte kenarları muğlâk ilkelerle çizilmiş büyük bir alanın ortasında özgür olduğu gibi, suçların tabi oldukları zamanaşımı süresini belirlemekte de aynı derecede özgür olduğu ve "bir yere kadar keyfi davranmasının mümkün ve kaçınılmaz olduğu"[171] gerçeğini değiştirmemektedir.

Bu noktada son olarak, çeşitli Avrupa ülkelerinde dava zamanaşımı sürelerinin uzatılması yönünde bir eğilim olduğunu ifade etmek istiyoruz.[172]

XVI. CEZA KANUNLARININ ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI ve ZAMANAŞIMI

[170] Örneğin Japonya'da ölüm cezası gerektiren suçlar bakımından dava zamanaşımı süresi elli yıldır. bkz. **CASSESE:** s. 317.

[171] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s.779; **LOGOZ:** s. 303; **MANZINI:** V. III, s. 532; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 22.

[172] **ABDELGAWAD-MARTIN-CHENUT:** " La remise en cause du régime de la prescription par les crimes internationaux: perspectives comparées et internationales", AJP, Juillet-Août 2006, s. 297.

Ceza kanunlarının zaman bakımından uygulanmasında zamanaşımına ilişkin hükümler bakımından ne şekilde hareket edileceği konusu, hem dava hem de ceza zamanaşımına ilişkin olduğundan, temel bilgileri içeren birinci bölümde incelenmesi uygun görülmüştür. Burada, 5237 sayılı TCK'nın 7. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan, birbirlerini izleyen kanunlardan failin lehine olan kanunun uygulanması ilkesi kapsamında, lehe olan kanunun ne şekilde belirleneceği üzerinde durulacak ve 765 sayılı TCK ile 5237 sayılı TCK dönemlerinde kabul edilen sistemlere ilişkin bazı tespitler yapılacaktır.

Yeni kanun yürürlüğe girdiği zaman, eski kanun uyarınca dava veya ceza zamanaşımı süresi dolmuş ise, herhangi bir sorunla karşılaşılmayacaktır. Çünkü devletin cezalandırma yetkisi ortadan kalkmıştır ve kişinin dolan zamanaşımı süresine güvenmesi gerekir. Devletin dolan zamanaşımı süresini geriye etkili olacak şekilde uzatması mümkün değildir. Anayasa'nın 38/2. fıkrasının, birinci fıkraya yaptığı atıfla, zamanaşımına ilişkin kurallarda lehe olan kanunun geriye yürüyeceği belirlenmiş olduğundan, Türk Hukukunda zamanaşımının maddi ceza hukukuna mı yoksa muhakeme hukukuna mı ait olduğuna ilişkin tartışmanın, bu normların zaman bakımından uygulanması konusunda bir etkisi bulunmamaktadır. Aksi halde, zamanaşımının muhakeme hukukuna ait bir kurum olarak kabul edilmesi halinde, bu hukuk dalında zamana bakımından uygulama açısından hâkim ilke derhal uygulanırlık olduğundan, yeni kanunda yer alan sürenin; maddi ceza hukukuna ait bir kurum olduğu kabul

edildiğindeyse, lehe kanunun geriye yürürlüğü ilkesi uyarınca, lehe olan kanun dikkate alınması gerekecekti.[173]

Failin lehine olan kanunun belirlenmesinde öğretide hâkim görüş, failin fiili işlediği zamanın kanunu ile sonradan yürürlüğe giren kanunun daha lehe olan hükümlerinin alınarak karma bir uygulamaya gidilemeyeceği, çünkü böyle bir uygulamanın yargıcın üçüncü bir kanun yaratması anlamına geleceği yönündedir. Yapılması gereken, her iki kanunun tüm hükümleri olaya uygulandıktan sonra, ortaya çıkan hükümlerden hangisi daha lehe ise, o hükmün uygulanmasıdır. Bu değerlendirmede sonuç cezanın yanında kusurluluk şekli, yanılma, isnat yeteneği, hukuka uygunluk nedenleri, şahsi cezasızlık sebebi, dava ve cezayı düşüren sebepler, tekerrür vb. tüm hususlar da göz önünde bulundurulacaktır. [174]

5252 Sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un lehe olan hükümlerin uygulanması başlıklı 9/3. fıkrası da öğretide hâkim olan görüşle uyumludur. Buna göre *"Lehe olan hüküm, önceki ve sonraki*

---

[173] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. I, İstanbul, 1991, s. 166. Fransa'da ise Türkiye'de görüşün tam aksi kabul edilmektedir. Bu ülkede dava zamanaşımının ceza muhakemesi hukukuna, ceza zamanaşımının ise maddi ceza hukukuna ait olduğukabul edilmektedir. Dolayısıyla 2004 yılına kadar, dava zamanaşımı bakımıdnan derhal uygulanırlık, ceza zamanaşımı bakından ise failin lehine olan kanunun geriye yürürlüğü ilkeleri kabul edilmekteydi.9 Mart 2004 tarihli ve kamuoyunda "Perben II" adıyla anılan kanunla, her iki tür zamanaşımı bakımındanda geçerli olan ilke derhal uygulanırlık ilkesi olarak kabul edilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **BONFILS:** "Les dispositions relatives aux mineurs de la loi n° 2004-204 du mars 2004 dite Perben II", JCP, n. 24, 9 Juin 2004, p. 1047.

[174] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. I, s. 142; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 142. İki kanunun da dikkate alınması gerektiği yönünde ayrıca bkz. **COŞKUN:** "Ceza Hukukundaki Müruruzaman Müddetlerini Muhtevi Kanunların Zaman İtibariyle Suret-i Tatbiki ile İki Çeşit Cezayı Müstelzim Suçlarda Müruruzaman Müddeti", AD, Y. 1960, S. 2, s. 213 vd.

kanunların ilgili bütün hükümleri olaya uygulanarak, ortaya çıkan sonuçların birbirleriyle karşılaştırılması suretiyle belirlenir."

Yargıtay uygulaması da lehe kanuna ilişkin değerlendirmede, her iki kanunun tüm hükümlerinin bir bütün olarak uygulanması gerektiği yönündedir.[175]

Bilindiği üzere pek çok özel ceza kanununda zamanaşımına ilişkin özel hüküm yer almamakta ve bu kanunlar bakımından da 5237 sayılı TCK'nın genel hükümler kısmında yer alan zamanaşımı süreleri uygulanmaktadır. Hatta 5237 sayılı TCK'nın 5. maddesi ve bu madenin yürürlük tarihini gösteren 5252 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulanma Şekli Hakkında Kanun'un (TCK Uygulama Kanunu) 5349 ve 5560 sayılı kanunlarla değişik geçici birinci maddesi uyarınca, 31.12.2008 tarihinden sonra TCK'nın genel hükümleri tüm özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlar için de geçerli olacaktır. Bu nedenle özel ceza kanunlarında lehe kanun bakımından yapılacak değerlendirme de önem taşımaktadır. Bu durumda suçun maddi unsurunu belirleyen norm olan özel ceza kanununda değişiklik olmamakta, fakat TCK'da yer alan genel hükümler değişikliğe uğradığı için bu kanunlar uyarınca verilen hükümler de etkilenmektedir. Öyleyse, özel ceza kanunu uyarınca verilen hüküm eski kanunun ve yeni kanunun genel hükümleriyle birlikte değerlendirilmeli ve hangi kanunun genel hükümlerinin uygulanması sonucu ortaya çıkan hüküm daha lehe sonuç veriyorsa, o kanunun genel hükümleri, hükme esas alınmalıdır.

[175] Y. 1. CD E.2005/1589 K. 2006/588 T.13.03.2006; Y. 1. CD E.2005/1018 K. 2006/1593 T.25.04.2006 (KBİBB, SGT: 20.09.2007)

5252 sayılı TCK Uygulama Kanununa 5349 sayılı Kanunla 11.5.2005 tarihinde eklenen 4. fıkra uyarınca *"Kesin hükümle sonuçlanmış olan davalarda, sonradan yürürlüğe giren bir kanunla ilgili olarak lehe hükmün belirlenmesi ve uygulanması amacıyla yapılan yargılama bakımından dava zamanaşımına ilişkin hükümler uygulanmaz."* Maddenin gerekçesinde[176], "TCK'nın 66. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan ve yargılamanın yenilenmesi halinde dava zamanaşımını düzenleyen hükümle sonradan yürürlüğe giren bir kanunla lehe hükümler getirilmiş olması durumunda da, zamanaşımı süresinin dolmuş olması halinde yargılama yapılamayacağı şeklinde farklı yorumları önlemek amacıyla açıklayıcı hüküm getirilmesi ihtiyacı doğmuştur." ifadesi yer almaktadır. Bilindiği üzere, uygulamada infaz savcılığı veya hükümlü ya da hükümlünün avukatı sonradan yürürlüğü giren kanunun failin lehinde olduğuna kanaat getirdiği takdirde 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirleri'nin İnfazı Hakkında Kanun'un (CGTİHK) 98. maddesi uyarınca yerine getirilmesi gereken cezanın belirlenmesi ya da duraksamanın giderilmesi için hükmü veren mahkemeden bir karar istemektedir. Bu dava öğretide "açıklama davası" olarak adlandırılmaktadır.[177] Uygulama Kanunu'na eklenen fıkra ise açıklama davasında, mahkemenin bu davayı karara bağlamaktan dava zamanaşımı süresi dolduğu gerekçesiyle kaçınamayacağı anlamına gelmektedir. Kanımızca kanuna eklenen hüküm gereksiz ve anlamsızdır çünkü açıklama davasının zamanaşımına uğraması mümkün değildir. Öncelikle belirtmek gerekir ki

[176] Kanuna ilişkin Adalet Komisyonu Raporu içerisinde yer alan gerekçe için bkz. http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/ donem22/yil01/ss898m.htm (SGT: 20.09.2007)

[177] **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU:** s. 1236.

açıklama davası, hükümlünün işlediği suçtan dolayı yargılanıp mahkûm olduğu davanın bir parçası değildir. Zaten suça ilişkin davada hüküm verilmekle, dava zamanaşımı süresi ortadan kalkmakta ve yerini ceza zamanaşımına bırakmaktadır. Dolayısıyla ortadan kalkmış bir sürenin dolduğunu söylemek mantık kurallarıyla bağdaşmaz. Bir an için açıklama davasının zamanaşımına uğrayabileceği kabul edilse bile ki böyle bir kabul bu davanın işlevine taban tabana zıttır, bu davanın zamanaşımı süresinin suç tarihinde başladığının kabul edilmesini açıklamak da mümkün olmayacaktır.

765 sayılı TCK'nın Uygulama Kanunu olan, 825 sayılı Ceza Kanununun Mer´iyete Vaz´ına Müteallik Kanun'un 22. Maddesinin 2. fıkrasında yer alan özel hüküm gereği, o dönemde zamanaşımını durduran ve kesen nedenler bakımından, derhal uygulanırlık ilkesi kabul edilmişti. 5237 sayılı TCK Uygulama Kanununda ise, bu konuya ilişkin herhangi bir istisna yer almamakta, aksine yukarıda belirtildiği üzere her iki kanunun tüm hükümlerinin birlikte uygulanarak ortaya çıkan hükümlerden lehe olanın uygulanacağı belirtilmektedir. Bu nedenle durma ve kesme nedenleri de, ait oldukları kanunla birlikte uygulanacaklardır. Bu noktada yeni düzenlemenin eskisinden çok daha yerinde olduğunu belirtmek istiyoruz. Her kanunun içerisinde yer alan zamanaşımına ilişkin hükümler, birbirlerine geçmiş çarklar gibi bir bütün teşkil eder.[178] Bir kanun zamanaşımı sürelerini kısa tutup, çok daha fazla kesme nedeni benimseyebilir, bir diğeri ise uzun zamanaşımı süreleri kabul ederek kesme

[178] KUNTER bu benzetmeyi farklı devletlerin ceza hukuku sistemleri açısında yapmaktadır. Kanımızca bu benzetmenin, bir devletin zamanaşımı bakımından farklı hükümler içeren kanunları açısından yapılması da mümkündür. Benzetme için bkz. **KUNTER: "**Milletlerarası Ceza Hukukunda Zamanaşımının Durma veya Kesilmesinde Eşdeğerlik Meselesi", İHFM, C. 36, S.1-4, Y. 1971, s. 24.

nedenlerine daha az yer verebilir. Bu nedenle bunları birbirlerine karıştırarak uygulamak, sağlıklı sonuç vermemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

DAVA ZAMANAŞIMI

X. KAVRAM ve TERİM

Suçun işlenmesinin üzerinden belli bir süre geçmesi, devletin cezalandırma yetkisinin ortadan kalktığı kabul edilerek, kamu davasının düşmesine yol açmaktadır. Kanunda yer alan bu süre, dava zamanaşımı süresi olarak adlandırılmaktadır.

Zamanaşımının incelenmesine geçilmeden önce, çeşitli ülkelerde dava zamanaşımı kurumunu karşılamak üzere kullanılan terimler üzerinde durmak istiyoruz. Farklı ülkelerin ceza kanunlarında dava zamanaşımını karşılamak için çeşitli terimlerin kullanılması, kanunların zamanaşımı kurumunu kabul ediş şekillerindeki farklılıklardan ileri gelmektedir.[179] Örneğin; Anglo-Amerikan Hukuku'nda "statute of limitations", Almanya'da "kovuşturma zamanaşımı" (Verfolgungsverjährung)[180], Fransa'da "kamu davası zamanaşımı" (prescription de l'aciton publique), İtalya'da[181] ise "suç zamanaşımı" (prescrizione del reato) terimleri kullanılmaktadır.

İtalyan Ceza Kanunu, hukuki bir vakıa olan suçun ortadan kalkmasıyla davanın da ortadan kalkacağı düşüncesinden hareketle suç zamanaşımı terimini

[179] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 6.

[180] **İÇEL vd:** s. 345

[181] 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu'nda ise ceza davası zamanaşımı terimi kullanılmaktaydı.

kullanmıştır. Oysa dava zamanaşımıyla suç objektif olarak düşmemekte, fail bakımından cezalandırılabilirliği ortadan kalkan suç, onun dışındaki kişiler açısından etkilerini sürdürmektedir. KUNTER, eğer dava zamanaşımı davanın açılmasını ve görülmesini engelleyen usuli bir neden olarak kabul edilirse, kovuşturma veya dava zamanaşımı terimlerinden birinin; dava sonuçlanmadan düşen suç ise, suç zamanaşımı teriminin kullanmanın daha uygun olacağını ifade etmektedir. Öte yandan bu iki görüşü de kabul etmediğini belirten yazar, suçun yalnız fail bakımından düştüğü düşüncesinden hareketle "cezalandırılabilme zamanaşımı" terimini önermektedir.[182]

Yukarıda[183] dava zamanaşımının, maddi ceza hukukuna ait fakat muhakeme hukukunu da etkileyen bir kurum olduğu yönündeki hâkim görüşe katıldığımızı belirtmiştik. Bu bağlamda asıl ortadan kalkan devletin cezalandırma yetkisidir ve davanın düşmesi bunun doğal bir sonucudur. Bu nedenle kurumun dava zamanaşımı olarak adlandırılmasının, ona usuli bir nitelik tanınmasını zorunlu kılmadığını ve yerleşmiş bir terim olan dava zamanaşımından vazgeçmek için geçerli bir neden olmadığını düşünüyoruz.

CMK'nın 2. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi uyarıca kovuşturma, iddianamenin kabulüyle başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen evredir. İddianamenin kabulü aynı zamanda kamu davasının açıldığı anlamına gelmektedir. 5237 sayılı TCK'nın sisteminde soruşturma aşamasında zamanaşımı dikkate alınamayacağından, bu kanun bakımından kovuşturma veya dava

[182] Ayrıntılı bilgi için bkz **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 6 ve 7.

[183] Bkz. I. Bölüm V.4.

zamanaşımı denilmesi arasında bir fark yoktur. Fakat yine de bu eşdeğerliğin dahi, yerleşik terimin değişmesi için geçerli bir neden olmadığı düşüncesindeyiz.

XI. DAVA ZAMANAŞIMINA UĞRAMAYAN SUÇLAR

1. ZAMANAŞIMINA UĞRAMAYAN SUÇLARIN ORTAYA ÇIKIŞI ve ULUSLARARASI CEZA HUKUKUNDAKİ KONUYA İLİŞKİN GELİŞMELER

İkinci Dünya Savaşı sırasında işlenen insanlığa karşı suçların zamanaşımına uğramasına ilişkin sorun, atmışlı yılların ortalarında uluslararası ceza hukukunun en çok tartışılan konularından birisi olmuştur.[184] 1964 yılında Federal Alman Hükümeti, kendi hukukuna göre Naziler tarafından işlenen suçların 8 Mayıs 1965 günü, Nazi Almanyası'nın teslim olmasının üzerinden yirmi yıl geçmesiyle, zamanaşımına uğrayacağını ilan edene kadar, bu konu gündemde değildi ve pek fazla tartışma konusu olmamıştı.[185] Bu açıklama büyük tepki çekmiş ve ardından bu suçların zamanaşımına uğrayacağına dair bir endişe uluslararası kamuoyunda giderek yaygınlaşmaya başlamıştır.[186] İşte bu endişenin tetiklemesiyle, söz konusu suçların cezasız kalmasını önlemeyi

[184] O günlerde uluslararası toplumun için bulunduğu atmosferi yansıtan ve hukukçular tarafından yapılan toplantılardan bahseden bir makale için bkz. **GARÇON: "**La prescription des crimes nazis", Le Monde, 14-15 Mars 1965, s. 1 ve 4. İnsanlığa karşı suçların zamanaşımına uğraması sorununu geniş ölçekli olarak inceleyen bir makale için bkz. **GRAVEN: "**Les crimes contre l'humanité peuvent-ıls bénéficier de la prescription", RPS, T. 81, 1965, s. 128 vd.

[185] **GRAVEN: "**Les crimes contre l'humanité peuvent-ıls bénéficier de la prescription" s. 128; **VARINARD:** La prescription de l'action publique, s.36.

[186] **HERZOG:** "Etude des lois concernant la prescription des crimes contre l'humanité", RSC, 1976/1, s. 339.

amaçlayan bir kanun seli, yasama teknikleri ve kapsamları arasında bazı farklar olsa da, ortaya çıkmıştır.[187]

Ne Nürnberg, ne de Tokyo Askeri Mahkemeleri'nin Statülerinde; barışa karşı suçların, insanlığa karşı suçların ve savaş suçlarının zamanaşımına uğramayacağını ilişkin bir ifade yer almaktaydı. Aynı şekilde 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme, 1949 tarihli Cenevre Konvansiyonu ve 1950 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun talebi üzerine Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından kabul edilen Nürnberg İlkeleri'nde de bu konu üzerinde durulmamıştır. [188]

Altmışlı yılarda, yukarıda bahsettiğimiz sosyal endişenin etkisiyle uluslararası planda zamanaşımına uğramazlık kavramının sıkça tartışılan bir konu haline gelmesi, 1964 yılında "Naziler tarafından işlenen savaş suçları ve diğer suçların kovuşturulması ve zamanaşımına ilişkin yürürlükte bulunan hukukta yer alan ilkelerin incelenmesi amacıyla" on altı ülkeden hukukçuların katılımıyla Varşova Konferansı'nın toplanmasına yol açmıştır.[189] Uluslararası kamuoyunun insanlığa karşı suçların ve savaş suçlarının zamanaşımına uğramayan suçlar olduğu yönünde uluslararası bağlayıcılıkta bir metin oluşturulması yönündeki talepleri, 1968 tarihli Savaş Suçlarında ve İnsanlığa

[187] **HERZOG:** s. 339.

[188] **CASSESE- DELMAS MARTY:** Droit international et juridictions nationales, Paris 2002, s. 236; **PONCELA:** "L'imprescriptibilité", in Droit International Pénal, Paris 2000, s. 887.

[189] Konferansın karar metininde "Naziler tarafından işlenen söz konusu suçların cezalandırılmasının münhasır olarak devletlerin yetkisinde olduğu düşünülmemelidir, bu suçların cezalandırılması devletler için uluslararası hukuktan kaynaklanan uluslararası ve evrensel bir yükümlülüktür. (…) devletlerden birinin iç hukukunda bu suçlar için zamanaşımını kabul etmesi ya da bu suçları adi adam öldürme suçları kapsamında değerlendirmesi uluslararası hukukun ihlali sayılmalıdır," ifadesi yer almaktaydı. Bkz. **GRAVEN: "**Les crimes contre l'humanité peuvent-ıls bénéficier de la prescription", s. 128.

Karşı Suçlarda Zamanaşımının Uygulanmamasına Dair Konvansiyon'un kabulüyle sonuçlanmıştır. Fakat bu konvansiyon pek çok devlet tarafından yürürlüğe girdiği tarihten önce işlenen bazı suçlara da uygulanabileceği gerekçesiyle eleştirilmiş ve imzalanmamıştır. Bu gelişmeler üzerine yalnızca yürürlüğe girdiği günden sonraki suçlara uygulanmak üzere 25.01.1974 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından "İnsanlığa Karşı Suçlarda ve Savaş Suçlarında Zamanaşımının Uygulanmamasına Dair Avrupa Sözleşmesi"[190] kabul edilmiştir.[191]

Ne var ki bu sözleşmenin de kabulünün ardından yürürlüğe girmesi için 2003 yılına kadar, tam yirmi dokuz yıl, beklemek gerekmiştir. Sözleşmenin[192] ikinci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca yürürlüğe girebilmesi için, üç devletin sözleşmeyi kabul etmesi ya da onaylaması gerekmekteydi. Hollanda ve Romanya'yı takiben Belçika'nın sözleşmeyi 26.03.2003 tarihinde onaylamasının ardından, sözleşme bu tarihten üç ay sonra 26.06.2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Günümüz itibariyle sözleşmeyi onaylayarak iç mevzuatlarının parçası haline getiren başka ülke bulunmamaktadır. Fransa ve Ukrayna sözleşmeyi imzalamışlarsa da, halen onaylamamışlardır.[193] Altmışlı yılların ortalarında yukarıda bahsedilen kanunları çıkartan devletlerin büyük bir bölümü bugün

---

[190] Sözleşmenin İngilizce resmi adı "European Convention on the Non-Applıcabılity of Statutory Limıtation to Crimes against Humanity and War Crimes", Fransızca resmi adı ise "Convention européenne sur l'imprescriptibilité des crimes contre l'humanité et des crimes de guerre"dir.

[191] **CASSESE- DELMAS MARTY:** s. 237.

[192] Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/082.htm; Fransızca metin için bkz. http://conventions.coe.int/Treaty/FR/Treaties/Html/082.htm. (SGT: 17.06.07)

[193] Sözleşmeyi imzalayan ve onaylayan devletler güncel olarak http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=082&CM=8&DF=4/16/2007&CL=ENG" internet adresinden takip edilebilir (SGT: 16.04.2007).

Avrupa Birliği üyesidir. Öyleyse şu soru ister istemez akla gelmektedir. Neden insanlığa karşı suçların zamanaşımına uğramaması konusunda bu kadar istekli olan devletler, sözleşmeyi imzalamaya yanaşmamaktadırlar? Bu sorunun cevabı, sözleşmenin insanlığa karşı suçlara ek olarak, savaş suçlarını da zamanaşımına uğramayan suçlar kategorisine taşıması olabilir. Kendi kamu görevlilerinin, geçmişte olduğu gibi[194] gelecekte bazı savaş suçlarını işleyebileceği endişesi[195], sanırız bu devletlerin savaş suçlarının zamanaşımına uğramaması düşüncesine sıcak bakmamalarının asıl nedenini oluşturmaktadır.[196] Bu açıdan bakıldığında savaş suçlarının, zamanaşımına uğramayan suçların kapsamına alınmasının, siyaseten uygun bulunup bulunmamasına bağlı olduğu söylenebilir.[197] Öte yandan Roma Askeri Mahkemesi'nin 1997 yılında verdiği bir kararda, savaş suçlarının zamanaşımına uğramamasının uluslararası hukukun genel prensiplerinden kaynaklandığını belirtmesi[198], savaş suçlarına ilişkin önemli bir gelişmedir. Benzer şekilde konuya ilişkin hiçbir sözleşmeye taraf olmayan Arjantin'de, 1994'te yapılan Uluslararası Hukukun kanunları üzerinde olduğu yönündeki Anayasa değişikliğinin ardından, insanlığa karşı suçların zamanaşımına uğramamasının "ius cogens"e dâhil olduğu kabul edilmektedir.[199]

---

[194] Fransa örneğinde bu endişe özellikle Cezayir ve Hindiçini'nde yapılanlardan kaynaklanmaktadır. Bu konuda bkz. **PONCELA:** s. 888.

[195] Genellikle bu suçların kamu görevlileri tarafından verilen emirler üzerine ve bir politikanın sonucu olarak ya da devletin göz yumması sonucu işlendikleri hakkında bkz. **VARINARD:** La prescription de l'action publique, s.36; **DELMAS-MARTY:** s. 618.

[196] Fransa'nın, bilinçli bir şekilde savaş suçlarını zamanaşımına uğramayan suçlar kapsamına almadığı yönünde bkz. **PONCELA:** s. 891.

[197] **BOLLE:** "La Suisse et l'imprescriptibilité des cirimes de guerre et des crimes contre l'humanité", RPS, T. 93, 1977, s. 310.

[198] Bkz. **CASSESE:** International Criminal Law, New York 2003, s. 318.

[199] **DELMAS MARTY:** s. 623.

İsviçre[200] ve Belçika[201] 'da savaş suçlarının zamanaşımına uğramayacağı açıkça hüküm altına alınmıştır.

Konuya ilişkin uluslararası alandaki başka bir hüküm ise 1 Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe giren Roma Statüsü'nün[202] 29. maddesinde yer almaktadır. Bu hüküm uyarınca sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren işlenen ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) yargılama yetkisine giren suçlarda, zamanaşımına ilişkin hükümler uygulanmaz. UCM'nin yargı yetkisinin soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve saldırı suçunu kapsadığı düşünüldüğünde, bunun uluslararası alanda işlenen suçlar ve zamanaşımı konusunda önemli bir adım olduğunu kabul etmek gerekir. Öte yandan, söz konusu suçları işlediği iddia edilen ya da bu suçları işleme durumunda olan devletlerin çoğunlukla sözleşmeye taraf olmadıkları dikkate alındığında, UCM'nin yetkisi bu devletlerce de tanınmadıkça bu suçların zamanaşımına uğramak bir yana, yargılanması dahi pek mümkün gözükmemektedir.

Tüm bu yaşananlar, zamanaşımına uğramazlık kavramının altmışlı yıllarda yukarıda bahsedilen sosyal şartlar altında büyük bir telaşla ve Naziler tarafından işlenen suçlara özgü ortaya çıkmasının, uluslararası suçların zamanaşımına uğramaması düşüncesinin gelişmesini engellediğini yönündeki görüşü[203] haklı çıkartmaktadır. Ayrıca son yıllarda uluslararası toplumu en çok meşgul eden konulardan birisi olan uluslararası terörizm alanında yapılan hiçbir uluslararası

[200] Hüküm İsviçre Ceza Kanunu m. 101/1-b'de yer almaktadır.

[201] Hüküm Belçika Ceza Usul Kanunu m. 21'de yer almaktadır. Bkz. **VERDUSSEN-DEGRAVE:** s. 102.

[202] 1 Ocak 2007 itibariyle Statüye taraf olan devlet sayısı 104'tür. Konuyla ilgili güncel bilgiler için bkz. http://www.icc-cpi.int/asp/statesparties.html (SGT: 24.09.2007)

[203] **ABDELGAWAD-MARTIN-CHENUT:** s. 297.

sözleşmede bu suçların zamanaşımına uğramayacağına ilişkin bir hüküm yer almaması şaşırtıcıdır.[204] Günümüzde Mısır Hukukunda doğrudan, İsviçre Hukukunda dolaylı olarak[205] terör suçlarının zamanaşımına uğramayacağı kabul edilmektedir.[206]

Öğretide, insanlığa karşı suçların doğası gereği zamanaşımına uğramayan bir suç kategorisi olduğu görüşü taraftar bulmaktadır. Bu görüşü savunan yazarlar, zamanaşımını haklı göstermek için ulusal hukuklara ilişkin olarak ileri sürülen gerekçelerin hiç birinin insanlığa karşı suçlar bakımından geçerli olmadığını kabul etmektedirler. Bu bağlamda insanlığa karşı suçların işlenmesinin ardından geçen zamanın delilleri yok edici etki yapmadığını, aksine geçen zamanda delilerin ortaya çıkmasının kolaylaştığını söyleyerek delillerin kaybolması görüşünü reddetmektedirler. Buna ek olarak geçen zamanın, olayın toplum üzerindeki unutturmak bir yana, bu etkinin günden güne büyüdüğü ileri sürülmektedir. Söz konusu yazarlar, bu suçlar genellikle devlet eliyle işlendiğinden bu suçlara ilişkin delillerin diğer suçlara göre daha geç ortaya çıktığı düşüncesinden hareketle, geçen zaman içerisinde arşivlerin toplanıp yayınlanacağını, tanıkların ortaya çıkacağını belirtmekte ve 2. Dünya Savaşı'nın ardından yaşananların görüşlerini doğruladığını ifade etmektedirler. [207]

---

[204] **CASSESE- DELMAS MARTY:** s. 239.

[205] İsviçre Ceza Kanunu m. 101/1-c uyarınca "… çok sayıda insanın hayatını veya vücut bütünlüğünü tehlikeye düşüren, ve topyekün imha araçlarının kullanıldığı, bir felakete yol açarak ya da kişileri rehin alarak işlenen suçlar zaman aşımının kapsamı dışındadır".

[206] **DELMAS MARTY:** s. 626.

[207] Bkz. **COSTE-FLORET:** D, 1976, s. 262 (Yazarın Fransız Yargıtayı'nın Touvier davasında verdiği kararın değerlendirdiği karar tahlilinden alınmasından dolayı eserin bir ismi bulunmamaktadır.); **ABDELGAWAD-MARTIN CHENUT:** s. 298; **RUZIE:** L'imprescriptibilité en France des crimes contre

2. SOYKIRIM SUÇU, İNSANLIĞA KARŞI SUÇLAR ve BU SUÇLARI İŞLEMEK İÇİN ÖRGÜT KURMA veya YÖNETME SUÇU

5237 sayılı TCK'nın 76, 77 ve 78. maddelerinde sırasıyla Soykırım Suçu, İnsanlığa Karşı Suçlar ve bu suçları işlemek için örgüt kurma veya yönetme suçu düzenlenmiştir. Her maddede ayrıca, bu suçlar bakımından zamanaşımının işlemeyeceği yönünde birer fıkra yer almaktadır. (TCK m. 76/4, m. 77/4 ve m. 78/3).

Maddede zamanaşımının türü konusunda bir belirleme yapılmadığına göre, hem dava hem de ceza zamanaşımının kastedildiği sonucuna varmak gerekir.[208]

3. TCK İKİNCİ KİTAP DÖRDÜNCÜ KISIMDA YER ALAN YURTDIŞINDA İŞLENMİŞ SUÇLARDAN, AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET HAPİS, MÜEBBET HAPİS VEYA ON YILDAN FAZLA HAPİS CEZASI GEREKTİRENLER

5237 sayılı TCK'nın özel hükümler başlıklı ikinci kitabının dördüncü kısmında "millete ve devlete karşı suçlar" düzenlenmektedir. 5237 TCK 66. maddesinin yedinci fıkrası uyarınca bu suçlardan "ağırlaştırılmış müebbet veya

---

humanité: un faux problème a' propos de l'affaire Klaus Barbie, GP, 4 Juin 1983 s. 230; **HUET-KOERING JOULIN:** Droit pénal international, Paris 2005, s. 264 ve 265; **VARINARD:** La prescription de l'action publique, s.36; **DELMAS MARTY:** s. 618; **JANKELEVITCH:** L'imprescriptibilite, Paris 1986, s. 26.

[208] **ÖZBEK:** TCK İzmir Şerhi, Baskı, Ankara 2005, s. 604.

müebbet veya on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçların yurt dışında işlenmesi hâlinde dava zamanaşımı uygulanmaz". Burada yer alan 10 yıllık hapis cezasının belirlenmesinde, cezanın üst sınırın dikkate alınması gerekir.

Benzer bir düzenleme 765 sayılı TCK'nın 102. maddesinin ikinci fıkrasında[209] de yer almaktaydı fakat 5237 sayılı TCK'daki hükmün kapsamı, 765 sayılı Kanunla karşılaştırıldığında oldukça genişletilmiş ve hüküm; zimmet, rüşvet ve irtikâp gibi suçları da kapsar hale getirilmiştir.[210]

Öğretide bir görüş, bu suçların yurt dışında işlenmesi ile yurt içinde işlenmesi arasında bir ayrım yapılmasını, yurt dışında işlenen suçların kovuşturulmasındaki güçlükle açıklamaktadır.[211] Başka bir görüş ise bu ayrımın anlamsız olduğunu ve eğer bu suçlar dava zamanaşımı kapsamı dışında tutulması gerekiyorsa, nerede işlenmiş olurlarsa olsunlar zamanaşımına uğramamaları gerektiği yönündedir.[212]

Bir devlet, elbette kendisini korumak açısından bazı suçların zamanaşımına uğramayacağını kabul edebilir. Fakat kanımızca, bir devlet kendi varlığını vatandaşlarınınkinden daha değerli sayıyorsa, bu otoriter zihniyetin varlığını gösterir. Adam öldürme suçlarının zamanaşımına uğrayabileceğini kabul eden bir kanunun, devlete ve millete karşı işlenen suçları yurt dışında işlenmeleri

---

[209] Hüküm 765 sayılı TCK'nın mehaz kanunu olan İtalyan Ceza Kanunu'nda yer almamaktaydı ve kanun tasarısına Yargıtay Ceza Kanunu Komisyonu tarafından yalnızca ceza zamanaşımıyla sınırlı olmak üzere eklenmişti. Daha sonra 3531 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle hüküm, dava zamanaşımını da kapsar hale getirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **EREM:** Gerekçeli Türk Ceza Kanunu, Ankara, 1993, C.I, s. 884.

[210] Hükmün Türk Ceza Hukukuna girişi ve tarihsel gelişimi için bkz. Bölüm III, II,2.

[211] **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 253.

[212] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 253; **UZUN:** s. 41 ve 42.

halinde zamanaşımı kapsamında bırakması, eğer bu kanun özgürlükçü olduğu iddiasındaysa, ciddi bir çelişki teşkil etmektedir. [213]

XII. DAVA ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BELİRLENMESİ

1. SUÇUN BAĞLI OLDUĞU ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN HANGİ CEZAYA GÖRE BELİRLENECEĞİ SORUNU

Dava zamanaşımı süreleri 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin birinci fıkrasında yer almaktadır. Buna göre: "*Kanunda başka türlü yazılmış olan haller dışında kamu davası;*

a) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda otuz,

b) Müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmibeş,

c) Yirmi yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi,

d) Beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda onbeş,

e) Beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adlî para cezasını gerektiren suçlarda sekiz yıl, geçmesiyle düşer."

Öte yandan kanunda belirlenen bu sürelerin hangi cezaya göre belirleneceği konusu öğretide tartışmalıdır. Bu konuda ileri sürülen iki temel görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki "soyut ceza sistemi", diğeri ise "somut ceza sistemi" olarak adlandırılmaktadır. Bunlara ek olarak bu iki sistemin bazı özellikleri birleştirilerek oluşturulan karma sistem önerileri de mevcuttur. Aşağıda söz konusu sistemler ele alındıktan sonra, Türk hukukundaki durum ve görüşümüz belirtilecektir.

[213] Benzer görüş için bkz. **ÖZBEK:** s. 603.

A. ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN SOYUT CEZA SİSTEMİNE GÖRE BELİRLENMESİ (KANUNDA YAZILI CEZAYA GÖRE BELİRLENMESİ - OBJEKTİF SİSTEM)

Soyut ceza sisteminde dava zamanaşımı, kanunun o suç için öngördüğü cezaya göre belirlenir. Başka bir anlatımla bu sistemde, ağırlaştırıcı ve hafifletici nedenlerin zamanaşımı süresinin belirlenmesine herhangi bir etkisi yoktur.[214] Bu görüşü savunan yazarlar, ceza davasının bitmediği ve fiilin somut olarak gerektirdiği cezanın belli olmadığı gerekçesiyle; olaydan ve failden soyut olarak, kanunda o suç için öngörülen cezanın üst sınırının dava zamanaşımının belirlenmesinde kullanılabilecek tek ölçü olduğunu savunurlar.[215]

Bu yazarlar somut ceza sistemine, hâkimlerin keyfi kararlarıyla zamanaşımı süresinin değişmesi sonucuna yol açabileceği gerekçesiyle karşı çıkmaktadırlar. Bu bağlamda, somut ceza sisteminin uygulanması halinde birbirine benzer iki olayda hâkimin haksız tahrikin varlığına hükmetmesi ya da etmemesinin, bu iki olayın farklı zamanaşımı sürelerine tabi olmasına yol açacağını ileri sürerek, somut ceza sisteminin yerinde olmadığını ispata çalışmışlardır.[216]

Somut ceza sisteminde dava zamanaşımının hangi cezaya göre belirleneceği de öğretide tartışma konusu olmuştur. Bir görüş, cezanın üst sınırının dikkate alınması gerektiği yönünde iken, diğer bir görüş üst sınırı ölçü

---

[214] **İÇEL vd:** s. 354.

[215] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s.779; **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 254; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 996; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 59.

[216] **DÖNMEZER-ERMAN:** s. 254; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 996.

almanın çok aleyhe bir yaklaşım olduğu ve mahkemelerin neredeyse hiçbir zaman üst sınıra kadar çıkarak ceza vermemelerinden hareketle alt ve üst sınırların ortalamasının alınması şeklinde ortalama bir formül benimseme eğilimindedir.[217]

B. ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN SOMUT CEZA SİSTEMİNE GÖRE BELİRLENMESİ (SUÇLUYA VERİLMESİ GEREKEN CEZAYA GÖRE BELİRLENMESİ - SÜBJEKTİF SİSTEM)

Bu sistemi savunan yazarlar, suçtan doğan sosyal zararın soyut olarak dikkate alınamayacağını, somut bir olay olan suçun kendisini etkileyen tüm durumlarla birlikte dikkate alınması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Soyut ceza sisteminde hafifletici nedenlerin dikkate alınmamasının sanığın aleyhine olduğu, oysa ceza zamanaşımında hükme konu olan sonuç ceza, bu nedenleri de içerdiği ve iki tür zamanaşımı arasında bu konuda bir ayırım yapmanın bir anlamı olmadığı düşüncesindedirler. [218]

Somut ceza sisteminde faile verilmesi gereken ceza esas alınır. Hangi cezanın esas alınacağı konusunda belli başlı iki tip somut ceza sistemi vardır:

İtalyan Ceza Kanunu'nun ilk halinde dava zamanaşımına esas olan cezanın belirlenmesinde, ceza ağırlaştırıcı sebeplerin üst sınırı ve hafifletici sebeplerin alt sınırı üzerinden hesap edilmekte ve dava zamanaşımı süresinin

[217] Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 57.

[218] Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 996; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 57.

belirlenmesinden bu ceza esas alınmaktaydı.[219] Bu sistemde işin hâkime intikal etmemesi ya da hâkimin daha takdir kullanacak aşamaya gelmemesi nedeniyle, hâkimin takdirine bırakılmış durumlar (takdiri hafifletici nedenler gibi) dikkate alınmamaktaydı.[220] 7 Aralık 2005 tarih ve 251 sayılı kanunla İtalyan Ceza Kanunu'nun 157. maddesinde yapılan değişikliğin ardından[221], sisteminin bu haliyle soyut ceza sistemine daha yakın olduğu söylenebilir.[222]

Danimarka ve Norveç hukukunda uygulanan somut ceza sisteminin bir başka türü ise, suçluya verilecek ceza hesaplanırken hem kanuni hem de takdiri sebeplerin dikkate alınması şeklindedir.[223] Bu sistemi kabul edenler arasında, soruşturma devrelerine göre farklar gözetilmesini talep edenler olduğu gibi, böyle bir ayrımı gereksiz bulanlar da vardır. Fark gözetilmesi gerektiği düşüncesinde olan yazarlar, dava zamanaşımının kovuşturma aşamasına kadar kanunda yazılı (soyut) ceza üzerinden, kovuşturma aşamasında ise suçluya verilmesi gereken (somut) ceza üzerinden hesaplanmasa gerektiği düşüncesindedirler.[224] Bu yazarların bir kısmı soruşturma aşamasında kanuni sebeplerin de hesaba katılması gerektiğini ifade etmektedirler. [225]

---

[219] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 997; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 780.

[220] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 997; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 780.

[221] İtalyan Ceza Kanunu'nun 157. maddesinin ikinci fıkrası şu şekildedir:

Tamamlanmış veya teşebbüs halinde kalmış suçun tabi olduğu dava zamanaşımına esas olacak cezanın belirlenmesinde, kanunun suçun daha ağır nitelikteki halleri için basit halden farklı türde bir ceza öngördüğü ve özel sonuçlar bağladığı haller hariç olmak üzere, ağırlaştırıcı ve hafifletici nedenler dikkate alınmaksızın kanunun o suç için belirlediği cezanın üst sınırı dikkate alınır.

[222] Bu hüküm de dahil olmak üzere İtalyan Ceza Kanunu'nun yeni hükümleri ile eskilerinin karşılaştırmalı olarak incelendiği bir eser için bkz. **D'ANGELO:** La legge (Ex) cirielli, Dogana Marzo 2006, s. 15 vd.

[223] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 780; **KUNTER:** s. 59.

[224] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 59.

[225] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 59.

C. TCK'DA KABUL EDİLEN SİSTEM VE GÖRÜŞÜMÜZ

Dava zamanaşımının hesaplanması konusunu düzenleyen 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin üçüncü fıkrasında, sürenin hesabında suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hallerinin de dikkate alınacağını açıkça belirlenmiştir. Kanuni düzenleme açık olmasına rağmen Türk öğretisinde dava zamanaşımının hesaplanması konusunda somut ceza sisteminin kabul edildiğini ileri süren yazarlar[226] olduğu gibi, soyut ceza sisteminin kabul edildiğini iddia eden yazarlar[227] da vardır.

---

[226] **DEMİRBAŞ:** s.626; **SOYSALAN:** s. 585.

[227] Bkz. **ÖZGENÇ:** s. 659. ÖZGENÇ eserinin 660. sayfasında " … bu sistemde hükmedilmesi mümkün olan en yüksek ceza miktarı esas alınmaktadır" şeklinde bir ifade kullanmaktadır. ÖZBEK ise TCK m. 66/4'te soyut cezanın dikkate alınacağına dair düzenleme olduğunu fakat soyut cezanın belirlenmesinde somut cezanın da dikkate alınacağını ifade etmektedir (**ÖZBEK:** s. 606). Biz iki yazarın görüşüne de katılmıyoruz. Çünkü yukarıda somut ceza sistemi anlatılırken de belirtildiği üzere, "hükmedilebilecek cezayı dikkate almak" demek, somut ceza sistemini kabul etmek anlamına gelir. 66/4. maddede yer alan "…sürelerin hesabında suçun kanunda yer alan üst sınırı göz önünde bulundurulur" hükmü de kanunda soyut ceza sisteminin kabul edildiği anlamına gelmez. Bu hükümle kanun koyucu somut cezanın hesabına esas alınacak ceza miktarı konusunda tereddüt doğmasını önlemeyi amaçlamıştır. Somut ceza sisteminde temel ceza, kanunda yazılı olan (soyut) cezadır ve sürenin hesabında hâkim görüş uyarınca kanundaki cezanın üst sınırı dikkate alınır. Burada amaç, suçlunun alabileceği en yüksek ceza miktarını bulmaktır. Ardından ağırlaştırıcı ve hafifletici nedenlerin ceza üzerindeki etkisi hesaplanarak somut cezaya ulaşılır. Daha açık bir ifadeyle ağırlaştırıcı ve hafifletici nedenlerin dikkate alındığı bir sistem, soyut ceza sistemi olarak nitelenemez. Zira böyle bir sistem bizzat somut ceza sistemidir.

Kanımızca 5237 sayılı TCK ile, 765 sayılı TCK'nın aksine[228] somut ceza sistemini benimsenmiştir. Çünkü ağırlaştırıcı veya hafifletici nedenlerin dava zamanaşımının belirlenmesine esas olacak cezanın hesabında dikkate alınması, somut ceza sisteminin kabul edildiği anlamına gelir. 5237 sayılı TCK'nın öngördüğü sisteme göre 66. maddenin dördüncü fıkrası uyarınca sanığa isnat edilen fiilin gerektirdiği cezanın üst sınırı üzerinden belirlenen ceza, aynı maddenin üçüncü fıkrasında belirtildiği üzere kanuni ağırlaştırıcı sebeplerin uygulanması ile ağırlaştırılacaktır. Somut ceza sisteminin esası, sanığın mahkûm olabileceği en yüksek cezayı bulmak olduğundan, bu yaklaşımın yerinde olduğunu belirtmek istiyoruz. Soyut sistem kanun önünde eşitlik ve cezaların bireyselleştirilmesi ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir.[229] Suçun vasfının isnadla değil, yargılama sonucunda mahkeme tarafından belirlenmesi daha doğrudur.

---

[228] 765 sayılı kanun döneminde hangi sistemin benimsendiği konusunda kanunda açık bir hüküm olmaması konunun öğretide tartışmalı olmasına yol açmıştır. Bunun en önemli sebebi TCK'nın konuyla ilgili ifadesinin kaynak İtalyan Ceza Kanunu'ndan farklı olmasıdır ve bunun bilinçli bir tercih mi yoksa bir tercüme hatası mı olduğu uzun süre tartışılmıştır (bu tartışma için bkz. **TANER:** s. 685, dn. 1). Uygulamadaki tartışmaya Yargıtay 1942 ve 1947 yılında verdiği iki içtihadı birleştirme kararıyla son noktayı koyduysa da, soyut ceza sisteminin benimsemesi öğretinin bir kısmı tarafından olumlu karşılanmış diğer kısmı tarafından ise yanlış bulunarak eleştirmiştir. (YİBGK E. 1942/36, K.1942/15, T. 03.06.1942; YİBGK, E. 1947/3, K. 1947/15, T. 07.05.1947, kararlar için bkz. **TAŞDEMİR:** Ceza Davalarında Zamanaşımı, Ankara 2001, s. 49-52). Yargıtay söz konusu kararlarında 765 sayılı TCK m.102'de'da yer alan "… cezaları müstelzim" ifadesini kanunda yazılı ceza olarak anlamış ve soyut ceza sistemini kabul etmiştir. Askeri Yargıtay da bir içtihadı birleştirme kararıyla soyut ceza sistemini kabul etmiştir (AYİBGK E. 1988/1, K. 1988/1, T. 09.01. 1988, karar için bkz. **TAŞDEMİR:** s. 41. vd.). Kararları yerinde bulanların görüşleri için bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 781; **İÇEL vd:** s. 356**.** Kararları eleştirenlerin görüşleri için bkz. **TANER:** s. 685; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 256; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 61.

[229] **UZUN:** s. 68; **GÖZÜBÜYÜK:** Alman, Fransız, İsviçre ve İtalyan Ceza Kanunları ile Mukayeseli Türk Ceza Kanunu Açıklaması, Ankara 1970, C. I, s. 402; **OKUTAN:** "Kamu Davasını Düşüren Sebeplerden Zamanaşımı", ABD, Y.1983, S.1, s.54.

765 sayılı TCK döneminde Yargıtay da soyut ceza sistemini uygulamaktaydı.[230] 5237 sayılı TCK ile birlikte Yargıtay'ın da somut ceza sistemini uygulamaya başlayacağı kanaatindeyiz.

5237 sayılı TCK'nın dava zamanaşımına esas olacak cezayı belirleme konusunda somut ceza sisteminin benimsenmesi yerinde olmakla beraber, kanımızca bu sistem tam bir somut ceza sistemi değildir. Kanunun dava zamanaşımına esas olacak cezayı belirlerken yalnızca ağırlaştırıcı nedenleri dikkate alarak hafifletici nedenleri değerlendirme dışı bırakması yerinde olmamıştır.[231] Yukarıda da belirttiğimiz üzere, somut ceza sisteminin amacı suçlunun yargılama sonunda alabileceği en yüksek ceza miktarı üzerinden zamanaşımını hesaplamaktır. Fakat bu hesap soyut bir fiil üzerinden değil, failin fiili üzerinden yapılmalıdır. Bu da ancak kanuni indirim nedenlerinin de dikkate alınmasıyla mümkün olacaktır.[232] Çünkü bir kimse, ancak yaptığından sorumlu olabilir.[233] Eğer dava zamanaşımı süresinin uzun olması isteniyorsa bu süreyi istediği gibi belirlemek kanun koyucunun takdirindedir. 5237 sayılı TCK'da olduğu gibi, suçları mümkün olduğunca uzun süreli zamanaşımına tabi kılmaya

[230] AYİBGK E.1, K.1, T. 09.01.1998 (**TAŞDEMİR:** s. 41); YİBGK, E. 1941/36, K. 1942/15, T. 03.06.1942 (KBİBB SGT: 28.09.2007). "Dava zamanaşımı hesabında, TCK.nun 102. maddesi, hükmedilecek cezayı esas almayıp, o suçun istilzam ettiği cezayı gözönünde bulundurmuştur. Bu nedenle zamanaşımı süresinin tayininde mahkemece, vereceği ceza değil kanun maddesinde yazılı ceza nazara alınmalıdır. iki nevi ceza öngören bir maddenin uygun bulunduğu dava zamanaşımı, TCK.nun 102. maddesinde yer alan "nev'ileri başka başka cezaları havi hükümler, en ağır ceza için konulan müddeti geçmesiyle ortadan kalkar" hükmü de nazara alınmak suretiyle ağır nev'iden olan cezaya göre hesaplanmalıdır. Cezaların ağırlık derecesi ise TCK.nun 11. maddesindeki sıra esas alınarak saptanmalıdır. 18.11.1936 gün, 26/35 sayılı ve 7.5.1947 gün, 3/15 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararları da bu doğrultudadır." bkz. YCGK, E. 1994/8-273, K. 1994/293, T. 21.11.1994 (KBİBB SGT: 28.09.2007).

[231] **HAFIZOĞULLARI:** Ceza Hukuku Ders Notları, s. 687.

[232] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 60; **TANER:** s. 687.

[233] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 996.

çalışmak için dolambaçlı yollara sapmaya gerek yoktur.[234] Zaten 765 sayılı TCK'ya kıyasla 5237sayılı TCK'da zamanaşımı süreleri oldukça uzun belirlenmiştir.[235]

Zamanaşımı süresi bakından belirleyici olan iddianamede gösterilen sevk maddesi değil, suçu oluşturan fiil ve mahkemenin yaptığı nitelendirmedir. Ayrıca mahkeme suçun daha ağır bir şeklinin gerçekleştiği kanaatindeyse, dava zamanaşımının hesabında bunu da dikkate alacaktır.[236]

Eğer kanunda suçun cezasının üst sınırı açıkça belirlenmemişse ne yapılacaktır? 765 sayılı TCK dönenimde kanunun 15. maddesinde yer alan "kanunda açıklanmayan hallerde cezanın üst haddi beş senedir" hükmünden

---

[234] 66. maddenin gerekçesinde "Tasarıda, dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde ağırlatıcı ve hafifletici nedenler gözetilmeksizin kanunda yer alan cezanın üst sınırının göz önünde bulundurulacağı belirtilmekteydi. Ancak, yapılan değişiklikle, dosyadaki mevcut deliller itibarıyla suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâllerinin de dava zamanaşımı sürelerinin tespitinde göz önünde bulundurulması gerektiği yönünde düzenleme yapılmıştır" ifadesi yer almaktadır. Buradan tasarıda soyut ceza sisteminin benimsendiği, fakat bunun komisyonda değişikliğe uğrayarak somut ceza sisteminin benimsendiği sonucu çıkmaktadır.

[235]**HAFIZOĞULLARI:** Ceza Hukuku Ders Notları, s. 685. Bu görüşe ek olarak HAFIZOĞULLARI zamanaşımı sürelerinin daha uzun belirlenmesinin gerekçesinin belirli olmadığını ileri sürmekte ve uzun dava zamanaşımı sürelerinin "devletin suçu kovuşturmada yeterli örgünlüğe ve etkinliğe kavuşmamış olduğunu gösteren bir karine" olduğunu ifade etmektedir. Öte yandan Bölge Adliye Mahkemelerinin kurulmasıyla istinaf kanun yolunun işlemeye başlayacak olması, haklı bir neden olarak görülebilir. Zira yargılama sürelerinin uzaması kuvvetle muhtemeldir.

[236] **CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT:** s. 628. Yazarlar bu görüşü mahkemenin davada ortaya çıkan ağırlaştırıcı nedenlerden dolayı görevsizlik kararı vermesi haline özgü olarak kabul etmişlerdir. Kanımızca bu görüş, mahkemenin yaptığı nitelendirmeden dolayı başka bir suçun varlığına hükmedildiği hallerde de geçerlidir zira çoğunlukla suçların cezaları birbirinden farklı olduğu gibi, suça etki eden nedenlerin cezaya etkisi de birbirinden farklıdır.Bu yöndeki Yargıtay kararları için bkz. Y. 6. CD, E. 1992/2520, K. 1992/2680, T. 31.03.1992 (bkz. **TAŞDEMİR:** s. 7). Y. 4. CD, E. 1949/7222, K. 1949/8359, T. 03.06. 1947 (bkz. **TAŞDEMİR:** s. 7). Zamanaşımının ithama göre belirlenmesinden doğabilecek haksızları görmek açısından somut örnekler için bkz. **OKUTAN:** s. 55.

yaralanılarak, dava zamanaşımı beş yıl üzerinden hesap edilmekteydi.[237] 5237 sayılı TCK'da ise böyle bir hüküm yer almamakta, yalnızca süreli hapis cezasının üst sınırının 765 sayılı TCK'da olduğu gibi (m. 15) yirmi yıl olduğu belirtilmektedir. Bir görüş, üst sınırı belirlenmemiş olan dava zamanaşımı sürelerinde üst sınırın yirmi yıl olduğu kabul edilerek dava zamanaşımı süresinin belirleneceği yönündedir.[238] Kanımızca bu görüş, ancak üst sınırın hiçbir şekilde belirlenemediği hallerde kabul edilebilir. Üst sınır belirlenebiliyorsa, hesap bulunan rakam üzerinden yapılacaktır.[239]

Zamanaşımı süresinin belirlenmesi bakımından üzerinde durmak istediğimiz başka bir husus, temyiz aşamasına gelen davaların zamanaşımının hesabında bir fark olup olmayacağıdır. 765 sayılı TCK döneminde 109. maddeye dayanarak, hüküm kesinleşmemiş bile olsa bu safhada zamanaşımının ilk derece mahkemesinin verdiği cezaya göre belirlenmesi gerektiği ve buna gerekçe olarak da verilen hüküm kesin olmasa dahi bunun dava zamanaşımını belirlemekte somut bir dayanak olduğu ileri sürülmüştür.[240] Kanımızca bu yorum 109. maddede yer alan "tekrar muhakeme" ifadesinin doğru anlaşılmamasından kaynaklanmaktadır. Biz burada yer alan "tekrar muhakeme" ifadesinin bir ceza hukuku terimi olarak anlamaktayız. Daha açık bir ifadeyle bu hüküm, "yeniden yargılamayı gerektiren hallerde" zamanaşımını düzenleyen bir hüküm olarak

[237] **GÖKCEN:** s. 30. Konuya ilişkin Yargıtay kararı için bkz. Y. 9. CD, E. 1992/8807, K. 1992/7282, T. 25.06.1992 (bkz. **GÜNAY:** Uygulamada Dava ve Ceza Zamanaşımı Memnu Hakların İadesi Adli Sicil Kayıtlarının Silinmesi, Ankara 1998, s. 27).

[238] **PARLAR- HATİPOĞLU:** Türk Ceza Kanunu Yorumu, Ankara Şubat 2007, s. 580.

[239] Örneğin 5237 sayılı TCK m. 83/2 bakımından verilecek cezanın üst sınırı(ağırlaştırıcı nedenler hariç) bir üst fıkrada belirlenen cezanın üst sınırı üzerinden yapılabilecek en çok artırımla bulunur, yani on beş yıldır.

[240] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 61.

anlaşılmalıdır. Çünkü temyiz kanun yolunun ardından ilk derece mahkemesine gelen davada teknik anlamda bir yeniden yargılama söz konusu değildir. 5237 sayılı TCK'da bu konuda bir hüküm yer almadığına göre herhangi bir istisna söz konusu değildir ve dava zamanaşımı hüküm verilse dahi verilebilecek en yüksek cezaya göre hesaplanmaya devam edilmelidir.

2. ÇOCUKLARIN İŞLEDİĞİ SUÇLARDA DAVA ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BELİRLENMESİ

5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin ikinci fıkrasında çocuklar ile yetişkinler arasında pozitif ayrımcılık yaparak çocukların işlediği suçlarda zamanaşımı süresini yetişkinlerin işlediği suçlara göre daha kısa tutmuştur.[241] Böyle bir ayırım hukukumuza ilk kez 5237 sayılı TCK ile girmiştir. Buna göre TCK'nın 66. maddesinin ikinci fıkrasında, fiili işlediği sırada ceza sorumluluğu olan fakat 15 yaşının doldurmamış çocuklar bakımından dava zamanaşımı süresini, o suç için öngörülmüş olan dava zamanaşımı süresinin yarısı olarak belirlemiştir. Aynı maddede, fiili işlediği sırada 15 yaşının doldurmuş fakat 18 yaşını doldurmamış olan çocuklar bakımından zamanaşımı süresi, bir önceki grupta yer alan çocuklardan daha fazla fakat yetişkinlerden daha az olacak şekilde, o suç için öngörülmüş olan zamanaşımı süresinin üçte ikisi olarak belirlenmiştir. Kanunun gerekçesinde; neden genel hafifletici nedenlerden yalnızca yaş küçüklüğü halinde daha kısa bir zamanaşımı süresinin söz konusu olduğuna dair bir bilgi yer almamaktadır. Konu Adalet Komisyonu'nda görüşülürken her ne kadar

[241] **HAFIZOĞULLARI:** Ceza Hukuku Ders Notları, s. 692.

düzenlemenin ülkemizin de taraf olduğu 20 Kasım 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 37 ve 40. maddelerine uygun bir düzenleme olduğu ileri sürülmüşse de[242], sözleşme incelendiğinde dava zamanaşımı kurumun söz konusu maddelerde düzenlenen kurumlardan hiç birisiyle ilgili olmadığı açıkça görülmektedir.

Öğretide TARDE, çocuklar için çok kısa, yetişkinler için ise çocuklara oranla çok daha uzun zamanaşımı süreleri benimsenmesi gerektiği düşüncesini ileri sürmüştür.[243] Yukarıda da, belirttiğimiz üzere TARDE bu görüşüne dayanak olarak insan kişiliğinin çocukluk ve gençlik dönemlerinde yetişkinlik dönemine göre çok daha hızlı gelişmesini göstermiş ve bu farklılığın mutlaka zamanaşımı süreleri belirlenirken dikkate alınması gerektiğinin altını çizmiştir.[244] Bu görüş, ileri sürüldüğü dönemde zamanın öğretisi ve yasama organlarınca benimsenmemişse de,[245] günümüzde Türk yasa koyucusunun incelediğimiz hükme ilişkin olarak bu görüşü benimsediği görülmektedir. Bu noktada kanunda yapılan bu ayırımın, çocukları büyüklerden farklı kılan hiçbir psişik-toplumsal özellik olmadığı ve çocuk suçluluğuna prim verdiği gerekçesiyle öğretide eleştirildiğini ve hükmün kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı olduğunun ileri sürüldüğünü de belirtmek gerekir.[246]

İnsan kişiliğinin her dönemde aynı hızla gelişmediği ve bu nedenle çocuklar için daha kısa zamanaşımı belirlenmesi yönündeki görüşe biz de

---

[242] Bkz. Tutanaklarla Türk Ceza Kanunu, Ankara, 2005, s. 258 vd.

[243] **TARDE:** s. 133.

[244]**TARDE:** s. 133.

[245] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 995.

[246] **HAFIZOĞULLARI:** Ceza Hukuku Ders Notları, s. 686.

katılmaktayız. Öte yandan, hükmün suça itilen ve suçta kullanılan çocuklar açısından kötüye kullanılmaması ve zararlı sonuçlara yol açmaması için, birinci bölümde belirttiğimiz görüşe[247] paralel, olarak suçu meslek edinen ve itiyadi suçlu olan çocuklar bakımından bu hükmün uygulanmamasının yerinde olacağı düşüncesindeyiz. Nitekim konu Adalet Komisyonu'nda görüşülürken de, düzenlemenin çocukların suçta araç olarak kullanılmasının önünü açacağı; zira ülkemizde yargılanma süreleri belirlenen zamanaşımı sürelerinden uzun olduğundan, bu çocuklar hakkındaki tüm davaların düşeceği yönündeki endişe ifade edilmiştir.[248] Böyle bir istisna getirilmesinin, bu kanun hükmünün söz konusu çocukların, ıslah edilmesinin önünde engel oluşturmasını önleyeceği düşüncesindeyiz.

3. SEÇİMLİK CEZAYI GEREKTİREN SUÇLARDA DAVA ZAMANAŞIMI

Seçimlik cezayı gerektiren suçlarda hangi tür cezanın esas alınarak zamanaşımı süresinin belirleneceği 765 sayılı TCK döneminde oldukça tartışmalıydı[249] ve kanundaki boşluğun içtihadı birleştirme kararıyla

[247] Bkz. Birinci bölüm VI.3.

[248] Bkz. Tutanaklarla Türk Ceza Kanunu, Ankara, s. 258 vd.

[249] Bu konudaki tartışmalar için bkz. **KUNTER:** "İki Çeşit Cezayı Gerektiren Suçlarda Dava Zamanaşımı Süresinin Hesaplanması",İÜHFM, C.13, Y. 1947, s. 1224 vd; **COŞKUN:** s. 213 vd; **FINDIKGİL: "**Bir Suç Farklı Zaman Aşımlarına Tâbi Bulunabilir mi?", İBD, Y: 20, Ocak 1946, s. 72 vd.

doldurulması yoluna gidilmişti.[250] 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan *"seçimlik cezayı gerektiren suçlarda hapis cezası esas alınır"* şeklindeki düzenlemeyle bu tartışmayı sona erdirmiştir.

4. SUÇLARIN İÇTİMAI HALİNDE DAVA ZAMANAŞIMINA ESAS ALINACAK CEZA

Suçların içtimaı halinde hangi cezanın zamanaşımına esas alınacağını içtimaın türüne göre belirlemek gerekir. Bileşik suçun varlığı halinde, bu suçu meydana getiren diğer unsur veya ağırlaştırıcı sebep teşkil eden suçların zamanaşımına uğraması, bileşik suçun da zamanaşımına uğramasını gerektirmez çünkü bu suçlar bileşik suç içerisinde eriyerek bağımsız varlıklarının kaybetmişlerdir.[251] Geçitli (karma) suçlarda da görünüşte normlar çatışması söz konusudur. Fail, hafiften ağıra doğru izlediği suç yolu içerisinde yalnızca en ağır suçtan cezalandırılacağı için, bu suçtan daha hafif olan suçların zamanaşımına uğraması önem taşımaz.[252] Gerçek içtima halinde ise her suç bağımsız varlıklarını sürdürmekte olduğundan, her suç tabi olduğu zamanaşımı süresi sonunda ayrı ayrı zamanaşımına uğrayacaktır.[253]

---

[250] YİBGK, E. 1936/26, K.1936/35, T. 18.11.1936; YİBGK, E. 1947/3, K. 1947/15, T.07.05.1947 (kararlar için bkz. **SINMAZ:** Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları 1926-1998, Ankara 1998, s. 265 ve 329).

[251] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 261; **TOROSLU:** s. 313.

[252] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 261.

[253] **İÇEL vd:** s. 359; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1009; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 261; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 51; **MANZINI:** V. III, s. 547.

XIII. DAVA ZAMANAŞIMININ BAŞLAMASI VE SONA ERMESİ

1. DAVA ZAMANAŞIMININ HANGİ GÜNDEN BAŞLAYACAĞI SORUNU

A. SUÇUN ORTAYA ÇIKTIĞI GÜNDEN BAŞLAMASI DÜŞÜNCESİ

Bu düşünce, toplumun gözünde önemli olanın suçun ortaya çıktığı gün olduğunu kabul etmektedir. Buna gerekçe olarak ise suçtan doğan sosyal endişenin, suçun işlendiği gün ortaya çıkmasını; zamanın unutturucu ve adli takibatın sosyal faydayı azaltan etkisinin ancak bu andan itibaren başlayabilecek olmasını göstermektedirler.[254] Nitekim Fransız yargı organları önce güveni kötüye kullanma suçunda ve ardından gizli kaldığını kabul ettikleri diğer suçlarda, bu suçların özel şartları nedeniyle ortaya çıkmalarının mümkün olmadığı görüşünden hareketle dava zamanaşımının başlangıcını, suçun ortaya çıktığı ya da öğrenilmesinin mümkün hale geldiği güne kadar ötelemektedirler.[255] Fransız öğretisi ise ilki kırk yıl önce kadar yapılan bu

[254] Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 998; **UZUN:** s. 81.

[255] Fransa'da mahkemeler; güveni kötüye kullanma, şirket mallarının kötüye kullanılması, hileyle sosyal yardım alma, rüşvet, dolandırıcılık gibi suçlarda suç niteliği taşıyan davranışın gizli kalması halinde, davranışın suçun kurucu unsuru olması gerekçesiyle dava zamanaşımını suçun öğrenildiği günden başlatmaktadırlar. Bkz. **BOCCARA:** (yazarın Fransız Yargıtay'ının bir kararını değerlendirdiği yorumdan alındığı için eserin bir ismi bulunmamaktadır), PA, 4 Avril 1997, n. 41, s. 18 vd; **PRADEL:** Procédure pénale, s. 211; **GUINCHARD-BUISSON:** s. 610. Fiilin gizli kalması kriterinin yapay ve bu uygulamanın tatmin edici olmaktan uzak olduğu, bu durumun ise Fransız Yargıtay'ında çoğunluğu oluşturan hakimlerin keyfi tutumundan kaynaklandığı görüşü için bkz. **MATHIEU:** "Le délai de prescription de l'action publique ou la mémoire de la justice pénale concernant les infractions", in Le droit sans le souvenir- Liber Amicorum Benoit Savelli, Marseille, 1998, s. 176.

uygulamaya bazı istisnalar dışında eleştiri yöneltmeyerek,[256] yapılanları zımnen kabul etmiştir

Dava zamanaşımının suçun ortaya çıktığı günden başlaması düşüncesi, öğretide haklı olarak zamanaşımını sonsuz hale getireceği gerekçesiyle eleştirilmiştir.[257] Bu düşüncenin kabulü, suçların hemen hemen hiçbir zaman aşımına uğramayacağı anlamına gelir.[258] Çünkü bir suç ortaya çıktıktan sonra zaten üzerinden zamanaşımı süresi kadar bir süre geçmesine rağmen davanın sonuçlandırılamaması ancak çok istisnai hallerde söz konusu olabilir. Buna ek olarak suçun ne zaman öğrendiğinin kesin olarak ispatı çok zordur ve bu durum faili aksinin ispatı neredeyse imkânsız olan bir kabul karşısında çaresiz bırakır.

B. SAVCILIĞIN SORUŞTURMAYA İLİŞKİN İLK İŞLEMİ YAPTIĞI GÜNDEN BAŞLAMASI DÜŞÜNCESİ

Dava zamanaşımının, savcılığın soruşturmaya ilişkin ilk işlemi yaptığı günden başlaması düşüncesine göre; dava zamanaşımı, savcılığın harekete geçerek ilk soruşturma işlemini yaptığı günden başlamalıdır. Bu düşünce, yargılama makamının üyesi olmayan savcıya zamanaşımını başlatmak ya da başlatmamak konusunda yetki verdiği için eleştirilmiştir. Savcının yaptığı bazı

[256] **BOCCARA:** s. 18.

[257] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 998.

[258]Bu kararlarda dava zamanaşımının başlangıç gününün mağdurun suçu öğrenebileceği tarih olarak belirlenmesinin, bu suçları neredeyse zamanaşımına uğramaz hale getirdiğine ilişkin yerinde eleştiri için bkz. **VARINARD:** "La prescription de l'action publique: une instution a' reformer", Le droit pénal a' l'aube du troisieme millénaire – Mélanges offerts a' Jean Pradel, Paris 2006, s. 616; **MATHIEU:** s. 175.

işlemlere zamanaşımını kesici etki tanınması, bu görüşün kanunlara yansıması olarak yorumlanmalıdır.[259]

Bunlara ek olarak bir üst başlıkta incelediğimiz düşünceye yöneltilen, suçların hemen hemen hiçbir zaman zamanaşımına uğramayacağı ve dava zamanaşımı kurumunun uygulanamaz hale geleceğine ilişkin eleştiri bu düşünce için de geçerlidir.

C. SUÇUN İŞLENDİĞİ GÜNDEN BAŞLAMASI DÜŞÜNCESİ

Bu düşünceyi benimseyenler zamanaşımının hesabının suçun işlendiği gün de hesaba katılarak yapılması gerektiği düşüncesindedirler. Bu yazarlar düşüncelerini, suçun işlendiği gün faili yakalamak ve hakkında dava açmak imkânı olduğuna göre, zamanaşımının da bugünden itibaren işlemeye başlaması gerektiği şeklinde gerekçelendirmektedirler. Hatta bazı yazarlar, suçun işlendiği saatin dahi hesaba katılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.[260]

D. SUÇUN İŞLENDİĞİ GÜNÜ TAKİP EDEN GÜNDEN BAŞLAMASI DÜŞÜNCESİ

Bu görüşün taraftarları suçun işlendiği günün hesaba katılmasının, henüz o gün geçmeden sürenin başlaması anlamına geleceğini ve bu durum zamanaşımı süresinin gerektiğinden daha önce dolmasına yol açacağı için kabul edilemez

[259] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 998 ve 999; **UZUN:** s. 81.

[260] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 783; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 261; **UZUN:** s. 83.

olduğunu ileri sürmüşlerdir.[261] ORTOLAN, konuya günlük hayattan bir örnek vermekte ve iki şey arasındaki uzaklığın başlangıç ve bitiş noktalarından itibaren hesap edileceğini, bir süre hesaplanırken de aynı ilkelerin geçerli olduğu söylemekte ve dolayısıyla suçun işlendiği günün hesaba katılmaması gerektiğini savunmaktadır.[262] 765 sayılı TCK'nın mehaz kanunu olan İtalyan Ceza Kanunu da bu sistemi benimsemiştir.[263]

E. TÜRK HUKUKUNDA KABUL EDİLEN SİSTEM VE GÖRÜŞÜMÜZ

Dava zamanaşımının suçun ortaya çıktığı ya da savcılığın soruşturmaya ilişkin ilk işlemi yaptığı günden başlamasına ilişkin düşünceler, tüm suçları zamanaşımına uğramaz hale gelmesine yol açacağı ve dolayısıyla dava zamanaşımı kurumunu uygulanmaz hale getireceği için kabul edilmemelidir. Ayrıca belirmek gerekir ki cezalandırmadaki sosyal fayda suçun işlendiği tarihte ortaya çıkar ve bu faydanın ortadan kalkıp kalkmadığı ancak suçun işlendiği tarihe göre yapılacak bir hesaplamayla anlaşılabilir.

Geriye kalan iki düşünce bakımından ise zamanaşımının suçun işlendiği günden mi yoksa ertesi günden mi başlayacağı konusunun tamamen bir sistem sorunu olduğu ve kanun koyucu tarafından halledilmesi gerektiği yönündeki görüşe[264] katılıyoruz. Çünkü bu iki düşünce arasında seçim yapabilmek için

[261] Bkz. **UZUN:** s. 82.

[262] **ORTOLAN:** Eléments de droit pénal, T. II, s. 334 ve 335.

[263] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 72.

[264] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 784.

somut bir dayanak bulmak kanımızca mümkün değildir. Türk öğretisinde suçun işlendiği günün hesaba katılacağı görüşünde olan yazarlar[265] olduğu gibi, dava zamanaşımının suçun işlendiği günü izleyen günden başlayacağı düşüncesinde olan yazarlar[266] da vardır.

5237 TCK'nın 66. maddesinin altıncı fıkrasında çeşitli suç türlerine göre zamanaşımının hangi günden başlayacağını belirlenmiş, fakat ne kanunda ne de gerekçesinde dava zamanaşımı süresi hesaplanırken ilk günün dikkate alınıp alınmayacağı hususunda bir belirleme yer almıştır. Hukukumuzda bu konuyu aydınlatan bir açıklamayı 765 sayılı TCK'nın 104. maddesinin, 3038 sayılı kanunla değiştirilmesine ilişkin Adalet Komisyonu Raporu'nda bulmak mümkündür. Söz konusu raporda "… Kesilme üzerine zamanaşımının ertesi günden değil aynı gün başlaması esası kabul edilmiştir" ifadesi yer almaktaydı.[267] 5237 sayılı TCK'da ya da gerekçesinde bu konuya ilişkin bir hüküm yer almadığına göre, kanunun süregelen uygulamada herhangi bir değişiklik yapma amacında olmadığı sonucuna varılabilir. Öte yandan yukarıda da belirttiğimiz üzere, ilk günün dava zamanaşımının hesabına dâhil olup olmamasının kanun koyucunun takdirinde olan bir husus olduğu düşüncesinde olduğumuzdan, söz konusu takdirin ne yönde olduğunu açıklayan bir hükmün kanuna eklenmesinin, sürenin başladığı günün belirlenmesinde ortaya çıkabilecek tereddütleri önlemek açısından yerinde olacağını düşünüyoruz.

---

[265] **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 628; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 262; **TOROSLU:** Ceza Hukuku Genel Kısım, Ankara Kasım 2006, s. 428.

[266] **CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT:** s. 626; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1000.

[267] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 784.

Failin suçu işlediği günün belirlenememesi halinde "şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereğince" failin lehine olan gün suçun işlendiği gün olarak kabul edilir.[268] Öğretide bir görüş, maddi ceza hukuku alanına ait olan[269] bu ilkenin, dava zamanaşımı süresine ilişkin olarak uygulanmasının doğru olmadığını ileri sürmektedir.[270] Kanımızca bu görüş yanlış bir noktadan yola çıktığı için, doğru bir sonuca ulaşamamaktadır. Burada sorulması gereken soru zamanaşımı süresinin dolup dolmadığı değil, zira bu tamamen hukuki soruna ilişkindir, suçun hangi tarihte işlendiğidir. Suçun hangi tarihte işlendiği konusu ise maddi soruna dâhildir. Dolayısıyla suçun işlendiği tarihin kesin olarak belirlenememesi halinde şüpheden sanık yararlanacaktır. Yargıtay uygulamasında da, zamanaşımı süresinin başlangıcının belirlenmesinde, şüpheden sanık yararlanır ilkesinin uygulanacağı kabul edilmektedir.[271] Hâkim, zamanaşımının başlangıç anını tespit etmek için belirleyebildiği en somut zaman dilimine kadar inecek, daha sonra ise sanığın en lehine olacak anı dava zamanaşımının başlangıcı olarak kabul edecektir.[272] Fransız Yargıtayı'nın da isabetle belirttiği üzere, bu noktada dava zamanaşımı süresinin dolmadığını ispat yükümlülüğü Cumhuriyet savcısına düşmektedir.[273] Zamanaşımının

---

[268] **CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT:** s. 626; **DEMİRBAŞ:** s. 628; **SOYASLAN:** s. 586; **UZUN:** s. 85. Alman Federal Mahkemesi'nin uygulamasının da bu yönde olduğu hakkında bkz. **FEYZİOĞLU:** Vicdani Kanaat, Ankara 2002, s. 190, dn. 553.

[269] Şüpheden sanık yararlanır ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **FEYZİOĞLU:** Vicdani Kanaat, s. 192 vd.

[270] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 73.

[271] YCGK, E. 1985/583, K. 1985/393, T. 24.06.1985 (bkz. **BAĞCI:** Türk Ceza Hukukunda Dava Zamanaşımı ve Müddetler, Ankara, 1999, s. 52)

[272] Aynı görüşte bkz. **BAĞCI:** s. 48.

[273] **CONTE-MAISTRE du CHAMBON:** Procédure pénale, 4e édition, Paris 2002, s. 123.

gerçekleşip gerçekleşmediğinin ispatı, serbest yoldan yapılır, kanunda herhangi bir yol öngörülmemiştir.[274]

Bu noktada üzerinde durulması gererken başka bir sorun ise, failin ya da suçun meçhul kalması halinde nasıl bir yöntem izleneceğidir. Kanunumuz suçun işlendiği günden itibaren dava zamanaşımı süresinin işleyeceğini belirtmiş dolayısıyla suçun öğrenilmesini aramamıştır. Buna göre, öğrenilmeyen suçlar bakımından herhangi bir istisna kabul etmek için bir neden yoktur.[275] Faili meçhul suçlar için de aynı çözüm tarzını benimsemek gerekir.

2. ÇEŞİTLİ SUÇ TÜRLERİNE GÖRE DAVA ZAMANAŞIMININ BAŞLAMASI

A. TCK'NIN ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BAŞLANGICININ AÇIKÇA BELİRLEDİĞİ SUÇ TÜRLERİ

a. Tamamlanmış Suçlar

5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin altıncı fıkrasında, dava zamanaşımının suçun işlendiği günden başlayacağını belirtilmiştir. Yurt dışında işlenen

[274] **YENİSEY: "**İspat Hukuku ve Fail Trial İlkesi", Dürüst Yargılanma Hakkı, İstanbul 1997, s. 65.

[275] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 80.

suçlardan, zamanaşımına tabi olanlar bakından da zamanaşımı süresi suçun işlendiği günden itibaren işlemeye başlar.[276]

Sırf davranış suçlarında (şekli suç), suç hareket ya da ihmalin gerçekleşmesiyle ortaya çıktığından, dava zamanaşımı da hareket ya da ihmalin gerçekleştiği günden itibaren işlemeye başlayacaktır.[277] Sonuç suçları bakımından ise, öğretide hâkim görüş suçun işlendiği günden anlaşılması gerekenin, suçun tüm kurucu unsurlarının gerçekleştiği gün olduğu yönündedir.[278] Başka bir ifadeyle zamanaşımı bu suçlarda sonucun gerçekleştiği günden[279] itibaren işlemeye başlar. Bu belirlemede suçun oluşumuna yabancı

---

[276] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 62.

[277] **MANZINI:** V. III, s. 538; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 63.

[278]**STEFANI-LEVASSEUR-BOULOC:** Procédure pénale, s. 167; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1009. Örneğin Yargıtay yerinde olarak sahte fatura düzenleme suçunda suç tarihinin fatura düzenleme tarihi değil, suçun bir unsuru olan, sahte faturaların kullanılması ile vergi ziyaına yol açıldığı gün olduğuna hükmetmiştir. Karar için bkz. Y. 11. CD., E. 2004/6446, K. 2004/8552, T. 22.11.2004 (KBIBB, SGT: 13.10.2007). Alman Ceza Kanunu'nun 78. maddesinde ise açıkça dava zamanaşımının hareketin yapıldığı günden itibaren işlemeye başlayacağı hüküm altına alınmıştır. (13. Kasım. 1998 tarihli Alman Ceza Kanunu'nun Almanya Federal Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan İngilizce çevirisi için bkz. http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#78a, SGT: 23/10/2007)

[279] **MANZINI:** V. III, s. 538; **HENNAU-VERHAEGEN:** Droit pénal général, 3e edition, Bruxelles 2003, s. 247; **COURTIN:** "Prescription pénale", in Repertoire de droit pénal et procédure pénal, T. VI, Paris 2006, s. 5; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 259; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1009; **SANCAR:** Müteselsil Suç, Ankara 1995, s. 123; **UZUN:** s. 89; **GÖKCEN:** s. 31. Aksi görüşte bkz. **OĞHAN:** "Dava Zamanaşımı", AD, 1986, Y. 77, Temmuz-Ağustos, s. 129; 5237 sayılı TCK bakımından aksi görüşte bkz. **DEMİRBAŞ:** s. 626. DEMİRBAŞ düşüncesine dayanak olarak TCK'nın hareketi esas alan yaklaşımı benimsemiş olmasını göstermektedir. Bu noktada 1949 tarihli "Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi" isimli eserinde dava zamanaşımının başlangıcı bakımından hareketin yapıldığı günü esas aldığını belirten KUNTER'in (bkz. **KUNTER:** Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, İstanbul 1949, s. 220), 1951 tarihli ve "Ceza Hukukunda Zamanaşımı" adlı doçentlik tezinde, suçun işlendiği günün belirlenmesinde sonucu esas aldığını açıkça belirttiğinin altını çizmeyi gerekli görüyoruz. (Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 64).

olaylar dikkate alınmamalıdır.[280] Zaten fiilin davranış unsuru gerçekleşmiştir; manevi unsur davranışı faile, nedensellik bağı ise sonucu davranışa bağlamaktadır. Bu halde dava zamanaşımının tamamlanmış suçlarda ne zaman başladığı sorunu, suç tiplerinin sonuçları açısından incelenmesini zorunlu kılmaktadır:

Ani suçlar, davranışın ardından gerçekleşen sonucun hemen son bulması halinde söz konusu olmaktadır.[281] Sonucu davranışa bitişik suçlar (neticesi harekete bitişik suçlar) bakımından dava zamanaşımının başlayacağı günü tespit etmek bir zorluk teşkil etmemektedir çünkü bu halde davranış ile sonuç eş zamanlı olarak gerçekleşmektedir.[282] Öte yandan ani suçlar her zaman, sonucu davranışa bitişik suçlar olarak anlaşılmamalıdır çünkü sonucu davranıştan ayrılabilen bir suçun da ani suç olarak işlenmesi mümkündür.[283] Suça ani suç niteliğinin veren esas unsur, davranış tamamlanır tamamlanmaz sonucun gerçekleşmesi değil, sonuç icra hareketten bir süre sonra gerçekleşse bile, zaman içerisinde devam edip gitmemesidir.[284] Örneğin failin yaraladığı mağdurun, uzun süre yaralı olarak yaşam mücadelesi verdikten sonra ölmesi halinde böyle

[280] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1009.

[281] **ALCAKAPTAN:** Suçun Unsurları, Ankara 1970, s. 47;

[282] **STEFANI-LEVASSEUR-BOULOC:** s. 167; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 259; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 785.

[283] **ALCAKAPTAN:** Suçun Unsurları, s. 47; **HAFIZOĞULLARI:** Ceza Hukuku Ders Notları, s. 293.

[284] **ALCAKAPTAN:** Suçun Unsurları, s. 47. Yargıtay konuyla ilgili bir kararında yerinde olarak, oto kaçakçılığı suçunda,otonun yurda kaçak olarak sokulduğu gün suçun tamamlandığını belirtmiş; bu nedenle otonun kaçak olma vasfını sürdüğünden hareketle suçun kesintisiz suç niteliği taşıdığı ileri sürülerek, aracın ele geçirildiği tarihte tamamlandığının kabul edilemeyeceğine hükmetmiştir. (YCGK, E. 1987/326, K. 1989/387, T. 01.12.1989, karar için bkz. **YAŞAR:** Uygulamada Türk Ceza Yasası Genel Hükümler, Ankara, 2000, s. 1468).

bir durum söz konusudur. Bu durumun geçitli suçlarda sıkça görülmesi mümkündür.

Zamanaşımın sonucun gerçekleştiği andan itibaren hesaplanmaya başlanmasına ilişkin ilke, önemini davranış ile sonuç arasında zaman aralığı olan ya da başka bir deyişle sonucu davranıştan bir süre sonra gerçekleşen suçlarda kendisini gösterir. Bu suçlarda da genel kurala uygun olarak, sonucun gerçekleştiği an esas alınmalıdır.[285] Sonucun gerçekleştiği anın değil, davranışın gerçekleştiği anın zamanaşımının başlangıcına esas alınması, bazı hallerde daha sonuç ortaya çıkmadan zamanaşımı süresinin dolduğunun kabulünü gerektirir ki, devletin cezalandırma yetkisinin bu şekilde ortadan kalktığının edilmesi mümkün değildir.[286]

Öğretideki hâkim görüşün aksine Yargıtay, ani bir suç olan adam öldürmede sonuç davranıştan bir süre sonra gerçekleşse bile, zamanaşımının hareketin yapıldığı günden itibaren başlayacağı kabul etmektedir.[287] Her ne kadar Yargıtay, Marmara Depremi'nde yıkılan binalardaki ölüm ve yaralanma olaylarına ilişkin olarak verdiği bir kararda,[288] suçun tamamlanma anını ölüm

[285] Aksi görüşte bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1010. Yazarlar bu görüşü benimsemelerine rağmen, buna kanuni bir dayanak bulmamanın zor olduğunu da kabul etmektedirler.

[286] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 785.

[287] **GÜNAY:** s. 31. 1900'lü yılların başında bu görüşü benimseyen Fransız Yargıtayı, dava zamanaşımına karşı geliştirdiği tutumuna paralel olarak 1950'li yıllarda içtihadını değiştirmiş ve sonucun gerçekleştiği günü esas almaya başlamıştır. Bu konuda bkz. **BOUZAT-PINATEL:** Traité de droit pénal et de criminologie, T. II, Paris 1970, s. 1010.

[288] " …TCY.'nın 383. maddesinin birinci fıkrasında yazılı, neticesi hareketten ayrı ve seçimlik suçlardan olan genel bir tehlikeyi içerecek biçimde tahribat ve musibete neden olma suçunun gerçekleşme anı, sonucun yani tahribat ve musibetin gerçekleştiği andır, başka bir deyişle, yapının genel bir tehlikeyi içerecek biçimde yıkılması halinde, yapının yıkıldığı andır. Bu nedenle suç tarihi de yıkılma (göçme-çökme) anıdır, ikinci fıkrada yazılı suç ise, genel bir tehlikeyi içerecek biçimde yıkılan binanın, yasada

ya da yaralanma anı olduğu ifade etmekte ise de, bu olayda ölüm olayları depremle eş zamanlı olduğundan ve Yargıtay'ın görüşünün değiştiğini söylemek mümkün değildir. Yargıtay'ın dava zamanaşımını başlangıcı olarak davranışı kabul etmesinin nedeni, failin sosyal düzeni ihlal etme yönündeki iradesinin davranışla ortaya çıkması ve failin iradesi dışında daha geç gerçekleşen sonuçtan sorumlu tutulmasının, sanık aleyhinde bir yorum olacağı düşüncesi olabilir. Fakat unutulmamalıdır ki, genel ve yanlış kanaatin aksine ceza hukukunda sanık lehine yorum yapılması gibi bir zorunluluk yoktur.[289] Yukarıda de belirttiğimiz üzere, kural şüpheden sanığın yararlanmasıdır ve bu ilke hukuki soruna değil, tamamen maddi soruna ilişkindir.[290] Bu nedenle suçun tamamlanması gibi, tamamen hukuki alanda kalan bir tespit, sanığın aleyhinde olup olmamsına göre değil, hukuk kurallarına göre yapılır. Bu nedenle sonucu gerçekleşmemiş suçu, tamamlanmış gibi kabul ederek dava zamanaşımının başlayacağını kabul eden Yargıtay uygulaması yerinde değildir.

Bu noktada öğretideki hâkim görüşü benimseyerek sonucun gerçekleştiği günün dava zamanaşımının işlemeye başlayacağı tarih olarak kabul edilmesi uygulamada bazı tereddütler yol açabilir. Örneğin failin ölüm sonucuna yönelik davranışının ardından, mağdurun uzun süre yaşam mücadelesi verdiği ve

---

öngörülen yaralanma ya da ölüm sonucuna yol açtığı anda işlenmiş sayılır. Dolayısıyla, suçun nitelikli biçiminin oluşumu için zorunlu öğe olan, yaralanma ya da ölüm anı, ikinci fıkradaki suçun işlenme tarihi olduğundan, bu suç yönünden TCY.'nın 102. maddesinde öngörülen dava zamanaşımının da bu tarihten itibaren hesaplanması gerekir." bkz. YCGK, E. 2002/9-314, K. 2003/15, T. 04.03.2003 (KBİBB, SGT: 10.10.2007).

[289] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 108.

[290] **YENİSEY:** s. 119; **FEYZİOĞLU:** Vicdani Kanaat, s. 195.

sonrasında öldüğü bir olayda[291], doğal olarak Cumhuriyet savcılığı davranışın gerçekleştirildiği gün olaya el koyacak ve soruşturmasını tamamlayarak iddianameyi mahkemeye sunacaktır. İstisnai de olsa taşısa, sonucun dava bittikten sonra dahi gerçekleşmesi mümkündür. Öyleyse burada ceza davası sona ermesine ya da önemli ölçüde yol kat etmesine rağmen dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlamadığının kabul edilmesi ne şekilde açıklanacaktır?

Aslında dava zamanaşımı süresi ilk olarak açılan dava için işlemeye başlamıştır. Asıl sonucun gerçekleşmesiyle (örneğimizde ölüm sonucu), ceza davasının konusu olan fiil değişecek ve insan öldürme fiili olacaktır. Dolayısıyla ölüm sonucunun gerçekleştiği gün, insan öldürme fiili için dava zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır. Öncesinde açılan davanın zamanaşımı süresi ortadan kalkacak ve bu davanın konusu yeni fiil olacaktır. Yaralama ya da insan öldürmeye teşebbüs suçundan dolayı yapılan yargılama sona ermiş ve hüküm kesinleşmiş olsa dahi burada "ne bis in idem" ilkesinden dolayı yeniden yargılama yapılamayacağının iddia edilmesi mümkün değildir.[292] Zira fiil aynı fiil değildir. Fakat bu halde ortaya sanığın önceden mahkûm olduğu ve belki de yerine getirilmiş bulunan cezasının ne olacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda gerçekleşen ağır sonuç, hafif sonucu da içerisinde barındırdığından çekilen cezanın mahsup edilmesi gerekir. Bu uygulama için mevzuatta açık bir dayanak bulunmadığından, söz konusu boşluğun 5237 sayılı TCK'nın 16.

[291] Ameliyat olan bir hastanın karnında unutulan makasın 5 yıl kadar sonra hastanın ölümüne neden olduğu örneğimize benzeyen bir olayda, Aix İstinaf Mahkemesi (Fransa), taksirle ölüme neden olma suçunun işlendiği günü, makasın hastanın karnında unutulduğu değil, öldüğü gün olarak kabul etmiştir. Bkz. **GAVALDA:** "La théorie de la prescription des actions en procédure pénale", in Quelques Aspects de l'Autonomie du Droit Pénal, Paris 1956, s. 89.

[292] **YURTCAN:** Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm, İstanbul 1987, s. 98 ve 99.

maddesinde yer alan yurtdışında çekilen özgürlüğü bağlayıcı cezaların Türkiye'de verilecek cezalardan mahsubuna ilişkin hükmün, kıyasen uygulanması yoluyla doldurulabileceği düşüncesindeyiz.

Sonuç ile davranışın arasına zaman aralığı giren suçlarda zamanaşımının başlamasına ilişkin olarak, bu suçların kasıtlı ya da taksirli şekilleri arasında bir ayırım yapmayı gerekli görmüyoruz.[293] Her ne kadar öğretide, failin taksirli hareketinin ardından sonucu önleme imkânının ortadan kalkmasına ya da belirleyici unsurun iradi hareket olmasına dayanılarak, zamanaşımın taksirli davranışı takiben başlaması gerektiği ileri sürülmüşse de,[294] kanımızca bu görüşler yerinde değildir. Bir suçun icrai ya da ihmali nitelikte olması bakımından da herhangi bir istisna söz konusu değildir.[295]

Bu başlık altında üzerinde durduğumuz her iki nedene de dayanarak Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun Marmara Depremi sonrasında yıkılan binalarda gerçekleşen taksirle ölüme sebebiyet verme suçları ile ilgili olarak verdiği kararlarda[296], ilk derece mahkemesinin kararı doğrultusunda binanın yapım tarihinin değil, ölüm sonucunun gerçekleştiği günün esas alınmasını yerinde bulmaktayız. Zira burada suç teşkil eden davranış, ilim ve fennin gereklerine aykırı olarak bina inşa etmek değil, taksirle ölüme neden olmaktır. Dolayısıyla

---

[293] **MANZINI:** V. III, s. 539; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 785; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 64; **UZUN:** s. 90; **GÖKCEN:** s. 32; **PRADEL:** Procédure pénale, s. 211; aksi görüşte bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1010.

[294] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 786.

[295] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 65.

[296] Bkz. YCGK E. 2001/2-87, K. 2001/110, T. 29.05.2001 (KBİBB, SGT: 10.10.2007); YCGK, E. 2003/9-261, K. 2003/274, T. 08.11.2003 (KBİBB, SGT: 10.10.2007); YCGK, E. 2002/9-314, K. 2003/15, T. 04.03.2003 (KBİBB, SGT: 10.10.2007).

dava zamanaşımı süresi bu suçun sonucu olan, ölümün gerçekleştiği günden itibaren işlemeye başlayacaktır.

Basın suçları bakımından da zamanaşımının ilk yayın tarihinde başlayacağını belirtmekte yarar görüyoruz.[297]

b. Kesintisiz Suçlar

5237 sayılı TCK'nın 66. maddesi uyarınca kesintisiz suçlarda zamanaşımı kesintinin gerçekleştiği günden başlar. Kesintinin gerçekleştiği gün, suçu oluşturan fiillerin ve suçun etkilerinin son bulduğu gün olarak anlaşılmalıdır.[298] Zamanaşımın kesintinin gerçekleştiği tarihte başlamasının sebebi, kesintiye kadar ihlalin süreklilik arz etmesi ve failin zamanaşımından yararlanacak duruma girmemiş olmasıdır.[299] Nitekim İsviçre Federal Mahkemesi bir kararında "Hukuka aykırı durumu ortadan kaldırmak failin iktidarı içerisinde olduğu halde, bu duruma son verilmediği süre içerinde suç işlenmektedir" ifadesiyle, failin hukuka aykırı durumu sürdürme iradesinin kesintisiz suçun belirgin özelliği olduğuna hükmetmiştir.[300] Bu nedenle failin dışında kalan nedenler, örneğin kesintisiz suça ilişkin olarak kamu davası açılması, bir kesinti olarak yorumlanamaz.[301]

---

[297] **STEFANI-LEVASSEUR-BOULOC:** Procédure pénale, s. 168.

[298] Bkz. **STEFANI-LEVASSEUR-BOULOC:** Procédure Pénale, s. 173. Yazar Fransız Yargıtayı'nın bu yöndeki kararına katılmaktadır.

[299] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 259.

[300] Bkz. **ÖNDER: "**Mütemadi Suç", İÜHFM, 1969, C. 29, S. 1-2, s. 82.

[301] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 67.

Bu noktada zamanaşımının işlemeye başlayacağı gün ya da bir başka deyişle suçun unsurlarından sonucun gerçekleştiği gün ile suçun sonuçlarının karıştırılmaması gerektiğinin altını çizmek istiyoruz.[302] Bu bağlamda suç eşyasının satın alınması ya da kabul edilmesi suçu ani suçlardan olup;[303] suç eşyanın satın alındığı ya da kabul edildiği anda tamamlanır, saklanan şeylerin saklayanın elinde kalmasının suçun tamamlanmasına etkisi yoktur. Aynı şekilde, Yargıtay'ın da haklı olarak belirttiği üzere 3628 sayılı Kanunun 13/1. maddesinde düzenlenen haksız mal edinme suçu da ani bir suçtur ve malın haksız olarak edinildiği tarihte tamamlanır.[304] Failin ayrıca aynı maddenin ikinci fıkrasında yer alan ve kesintisiz bir suç olma niteliği taşıyan haksız edinilen malı gizleme suçundan sorumlu tutulması mümkün değildir. Çünkü hayatın doğal akışı gereği, haksız edinilen malın gizlenmesi söz konusu olduğundan haksız olarak mal edinme, dolayısıyla bünyesinde gizlemeyi de barındırmaktadır.

Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan kesintisiz suçlarda, şikâyetin geri alınması ancak geçmişe etkili olur. Bu durumda kesintisiz suç, şikâyetin geri alınmasının ardından da sürüyorsa, ortada yeni bir kesintisiz suç olduğu kabul edilmelidir.[305]

c. Teşebbüs Halinde Kalan Suçlar

5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin altıncı fıkrasında teşebbüs halinde kalan suçlarda zamanaşımının son hareketin yapıldığı günden başlayacağı

[302] **MAJNO:** C. I, Ceza Kanunu Şerhi, C.I, Ankara 1977, s. 519.

[303] **MAJNO:** C. I, s. 519.

[304] YCGK, E. 2005/7-173, K. 2006/145, T. 30.05.2006 (KBİBB, SGT: 27.09.2007).

[305] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 67.

belirtilmiştir. Öncelikle ifade etmek gerekir ki, ihmali suçların bir çeşidi olan ihmal suretiyle icra suçları bakımından söz konusu ifade doğru değildir. İhmal suretiyle icra suçlarına teşebbüs mümkün olmakla birlikte yapılan bir hareket değil, aksine yapılmayan bir davranış yani ihmal söz konusudur. Bu nedenle kanunun hem hareket hem de ihmali kapsayan davranış terimini kullanması yerinde olurdu.

İcra hareketleriyle gerçekleştirilen suçlar bakımından, son hareket ya da doğru ifade şekliyle son davranıştan anlaşılması gereken, failin yaptığı son icra hareketidir.[306] İhmal suretiyle icra suçlarında ise sonucun ortaya çıkış tarihini, zamanaşımının başlangıç tarihi olarak kabul etmek gerekir.[307]

d. Zincirleme Suçlar

5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin altıncı fıkrasında zincirleme suçlarda zamanaşımı süresinin son suçun işlendiği günden başlayacağı ifade edilmektedir. Zincirleme suçta zamanaşımının zincirleme suçu oluşturan suçlardan en sonuncusundan başlamasının nedeni suç kararındaki birliktir.[308] Zincirleme suç tek bir fiilden oluşmadığı için kendisine özgü bir sonucu ve

[306] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1009; **MANZINI:** V. III, s. 540.

[307] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 788.

[308] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 786. Belçika'da da zincirleme suçlarda dava zamanaşımının son suçun işlendiği günden başlamaktadır ve bu kural hukuki güvenlik ve kanunilik ilkelerine aykırı olduğu iddiasıyla Belçika Anayasa'ya Mahkemesi'ne götürülmüştür. Mahkeme iddiayı, zincirleme suçun, suç kararında birlik çerçevesinde işlenmesini ve hükmün suçun işlendiği tarihte öngörülebilir olması gerekçeleriyle talebi reddetmiştir. Bkz. **VERDUSSEN-DEGRAVE:** s. 111 ve 112.

dolayısıyla tamamlanma anı yoktur.[309] O halde zamanaşımı, kanunun en son ihlaline teşebbüsün bittiği ya da kanun tarafından belirlenen ihlalin tamamlandığı andan başlar.[310] Konuya ilişkin başka bir görüş ise, genellikle zincirleme suçu oluşturan fiiller arasında uzun süre bulunmadığından, kanunun sürenin hesaplanmasında kolaylık olması açısından böyle bir düzenleme getirmiş olabileceği yönündedir.[311] Buna karşın, zincirleme suçu sanık lehine kabul edilmiş bir kurum olarak gören ve bu esastan hareket edenler, zincirleme suçun içinde yer alan her suçun birbirinden bağımsız olarak zamanaşımına uğraması gerektiği ve sanığın lehine kabul edilmiş bir kurumun, aleyhe etki doğurmaması gerektiği düşüncesindedirler.[312]

Öğretide zincirleme suçun tabi olduğu zamanaşımı süresinin belirlenmesinde, zincirleme suçtan dolayı cezada yapılan arttırmanın dikkate alınıp alınmayacağı konusu tartışmalıdır. İtalyan Yargıtayı konuya ilişkin bir kararında, sanığın lehine bir kurum olan zincirleme suçun, onun aleyhine yorumlanamayacağı düşüncesiyle, arttırmanın dikkate alınmayacağına hükmetmiştir.[313] Öncelikle belirtmek gerekir ki, biz Türk Hukukunda somut ceza sisteminin kabul edildiği görüşünde olduğumuzdan, zincirleme suça ilişkin ceza artırımının dikkate alınması bu görüşün gereğidir.[314] Öte yandan bir an için soyut ceza sisteminin benimsendiği kabul edilse dahi yine de farklı bir sonuca

[309] Bkz. **SANCAR:** Müteselsil Suç, Ankara 1995, s. 123.

[310] Bkz. **SANCAR:** s. 123.

[311] **TOSUN:** "Müselsel Suçlar", İHFM, C. 22, S. 1-4, s. 143.

[312] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 786.

[313] Bkz. **TOSUN:** "Müselsel Suçlar", s. 143.

[314] İÇEL bu uygulamanın haksız olacağı düşüncesindedir. Bu durumun kanunun bir gereği olduğu gerekçesiyle yazarın bu görüşüne katılmamaktayız. Bkz. **İÇEL:** Suçların İçtimaı, İstanbul 1972, s. 156.

ulaşmak mümkün değildir. Çünkü bu halde suçun gerektirdiği ceza, kanun tarafından açık bir şekilde belirlenen ağırlaştırılmış cezadır. Kanun burada açıkça, tek suçun cezasına kıyasla, failin aleyhine bir durum kabul etmiştir. Bu nedenle kanun koyucunun zamanaşımı bakımından da failin lehine sonuçlar doğmasını göze aldığı sonucuna varmak mümkündür.[315] Dolayısıyla soyut ceza sisteminin kabul edilmesi halinde dahi dava zamanaşımı, ağırlaşmış cezaya göre belirlenmesi gerektiği yönündeki görüşe[316] katılmaktayız.

B. DAVA ZAMANAŞIMININ BAŞLANGICININ ŞARTA BAĞLANDIĞI HALLER

Kanun koyucular, yukarıda yer alan ve suçun yapısında kaynaklanan nedenler dışında, bazı özel şartlarda dava zamanaşımı süresinin başlangıcını özel olarak belirlemek ihtiyacını hissetmişlerdir. Bu hallerin, bir durma nedeni niteliğinde mi olduğu, yoksa dava zamanaşımının başlangıcının mı açıkça belirlendiği konusu ise öğretide tartışmalıdır.

Öğretide bir görüş bu hallerin durmanın bir türü olduğunu belirtmekte ve bu özel durma hallerini "başlangıçta durma" (suspension ab initio) olarak adlandırmaktadır. Bu görüş uyarınca dava zamanaşımı süresinin durabilmesi için, işlemeye başlamasına gerek yoktur.[317]

---

[315] **SANCAR:** s. 126.

[316] **SANCAR:** s. 126.

[317] **HARDOUIN-LE GOFF:** L'oubli de l'infraction, Paris 2005, s. 640; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 77. KUNTER iki tür durma nedeni olduğunu belirtmiş ve bunlardan birinin henüz dava zamanaşımı süresi işlemeye başlamadan durdurucu halin zamanaşımı süresinin başlamasına en gel olması olduğunu ifade etmiştir.

Karşıt görüş, işlemeye başlamamış bir sürenin durduğunu söylemenin mantığa aykırı olduğunu ileri sürmekte ve bu hallerde dava zamanaşımı süresinin başlangıcının ertelendiğini[318] ya da dava zamanaşımının kanuni bir nedenle işlemeye başlamadığı[319]yönündedir.

Biz de işlemeye başlamamış bir sürenin, durmasının mümkün olmadığı görüşünde olduğumuzdan, ikinci görüşü daha doğru bulmakta fakat kavramın adlandırılması bakımından bu görüşten ayrılmaktayız. Kanımızca bu hallerin ortak özelliği ve baskın niteliği, zamanaşımı süresinin belirlenmesi değil, her halde dava zamanaşımının başlangıcının ayrı bir şartın gerçekleşmesine bağlanmış olması ve bu şartın gerçekleşmesiyle dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlamasıdır. Bu nedenle biz bu durumu dava zamanaşımının işlemesinin şarta bağlandığı haller şeklinde adlandırmaktayız. Aşağıda incelenecek olan bu şartlar; mağduru çocuk olan suçlarda çocuğun 18 yaşını doldurması, Askeri Ceza Kanunu'nda yer alan suçlarda söz konusu olan taahhüt ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi, evlenme yasaklarına aykırılık suçunda

[318] Fransız hukukunda daha çok bu kavram tercih edilmektedir. Bu haller kanundan kaynaklanabildiği gibi, bazı hallerde mahkemeler de dava zamanaşımını süresinin başlangıcını ertelemektedirler. Ayrıntılı bilgi için bkz. **HARDOUIN-LE GOFF:** s. 640; **STEFANI-LEVASSEUR-BOULOC:** Procédure pénale, s. 173; **GUINCHARD-BUISSON:** s. 610; **PRADEL:** Procédure Pénale, s. 213.

[319] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 791. ÖNDER söz konusu duruma örnek olarak Anayasa m. 83/3'te yer alan "TBMM üyesi hakkında, seçiminden önce verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez" hükmünü göstermektedir. Biz hükümde yer alan "ceza hükmünün yerine getirilmesi" ifadesinin açık bir biçimde ceza zamanaşımını ifade ettiği düşüncesinde olduğumuzdan, söz konusu hükmü ceza zamanaşımı kısmında incelemeyi ve dolayısıyla bu örneği benimsememeyi uygun buluyoruz. Türk öğretisinde söz konusu hükmün dava zamanaşımını da kapsayacak şekilde yorumlanması gerektiğini ileri süren yazarlar için ayrıca bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 276; **CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT:** s. 631; **SOYASLAN:** s. 587.

evliliğin iptali kararının kesinleşmesi ve iftira suçunda mağdurun suçu işlemediğinin sabit olmasıdır.

a. Mağduru Çocuk Olan Suçlarda Çocuğun On Sekiz Yaşını Bitirmesi

5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin altıncı fıkrasında yer alan mağduru çocuk olan suçlar bakımından zamanaşımı süresinin küçüğün on sekiz yaşını bitirdiği günden itibaren başlamasına ilişkin hüküm, 5237 sayılı TCK'nın hukukumuza getirdiği yeniliklerden birisidir. Hüküm Fransız Ceza Usul Kanunu'nun 7. maddesinin üçüncü fıkrasının bire bir çevirisidir. Zamanaşımı süresinin çocuğun 18 yaşını doldurduğu günden itibaren işleyecektir, fakat bu durum elbette çocuğun erginliğe ulaşmadan şikâyette bulunmasına engel değildir. [320]

Fransa'da 1989[321] ve 1995[322] yılında kabul edilen iki kanun ile küçüklere karşı, üst soyları ve küçükler üzerinde nüfuz kullanmaya yetkili kişiler tarafından işlenen bazı suçlarla sınırlı olmak üzere zamanaşımı süresinin küçüğün ergin olmasından itibaren işleyeceği kabul edilmişti. Söz konusu kanunların kabul edilmesinde en büyük etken, o günlerde Fransa'da ortaya çıkan çocuklara karşı kötü muamele ve özellikle çocukların cinsel olarak istismarına ilişkin olayların, toplumu derinden etkilemesi olmuştur.[323] 17 Temmuz 1998

[320] **PRADEL:** Procédure pénale, s. 212.

[321] 10 Temmuz 1989 tarihli kanun.

[322] 4 Şubat 1995 tarihli kanun.

[323] **VARTANIAN:** " A propos de l'alinéa 3 de l'article 7 du Code Procedure Pénale",RD,1997, s. 67. Fransa'da çocukların cinsel istismarı konusunda yapılmış istatistiksel veriler içeren bir makale için bkz.

tarihli kanun ise Fransız Ceza Usul Kanunu'nun 7. maddesinin üçüncü fıkrasını değiştirerek, hükmü küçüklere karşı işlenen tüm suçları kapsar hale getirmiştir.

Tüm dünyada olduğu gibi[324], ülkemizde de başta çocukların cinsel istismarı olmak üzere çocuklara karşı işlenen suçlar güncelliğini koruyan bir konudur.[325] Bu suçların mağduru olan çocukların, yaşlarının çok küçük ve olayın etkisiyle kafalarının karışık olması, kendilerini yaşananlardan dolayı suçlamaları, korkmaları ya da başlarına gelenin bir suç olduğunu dahi anlayacak olgunlukta olmamaları nedeniyle, genellikle bu suçlar yıllar sonra ihbar edilmekte ve ihbar edildiğinde ise dava zamanaşımı süresi çoğunlukla dolmuş olmaktadır.[326] Söz konusu suçlar çocuklarda bazen çok uzun yıllar bazen de tüm bir yaşam boyunca süren psikolojik tahribatlar oluşmasına yol açmaktadır.[327] Bu düşünceler dikkate alındığında kanun koyucunun, toplumun geleceği olan çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığını korumak amacıyla istisnai kurumları kabul

---

LAMEYRE: " La prescription de l'action publique en matiére d'infractions contre les mineurs, ou les dysharmonies d'un régime pénal d'exception", AJP, N. 7-8, Juillet-Aout, s. 289 ve 290.

[324] Yapılan araştırmalar, ABD'de toplumun üçte birinin çocukken cinsel istismara maruz kaldığını göstermektedir Bkz. **ERNSDORF-LOFTUS:** "Let Sleeping Memories Lie? Words of CautionAbout The Tolling The Statute of Limitations in Cases of Memory Repression", The Journal Of Criminal Law and Criminology, 1993-1994, V. 84, N. 1, s. 129. Fransa'da ise istatistikler işlenen cinsel suçların %62'sinin mağdurunun küçükler olduğunu göstermektedir. Bu konuda bkz. **LAMEYRE:** s. 290.

[325] Türkiye'de 5308 liseli genç arasında 2006 yılında yapılan bir araştırmaya katılan gençlerden %9.2'si aile içi, %11.8'i ise aile dışı cinsel istismara maruz kalmıştır. Bkz. http://www.takvim.com.tr/2006/11/13/gnc138.html (SGT 07/10/2007). Bu suçların ne kadarının kara rakamlar arasında kaldıklarına dair elimizde istatiksel bir veri olmamakla beraber, sayının oldukça yüksek olduğunu tahmin etmekteyiz.

[326] **BHARAM:** "Statute of Limitations For Child Sexual Abuse Ofenses, A Time For Reform Utilizing The Discovery Rule", The Journal Of Criminal Law and Criminology, 1989-1990, V. 80, N. 3, s. 843.

[327] Bu suçun mağduru olmuş bir kişiyle ilgili olarak yapılan analizler ve daha ayrıntılı bilgi için bkz. **ERNSDORF-LOFTUS:** s. 130.

etmesi doğal karşılanmalıdır.[328] Tüm bu nedenlerle, çocuklara karşı işlenen suçlarda dava zamanaşımını çocuğun on sekiz yaşını tamamlamasından itibaren başlamasına ilişkin hükmü yerinde bulduğumuzu belirtmek istiyoruz.

b. Askeri Suçlarda Askeri Mükellefiyetlerin veya Bizzat Girilen Taahhüdün Bitmesi

1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu 49. maddesinin birinci fıkrasının (A) bendi uyarınca "Yoklama kaçağı, bakaya, saklı ve firar fiilleri hakkında dava müruru zamanı, bütün askeri mükellefiyetlerin veya bizzat girmiş oldukları taahhüdün bitmesinden itibaren işlemeğe başlar". Bu hüküm uyarınca, dava zamanaşımı, mağduru çocuk olan suçlarda olduğu gibi, suç tarihinden itibaren değil kişinin bütün askeri mükellefiyetlerinin veya bizzat girmiş olduğu taahhüdün bitmesinden itibaren başlayacaktır.

c. Evlenme Yasaklarına Aykırılık Suçunda Evliliğin İptali Kararının Kesinleşmesi

5237 sayılı TCK 230. maddesinde düzenlenen evlenme yasaklarına aykırılık suçunda dava zamanaşımı, aynı maddenin dördüncü fıkrası uyarınca evliliğin iptali kararının kesinleştiği günden başlar. Kanun metninde her ne kadar "dava zamanaşımı" yerine yalnızca zamanaşımı terimi kullanılmış ise de; söz konusu fıkralarda düzenlenen suçları işleyen kişilerin cezalandırılması için öncelikle

[328] Aksi görüşte bkz. **HAFIZOĞULLARI:** Ders Notları, s. 688. Yazar, devletin her şartta suçları ortaya çıkarma yükümlülüğü altında olduğu ve dolayısıyla düzenlemenin yerinde olmadığı görüşündedir.

dava açılması gerektiğinden, kastedilenin dava zamanaşımı olduğu açıktır. Söz konusu hüküm 765 sayılı TCK'nın mehaz kanunu olan İtalyan Ceza Kanunu'nda yer almaktaydı, fakat 765 sayılı TCK'ya alınmamıştı. Bu hüküm İtalya'da da ceza hukuku bilimine aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir.[329] Gerçekten, MAJNO'nun örneğini[330] hukukumuza uyguladığımızda karısını öldüren bir kocanın davası otuz yılda zamanaşımına uğrarken, daha hafif bir suç olduğu oldukça açık olan, birden fazla evlilik yapma suçunun çok daha uzun süre zamanaşımına uğramamasının mümkün olmaktadır.

d. İftira Suçunda Mağdurun Fiili İşlemediğinin Sabit Olması

5237 sayılı TCK, iftira suçları bakımından da özel bir hüküm koyarak (TCK m. 267/8), bu suçlar bakımından dava zamanaşımının, mağdurun fiili işlemediğinin sabit olduğu tarihte başlayacağını belirlemiştir. Böylece kanun koyucu iftira suçunun işlendiği tarihi değil, bu suçun işlendiğinin belirlendiği günü esas almıştır. Burada güdülen amaç iftira suçunun işlendiği daha ortaya çıkmadan, zamanaşımı süresinin dolarak, failin cezalandırılma imkânının ortadan kalkmasını önlemektir.

C. DİĞER SUÇLAR

a. Cezalandırılabilme Şartı İçeren Suçlar

[329] **MAJNO:** C. I, s. 521.

[330] **MAJNO:** C. I, s. 521.

5237 sayılı TCK'da, 765 sayılı TCK'da olduğu gibi cezalandırılabilme şartı içeren suçların dava zamanaşımına uğraması konusuna ilişkin özel bir düzenleme yer almamaktadır. Bilindiği üzere cezalandırılabilme şartları, suçun bütün unsurları ile tamam olduğu sırada ya da suçun tamamlanmasından sonra ortaya çıkan, failin dışında gerçekleşen ve o suçtan dolayı failin ceza görmesini mümkün kılan hususlardır.[331] Bu şartlar suçun unsurlarından biri olmadığından, suçun tamamlanma anına ilişkin bir etkiye sahip değildir.[332] Fakat bu hallerde, cezalandırılabilme şartı gerçekleşmeden, devletin cezalandırma yetkisi doğmadığından dava zamanaşımının cezalandırılabilme şartının gerçekleştiği tarihten itibaren işlemesi gerekir.[333] Öte yandan 5237 sayılı TCK'da açık bir hüküm bulunmaması karşısında, bu hallerde dava zamanaşımı süresinin genel kural olan, suçun işlendiği tarihten itibaren işlemeye başladığının kabulü zorunludur.[334] Bu konuyla ilgili olarak kanunumuza, 1930 sayılı İtalyan Ceza Kanunu'na paralel bir şekilde, cezalandırılabilme şartı içeren suçlarda dava zamanaşımının cezalandırma şartın gerçekleştiği günden itibaren işlemeye başlaması yönünde bir hüküm eklenmesinin yerinde olacağı yönündeki görüşe[335] biz de katılıyoruz.

b. İştirak Halinde ve Dolayısıyla Faillikle İşlenen Suçlar

[331] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. I, s. 316; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 382.

[332] **KUNTER:** Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, s. 217.

[333] **GÖKCEN:** s. 33; **UZUN:** s. 91.

[334] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 260.

[335] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 260; **DEMİRBAŞ:** s. 628.

İştirak halinde işlenen suçlara ilişkin olarak da 5237 sayılı TCK'da bir hüküm yer almamaktadır. Aslında buradaki sorun, dava zamanaşımından çok iştirakin nasıl anlaşıldığı hususuyla ilgilidir.

İştirakte tüm ortakların fiillerinin bağımsız olduğunu ve katılan sayısınca suç oluştuğunu kabul eden görüşe göre, dava zamanaşımı her ortak için suça yaptığı katkı anından itibaren işlemeye başlamalıdır. Diğer görüşe göre ise iştirakte bağlılık kuralından hareket edilir ve asli failin işlediği suçun tamamlandığı, bittiği ya da teşebbüs derecesinde kaldığı anın tüm ortaklar için dava zamanaşımının başlangıç anı olarak kabul edilmelidir. Azmettirme bakımından da bu kuraldan sapmaya gerek yoktur çünkü azmettirme fiili ancak suçun işlendiği gün cezalandırılabilir hale gelir, dolayısıyla azmettiren için de zamanaşımı suçun işlendiği tarihte başlar.[336]

Biz de Türk öğretisinde hâkim olan ikinci görüşe katılmaktayız.[337]

Dolayısıyla faillikte ise asli failin suçu işlemesiyle birlikte zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır.[338]

c. İtiyadi Suçlar

5237 sayılı TCK'nın 6. maddesinin birinci fıkrasının (h) bendinde yer alan itiyadi suç tanımı uyarınca, kasıtlı bir suçu bir yıl içinde ikiden fazla işlenmesi

[336] Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 70; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 788; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1010 ve 1011; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 258; **UZUN:** s. 97; **HENNAU-VERHAEGEN:** s. 246; **MANZINI:** V. III, s. 539.

[337] Fransız uygulamasında da bu görüşün hâkim olduğu yönünde bkz. **PRADEL:** Procédure pénale, s. 210.

[338] İsviçre Federal Mahkemesi, BGE 1943/69, IV,62 (bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 788).

halinde itiyadi suç söz konusu olmaktadır. İtiyadi suçlarda zamanaşımı süresi itiyadın bittiği günden itibaren işlemeye başlar.[339] Buna göre fail hakkında açılan davada zamanaşımı, bir yıllık süre içerinde işlenen suçlardan sonuncusunun işlendiği günü izleyen günden itibaren işlemeye başlayacaktır.

d. Ceza Muhakemesi Şartına Bağlı Olan Suçlar

Ceza muhakemesi şartları; suç şüphesini öğrenen görevli makamların kendiliğinden harekete geçmelerini ve ceza muhakemesini başlatmalarının engelleyen, suç ve ceza politikasından kaynaklanan bazı hallerdir.[340] Bu şartlar ceza muhakemesini ilgilendirdiğinden, suçun maddi bakımından tamamlanmasına bir etkileri yoktur. Bu nedenle bu suçlar için de dava zamanaşımı süresi suçun işlendiği günün ertesi gününden itibaren işlemeye başlayacaktır.[341]

3. DAVA ZAMANAŞIMINI SÜRESİNİN DOLMASI

Dava zamanaşımının son günü konusu, ilk gün konusunun aksine tartışmalı değildir. Öte yandan, tereddüde yer bırakmamak için dava zamanaşımı süresinin son gününün zamanaşımı süresine dâhil olduğunu belirtmekte yarar görüyoruz. Eğer yurt dışında işlenen bir suç söz konusu olur ise, son günün son saatinin belirlenmesinde Türkiye saati esas alınır. Son günün

[339] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 65; **UZUN:** s. 92.

[340] **TOROSLU-FEYZİOĞLU:** s. 44; **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU:** s. 69.

[341] Bkz **UZUN:** s. 92; **GÖKCEN:** s. 33.

tatil gününe denk gelip gelmemesinin ise bir önemi yoktur. Çünkü ceza muhakemesi hukukunda yer alan sürelere ilişkin esaslar, zamanaşımı konusunda uygulanmaz.[342]

XIV. DAVA ZAMANAŞIMININ DURMASI

1. GENEL OLARAK

Durma, kanunda açıkça sayılan bazı hallerde kamu davasının yürütülememesinden dolayı, bu halin ortaya çıkmasından ortadan kalkmasına kadar geçen zaman zarfında, dava zamanaşımının o ana dek geçen süre saklı kalmak kaydıyla işlememesidir.[343]

Öğretide, serbest hareket etme imkânı olmayan kişiye karşı zamanaşımı süresinin işlememesi (contra non valentem agere non currit prescriptio) kuralının dava zamanaşımının gerekçesi olduğunu ileri sürülmüştür. Hatta bu yaklaşım 1874 tarihli İtalyan Vigliani tasarısında ve bir süre Fransız uygulamasında da benimsenmiştir.[344]

Bu yaklaşımı kamu hukukunun bir dalı olan ceza hukukunda aynen uygulamanın doğru olmadığına ilişkin görüşü[345] biz de benimsiyoruz. Söz

---

[342] **TANER:** s. 689; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 75 ve 76.

[343] Çeşitli ve benzer tanımlar için bkz. **KUNTER:** "Ceza Davası Zamanaşımının Durması", İBD, C.22, 1948, s. 166; **TOROSLU:** Genel Kısım, s. 429; **MERLE-VITU:** T. II, s. 71. PRADEL ise mecazi bir anlatımla, durma nedenin var olduğu süre boyunca, dava zamanaşımının uykuya daldığını ifade etmektedir bkz. **PRADEL:** Procédure pénale, s. 221.

[344] **EHRHARD:** "La suspension de la prescription de l'action publique", RSC, 1937, s. 643; **VARINARD:** La prescription de l'action publique, s.393; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 78.

[345] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 78.

konusu düşüncenin temeli, yukarıda[346] da belirtildiği üzere özel hukukta zamanaşımının istenildiği gibi tasarruf edilebilen bir hakkın varlığı fikrine dayanmasıdır. Zamanaşımı sonucu alacaklının hakkını kaybetmesi, toplumun huzuru için alacaklının hareketsizliğinin sonucu olarak çarptırıldığı medeni bir ceza olarak düşünülebilir.[347] Oysa ceza hukukunda, kamu davasına ilişkin esaslar üzerinde serbestçe tasarruf etmek mümkün değildir. Öte yandan aşağıda belirteceğimiz üzere, ceza hukukunda dava zamanaşımının temelini oluşturan Cumhuriyet savcısının işlem yapmakta serbest olmaması düşüncesinin teorik temelinin, serbest hareket etme imkânı olmayan kişiye karşı zamanaşımının işlememesi kuralı olduğu söylenebilir.

Dava zamanaşımının durmasını tamamen reddeden yazarlar da vardır.[348] Bu yazarların bir kısmı, durma nedenine rağmen, zamanın etkileri göstermeye devam ettiğini ve bir muhakeme işlemi ile dava zamanaşımı kesilebiliyor iken, durma sebeplerinin gereksiz olduğunu ileri sürmüşlerdir.[349]

Dava zamanaşımının durmasının kabul edilmesinin gerekçesi, bazı hallerde Cumhuriyet savcısı davayı takip ediyor olmasına rağmen kanunda sayılan bazı

---

[346] Bkz. birinci bölüm, II.

[347] **ORTOLAN:** Résume des eléments de droit pénal, Paris 1867, s. 326.

[348] **MAHINZ:** s. 116; **GARRAUD:** T. II, S. 580; **ROSENGART**: s. 115; **ORTOLAN:** Eléments de droit pénal, T.II, s. 344**.** Adı geçen Fransız yazarların durma sebeplerine karşı olmalarının nedeninin,o dönemde Fransız Ceza Usul Kanunu'nda dava zamanaşımını durduran sebeplere yer verilmemesi olduğunu belirtmekte fayda görüyoruz. Yine de bu duruma rağmen Fransız mahkemeleri "contra non valentem agere non currit praescriptio" ilkesine dayanarak, dava zamanaşımının durmasını kabul etmişlerdir. Bu doğrultuda bkz. **VIDAL-MAGNOL:** Cours de droit criminel et de science pénitentaire, T. II, Paris 1949, s. 1021; **ROSENGART**: s. 115; **BOUZAT-PINATEL:** s. 1017; **GAVALDA:** s. 97.

[349] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 78; **KUNTER:** "Ceza Davası Zamanaşımının Durması", s. 168.

engel nedenlerden dolayı davanın yürütülmesinin mümkün olmamasıdır.[350] Zira kanunun davayı bir yandan Cumhuriyet savcısının işlem yapmasını imkânsız hale getirmesi, bir yandan da zamanaşımı süresinin işlemesine izin vermesi mantığa aykırı olurdu.[351] Durma nedenleri nitelikleri gereği geçici sebeplerdir. Bu nedenlerin varlığı halinde sürenin baştan başlamamasının, kaldığı yerden devam etmesinin nedeni ise durma nedeni teşkil eden durumların, kamu davasının yürüyüşüne kısa süreli bir ara verilmesine yol açmalarından kaynaklanmaktadır. Öte yandan davanın devam etmesini önleyebilecek her türlü engelin dava zamanaşımını durdurması haklı görülmediğinden, kanun bu sonuç ve etkiyi doğurabilecek halleri sınırlı bir şekilde saymıştır.[352]

Öğretide kesme nedenlerinin aksine durma halinde dava zamanaşımı süresini uzatmadığını ileri sürüldüğü[353] gibi, durma nedenlerinin de kesme nedenleri gibi dava zamanaşımı süresini uzattığı[354] da ileri sürülmüştür. Fakat bu iki karşıt görüş, farklı düşünmekten değil, farklı iki bakış açısından kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni durma nedenlerinde dava zamanaşımı süresi sıfırlanmadığı için, aslında dava zamanaşımı süresinde bir değişme olmamasına ve bu sırada zaman geçmesine rağmen, dava zamanaşımı süresinin işlememesidir. Bu nedenle, biz de durma halinde dava zamanaşımı süresinin uzamadığını söylemenin uygun olduğu düşüncesindeyiz.

---

[350] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1013; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 275; **MANZINI:** V. III, s. 550.

[351] **EHRHARD:** s. 644.

[352] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 275.

[353] **HAFIZOĞULLARI:** Ders Notları, s. 689.

[354] **STEFANI-LEVASSEUR-BOULOC:** Procédure penale, s. 185.

2. DAVA ZAMANAŞIMINI DURDURAN NEDENLER

Dava zamanaşımını durduran nedenler TCK'da, CMK' da ve bazı özel ceza kanunlarında yer almaktadır. Buna göre; soruşturulması ve kovuşturulması izin ya da karar şartına bağlı olan suçlarda, izin ya da karar alınması için Cumhuriyet savcılığı tarafından ilgili makama başvurulması, davada bekletici bir sorunun ortaya çıkması, sanık hakkında kaçaklık kararı verilmesi, Bankacılık Kanunu kapsamındaki kamu davalarında dosyanın bilirkişiye gönderilmesi, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve kamu davasında verilen hükmün açıklanmasının ertelenmesi hallerinde dava zamanaşımı süresi durmaktadır.

A. İZİN YA DA KARAR ALINMASI İÇİN İLGİLİ MAKAMA BAŞVURU YAPILMASI[355]

Bu hükmün kaynağı Anayasa'nın 129. maddesinin son fıkrasında yer alan "Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır." hükmüdür. Anayasa hükmüne paralel

[355] Türk öğretisinde bu durma nedeni için genellikle "izin ya da karar" ifadesi kullanılmakla yetinilmektedir. Konu incelendiğinde görülecektir ki, dava zamanaşımının durmasına yol açan husus tek başına izin ya da karar değil, izin ya da karar alınması için ilgili makama Cumhuriyet savcılığı tarafından başvuru yapılmasıdır. Bu nedenle biraz uzun bir başlık da olsa, konuyu bu ad altında incelemeyi uygun buluyoruz. Nitekim konuyla ilgili bir Ceza Genel Kurulu Kararı'ndan 4. Ceza Dairesi'nin iznin usulüne uygun olmayan bir şekilde verilemesinin dava zamanaşımı süresini durdurmayacağı görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. Oysa Ceza Genel Kurulu'nun isabetle belirtildiği üzere dava zamanaşımını durduran izin verilmesi değil, izin için başvuru yapılmasıdır. Karar için bkz. YCGK E. 2006/4-38, K. 2006/94, T. 28.03.2006 (KBİBB, SGT: 12.10.2007).

olarak 5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinin birinci fıkrasında " *soruşturma ya da kovuşturma yapılması izin ya da karar alınmasına (…) bağlı olan hallerde izin veya karar alınıncaya (…) kadar suç faili hakkında zamanaşımı durur.*" düzenlemesi yer almaktadır. Söz konusu hüküm, 765 sayılı TCK'nın 106. maddesinde yer alan durma nedeninin aynısıdır.

İzin, savcılığın sorması üzerine, bir devlet makamın, somut olayda dava açılmasında kamu yararı (maslahata uygunluk) gördüğü takdirde, dava açılmasında sakınca bulunmadığını bildirerek kanunun koyduğu engelin kaldırılmasıdır.[356] Bazı kanunlarda özü itibariyle izne karşılık gelen çeşitli işlemleri ifade etmek için mezuniyet ve karar terimleri de kullanılmaktadır. Tüm bu işlemlerin izin adı altında toplanmasının uygun olacağı yönündeki görüşe[357], biz de katılmaktayız.

İzin, öğretide aktif ve pasif izin olarak ikiye ayrılmaktadır. Aktif izin devletin, bazı organlarını görevleri bakımından korumak için kabul ettiği şarttır.[358] Başka bir deyişle aktif izin, kamuyu ilgilendiren görevlerin yerine getirilmesinde görevlinin, aleyhinde dava açılmasından dolayı boş yere kaygı duymaması için, dava açılmasının bağlanmış olduğu hallerde söz konusu olmaktadır.[359] Uygun olmayan hallerde dava açılamaması amacını taşıyan pasif izinde, esas olan fiildir.[360]

---

[356] **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU:** s. 90; benzer tanım için bkz. **TOROSLU-FEYZİOĞLU:** s. 52.

[357] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 81.

[358] **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU:** s. 90.

[359] **TOSUN:** Türk Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, C.I, 3. Bası, İstanbul 1981, s. 191.

[360] **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU:** s. 90.

5237 sayılı TCK'da dava zamanaşımı süresinin ne zamana kadar duracağı ya da başka bir deyişle durma süresinin son günü gösterilmiş, fakat sürenin ne zamandan itibaren duracağına ilişkin bir belirleme yapılmamıştır. Belirtmek gerekir ki, bu durum herhangi bir sorun teşkil etmemektedir, zira öğretide sürenin izin ya da karar alınması için ilgili makama başvurulduğu günden itibaren duracağına dair görüş birliği vardır.[361] Zamanaşımı süresinin yeniden işlemeye başlaması için, izin veya kararın Cumhuriyet savcısına tebliğine[362] gerek yoktur, süre söz konusu işleminin usulüne göre tamamlandığı günden itibaren işlemeye başlar.[363] Bu noktada izin ya da kararın suça ilişkin dava zamanaşımı süresi dolmadan talep edilmesi gerektiğini de belirtmek istiyoruz, aksi halde dava zamanaşımı süresi dolmuş olacağından yargılama yapılması mümkün olmayacak, dolayısıyla izin ya da kararın verilmesinin bir anlamı olmayacaktır.

İzin ya da karar verilmesi talebi yetkili merciler tarafından reddedilirse, bu işleme Cumhuriyet başsavcılığı ya da şikâyetçi tarafından ilgili kanunda gösterilen usul uyarınca ağır ceza mahkemesi, idare mahkemesi ya da Danıştay'da itiraz edebilir. İtirazın incelendiği süre boyunca da dava zamanaşımı süresinin durmaya devam etmesi gerekir. Çünkü 5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinde dava zamanaşımı süresinin izin ya da karar alınıncaya kadar duracağı ifade edilmektedir. Sonuç olarak itiraz mercii izin verilmemesi kararını

[361] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 792**; DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 276; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1014; **TANER:** s. 694 ve 695; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı s. 81.

[362] İznin Cumhuriyet savcısına tebliğinden itibaren zamanaşımının işlemeye başlaması gerektiği yönünde bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 87; **KUNTER:** "Ceza Davası Zamanaşımının Durması", s. 176.

[363] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 276.

yerinde bulmaz ise, bu karar izin verilmesi anlamına geleceğinden, dava zamanaşımı süresi mahkemenin karar verdiği günden itibaren yeniden işlemeye başlayacaktır. Mahkemenin izin verilmemesi kararını uygun bulması halinde ise, bundan sonra zamanaşımına ihtiyaç duyulmayacaktır[364] zira artık söz konusu suçtan dolayı yargılama yapılması mümkün olmayacaktır.

Kovuşturma aşamasında, soruşturması izne bağlı olmayan bir suçu ile ilgili olarak, suçun vasıf değiştirmesi sonucu izin istenilmesi gereği ortaya çıkabilir ya da izin alınması gerekirken alınmadığı fark edilebilir. Bu durumda CMK'nın 223. maddesinin sekizinci fıkrası uyarınca düşme kararı verilmesi gerekir, çünkü kovuşturma aşamasına geçildikten sonra, soruşturma için izin istenmesi bir anlam ifade etmeyecektir, fakat bu izin olmaksızın yargılamanın sürdürülmesi de mümkün değildir. Bu halde, düşme kararı verilmesiyle yeniden soruşturma aşamasına dönülmesi ve usule uygun olarak izin istenebilmesi sağlanmaktadır. Nitekim Yargıtay uygulaması[365] da bu yöndedir.

Verilen iznin sonradan geri alınıp alınmayacağı konusu öğretide tartışmalıdır. İznin geri alınabileceği düşüncesini savunan görüş uyarınca, izin kurumunun kabulünü gerektiren nedenler iznin geri alınmasını da haklı göstermektedir. Bazı suçlardan dolayı muhakeme yapılmasının uygunluğunu

---

[364] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 276; **MANZINI:** V. III, s. 554.

[365] "4483 Sayılı Yasa uyarınca verilen soruşturma iznine karşı sanığın itirazı üzerine Zonguldak Bölge İdare Mahkemesi'nin 19.03.2002 gün ve 13/37 sayılı kararında "15.10.2001 gün ve 1541 sayılı yazı ile ilgili olarak soruşturma izni verilmemesine, aynı gün ve 1543 sayılı yazıya ilişkin izin kararının onanmasına" şeklinde hüküm kurulmasına karşın, soruşturma izni verilmeyen eyleme ilişkin olarak açılan kamu davası hakkında CYY.'nın 253/5. maddesi uyarınca düşme kararı verilmesi yerine mahkumiyet hükmü kurulması (…) bozmayı gerektirmiş (…)" bkz. Y. 4. CD, E. 2003/9301, K. 2004/9638, T. 06.10.2004 (KBİBB, SGT: 16.10.2007).

belirleme yetkisi bir makamın takdirine bırakıldığına göre, şartların değişmesi durumunda bu takdirin değişebileceğini de kabul etmek gerekir. Bu görüş uyarınca izin geri alınsa bile, bu durum zamanaşımının durmuş olmasına etki etmediğini kabul edilmelidir.[366]

Karşıt görüş ise iznin geri alınamayacağı yönündedir.[367] Kanımızca kamusal niteliği nedeniyle iznin geri alınamayacağını kabul etmek daha uygun olacaktır. Zira ceza muhakemesi başladıktan sonra izin veren idari makamın muhakeme üzerinde tasarrufta bulunması, onu durdurması veya ortadan kaldırması kabul edilemez.[368] İzin veren fakat sonrasında davanın mahkûmiyetle sonuçlanabileceğini gören merciin izni geri almasının kabul edilmesi, böyle bir müdahalenin ne ölçüde ciddi olabileceğini gösteren bir örnektir.

Soruşturması ve kovuşturulması izne bağlı suçlar mevzuat içerisinde dağınıktır. Bunların başlıcaları şunlardır:

5237 sayılı TCK'nın 299. maddesinde 'da yer alan Cumhurbaşkanı'na hakaret, 305. maddesinde yer alan savaş hali dışında temel milli yararlara karşı faaliyette bulunmak için yarar sağlama, 306. maddesinde yer alan yabancı devlet aleyhine asker toplama suçlarının kovuşturulması Adalet Bakanı'nın iznine bağlanmıştır. Askeri yargıya tabii olanlar bakımından ise bu izni vermeye Milli Savunma Bakanı yetkilidir (1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu m. 48).

---

[366] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 88; **KUNTER:** "Ceza Davası Zamanaşımının Durması", s. 176; **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU:** s. 91. **MANZINI:** V. III, s. 554.

[367] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. I, s. 326; **TOROSLU-FEYZİOĞLU:** s. 52; **ÖZEN:** Hakimin Cezai Sorumluluğu, Ankara 2004, s. 271.

[368] **TOROSLU-FEYZİOĞLU:** s. 52.

Yukarıda sayılanlar, pasif izni gerektiren hallerdir. Bu tür suçlarda siyasi sebeplerin etken olabileceğini düşünen kanun koyucu, bu suçlarda kamu davasının açılmasını Cumhuriyet savcısı yerine Adalet Bakanı'nın takdirine bırakmayı uygun görmüştür.[369] Adalet Bakanı, söz konusu takdir hakkını izin kurumuyla kullanmaktadır. Aktif izni gerektiren hallerden bazıları ise şunlardır:

Anayasa'nın 83. maddesinin ikinci fıkrasında *"Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz."* hükmü yer almaktadır. Görüldüğü üzere hüküm milletvekili hakkında soruşturma yapılmasına engel değildir. Soruşturma sırasında Cumhuriyet başsavcılığının TBMM Başkanlığına başvurması üzerine TBMM tarafından, dokunulmazlığın kaldırılmasına karar verilmesi halinde, dava zamanaşımı süresi başvurunun yapılmasından dokunulmazlığın kalkmasına kadar geçen sürede durmuş sayılacaktır.[370] Yargıtay ise, kişinin milletvekili seçilmesiyle birlikte dava zamanaşımı süresinin duracağı görüşündedir.[371] Biz Anayasa'nın 83. maddesinde yer alan hükmün yalnızca ceza zamanaşımına ilişkin olduğunu kabul ettiğimizden[372], bu yöndeki kararları yerinde bulmuyoruz.

2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu 82. maddesi uyarınca, "hâkim ve savcıların görevden doğan veya görev sırasında işlenen suçları, sıfat ve görevleri

---

[369] **TANER:** s. 694.

[370] **DÖNMEZER-ERMAN:** c. III, s. 277.

[371] Y. 2. CD, E. 1997/14400, K. 1997/13205, T. 14.10.1997 (bkz **YAŞAR:** s. 1512); Y. 9. CD, E. 2006/6936, K. 2006/396, T. 31.01.2006 (bkz. **PARLAR-HATİPOĞLU:** s. 585).

[372] Ayrıntılı bilgi için bkz. bölüm III, V,2,A.

gereğine uymayan tutum ve davranışları nedeniyle, haklarında inceleme ve soruşturma yapılması Adalet Bakanlığı'nın iznine bağlıdır."[373]

1136 sayılı Avukatlık Kanunu 58. maddesinin birinci fıkrası uyarınca "…avukatların, avukatlık veya Türkiye Barolar Birliği ya da baroların organlarındaki görevlerinden doğan veya görev sırasında işledikleri suçlardan dolayı haklarında soruşturma, Adalet Bakanlığının vereceği izin üzerine, suçun işlendiği yer Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır." Burada hem Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nda hem de Avukatlık Kanunu'nda yer alan iznin, soruşturma öncesi verilen izin olduğu gözden kaçırılmamalıdır.[374]

1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun 153. maddesi uyarınca, "Noterlerin, görevden doğan veya görev sırasında işledikleri suçlarından dolayı kovuşturma yapılabilmesi Adalet Bakanlığının iznine bağlıdır.". Görüldüğü üzere hâkim, savcı ve avukatlardan farklı olarak noterler bakımından yalnızca kovuşturma yapılması izne bağlıdır.[375]

Hâkim ve Cumhuriyet savcıları dışında kalan memurların yargılanmaları için ne şekilde izin verileceği ise 4483 sayılı Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun ile düzenlenmiştir.

B. BEKLETİCİ SORUN

[373] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖZEN:** s. 255 vd.

[374] Konuyla ilgli bir Yargıtay kararı için bkz. Y. 4. CD. E. 1997/8008, K. 1997/7286, T. 23.09.1997 (bkz. **TAŞDEMİR:** s. 176).

[375] Konuyla ilgili bir Yargıtay kararı için bkz. Y. 4. CD. E. 1997/8-35, K. 1997/279, T. 23.01.1997 (bkz. **TAŞDEMİR:** s. 178).

Ceza mahkemesi, kamu davasına bakarken başka bir ceza mahkemesinin veya bir hukuk ya da idare mahkemesinin görev alanı içerisinde kalan ve her şeyden önce halledilmesi gereken bir sorunla karşılaşabilir.[376] Mahkemenin söz konusu sorunun görevli mahkeme tarafından çözülmesini beklemesi halinde ortada bir bekletici sorun olduğundan söz edilir.[377] Bekletici sorunun dava zamanaşımını kesebilmesi için, halledilmedikçe kamu davasının açılmasına veya devamına engel olan sorunlardan olması gereklidir.[378] Asıl davanın bütünlüğü içerisinde kalan konular; örneğin bir olayın tespit edilmesi, bilirkişi incelemesi, ara kararı verilmesi[379] adli tıptan rapor alınması[380] ya da bir karara karşı başka bir mercide itiraz edilmesi gibi, davanın birer parçası olan işlemler bekletici sorun teşkil etmezler ve dolayısıyla dava zamanaşımı üzerinde herhangi bir etkileri yoktur.[381] Sorun hukuki bir sorun olmalıdır, beklenen karar hukuki bir uyuşmazlığın çözümüne değil de, bir olayın tespitine ilişkinse dava zamanaşımının durması mümkün değildir.[382] Sorun, mahkemeyi bağlamalıdır, mahkemenin serbestçe takdir hakkı varsa dava zamanaşımının durması mümkün değildir.[383] Yine davanın bağlantı dolayısıyla başka bir mercie

[376] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 792.

[377] **TANER:** s. 695.

[378] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1014; sanığın hukuki durumunu hiçbir şekilde tekilemeyce3k bir konunun bekletici sorun sayılamayacağı konusunda bkz. KBİBB, YCGK, E. 2004/3-89, K.2004/110, T. 04.05. 2004 (SGT: 12.10.2007).

[379] Y. 11. CD. E. 2001/6648, K. 2001/9146, T. 09.10.2001 (bkz. **TAŞDEMİR:** s. 172).

[380]Y. 2. CD. E. 1990/756, K. 1990/793, T. 29.01.1990 (bkz. **BAĞCI:** s. 138).

[381] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 276; **MAJNO:** C. I, s. 526; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 91.

[382] **KUNTER:** "Ceza Davası Zamanaşımının Durması", s. 179.

[383] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 792.

gönderilmesi de bekletici sorun değildir ve dava zamanaşımı üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.[384]

765 sayılı TCK'da olduğu gibi 5237 sayılı TCK'da da yer alan "diğer bir merci" ifadesinden dolayı sorunun başka bir mahkemede ya da yargısal mercide çözülmesi gerekmektedir.[385] Kanımızca bu şartı açıklamak güçtür,[386] çünkü ön sorunun başka bir mercide çözülmesiyle, aynı mahkemede çözülmesi bakımından bir fark bulunmamaktadır. Örneğin bir davada tanıklık yapan ve bu tanıklığın gerçeğe aykırı olduğu iddiasıyla yargılanan kişinin davası, asıl davanın görüldüğü mahkemeye düşerse bekletici sorun olmayacak, başka bir mahkemeye düşerse asıl dava mahkemesi için bekletici sorun niteliği taşıyacaktır.[387]

Ortaya çıkan sorunu bekletici saymak kural olarak ihtiyaridir.[388] Fakat bunun bazı istisnaları vardır. Bu istisnalara Anayasa 152. maddesinde yer alan Anayasa'ya aykırılık itirazının ciddi görülmesi halinde ya da 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 41. maddesi uyarınca yargılama sırasında Türk vatandaşlığına ilişkin olarak ortaya çıkacak sorunların çözümünde bekletici sorun sayma mecburiyeti örnek olarak verilebilir. Bu durumun tam aksine, CMK 255. maddesi kovuşturma evresinde mağdur veya sanığın yaşının tespit edilmesinin gerekmesi halinde, bu halle sınırlı olarak nisbi muhakeme yapmak

[384] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 90.

[385] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 91; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 792.

[386] Aynı görüşte bkz. **UZUN:** s. 141.

[387] Örnek için bkz. **UZUN:** s. 142.

[388] **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU:** s. 274; **TOROSLU-FEYZİOĞLU:** s. 92.

mecburiyeti getirmektedir. Başka bir deyişle bu durumda, bekletici sorun sayma yasağı söz konusudur.[389]

Bir durumu bekletici sorun sayıp saymamak ihtiyari olduğuna göre, bekletici sorun nedeniyle davanın açılmasından önce dava zamanaşımının durması mümkün değildir.[390] Çünkü bu durum mahkeme tarafından bekletici sorun sayılana kadar, bu niteliği haiz değildir Dolayısıyla bekletici sorun, suç tarihinin öncesinden beri varlığını sürdürüyor olsa dahi, dava zamanaşımı ceza mahkemesinin bu davayı bekletici sorun saymaya başladığı tarihten itibaren durur. Nitekim İtalya'da da[391] uygulama da bu yöndedir.

Bekletici sorun, 765 sayılı TCK'da da bir durma nedeni olarak yer almaktaydı. Öğretide yalnızca kanuni bekletici sorunlara zamanaşımını durdurucu etki tanınması savunulmuş, hatta bu teklif 765 sayılı TCK'nın mehaz kanunu olan İtalyan Ceza Kanunu'nun hazırlık çalışmaları sırasında tartışılmış ise de, kabul edilmemiştir.[392]

Dava açıldıktan sonra, bekletici sorun teşkil eden olay ortaya çıkarsa hâkim, dava açması için ilgiliye süre verir. Bu halde dava zamanaşımı süresinin durabilmesi için ilgilinin davasının verilen süre içerisinde açmış olması gerekir. İlgili davasını verilen sürede açarsa, dava zamanaşımı, sürenin verildiği günden davanın sonuçlandığı güne kadar durur; davanın açılmaması halinde ise

[389] **TANER:** s. 696; **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU:** s. 271; **TOROSLU-FEYZİOĞLU:** s. 93.

[390] **KUNTER:** "Ceza Davası Zamanaşımının Durması", s. 177.

[391] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 89.

[392] **MAJNO:** C. I, s. 525.

zamanaşımı süresinin durduğundan söz edilmemesi mümkün değildir. Eğer açılmış bir dava varsa mahkemenin süre veremez.[393]

Kanunda açık bir belirleme olmaması karşısında, mahkemenin bir durumu bekletici sorun saymaya ya da Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya karar vermesi halinde, dava zamanaşımı süresinin o günden itibaren duracağını kabul etmek gerekir. Durmanın sona ermesine ilişkin olarak 5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinde, bekletici sorununun çözümüne kadar dava zamanaşımı süresinin duracağı ifade edilmektedir. Burada kastedilen, sorunu çözmesi beklenen mahkemenin karar vereceği gün müdür, yoksa bekleyen mahkemenin bu kararı öğrendiği gün müdür? Hükmün, dava zamanaşımının bekleyen mahkemenin kararı öğrendiği günden itibaren işlemeye başlayacağı şeklinde yorumlanmasının daha doğru olduğu yönündeki görüşe[394], biz de katılmaktayız. Çünkü genellikle mahkemenin bu kararı öğrenmesi ile kararın verilmesi arasında geçen sürecin uzunluğu sanığa bağlıdır.[395] Durmanın nedeni mahkemenin kendisi çözemediği bir sorunun varlığı olduğuna göre, mahkemenin bu sorunun çözüldüğünü öğrendiği günün esas alınması daha uygun olacaktır.

Anayasa'nın 152/5. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesi'nin kendisine yapılan başvurunun üzerinden beş ay geçmesine rağmen karar vermemesi halinde, mahkeme mevcut mevzuat hükümlerine göre davaya bakmaya mecburdur. Bu halde Anayasa Mahkemesi'nin kararının beklendiği beş aylık

[393] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 792; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 90; **KUNTER:** "Ceza Davası Zamanaşımının Durması", s. 178.

[394] **KUNTER:** "Ceza Davası Zamanaşımının Durması", s. 180.

[395] **KUNTER:** "Ceza Davası Zamanaşımının Durması", s. 180.

süre boyunca dava zamanaşımı durur[396] ve süre 5 aylık sürenin son gününden itibaren işlemeye başlar.

C. FAİL HAKKINDA VERİLEN KAÇAKLIK KARARI

Fail hakkında verilen kaçaklık kararının dava zamanaşımını durdurması yönündeki düzenleme hukukumuza ilk kez 5237 sayılı TCK ile girmiştir. TCK'nın 67. maddesi uyarınca "kaçak olduğu hususunda karar verilmiş olan suç faili hakkında bu karar kaldırılıncaya kadar dava zamanaşımı durur". Kanun metninden de anlaşılacağı üzere, dava zamanaşımının durmaya başlayacağı gün mahkemenin kaçaklık kararı verdiği gündür ve süre karar kaldırılana dek işlemeyecektir.

Kaçak, CMK'nın 247. maddesinin birinci fıkrasında *"hakkındaki kovuşturmanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla yurt içinde saklanan veya yabancı ülkede bulunan ve bu nedenle mahkeme tarafından kendisine ulaşılamayan kişi"* olarak tanımlanmıştır. Maddenin kaçaklık kararının verilme usulü açıklayan ikinci fıkrası kanun yürürlüğe girmeden hemen önce yapılan değişiklikle kanuna girmiştir. Kaçaklık kurumun kapsamının çok geniş olduğu ve kaçağın hakkında böyle bir kararın çıkartıldığından haberi olmayabileceği [397] endişesiyle kanun koyucunun yaptığı değişiklik yerinde olmuştur. İkinci fıkrada, sanığı hakkında kaçaklık kararı verilebileceğinden haberdar etmek üzere yapılacak işlemleri

[396] YCGK E. 2004/7-203, K. 2005/4, T. 01.02.2005 (KBİBB, SGT: 12.10.2007).

[397] **FEYZİOĞLU:** "5271 Sayılı CMK Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", TBBD, 2006 Ocak-Şubat, S. 62, s. 30 ve 31.

düzenlemekte ve bu işlemler yapılmakla sanığın habersiz olarak kaçak durumuna düşmemesi için gerekli çaba gösterilmiş olmaktadır.

Kaçak sanık hakkında zamanaşımının durmasına ilişkin hükmü, CMK'nın 247. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan kuralların gerektiği gibi yerine getirilmesi kaydıyla yerinde bulduğumuzu belirtmek istiyoruz. Bu hüküm sayesinde, kimliği tespit edilebilen faillerin, kovuşturma aşamasında güvenlik güçlerinden saklanarak dava zamanaşımı süresinin dolmasından yararlanmaları artık mümkün olmayacaktır.

D. BANKACILIK KANUNU KAPSAMINDAKİ KAMU DAVALARINDA DOSYANIN BİLİRKİŞİYE GÖNDERİLMESİ

Hukukumuzda dava zamanaşımının durmasına neden olan başka bir neden de 19.10.2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankalar Kanunu'nda yer almaktadır. Bankacılık Kanunu'nun, bu kanunun uygulamasından doğan kamu davalarında bilirkişiye başvurmanın esaslarını düzenleyen 165. maddesinde, *"dosyanın bilirkişiye teslimi tarihinde dava zamanaşımı duracağı ve bilirkişi raporunun mahkemeye verildiği günden itibaren sürenin yeniden işlemeye başlayacağı"* ifade edilmektedir.

Kanunun gerekçesinde böyle bir durma nedenine neden gerek duyulduğuna ilişkin herhangi bir ifade yoktur. Öte yandan, hükmün konulma amacının, teknik bir konu olan bankacılık alanında açılan ceza davalarında

bilirkişi incelemesinin zorunlu görülmesi ve bu incelemelerin uzamasından kaynaklanabilecek sorunların[398] önüne geçmek olduğu düşünülebilir.

Gerekçe her ne olursa olsun, böyle bir durma nedeninin kabulü son derece yanlış ve zamanaşımı teorisinin durma konusundaki esaslarına tamamen aykırıdır. Yapılan yanlıştır, çünkü pek çok kamu davasında uzmanlığı gerektiren pek çok konu için hâkimin bilirkişiye başvurması hukuken olmasa da fiilen zorunludur. Tüm bu kamu davalarında dava zamanaşımı işlemeye devam ederken, yalnızca Bankacılık Kanunu'na ilişkin davalarda, zamanaşımının durması büyük bir çelişkidir. Bu söylediklerimizden, dosyanın bilirkişiye gönderilmesinin genel bir durma nedeni haline getirilmesi düşüncesinde olduğumuz sonucu çıkarılmamalıdır. Zira yapılan zamanaşımı teorisine tamamen aykırıdır. Dava zamanaşımının durmasının kabul edilmesinin nedeni, yukarıda da belirtildiği üzere ortaya çıkan bazı engel nedenlerden dolayı davanın yürütülmesinin mümkün olmamasıdır. Dolayısıyla bu niteliği haiz olmayan hallere, dava zamanaşımı durdurucu etki tanınması doğru değildir. Çünkü bu hallerde, kamu davasının yürütülmesi mümkündür. Nitekim dosyanın bilirkişiye gönderilmesi, davanın yürütülmesi açısından herhangi bir olumsuz sonuca yol açmamaktadır. Eğer yapılmak istenen, hukukumuzda bilirkişilik kurumunun davanın uzamasına yol açmasının önlenmesine ilişkin düzenlemeler yapmak ise ki CMK bu konuda önemli tedbirler getirmiştir, bunun yeri zamanaşımına ilişkin hükümler değildir. Öte yandan yasama organı kendi belirlediği dava zamanaşımı sürelerini, bazı suçlar bakımından kısa buluyorsa,

[398] Bu sorunların yaşandığı ve sonuçta zamanaşımına uğrayan bazı davalar hakkında bkz. **ÖZGENÇ:** Banka Yolsuzlukları ve Zamanaşımı Sorunu", TH, Ocak 2003, s.5.

daha uzun süreler belirlemek yine kendi yetkisindedir. Yasama organının, kendi yaptığı kanunları dolanarak uygulanmaz hale getirmeye yönelik çabası, doğru bir çözüm tarzı değildir.

E. KAMU DAVASININ AÇILMASININ ERTELENMESİ

Kamu davasında verilen hükmün açıklanmasının ertelenmesi kurumu[399]; 2005 yılında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'yla hukukumuza girmiş bulunmaktaydı. 5560 sayılı kanunla, CMK'nın 171 ve ÇKK'nın 19. maddelerinde yapılan değişiklikle, kurum hem yetişkinler bakımından da uygulanabilir hale getirilmiş, hem de çocuklar ile yetişkinler için kurumun uygulanma şartlarında, erteleme süresi hariç olmak üzere eşgüdüm sağlanmıştır. Buna göre CMK'nın 171. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında sayılan şartların varlığı halinde, Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmasını yetişkinler için beş (CMK m. 171/2), çocuklar için ise üç yıl (ÇKK m. 19) boyunca ertelemesi mümkündür. Maddenin dördüncü fıkrasının son cümlesinde, erteleme süresince dava zamanaşımı süresinin işlemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Buna göre, suç tarihinden itibaren işlemeye başlayan dava zamanaşımı süresi, Cumhuriyet savcının erteleme kararı vermesiyle birlikte duracaktır. Erteleme süresi içerisinde kasıtlı bir suç işlenmemesi halinde, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecek; suç işlenmesi halinde ise kamu davası açılacaktır. Hakkında kamu davası açılmasının ertelenmesine karar verilen suç bakımından dava zamanaşımı

[399] Kurum hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖZBEK-DOĞAN:** "Ceza Muhakemesi Kanununda 5560 sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi", CHD, Aralık 2006, Y.1, S.2, s. 238 vd.

süresi, ikinci suçun işlendiği günden itibaren kaldığı yerden işlemeye devam edecektir.

Kamu davasının ertelenmesi halinde, devlet cezalandırma yetkisini kullanmak için herhangi bir işlem yapmadığından, dava zamanaşımının durması, bu durumun doğal bir sonucudur. Bu nedenle düzenlemenin yerinde olduğu düşüncesindeyiz.

F. KAMU DAVASINDA VERİLEN HÜKMÜN AÇIKLANMASININ ERTELENMESİ

Kamu davasında verilen hükmün açıklanmasının ertelenmesi kurumu,[400] 2005 yılında 5395 sayılı ÇKK ile hukukumuza girmiş bulunmaktaydı. Konuyu incelemeye geçmeden önce ÇKK ile hukukumuza giren, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumlarına ilişkin olarak dil yönünden bir eleştiri yapmayı gerekli görmekteyiz. Söz konusu kanunun aynı anlama gelen bir terimi belirtmek (eski Türkçede tehir karşılığı) amacıyla neden kamu davası için erteleme, hüküm için ise geri bırakma ifadesini kullandığını anlamak mümkün değildir. Ayrıca, Türkçe'de "geri bırakmak" diye bir ifade yoktur. İfadenin doğru şekli "geriye bırakmak"[401] olmalıdır. Kanun koyucunun, aynı kanunun farklı maddelerinde dahi terim birliği sağlayamaması ve Türkçeyi kullanmadaki özensizliği dikkat çekicidir. Biz her iki kurum için de

[400] Kurum hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖZBEK-DOĞAN:** s. 238 vd.

[401] Bkz. TDK Güncel Türkçe Sözlük, tdk.gov.tr (SGT: 02/10/2007).

erteleme ifadesini kullanmayı, tek kelimeden oluşması nedeniyle tercih etmekteyiz

5560 sayılı kanunla, hem CMK'nın 231 ve hem de ÇKK'nın 23. maddelerinde yapılan değişiklikle kurum, hem yetişkinler bakımından da uygulanabilir hale getirilmiş, çocuklar ile yetişkinler için kurumun denetim süresi dışında kalan uygulanma şartlarında eşgüdüm sağlanmıştır. Mahkeme, CMK'nın 231. maddesinin beşinci ve altıncı fıkralarında sayılan şartların varlığı halinde, hükmün açıklanmasının ertelenmesine karar verebilir. Bu halde yetişkin sanık beş (CMK m. 231/8), çocuk sanık ise üç yıllık (ÇKK m. 23) bir denetim süresi belirlenir. CMK'nın 231. maddesinin sekizinci fıkrasında, denetim süresi boyunca dava zamanaşımının duracağı hüküm altına alınmıştır. Buna göre, suç tarihinden itibaren işlemeye başlayan dava zamanaşımı süresi, hükmün açıklanmasının ertelenmesi kararı verilmesiyle birlikte duracaktır. Erteleme süresi içerisinde sanık, kasten bir suç işlemez ve denetimli serbestlik tedbirlerine uygun davranırsa, ertelenen hüküm ortadan kaldırılarak davanın düşmesine karar verilir (CMK 231/10). Bir suç işlenmesi ya da denetimli serbestlik tedbirlerine uyulmaması halinde ise, hükmün açıklanır (CMK 231/11). Bu durumda, dava zamanaşımı süresi, suçun işlendiği ya da tedbirlere uyulmadığı günden itibaren mi, yoksa mahkemenin hükmü açıkladığı günden itibaren mi yeniden işlemeye başlayacaktır? Kanunda bu konuda bir açıklık bulunmaması karşısında, dava zamanaşımının hükmün açıklandığı günden itibaren işlemeye başlamasının daha doğru olacağı düşüncesindeyiz.

Hükmün açıklanmasının ertelenmesi halinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesinde olduğu gibi, devlet cezalandırma yetkisini kullanmak için herhangi bir işlem yapmadığından, dava zamanaşımının durmasının bu durumun doğal ve haklı bir sonucu olduğu düşüncesindeyiz.

G. UZLAŞMA TEKLİFİNDE BULUNULMASI

CMK'nın 253. maddesinin 06.12.2006 tarih ve 5560 sayılı Kanunla değişik 21. fıkrası uyarınca "Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenden birine ilk uzlaşma teklifinde bulunulduğu tarihten itibaren, uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç, uzlaştırmacının raporunu düzenleyerek Cumhuriyet savcısına verdiği tarihe kadar dava zamanaşımı ile kovuşturma koşulu olan dava süreleri işlemez". Uzlaşma teklifi yapmaya yetkili makam Cumhuriyet savcılığıdır (CMK m. 253/4). 5560 sayılı Kanunun gerekçesinde yer alan" her ne kadar uzlaştırma sürecinde oldukça kısa süreler öngörülmekte ise de, bazı dava sürelerinin kısalığı karşısında düzenleme önem arz etmektedir"[402] ifadesiyle, hükmün dava zamanaşımından çok, dava süreleri bakımından önem taşıdığının altı çizilmektedir. CMK'nın 254. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, 253. maddede yer alan soruşturma aşamasında uzlaşma hükümleri, kovuşturma evresinde de kıyasen mahkeme tarafından uygulanacaktır. Buna göre, dava zamanaşımı süresi; mahkemenin sanığa, mağdura ya da suçtan zarar görene ilk uzlaşma teklifinde bulunduğu tarihte duracaktır.

[402] 5560 sayılı Kanunun gerekçesi için bkz. http://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/2-0870.pdf (SGT: 11.10.2007).

CMK'nın 253. maddesinin yirmibirinci fıkrası uyarınca dava zamanaşımı süresi, "uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç uzlaştırmacının raporunu düzenleyerek Cumhuriyet savcısına verdiği tarihe kadar duracaktır". Hükümde dava zamanaşımı süresinin durmasının sınırı hüküm altına alınmaktadır. Öte yandan uzlaşma teklifinin reddedilmesi halinde, iş uzlaştırıcıya gitmeyeceğinden, dava zamanaşımı süresi o günden itibaren işlemeye başlayacaktır.

Durma nedenlerinin kabul edilmesinin nedeni, yukarıda[403] da belirtildiği üzere ortaya çıkan bazı engel nedenlerden dolayı davanın yürütülmesinin mümkün olmamasıdır. Oysa uzlaşma teklifinde bulunulması veya teklifin kabul edilmesi, soruşturma konusu suça ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel değildir (CMK m. 253/8). Hükümle amaçlananın, uzlaşma sırasında geçen zamanın kasıtlı olarak uzatılarak dava zamanaşımı süresinin geçmesini önlemek olduğu düşüncesindeyiz. Öte yandan uzlaşma sürecinin çok uzun sürmesinin kanunda belirlenen süreler nedeniyle imkânsız olduğu ve uzlaşma halinin gerek savcılık gerekse mahkemenin işlemlerini durdurmadığı düşünüldüğünde, uzlaşma sürecinden dava zamanaşımının durmasının kabul edilmesinin, zamanaşımı teorisine uygunluğunun tartışmalı olduğunu ifade etmeyi gerekli görüyoruz.

H. ASKERİ SUÇLARDA

[403] Bkz. 2. Bölüm, V.1.

Bazı askeri suçlar bakımından ceza zamanaşımının başlamasının 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nda yapılan düzenlemeyle şarta bağlandığına yukarıda değinilmişti. Bundan farklı olarak, 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu'nun 29.6.2006 tarih ve 5530 sayılı kanunla değişik 20. maddesinde ise, askeri suçlara ilişkin davalarda zamanaşımını durduran bir neden yer almaktadır.[404] Buna göre "er ve erbaşlar ile yedek subayların askere girmeden veya silâh altına çağrılmadan önce işledikleri yukarı haddi iki yıla kadar hapis cezasını gerektiren suçlara ait davalarda soruşturma ve kovuşturma işlemleri askerliklerini bitirmelerine kadar geri bırakılır." Öte yandan ikinci fıkrada Türk Silâhlı Kuvvetlerinden çıkarmayı gerektiren suçlardan sanık yedek subaylar hakkında bu hükmün uygulanmayacağı ifade edilmiştir. Maddenin son fıkrasında ise geri(ye) bırakma süresince zamanaşımının işlemeyeceği belirtilmiştir. Maddenin üçüncü fıkrasında savaş halinde yukarıda barış hali için belirlenen yukarı sınırın beş yıl olduğu, dördüncü fıkrasında ise savaş halinde geriye bırakma hükümlerinin uygulanmamasının istenebileceği istisnai haller hüküm altına alınmaktadır.

3. DAVA ZAMANAŞIMININ DURMASININ SONUÇLARI

5237 sayılı TCK'da kesme nedenlerinden farklı olarak, durma halinde dava zamanaşımının en çok ne kadar uzayabileceğine ilişkin bir üst sınır yer almamaktadır. Bu nedenle öğretide Anayasa'ya aykırılık iddiasının çözülmesi

[404] Konuya ilişkin bir Yargıtay kararı için bkz. YCGK, E. 1992/3-366, K. 1993/27, T. 08.02.1993 (KBİBB, SGT: 10/10/2007).

için belirlenen beş aylık süre dışında, teorik olarak dava zamanaşımının sonsuza kadar durabileceği ileri sürülmektedir.[405] Söz konusu tespit kaçaklık kararı bakımından tamamen doğrudur, kaçağın ele geçirilememesi halinde zamanaşımı kaçağın vefatına dek durur. Öte yandan diğer nedenler bakımından sonsuza dek durma ancak teorik olarak mümkündür, zira er ya da geç yetkili merci izin veya karar talebine cevap verecek, bekletici sorun çözülecek, dosya bilirkişiden dönecek, erteleme ya da denetim süresi dolacaktır. Tüm bunlara ek olarak her ne kadar durma süresince herhangi bir muhakeme işlemi yapılmadığından sanığın zarar görmeyeceği ileri sürülebilirse de, kişinin belirsiz bir süre boyunca bir suç ithamı baskısı altında kalması bile başlı başına bir zarar olduğunu kabul etmek gerekir.[406] Bu nedenle her halde yetkili mericilerin işlemleri ya da yargılamayı olabildiğince hızlı bir şekilde sonuçlandırmaları gerekir.

Durma halinde, kesici bir sebebin ortaya çıkması halinde ne olacağı sorunu da, dava zamanaşımının durması konusuyla ilgili olarak öğretide tartışılan hususlardan biridir. Bu konuda görüş belirten bazı yazarlar, durma halinde kesici sebebin etkisi olmayacağını zira duran bir sürenin kesilmesinin düşünülemeyeceğini ileri sürmüşlerdir.[407] Bilindiği üzere kesilmenin sonucu dava zamanaşımı süresinin yeni baştan işlemeye başlamasıdır. Oysa bir durma nedeni varken, dava zamanaşımının işlemesi söz konusu olamayacağından, süre dururken kesilmenin hükümlerinin tam olarak uygulanması mümkün değildir. Dolayısıyla durma süresi içerisinde gerçekleşen kesme nedeninin dava

[405] **ÖZTÜRK-ERDEM:** s. 371; **DEMİRBAŞ:** s. 634; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 279.

[406] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 279.

[407] **KUNTER:** "Ceza Davası Zamanaşımının Durması", s. 167; **GÖKCEN:** s. 33; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 790.

zamanaşımı bakımından hiçbir hükmü olmadığı söylenebilir. Öte yandan dava zamanaşımı süresi dururken ortaya çıkabilecek kesme nedenlerinin sayısının sınırlı sayıda olması[408] sorunun önemini az da olsa hafifletmektedir. Yine de durma esnasında kesme nedeninin hükümsüz kalmaması isteniyorsa, durumun açıkça kanunda düzenlenmesi isabetli olacaktır.

Suç ortaklarından birisi hakkında zamanaşımını durması halinde, davası ayrılmış olanlar dışında tüm ortaklar için dava zamanaşımı süresi durur.[409] Fakat bu noktada bir hususun özellikle altını çizmekte yarar vardır. Eğer davaların ayrılarak görülmesi mümkün ise, davası ayrılan suç ortakları hakkında dava zamanaşımı süresi işlemeye devam edecektir.[410] Bu hususun önemi özellikle kaçaklık kararında kendisini gösterir. Bir sanık kaçak olduğundan dolayı diğer suç ortakları için de dava zamanaşımı süresini ve dolayısıyla kamu davasını durdurmak, bu hükmün amaçladığının tam zıttı bir uygulama olacaktır. Diğer durma nedenleri bakımından ise somut olayın özelikleri değerlendirilerek, davaların ayrılıp ayrılmayacağına mahkemece karar verilmeli ve ayrılma imkânı varsa davalar mutlaka ayrı ayrı görülmelidir. Kanunun açıkça davaları birlikte

---

[408] **KUNTER:** "Ceza Davası Zamanaşımının Durması", s. 167.

[409] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 278; **DEMİRBAŞ:** s. 634; **İÇEL vd:** s. 369; **CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT:** s. 632; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 80. Aksi görüşte bkz. **VARINARD:** La prescription de l'action publique, s. 397. Yazar doktora tezinde durma sebeplerini tanımlarken "durma sebepleri, kesme sebeplerinin aksine, kovuşturmanın kişiden kaynaklanan bir sebepten dolayı tek bir sanığa karşı o an için yürütülmesinin mümkün olmadığı hallerdir ve diğer ortaklardan zamanaşımından yararlanmayı sürdürürler" ifadesini kullanmakta fakat aynı zamanda "bazı durma hipotezlerinde durmanın suça katılan tüm şahıslar bakımından genel bir etki taşıyabileceğini" de kabul etmektedir.

[410] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 79 ve 80.

görme zorunluluğu öngördüğü hallerde[411] ise ayrı görme mümkün olamayacaktır.

XV. DAVA ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ

1. GENEL OLARAK

Dava zamanaşımının kesilmesi, kanunda açıkça sayılan bazı hukuki fiillerden dolayı, o ana kadar işlemiş olan dava zamanaşımı süresinin işlememiş sayılmasını ve dava zamanaşımı süresinin yeni baştan işlemeye başlamasını ifade etmektedir.[412]

Öğretide, dava zamanaşımının kesilmesini yerinde bulan yazarlar olduğu gibi, bu kavrama tamamen karşı olan yazarlar da bulunmaktadır. Kesilme sebeplerinin var olması gerektiği düşüncesinde olan yazarlar, dava zamanaşımı kesen nedenlerin, durma nedenlerinde olduğu gibi, zamanaşımını varlık sebebini açıklayan görüşlerle aynı temele dayandırmaktadırlar.[413] Öte yandan, dava zamanaşımının temelinin sosyal yararın kaybolması düşüncesi yerine, unutma ya da delillerin kaybolması görüşlerine dayandırılması halinde zamanaşımının kesilmesi kavramının açıklamak mümkün olmaz, çünkü yargısal bir işlemin zamanaşımı süresini kesmesi bu düşüncelerin temeliyle

[411] 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanmaları hakkında Kanun'un Kanun'un 10. maddesinde yer alan, "bu kanun kapsamına giren suçlarda memur olmayanın da memur olanla aynı mahkemede yargılanır" hükmü birlikte görme zorunluluğunun tipik bir örneğidir.

[412] **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi",AD, Y: 37, S. 6, Haziran 1946, s. 546.

[413] Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 92; **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi",s. 546.

bağdaşmaz.[414] Dava zamanaşımının kesilmesi kurumunun modern ceza kanunları tarafından kabulü ve kurumun uygulama alanının yargı kararlarıyla genişletilmesi, Cumhuriyet savcısının kamu davasını açmakta ihmali olabileceğine dair görüşlerin de zamanaşımı kurumuna yabancı olmadığını ortaya koymaktadır.[415]

Kesme nedenlerinin var olması gerektiğini savunan yazarlar suçtan kaynaklanan sosyal sarsıntı sürdükçe, suçlunun cezalandırılmasında kamunun yararı olduğu düşüncesinden hareketle, dava canlı ve hareketli oldukça zamanaşımının söz konusu olamayacağını ileri sürmüşler ve davayı canlı ve hareketli tutan tüm olayların zamanaşımını keseceği sonucuna varmışlardır.[416] Bu yazarlar, bu görüşün aksini kabul etmenin adalet cihazının elinden silahını almakla eş anlama geleceği düşüncesindedirler.[417] Başka bir deyişle dava zamanaşımının kabul edilmesinin nedeni, devletin cezalandırma yetkisini yerine getirmeye yönelik davranışlarının, bu yetkiyi ortadan kaldıran zamanaşımını bertaraf etmesidir ve devletin bu hak ve görevini yerine getirmeye yönelik faaliyetleri, zamanaşımının kesilmesini haklı gösterir.[418] Bu düşünce uyarınca, her türlü muhakeme işleminin dava zamanaşımının kesmesi gerektiğini kabul etmek gerekir.

---

[414] **MERLE-VITU:** T. II, s. 71.

[415] **MERLE-VITU:** T. II, s. 71.

[416] Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 93; **KUNTER:** " Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi",s. 548

[417] Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 93; **KUNTER:** " Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi",s. 548

[418] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C.II-III, s. 793.

Dava zamanaşımının kesilmesine karşı çıkan yazarlar, kanunun hem bir zamanaşımı süresi belirleyip, ardından bu sürenin uzayıp gitmesine izin vermesinin dava zamanaşımının varlık amacına ve eşitlik ilkesine aykırı olduğu düşüncesindedirler. Bu yazarlar, eğer kesmenin amacı zamanaşımı süresini uzatmaksa, bu süreleri belirlemenin kanun koyucunun elinde olduğunu ifade etmişlerdir. Yine bu görüşlerle bağlantılı olarak, zamanın etkisinin kendiliğinden ortaya çıktığı ve insanların keyfi hareketleriyle bu etkinin ortadan kaldırılamayacağı ifade edilmiştir. 1950 tarihli Yunan Ceza Kanunu bu düşünceyi benimsemiştir.[419]

Ortaya çıkan üçüncü bir görüş ise kesme nedenlerini kabul eden ve reddeden görüşleri bağdaştırmayı amaçlamaktadır. Bu görüş ortada kamusal yarar yoksa kamu davasının ortadan kalkması gerektiğini ileri sürmekte, fakat sırf bu nedenle dava zamanaşımının hiçbir nedenle kesilememesi yönündeki çıkarıma karşı çıkmaktadır. Öte yandan bu görüş, her türlü muhakeme işleminin dava zamanaşımının kesmesini vatandaşların haklarının uzun süre tereddütlü durumda kalmasına ve keyfiliğe yol açacağı yönündeki görüşleri benimsemektedir. Buna göre, örneğin suçtan zarara görenin ya da sanığın yaptığı işlemler zamanaşımının kesmemelidir. Özet olarak bu görüş, her türlü muhakeme işleminin zamanaşımını kesmesinin haklı görülemeyeceğini, ancak önemli bazı işlemlere kesici etki tanınması gerektiğini ifade etmektedir.[420]

---

[419] Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 93; **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi",s. 548; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 793; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 265.

[420] Bkz. **İÇEL vd:** s. 361; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 93; **KUNTER:** " Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi",s. 548; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 266.

Yalnızca önemli bazı işlemlere zamanaşımını kesici etki tanınmasını kabul ederek, dava zamanaşımının kesilmesini sınırsız olarak kabul eden ya da tamamen reddeden görüşleri bağdaştıran üçüncü görüş kanımızca daha doğrudur. Dava zamanaşımını kesici etki ancak mahkeme ve savcı işlemelerine tanınabilir, çünkü yalnızca bu işlemler kamu davasının canlı ve hareketli olduğunu göstermektedir. Bunun dışında kalan ceza muhakemesi süjelerinin işlemlerine kesici etki tanımak, keyfiliğe davetiye çıkartmak anlamına gelir.[421] Hatta bazı hukuk sistemlerinde savcı işlemlerine dahi bu etki tanınmamıştır.[422] Öte yandan, bu düşünceyi benimsemek sorunun teorik ve küçük kısmını çözmektedir. Asıl sorun hangi işlemlerin dava zamanaşımını kesecek kadar önemli görüldüğü hususunda ortaya çıkmaktadır. Bazı kanunlar 5237 sayılı TCK gibi söz konusu nedenleri tüm suçları ya da yalnızca bazı suçları kapsayacak şekilde açıkça sayma yoluna giderken, bazı kanunlar ise tüm soruşturma ve kovuşturma işlemleri[423], tüm usuli işlemler[424] gibi tabirler kullanmışlardır. Bu

[421]Fransız hukukunda tarafların işlemlerine de dava zamanaşımını kesici teki tanındığı yönünde bkz. **GUINCHARD-BUISSON:** s. 613 ve 615. Bunlara ek olarak Fransız hukukunda kesme nedenlerinin bu kadar geniş tutulmasının, "Fransız ceza hukukunda dava zamanaşımının kesen ve kesmeyen işlemlerin listelenmesi üzerine bir çalışma" adında yalnızca bu nedenleri sayma amacı taşıyan bir makalenin yazılmasına yol açtığını ifade etmekte fayda görüyoruz. Söz konusu makale için bkz. **HELFRE:** " Essai de liste des actes interruptifs et des actes non interrruptifsde prescription de l'action publique", GP, 11.06.1987, doctrine, s. 427. Bu konuda son olarak belirtmek istediğimiz husus, Fransız hukukuyla ilgili olarak yorum yapılırken, bu ülkede ceza hukukunun kamu hukukunda değil özel hukuk alanında yer aldığını gözden kaçırmamakta fayda olduğudur. Her ne kadar Fransa'da, ceza hukukunun kamusal karakteri inkar edilmemekte ve hatta ceza hukukunun sistemde kendine özgü bir yeri olduğu kabul edilmekte ise de, tarihsel gelişim de dikkate alınarak özel hukuk bakış açısının baskın çıktığı yaklaşımların var olabileceği unutulmamalıdır.

[422] Eski ve yeni Alman Ceza Kanunlarında yalnızca hakim işlemlerine kesici etki tanındığı yönünde bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 793.

[423] Fransız Ceza Usul Kanunu 7. maddesinin ilk fıkrası şu şekildedir: " Cürümlere ilişkin kamu davası, ceza kanunun 213-5. maddesindeki kayıt hariç olmak üzere, suçun işlendiği günün üzerinden on yıl

noktada geçmişte gerek ülkemiz gerekse yabancı ülkelerin uygulamalarında çıkan sorunları dikkate alarak, kesme nedenlerini belirlemek amacıyla genel bir terim kullanmanın mı, yoksa kesme nedenlerini tek tek saymanın mı daha yerinde olduğu üzerinde durmayı gerekli görüyoruz.

765 sayılı TCK'da dava zamanaşımı süresi bir yıldan fazla ve az olan suçlar olmak üzere ikili bir ayrıma gidilmiş ve bu suçlar için birbirlerinden farklı kesme nedenleri belirlenmişti. Kanunun bir yıldan fazla zamanaşımına tabi suçları düzenleyen 104. maddesi, bazı farklılıklara rağmen temel olarak 5237 sayılı TCK'nın kesme nedenlerine ilişkin düzenlemesine benzer bir kanun hükmüydü. Bir yıldan az zamanaşımına tabi suçlara ilişkin dava zamanaşımını kesen nedenler ise 765 sayılı TCK'nın 105. maddesinde yer almakta ve bu suçlar bakından her türlü ceza muhakemesi işlemi ya da kanunun deyimiyle "her türlü usul işlemi" dava zamanaşımını kesmekteydi. Bu düzenlemenin ardında, bir yıllık zamanaşımı süresi çok kısa olduğundan kesme nedenlerinin sınırlandırılmasının doğru olmadığı ve her türlü ceza muhakemesi işleminin bu etkiye sahip olması gerektiği yönündeki görüş yatmaktaydı.[425] Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise kabahatlere ilişkin zamanaşımı süresi düzenlemekteydi. 104 ve 105. maddelerde yer alan söz konusu düzenlemeler öğretide pek çok tartışmaya neden olduğu gibi, kanunun alındığı ülke olan İtalya'da ve ülkemizde

---

geçmekle ve bu süreçte herhangi bir soruşturma ya da kovuşturma işlemi yapılmaması halinde zamanaşımına uğrar."

[424] Bu sistem 765 sayılı TCK'da ve mehaz İtalyan Ceza Kanunundan bir yıldan az zamanaşımına tabii suçlar bakımından benimsenen sistemdir.

[425] **TANER:** s. 692; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 271.

uygulama da birbirleriyle tutarsız pek çok mahkeme kararının verilmesine yol açmıştır.[426]

Tüm bu anlatılanların ardından varmak istediğimiz sonuç, geçmiş tüm bir zamanaşımı süresini yok ederek, ortadan kalkmak üzere olan kamu davasını canlandırmak gibi önemli bir sonuca sahip olan kesme nedenlerinin, kanunda tek tek sayılmasının daha uygun olduğudur. Böylelikle, birbirine zıt ve istikrarsız uygulamaların önüne geçilmesi de sağlanmış olacaktır. Tüm bu nedenleri göz önünde bulundurarak, 765 sayılı TCK'da yer alan suçların bağlı oldukları zamanaşımı sürelerine göre farklı kesme sebepleri belirlenmesi ve "tüm usuli işlemeler zamanaşımını keser" gibi uygulamada duraksama yaratan ve içeriği tam olarak belirli olmayan kanun hükümlerinin 5237 sayılı TCK'ya alınmayarak, kesme nedenlerinin tek tek sayılmasını yerinde buluyoruz. Aslında, zamanaşımının kesilmesi gibi sanığın aleyhine bir kurumun, yorum yoluyla genişletilmesi ceza hukuku ilkelerine aykırıdır.[427] Öte yandan mahkemelerin kesme sebeplerini nedenlerini olabildiğince geniş yorumlayarak davaları zamanaşımına uğratmama yönündeki çeşitli ülkelerde görülmüş olan

[426] 765 sayılı TCK'nın ilk halinde kaynak kanuna uygun olarak "tüm suçlar bakımından her türlü usuli işlemin dava zamanaşımını keseceği" kabul edilmişti. Fakat öncelikle İtalyan mahkemelerinin "usuli işlemler"in sınırını ölçüsüz biçimde genişletmesi, 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu'nunda bir yıldan fazla zamanaşımına tabi suçlar bakımından kesme sebeplerinin tek tek sayılmasına yol açmışıtr. Mehaz kanundaki bu değişikliği benimseyen Türk kanun koyucusu da, 11/06/1936 tarih ve 3038 sayılı kanunla TCK'yı aynı yönde değiştirmiştir. Bu konuda bkz. **TANER:** s. 692;**KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 550.

[427] **DÖNMEZER-ERMAN:** C.III, s. 267.

geçmişteki eğilimleri[428] de dikkate alındığında, en uygun çözümün kesme nedenlerinin kanunda açıkça sayılması olduğu düşüncesindeyiz.

2. DAVA ZAMANAŞIMINI KESEN NEDENLER

Dava zamanaşımını kesen nedenler 5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinin ikinci fıkrasında, durma sebeplerini takiben sayılmıştır. Buna göre dava zamanaşımının kesen nedenler; şüpheli veya sanıklardan birinin savcı huzurunda ifadesinin alınması veya sorguya çekilmesi, şüpheli veya sanıklardan biri hakkında tutuklama kararının verilmesi, suçla ilgili olarak iddianame düzenlenmesi ve sanıklardan bir kısmı hakkında da olsa mahkûmiyet kararı verilmesi olmak üzere dört adettir.

[428] Fransız mahkemelerinin dava zamanaşımı kurumuna karşı düşmanca bir tutum içerisinde oldukları ve verdikleri kararlarla bilinçli olarak davaları zamanaşımına uğratmama yönünde bir eğilim içerisinde hareket ettikleri Fransız öğretisinde ittifakla kabul edilmektedir. Mahkemeler davaların zamanaşımına uğramasını iki şekilde önlemeye çalışmaktadırlar. İzlenen ilk yol kesme nedenlerini, mümkün olduğunca geniş yorumlayarak, neredeyse her işlemle dava zamanaşımının baştan başlamasının sağlamaktır. İkinci yol ise, zaman zaman hukuka aykırı bir nitelik de arz etse, öncelikle aslında tamamlanmış olan ani suç niteliğindeki fiillerin, sona ermemiş olduğu yönündeki görüşten hareketle bu fiilleri kesintisiz suç kabul ederek dava zamanaşımını mümkün olduğunca ilerideki bir tarihten başlatmak veya suçun meçhul kaldığı gerekçesiyle dava zamanaşımını suçun öğrenildiği günden başlatılması ya da yetkili makamların harekete geçmesindeki imkânsızlığı bahane ederek dava zamanaşımının bu tarihe kadar durduğunun kabul etmektir. BOULOC bu şekilde, Fransız yargısının zamanaşımı kurumunun altını oyduğunu ve ona karşı sürekli yeni silahlar geliştirdiğini ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **VARINARD:** "La prescription de l'action publique", s.605 vd; **BOULOC:** "Remarques sur l'evolution de la prescription de l 'action publique", Propos impertinenets de droit des affaires – Mélanges en l'honneur de Christian Gavalda, Paris, 2001, s. 57 vd; **RENUCCI:** "Infractions d'affaires et prescription de l'action publique", RD, 1997, C.5, s. 23 vd; **CARIO:** "La prescription de l'action publique – Au-dela du victimaire et du sécuritaire: le souci de la restauration des personnes", RD, 2007, s. 1798; **MAISTRE du CHAMBON:** "L'hostilité de la Cour de cassation a' l'égard de la prescription de l'action publique", s. 935 vd; **COHEN:** "La prescription en question", GP, 12 Septembre 1995, s. 1059 vd.

Öğretide ceza muhakemesi işlemleriyle dava zamanaşımının kesilmesi düşüncesi de şiddetle eleştirilmiş ve bu sistemin önemsiz işlemlerin dava zamanaşımının kesilmesine yol açacağı ileri sürülmüştür.[429] Bu nedenle dava zamanaşımını kesme etkisinin, yalnızca ceza muhakemesinde önemli birer aşama teşkil eden ve belli makamlarca yapılan işlemelere tanındığı söylenebilir.

a. Şüpheli veya Sanığın Cumhuriyet Savcısı Tarafından İfadesinin Alınması veya Sorguya Çekilmesi

Madde metninde yer alan "ifade alma" ve "sorgu" terimlerinin anlamı CMK'nın tanımlar başlıklı ikinci maddesinde yer almaktadır. İfade alma, CMK'da , "şüphelinin kolluk görevlileri veya Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesi" olarak tanımlanmaktadır. Görüldüğü üzere Cumhuriyet savcısı dışında kolluk görevlilerinin de ifade alması mümkün olmakla birlikte, bu tür bir sorgunun dava zamanaşımı süresine herhangi bir etkisi olmayacaktır.

CMK'nın 2. maddesinde sorgu, *"şüpheli veya sanığın hâkim veya mahkeme tarafından soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesi"* olarak tanımlanmıştır. Hükümden açık olarak anlaşıldığı üzere sorgunun kesici etkisi yapabilmesi için mutlaka sanık ya da şüpheli sıfatıyla yapılması ve davayla ilgili olması gerekir.[430] İşlemin istinabe eden mahkeme ya da naip hâkim tarafından

[429] Bkz. **MAJNO:** C. I, s. 530.

[430] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 794; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 99; **MANZINI:** V. III, s. 572.

yapılması halinde de dava zamanaşımı kesilir[431]. Sanığın susma hakkını kullanması halinde de sorgunun yapıldığının kabul edilmesi gerekir.[432] Bu bağlamda sanığın daha önce tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmesi,[433] bozmaya karşı ne diyeceğinin veya duruşmada çeşitli sorular sorulması[434] ya da keşifte hazır bulunan sanığa bazı sorular sorulması[435] dava zamanaşımını kesmez. Bunun gibi daha önce bir mahkeme tarafından sorguya çekilmiş olan sanık hakkında bu mahkemenin görevsizlik kararı vermesi üzerine, görevli mahkeme sanığı yeniden sorgulasa bile, bu sorgu dava zamanaşımını kesici etkiye sahip değildir.[436] Sorguda usuli eksiklik bulunması halinde sorgunun tekrarlanması halinin dava zamanaşımına etkisi konusunda ise Yargıtay'ın farklı uygulamaları vardır. 1999 yılında Ceza Genel Kurulu sorgusu usulüne aykırı yapılan sanık için, "iradesi dâhilinde bulunmayan bir eksikliğin sanık aleyhine sonuç doğurabileceği kabul edilemeyeceğinden dava zamanaşımı süresi ilk sorgu tarihinde kesilmiş sayılır ve ikinci sorgu herhangi bir hüküm ifade etmez" ifadesiyle usulüne aykırı olarak yapılan ilk sorguya kesici etki tanımıştır.[437] 2007 yılında 1. Ceza Dairesi tarafından verilmiş bir kararda ise, usule aykırı sorgunun

---

[431] **UZUN:** s. 115. Öte yandan CMK m. 196/2 uyarınca alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, istinabe yoluyla sorgu yapılmasının mümkün olmadığı unutulmamalıdır.

[432] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 270.

[433] **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 554.

[434] YCGK E. 1981/7-27, K. 1981/175, T. 11.04.1981(YKD, Ekim 1981, s. 1339); YCGK E. 2007/9-77, K. 2007/114, T. 29.05.2007 (yayınlanmamıştır).

[435] YCGK, E. 1968/28, K. 1968/28, T. 03.10.1968 (bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 794).

[436] YCGK, E. 2001/6-168, K. 2001/171, T.25.09.2001 (bkz. **TAŞDEMİR:** s. 97-101); Y. 2. CD, E. 1991/6381, K. 1991/7163, T.12.06.1991 (bkz. **MALKOÇ-GÜLER:** Uygulamada Türk Ceza Kanunu, C. I, Ankara 1996, s. 733).

[437] YCGK E. 1999/6-82, K. 1999/81, T. 27.04.1999 (bkz. **EROL:** İçtihatlı Türk Ceza Kanunu, Ankara, 1999, s. 279 ve 280.)

dava zamanaşımını kesmeyeceğine hükmedilmiştir.[438] Kanımızca ikinci yaklaşım daha doğrudur, aksi görüş hukuka aykırı bir işleme hukuki sonuç tanınması anlamına gelir ki, bu hukuk düzenin kendi içerisinde çelişmesi anlamına gelir.[439] Ayrıca dava zamanaşımının daha sonraki bir tarihte kesilmesinin, sanığın aleyhine olabileceği gibi, geçen sürede dava zamanaşımı süresi dolabileceğinden lehine de olabileceği unutulmamalıdır.

Sanığın yabancı mahkemelerce sorgulanması konusunda kanunda bir hüküm yer almamaktaysa da Yargıtay'ın 765 sayılı TCK ve 1412 sayılı CMUK döneminde, yerinde olarak, bu halde de dava zamanaşımının kesileceğine dair kararları bulunmaktaydı.[440] Öte yandan öğretide, suçluların geri verilmesine konu olan kişinin adli makamlar önünde yapılan sorgusunun dava zamanaşımını kesmeyeceği ileri sürülmüştür.[441] Kanımızca soruna işlemin Türk makamlarına niyabeten yapılmış olması yönünden yaklaşmak, daha yerinde bir yaklaşım olacaktır. Bu bağlamda yurt içindeki bir adli makamın, yurt içindeki diğer bir adli makamla istinabede bulunmasıyla, yurt dışındaki adli makamlarla adli yardım anlaşmaları uyarınca istinabede bulunulması halinde bir fark olmadığı düşüncesindeyiz. Aksi düşünce Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Avrupa sözleşmesi ile düzenlenen istinabenin temel amacı olan uluslararası alanda suçlulukla etkili bir mücadeleye[442] aykırı düşer. Bu durumda kişi, Türkiye'ye döndüğünde yapılan sorgu veya ifade alma işlemi dava

[438] Y.1. CD. E.2007/701, K. 2007/4847, T. 14.06.2007 (yayınlanmamıştır).

[439] Hukuka aykırı işlemlerin hükümsüzlüğü konusunda daha ayrıntılı tartışma için bkz. 2. Bölüm, 3.A.

[440] Y. 5. CD. E.1960/2215, K. 1960/2487, T. 14.05.1960 (Bkz. **TAŞDEMİR:** s. 154).

[441] **ÖZGEN:** Suçluların Geri Verilmesi, Ankara 1962, s. 41.

[442] Bkz. **TOROSLU-FEYZİOĞLU:** s. 72

zamanaşımını yeniden kesmeyecektir. Fransız uygulamasında da, yabancı hâkim tarafından yapılan soruşturma işlemlerinin dava zamanaşımını kestiği kabul edilmektedir.[443]

5237 sayılı TCK'daki bu kesme nedeninin karşılığı 765 sayılı TCK'da "maznunun adli makamlar huzurunda sorguya çekilmesi" şeklinde yer almaktaydı ve o dönemde de kolluğun yaptığı sorgulamanın dava zamanaşımını kesmeyeceği ittifakla kabul edilmekteydi.[444] Yine aynı dönemlerde 1412 sayılı CMUK' dan ilk tahkikat safhası kaldırılana dek öğretide kabul gören bir başka husus ise, bazı kanunlar uyarınca adli soruşturma yapmaya yetkili idari makamların da adli makam sayılması ve bu makamların yaptığı sorgunun da dava zamanaşımını kesmesi gerektiğiydi.[445] 5237 sayılı kanunun açık düzenlemesi karşısında artık bu görüşün savunulması mümkün olmayacaktır.

b. Şüpheli veya Sanıklardan Biri Hakkında Tutuklama Kararı Verilmesi

5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, dava zamanaşımını kesen diğer bir neden şüpheli veya sanıklardan biri hakkında

---

[443] **STEFANI-LEVASSEUR-BOULOC:** Procédure pénale, s. 180.

[444] **TANER:** Ceza Hukuku Umumi Kısım, s. 690;**KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 554; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 270.

[445] **TANER:** Ceza Hukuku Umumi Kısım, s. 690; **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 554; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 270. "Yukarıda açıklanan hüküm ve kararlar karşısında adli makamlardan sayılıp Ceza Muhakemeleri Usulü kanununa göre ilk soruşturma yapmaya mezun ve yetkili kılınan mülkiye müfettişinin daveti üzerine suçlamaya karşı savunmada bulunan sanığın 01/02/1983 günlü beyanını, zamanaşımını kesen sorgu niteliğinde kabul etmek gerekir." bkz. YCGK E. 1985/4-61, K. 1985/196, T. 08.04.1985 (KBİBB, SGT: 10.10.2007).

tutuklama kararı verilmesidir. CMK'nın 100. maddesinde sayılan şartların gerçekleşmesi üzerine, soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturma evresinde ise sanığın tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen mahkemece karar verilir. (CMK m. 101/1).

765 sayılı TCK'nın 104. maddesi; yakalama, celp, ihzar ve tevkif (tutuklama) müzekkerelerine dava zamanaşımını kesici etki tanımıştı. Yargıtay kararlarında ise yerinde olarak bu müzekkerelerin çıkarılmasının yeterli olduğu, tebliğine gerek olmadığı kabul edilmekteydi.[446] 5237 sayılı TCK ise, 765 sayılı TCK'da yer alan bu nedenlerden yalnızca tutuklama kararına dava zamanaşımı süresini kesici etki tanımıştır. Kanunda açıkça tutuklama kararının verilmesinden bahsedildiğine göre, karar verildiği gün dava zamanaşımı kesilmiş olur. Kararın tebliğ edilememesi, sanık ya da şüphelinin ele geçirilememesi dolayısıyla kararın yerine getirilememesi gibi durumların dava zamanaşımının kesilmesine herhangi bir olumsuz etkisi yoktur.[447] Yargıtay, 765 sayılı TCK döneminde yerinde olarak bir gıyabi tevkif müzekkeresi mevcutken yeniden bir müzekkere çıkarılmasının[448] ya da gıyabi tevkifin devamına karar

[446] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 794; Y. 3. CD. E.1986/361, K. 1986/686, T.06.02.1986 (karar için bkz. **BAĞCI:** s. 104). Yakalama emri dışındaki müzekkerelerin tebliğinin kesme için mecburi oldu düşüncesi için bkz. **TANER:** s. 690.

[447] 765 sayılı TCK döneminde kanunun kesme nedeni olan işlemlerin yapılmasının esas alması ve bu sebeple evrakın kaybolması halinde işlemin yapıldığının her türlü meşru araç ile ispat edilebilmesi gerektiği ileri sürülmüş hatta İtalyan Yargıtayı'nın bu yönde bir kararı örnek gösterilmiştir. Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1018. Kanımızca verilen tutuklama kararının kaybolması olasılığı açısından da bu düşünce 5237 sayılı TCK döneminde de geçerlidir.

[448] YCGK E. 1997/ 6-65, K.1997/73, T.01.04.1997 (bkz. **TAŞDEMİR:** s. 25).

verilmesinin[449] dava zamanaşımını kesmeyeceğini kabul etmiştir. 5237 sayılı kanun döneminde de gıyabi tevkif müzekkeresinin yerini alan tutuklama kararı bakımından aynı uygulamanın sürdürülmesi yerinde olacaktır. Aksi halde mahkemeye çıkarabileceği sınırsız sayıdaki tutuklama kararıyla, dava zamanaşımını istediği zaman ve istediği kadar kesebilmek imkânı verilmiş olur ki böyle keyfi bir uygulamayla dava zamanaşımını tamamen yok saymak mümkün hale gelir.[450]

Geri alınan bir gıyabi tutuklama kararından sonra çıkarılan ikinci tutuklama gıyabi kararının kesici etkiye sahip olduğunun kabul edilmesinin daha doğru olacağı düşüncesindeyiz.[451] Çünkü bu halde gıyabi tutuklama kararı ne yürürlüktedir ne de etki doğurması mümkündür. Dolayısıyla ceza muhakemesinin önemli bir aşaması olma niteliğine sahip değildir. Yargıtay uygulaması[452] da bu yöndedir.

Tutuklama kararı hangi suç için verildiyse, yalnız o suçun tabi olduğu dava zamanaşımı süresi kesilir çünkü kesme suç teşkil eden fiile ilişkindir (in rem).[453]

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2000 ve 2006 yıllarında 765 sayılı TCK hükümleri uyarınca verdiği iki kararda[454] Türkiye'ye geri verme amacıyla

---

[449] Y. 1. CD, E. 2001/3275, K.2001/3807, T.23.10.2001 (bkz. **TAŞDEMİR:** s. 132).

[450] Nitekim Yargıtay 765 sayılı TCK döneminde, çıkarılan her bir ihzar müzekkeresinin dava zamanaşımını kesici etkiye sahip olduğuna hükmetmiş ve böylece mahkemelerin böyle keyfi bir uygulama yapmasını mümkün kılmıştır. Bkz. Y. 10. CD. E. 1994/9739, K. 1994/12914, T. 08.11.1994 (KBIBB SGT: 13.10.2007); Y. 6. CD, E. 1994/9902, K. 1994/9869, T. 01.11.1994 (bkz. **TAŞDEMİR:** s. 24).

[451] Aksi görüşte bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1018.

[452] Y. 9. CD. E. 2006/6912, K. 2006/174, T. 26.01.2006. (bkz. **PARLAK-HATİPOĞLU:** s. 585).

[453] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 269; **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 553; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s.99; **MANZINI:** V. III, s. 577.

yabancı makamlarca yapılan tutuklama işleminin dava zamanaşımını kesen tutuklama olduğunu belirtmiştir. Belirtmek gerekir ki söz konusu karar 765 sayılı TCK bakımından doğru olmadığı gibi[455], 5237 sayılı TCK döneminde de bu uygulamanın sürdürülmesi doğru olmayacaktır. Zira zamanaşımını kesen husus tutuklama işlemi değil, 765 sayılı TCK'da tevkif (tutuklama) müzekkeresi çıkarılması, 5237 sayılı TCK'da ise tutuklama kararı verilmesidir. Dolayısıyla tutuklama işlemine kesici etki tanınması mümkün değildir.

5271 sayılı CMK'nın tutuklama bakımından 1412 sayılı CMUK' dan farklı bir yaklaşım benimsediği söz konusu hükümlerin değerlendirilmesinde gözden kaçırılmaması gereken bir husustur. 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulanma Şekli Hakkında Kanun'un (CMK Uygulama Kanunu) 5. Maddesinin ikinci fıkrasıyla CMK'nın 248. maddesinin beşinci fıkrasına getirilen kısıtlama ile gıyabi tutuklama kararı, yalnızca yurt dışında bulunan kaçaklar hakkında verilebilir hale getirilmiştir. Böylece, tutuklama kararının ancak sanığın bir müdafiinin yardımından yararlanmakta iken (CMK m. 101/3), sanığın yüzüne karşı verilmesi sistemi kabul edilmiştir. CMK 101. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "kararın içeriği şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirilir" ifadesi başka türlü bir yoruma imkân vermemektedir. Gıyabi tutuklama kararı da, yüze karşı verilen tutuklama kararı gibi dava zamanaşımını kesici etkiye sahiptir.[456] Fakat bu durum, yurt içinde saklanan ve ele geçirilemeyen sanıklar bakımından dava zamanaşımının dolabileceği yönünde bir endişeye sebep

[454] YCGK, E. 2000/4-50, K. 2000/52, T.28.03.2000 (KBİBB, SGT: 04/10/2007); YCGK, E. 2006/2404, K. 2006/9624, T. 17.07.2006 (KBİBB, SGT: 10/10/2007).

[455] Aksi görüşte bkz. **DEMİRBAŞ**: s. 628.

[456] YCGK, E. 1983/7-316, K. 1984/36, T. 27.01.1984 (KBİBB, SGT: 10/10/2007).

olmamalıdır. Zira yakalama emrinin kovuşturma aşamasında yerine getirilememesi (CMK m. 247/2'de yer alan usuller yerine getirildikten sonra) kaçaklık kararının verilmesine yol açacaktır. Bir önceki üst başlıkta incelendiği üzere, kaçaklık kararı aynı zamanda bir durma nedenidir ve dava zamanaşımı süresinin işlemesini önleyecektir.

c. Suçla İlgili Olarak İddianame Düzenlenmesi

İddianame, 765 sayılı TCK'da olduğu gibi 5237 sayılı TCK'da da dava zamanaşımını kesen bir neden olarak yer almaktadır. İki kanun arasındaki fark 765 sayılı TCK'da "mahkemeye yazılan iddianamenin" kesici etkiye sahip olduğu belirtilmişken, 5237 sayılı TCK'da "suçla ilgili olarak iddianame düzenlenmesi" ifadesinin kullanılmış olmasıdır. Acaba iki kanun farklı zaman dilimlerine mı işaret etmektedir? Konu öğretide tartışmalıdır. Bir görüş iddianamenin düzenlediği anda zamanaşımının kesileceğini ifade etmektedir.[457] Başka bir görüş ise iddianamenin düzenlemesi kavramının tek başına bir anlamı olmadığını ileri sürmektedir.[458] Kanunun sadece sözü dikkate alındığında, iddianamenin düzenlenmesinin yeterli olduğu kabul edilmesi gerekir. Ancak böyle bir kabul, iddianamenin düzenlenme anının tespiti ve iddianamenin şekli unsurlarının tam olup olmadığıyla ilgili pek çok tartışmayı beraberinde

[457] **CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT:** s.634.

[458] **SOYASLAN:** s.588.

getirecektir. Bu halde, örneğin Cumhuriyet savcısının dosyaları arasında unutulmuş bir iddianamenin, aradan çok uzun süre geçtikten sonra ortaya çıkması ve dava zamanaşımının bu iddianameye göre kesildiğinin ileri sürülmesi mümkün olabilecektir.

765 sayılı TCK'nın "mahkemeye yazılan iddianameye" kesici etki tanıması çelişkili ya da yanlış değildi. Zira CMUK sisteminde iddianamenin mahkemeye verilmesi, kamu davasının açılması içi tek başına yeterliydi. Oysa 5271 sayılı CMK'nın 175. maddesinin birinci fıkrası uyarınca kamu davası iddianamenin kabulüyle açılmış olmaktadır. Kamu davasının açılmasının ceza muhakemesinin en önemli safhalarından biri olduğu ve bu anda dava zamanaşımının kesilmesinin gerekli olduğu kuşkusuzdur. Bu sebeple 5237 sayılı TCK'nın, 5271 sayılı CMK sistemini dikkate alarak iddianamenin kabul edilerek kamu davasının açılmasını kesme nedeni olarak kabul etmesi daha yerinde olurdu. 5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinde yer alan suç ile ilgili olarak iddianame düzenlenmesinin zamanaşımının keseceğine ilişkin düzenleme, bu haliyle yalnızca özensiz bir yasama örneğidir. Düzenleme hem CMK sistemiyle bağdaşmamakta hem de yukarıda belirttiğimiz güçlükleri beraberinde getirmektedir. Hüküm bu haliyle kaldığı sürece, iddianamenin üzerinde yazan tarihin kesme günü olarak kabul edilmesi gerekir. Öte yandan ilk kanun değişikliğinde söz konusu cümlenin yerine "kamu davasının açılmasıyla dava zamanaşımı kesilir" ifadesi kanunlaştırılarak, mahkemenin iddianameyi kabul ettiği ve dolayısıyla kamu davasının açıldığı gün kesilmenin gerçekleştiği gün olarak kabul edilmelidir. Kanunda iddianamenin düzenlenmesinden bahsedildiğine göre iade edilen iddianamenin de, dava zamanaşımını kesici

etkiye sahip olduğunun kabulü gerekir. Bu durumda, iddianamenin eksiklerinin giderilerek yeniden mahkemeye sunulması halinde, dava zamanaşımı bir kez daha kesilmeyecektir.

Özel bazı yargılama usulleri içeren kanunlar[459], Cumhuriyet savcısı dışındaki kişilere iddianame niteliği taşıyan belgeler düzenleme imkânı tanımışlardır. Bu hallerde söz konusu belgelerin mahkemeye verilmesiyle dava açılmakta, ayrıca iddianameye gerek duyulmamaktadır. Bu belgelerin dava zamanaşımını kesip kesmeyeceği tereddütlere yol açabilir. 5237 sayılı TCK'nın açık düzenlemesi karşısında iddianame dışında başka belgelerin, aynı nitelikte olsalar bile dava zamanaşımını kesmesinin mümkün olmadığı yönündeki görüşe biz de katılıyoruz. Kesme nedenlerinin kıyas yoluyla sayısının arttırılması mümkün değildir.[460] Öte yandan iddianameye gerek olmaksızın kamu davasının açıldığı suçlar ile diğer suçlar arasında kesme nedenleri bakımından bir eşitsizlik doğmaması için, iddianame niteliği taşıyan belgenin mahkemeye verildiği ve dolayısıyla kamu davasının açıldığı gün bu suçlarda da dava zamanaşımının kesileceğini belirten bir hükmün kanuna eklenmesinin yerinde olacağı düşüncesindeyiz.

[459]Örneğin, 6831 sayılı Orman Kanunu m. 82, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu m. 114 ve 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu m. 53.

[460] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 269; YCGK, E. 2000/4-50, K. 2000/52, T.28.03.2000 (KBİBB SGT: 04/10/2007).

d. Sanıklardan Bir Kısmı Hakkında Mahkûmiyet Hükmü Verilmesi

5237 sayılı TCK, 765 sayılı TCK gibi mahkûmiyet hükmü verilmesini de bir kesme nedeni olarak düzenlemektedir. Her ne kadar madde hükmünde mahkûmiyet kararı denilmekte ise de, CMK'nın 223. maddesi uyarınca mahkûmiyet bir hüküm çeşidi olduğuna göre mahkûmiyet hükmü denilmesi daha doğrudur.

Kanunda açıkça "mahkûmiyet" denilmesi karşısında diğer hüküm ve karar çeşitlerinin dava zamanaşımını kesmeyeceği sonucuna varmak gerekir. Zaten failin lehinde verilen örneğin beraat gibi bir hükmün, fail aleyhine etki yaparak zamanaşımının kesmesi yerinde olmazdı. [461]

Mahkûmiyet hükmünün kesinleşmemiş olması gerekir, zira kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü ceza zamanaşımının başlangıcı ve dava zamanaşımının ortadan kalkması anlamına geleceğinden, dava zamanaşımının kesilmesi söz konusu olamaz.[462] 5237 sayılı TCK'da yer almamakla birlikte, 765 sayılı TCK döneminde işlenen suçlar bakımından sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesi ile şahsi dava sonucunda verilen kararın, öğretide mahkûmiyet hükmü olarak anlaşıldığını ve bu işlemlerin de dava zamanaşımının kestiğinin ittifakla kabul edildiğini[463] belirtmekte yarar görüyoruz.

---

[461] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 794; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1017.

[462] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 267; **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 550; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s.96; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1017; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 793;**İÇEL vd:** s. 362; **TANER:** Ceza Hukuku Umumi Kısım, s. 690; **MANZINI:** V. III, s. 566.

[463] **ÖNDER:** Sulh Ceza Hakiminin Ceza Kararnamesi, İstanbul, 1966, s. 279; **:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 793; **İÇEL vd:** s. 362; **TANER:** Ceza Hukuku Umumi Kısım, s. 690; **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 551; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s.96.

Mahkûmiyet hükmünün Türk mahkemesi tarafından verilmesi gerekir. Çünkü yabancı mahkemelerin verdiği hükümlerin Türkiye'de sonuç doğurabilmeleri için bu kararların kesinleşmiş olması gerekir. Kesinleşmiş bir hüküm de ceza zamanaşımının başlaması ve dava zamanaşımının ortadan kalkması anlamına geleceğinden, yabancı mahkeme hükümleri bakımından bu hükmün uygulanması mümkün değildir. [464]

Hükmün verilmesi yeterli olup, sanığa tefhim ya da tebliğ edilmesine gerek yoktur.[465] Mahkûmiyet hükmü Yargıtay tarafından bozulduktan sonra, ilk derece mahkemesinin kararında direnmesi halinde yeni bir mahkûmiyet hükmü verilmiş olacağından, zamanaşımı yeniden kesilmiş olur.[466] Verilen hüküm sonradan bozulmuş olsa dahi bu durum, önceden kesilmiş olan dava zamanaşımı süresi üzerinde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.[467] Buna ek olarak görevsizlik sebebiyle bozulan mahkûmiyet kararlarının zamanaşımını kesmemiş sayılması gerektiğini ileri süren yazarlar da vardır.[468] Bu görüşün kabul edilmesi halinde sürenin, bozulan hüküm ilk derece mahkemesince sanki hiç verilmemiş gibi hesaplanması gerekir.

---

[464] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 793; **TANER:** s. 690; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 268; **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 551; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s.96.

[465]Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1017; **İÇEL vd:** s. 362; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 268; aksi görüşte bkz. **KUNTER: "**Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 97. 765 sayılı TCK'nın ilk şeklinde dava zamanaşımının kesilebilmesi için, hükmün tebliğinin zorunlu olduğu yönünde bir hüküm bulunmaktaydı. Söz konusu zorunluluk,11.06.1936 tarih ve 3038 sayılı kanunla yapılan değişiklikle metinden çıkarılmıştır.

[466] YCGK, E. 1971/366, K. 1971/402, T.29.11.1971 (bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 794); **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 268.

[467] Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1017; **TANER:** s. 690; **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 551; **MAJNO:** C. I, s. 532.

[468] Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1017.

Bununla birlikte hukuk sistemimize 5235 sayılı kanunla istinaf kurumunun girmesiyle, zamanaşımı ve hüküm konusuyla ilgili olarak, çözülmesi gereken yeni bir sorun ortaya çıkmıştır. Bölge Adliye Mahkemeleri'nin yakın bir gelecekte kurulmalarının ardından konunun tartışmalı bir hal alacağı öngörülebilmektedir. İki dereceli yargılama sisteminde yüksek yargı organının verdiği mahkûmiyet hükmünün onanmasına ilişkin kararlara dava zamanaşımı kesici etki tanınmamasının sebebi, bu kararların ilk derece mahkemesi tarafından verilen hükmü kesinleştirerek dava zamanaşımını ortadan kaldırması ve ceza zamanaşımını başlatmasıdır. İstinafın da var olduğu üç dereceli yargılama sistemi bakımından ise ikili bir ayrıma gitmek gerekir.

İstinaf mahkemesinin temyiz yolu kapalı olan kararları kesindir ve dolayısıyla bu hallerde iki dereceli yargılama söz konusudur.[469] Bu nedenle istinaf mahkemesinin verdiği onama kararıyla birlikte ceza zamanaşımı işlemeye başlayacak ve sorun ortaya çıkmayacaktır. Fakat istinaf mahkemesinin temyiz yolu açık olan kararları[470] doğaları gereği kesin değildir ve bu halde üç dereceli yargılama sistemi söz konudur. Dava zamanaşımına ilişkin sorun da, istinaf mahkemesinin bu nitelikteki kararlarının dava zamanaşımını kesip kesmeyeceği noktasında ortaya çıkmaktadır. CMK 286. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca temyiz edilmesi mümkün olan hükümlerin, ceza zaman aşımını başlatmak gibi bir etkisi yoktur. Zira temyiz kanun yolunda yargılama sürecektir. Kanımızca ilk derece mahkemesi hükmüyle kesilmiş olan dava zamanaşımının, bir kez de istinaf mahkemesi kararıyla kesileceğini kabul etmek gerekir. Çünkü bu kararlar

[469] CMK m.286/2'de sayılan temyiz edilmesi mümkün olmayan hükümler.

[470] CMK m.286/2'de sayılan temyiz edilmesi mümkün olmayan hükümler dışında kalan hükümler.

da hüküm niteliğindedir ve yukarıda belirttiğimiz üzere yargılama süreceğinden ceza zamanaşımının başlamasına yol açmaları söz konusu değildir. Öte yandan çelişkili uygulamaların ortaya çıkmasının önlenmesi açısından, ikili ve üçlü yargılama sistemlerinin yapılarından kaynaklanan bu durumun kanun tarafından açıkça düzenlenerek, istinaf mahkemelerince verilen kararların da dava zamanaşımının kesileceğinin belirtilmesinin yerinde olacağı düşüncesindeyiz.

3. DAVA ZAMANAŞIMININ KESEN NEDENLERİN BAZI ORTAK ÖZELLİKLERİ VE SONUÇLARI

A. DAVA ZAMANAŞIMININ KESEN NEDENLERİN BAZI ORTAK ÖZELLİKLERİ

Dava zamanaşımını kesen nedenlerin yol açtığı sonuçlara değinmeden önce tüm nedenlere ilişkin bazı ortak özelliklere ve tartışmalara değinmekte yarar görüyoruz.

765 sayılı kanun döneminde de var olan ve 5237 sayılı TCK bakımından da önem taşıyan önemli bir tartışma, kararı veren mahkemenin yetkisiz olması nedeniyle hükümsüz olan kararların zamanaşımını etkileyip etkilemeyeceği sorununa ilişkindir. Bazı yazarlar söz konusu yetkisizliğin önemsiz olduğu ileri sürerken, bazıları mutlak ve nisbi butlan şeklinde bir ayırım yapılması gerektiği

düşüncesindedirler.[471] Bir grup yazar ise hükümsüz işlemlerin hiçbir etki doğuramayacağı düşünmekte ve buna gerekçe olarak bu işlemlerin aslında hiç var olmamış olmasını göstermektedirler.[472] Gerçekten hükümsüz işlemlere hukuki sonuçlar bağlamak bunları hükümsüz saymakla çelişeceğinden[473] biz de, bu işlemlere dava zamanaşımını kesici etki tanınmaması gerektiği yönündeki hâkim görüşe[474] katılıyoruz. Kanımızca bazı yazarlar tarafından yukarıda yalnızca mahkeme kararlarıyla sınırlı olarak yapılan tartışma ve varılan sonuçlar, mahkeme kararı niteliği taşımayan; iddianamenin düzenlenmesi, ifade ve sorgu bakımından da geçerli kabul edilmelidir. Örneğin CMK'nın 251. maddesi uyarıca özel görevli ağır ceza mahkemesinde görev yapan savcılar bu mahkemenin görev alanı dışında kalan işlerde görevlendirilemeyeceğinden, bu mahkemenin görev alanına giren bir suçla ilgili olarak, bu mahkemede görevli olmayan bir Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan ifade alma işleminin dava zamanaşımını kesmeyeceğini kabul etmek gerekir. Yine benzer şekilde suçun soruşturma aşamasında özel görevli ağır ceza mahkemesinin görev alanına girdiğinin anlaşılması halinde, bu mahkemede görevli olmayan bir Cumhuriyet savcısının düzenlediği iddianameye de kesici etki tanınmaması gerekir.

Bu konuyla ilgili olarak 765 sayılı Kanun döneminden beri tartışmalı olan başka bir husus ise, yalnızca yer yönünden yetkisiz mahkemenin yaptığı işlemlerin hükümsüz olup olmadığıdır. 5271 sayılı CMK'nın 20. maddesinde yer

[471] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 269.

[472] Bkz. **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 552 ve 553.

[473] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1019.

[474] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 269; **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi", s. 552 ve 553; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1019; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 795; **MAJNO:** C. I, s. 540.

alan hüküm[475] karşısında, yer yönünden yetkisiz olan mahkemenin işlemlerine dava zamanaşımını kesici etki tanınması uygun olacaktır.[476] Zira bu işlemlerin yetkisizlik sebebiyle hükümsüz olduğunu ileri sürmek kanunun açık düzenlemesi karşısında mümkün değildir. Yine 765 sayılı Kanun döneminde tutuklama müzekkeresinin belirli bir suç sebebiyle belirli bir kişiye yönelik olması halinde, ismin yanlış yazılmasının ya da sanığa isnat edilen fiilin hukuki nitelendiriliş şeklinin müzekkerede yanlış gösterilmesinin kesmeyi önlemeyeceği ileri sürülmüştür.[477] Kesmenin fiile ilişkin olduğunu[478] dikkate alarak biz de bu görüşe katılmaktayız.

B. DAVA ZAMANAŞIMININ KESİLMESİNİN SONUÇLARI

Dava zamanaşımın kesilmesinin en önemli sonucu, durmasından farklı olarak, o güne kadar geçen tüm sürenin yok sayılması ve dava zamanaşımı süresinin yeni baştan başlayarak tam olarak işlemesidir. Yeni zaman aşımı süresinin başlangıç günü kesilme sebebinin ortaya çıktığı gündür.[479] Sürelerin hesabı 5237 sayılı TCK'nın 72. maddesine[480] göre yapılır.

---

[475] CMK m 20: Yetkili olmayan hâkim veya mahkemece yapılan işlemleri, sadece yetkisizlik sebebiyle hükümsüz sayılamaz.

[476] 765 sayılı TCK döneminde kanunda açık hüküm bulunmamasına rağmen, yer yönünden yetkisiz mahkemenin işlemlerinin batıl sayılmaması gerektiği düşüncesi bazı yaralar tarafından ileri sürülmekteydi. Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 269; aksi görüşte bkz. **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 553.

[477] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 795.

[478] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 269; **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 553; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s.99; **MANZINI:** V. III, s. 577.

[479] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 796;**EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1019; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 272; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 110; **KUNTER:**

Kanun koyucu dava zamanaşımı süresinin birbirini takip eden kesilmeler sonucu sonsuza dek sürmesini önlemek amacıyla, 67. maddenin dördüncü fıkrasında dava zamanaşımı süresinin kesilmesi halinde dahi aşılamayacak bir üst sınır belirlemiştir. Buna göre *"kesilme halinde, zamanaşımı süresi ilgili suça ilişkin olarak kanunda belirlenen sürenin en fazla yarısına kadar uzar"*. Hükmün aynısı, 765 sayılı TCK'nın 104. maddesinde yer almaktaydı. Gerek eski kanun döneminde gerekse günümüzde, sürenin tek bir kesilmeyle kendiliğinden bir buçuk katına mı çıktığı,[481] yoksa sürenin üst sınırı aşmamak kaydıyla kesildiği kadar mı uzayacağı[482] konusunda öğretide görüş birliği yoktur. Fakat hâkim görüş, sürenin kendiliğinden bir buçuk katına çıkmadığı yönündedir. Kanımızca kanun koyucu sürenin kendiliğinden bir buçuk katına çıkmasını isteseydi, "kesilme halinde dava zamanaşımı süresi yarısı kadar uzar" gibi kesin bir ifade kullanır "en fazla" ibaresini kullanmazdı. Burada yer alan "en fazla" kelimesi, uzamanın farklı olaylarda farklı miktarlarda olabileceği, ama ne olursa olsun bu uzamaların toplamının üst sınırı aşamayacağı anlamına gelmektedir. Bu nedenle biz de hâkim görüşe katılmaktayız. Bu görüş uyarınca, iki kesme nedeni arasında da dava zamanaşımı süresi dolabilir.[483] Metinde yer alan "en fazla" kelimesinin

---

"Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi", s. 562; YİBGK, E. 1939/29, K. 1939/44, T. 09.03.1939 (bkz. **SINMAZ:** s. 275-277).

[480] TCK'nın 72. maddesi şu şekildedir: Dava ve ceza zamanaşımı süreleri gün, ay ve yıl hesabıyla belirlenir. Bir gün, yirmi dört saat; bir ay, otuz gündür. Yıl, resmî takvime göre hesap edilir.

[481] **HAFIZOĞULLARI:** Ceza Hukuku Ders Notları, s. 691.

[482] **TANER:** Ceza Hukuku Umumi Kısım, s. 693; **İÇEL vd:** s. 366; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 273; **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 562; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s.110 ve 111.

[483] **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 562; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s.111. Aynı yönde Yargıtay kararları için bkz. Y. 6. CD. E. 2004/8701, K. 2004/1083, T.

başka türlü yorumlanması kanımızca mümkün değildir, sürenin kesildiği kadar uzadığının kabul edilmesi gerekir. Buna göre kesme nedeninin ortaya çıktığı gün ilk, ortadan kalkığı gün ise son gün sayılacak ve bulunan süre suçun tabi olduğu zamanaşımı süresine eklenerek yeni dava zamanaşımı süresi bulunacaktır.

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı[484] uyarınca dava zamanaşımı süresinin üst sınırının belirlenmesinde, yıl üzerinden belirlenen sürelerde yapılacak artırımlar ay olarak yapılır. Yani on beş yıllık bir dava zamanaşımı süresinin üst sınır 22,5 yıl değil, 22 yıl 6 aydır. Uygulamada bu iki sürenin birbirine eşit olmadığı gözden kaçırılmamalıdır.[485]

Birden fazla kesme nedenin aynı anda ortaya çıkması halinde, dava zamanaşımı süresinin son kesme nedeninin gerçekleştiği tarihten itibaren yeniden işlemeye başlayacağı 5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinin üçüncü fıkrasında açıkça hüküm altına alınmıştır.

765 sayılı TCK'nın 106. maddesinde yer alan hükmün[486] aksine, 5237 sayılı TCK'da kesilmenin iştirak halinde suç işleyenler hakkında ne gibi bir etkiye sahip olduğu yönünde açık bir hükme yer verilmemiştir. Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında kesme nedenlerinin nesnelliği ve öznelliği (kişiselliği) olarak adlandırılabilecek iki sistem karşımıza çıkmaktadır. Nesnel sistem kesilmenin

---

08.02.2005 (KBİBB SGT: 13.10.2007);YİBGK E. 1940/6, K. 1940/64, T.10.01.1940. (karar için bkz. **SINMAZ:** s. 282 ve 283)

[484] YİBGK E. 1939/25, K. 1939/58, T. 13.12. 1939 (bkz. **SINMAZ:** s. 281).

[485] Bkz. **BAĞCI:** s. 39.

[486] Nesnel sistemi kabul eden 765 sayılı TCK'da yer alan bu hükmün, kamu davasının bütünlüğünün korunması ve mehaz Zanardelli Kanunu'nda yer aldığı şekliyle zamanaşımının bazı failler hakkında kesilip bazıları hakkında kesilmemesinin ahlaka aykırı bulunması nedeniyle kabul edildiği ifade edilmektedir. Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1021; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 274.

fiile ilişkin olduğunu esasına dayanır. Bu sistemin uygulanması halinde, adaletli davranılmış olacağı ve tüm sanıklara eşit muamele yapılacağı kabul edilmektedir.[487] Öznel sistem ise nedenlerin kişiye özgü olduğunu savunmaktadır. Eski ve yeni Alman Ceza Kanunları öznel sistemi[488], İtalyan ve Fransız Ceza Kanunları nesnel sistemi kabul etmektedir.

Bu konuyla ilgili yorum yapabilmek için kesme nedenlerinin niteliğini incelemek gerekir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere kesme nedenleri kamu davasının bütünlüğünü korur ve fiile ilişkindir.[489] Bu nedenle biz de nesnel sistemin daha uygun olduğu düşüncesindeyiz. 5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinin ikinci fıkrasının bentlerinde kesme nedenleri sayılırken, şüpheli ya da sanıklardan biri ifadesinin kullanılmasının; dava zamanaşımının, haklarında soruşturma yapılmış olsa da olmasa da, tüm ortaklar bakımından kesilmesi (nesnel sistemin benimsenmesi) amacına yönelik olduğu yönündeki görüşe[490] katılmaktayız.

İştirakin maddi, manevi, beraber işleme veya yardım etme şeklinde olması önem taşımaz. Suça ne şekilde iştirak etmiş olursa olsunlar, tüm failler hakkında dava zamanaşımı kesilir. Söz konusu kesme hakkında soruşturma açılmamış veya kovuşturmaya başlanmamış suç ortakları bakımından da etkilidir. Fakat bir

---

[487] **ÇETİNKAYA:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımı", AD, Y.62, S.9, Eylül 1971, s. 592.

[488] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 795. Nesnel sistem-öznel sistem tartışmasına ilişkin bir Yargıtay kararı için bkz. CGK, E. 1999/6-82, K. 1999/81, T. 27.04.1999 (bkz **TAŞDEMİR:** s. 161-166) .

[489] Bkz. **GARRAUD:** T. II, s.572 ve 573; **VIDAL-MAGNOL:** T. II, s. 1019; **VARINARD:** La prescription de l'action publique, s. 366.

[490] **HAFIZOĞULLARI:** Ders Notları, s. 690; **SOYASLAN:** s. 589; **ÖZGENÇ:** s. 662; **CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT:** s. 635; aksi görüşte bkz. **ÖZBEK:** s. 616.

ortak hakkında yanlışlıkla zamanaşımı sonucu düşme kararı verilmişse, bu karar diğer ortaklara etki etmez.[491]

765 sayılı TCK döneminde kesme nedenlerinin suç ortaklarına etki etmesi konusuna ilişkin olarak, hakkında sanık olarak kovuşturma yapılıp beraat kararı verilen suç ortağı bakımdan ortaya çıkan kesme nedenlerinin, diğer suç ortaklarını etkileyip etkilemeyeceği hususu öğretide tartışmalıydı.[492] 5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde şüpheli hakkında yapılan işlemlerin de diğer ortaklar bakımından kesici etkiye sahip olduğunun ifade edilmesiyle, kişinin beraat edip etmemesinin önemi ortadan kalkmış ve hüküm giysin ya da giymesin tüm şüpheliler hakkındaki işlemlerin diğer şüpheli veya sanıklar hakkında dava zamanaşımını keseceği belirlenmiş olmaktadır.

XVI.YENİDEN YARGILAMAYI GEREKTİREN SUÇLARDA DAVA ZAMANAŞIMININ BAŞTAN BAŞLAMASI

5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin beşinci fıkrası, dava zamanaşımı konusuna ilişkin olarak önemli tartışmalara yol açacak bir hüküm niteliğindedir. İlk bakışta hükümde bir kesme nedeni düzenlenmiş gibi görünmekteyse de, aşağıda açıklayacağımız nedenlerden dolayı, hükmün bu şekilde nitelendirilmesi mümkün değildir. Çünkü kesme nedenleriyle 66. maddenin beşinci fıkrasında yer alan düzenleme arasında önemli farklar bulunmaktadır.

---

[491]**KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 566; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s.115 ve 116; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1021; **GÖKCEN:** s. 41.

[492] Tartışmalar için bkz. **UZUN:** s. 128 ve 129; **KUNTER:** "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi" s. 566.

66. maddenin beşinci fıkrası, kanunun ilk şeklinde yer almamaktaydı. Hüküm, 2005 tarih ve 5377 sayılı kanunla 5237 sayılı TCK'ya eklenmiştir. 1412 sayılı CMUK döneminde öğretide ve uygulamada[493] hâkim görüş, yargılamanın lehe olarak her zaman, aleyhe olarak ise ancak dava zamanaşımı süresi içerisinde yenilenebileceği yönündeydi ve buna gerekçe olarak zamanaşımının devletin ceza vermek yetkisinin ortadan kalkması gösterilmekteydi.[494] 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesi ise bambaşka bir sistem getirmektedir. Maddenin gerekçesinde hükmün amacının, "yargılamanın yenilenmesi gibi aynı fiilden dolayı tekrar yargılamayı gerektiren hallerde, dava zamanaşımı süresinin dolduğundan bahisle yargılamaya son verilmesi yönündeki taleplerin önüne geçmek" [495] olduğu açıkça ifade edilmektedir. Özetle amaç, bu hallerde dava zamanaşımını bertaraf etmektir.

Bilindiği üzere dava zamanaşımını kesen nedenler, kanun koyucunun ceza davasının ilerlemesi bakımından özel önem atfettiği ceza muhakemesi işlemleridir. Kanun koyucu hangi işlemlere kesici etki tanındığını, kanunun 68. maddesinin ikinci fıkrasında sınırlı olarak saymıştır ve bu nedenlerin kıyas yolu ile genişletilmesi mümkün değildir. İncelememizin konusu olan dava zamanaşımını yeniden başlatan neden, 5237 sayılı TCK'da diğer kesme nedenleriyle birlikte değil, zamanaşımının düzenleyen 66. maddede düzenlenmiştir. Bu durum yargılamanın yenilenmesi halinde dava

[493] YCGK E. 1999/3547, K. 1999/4139, T. 08.12.1999 (KBİBB, SGT: 10/10/2007)

[494] **EREM:** "Yargılamanın Yenilenmesi ve Zamanaşımı", YD, Ocak-Nisan 1992, C.18, S.1-2, s. 45.

[495] Kanun koyucu bu niyetini TCK m. 66/5'i değiştiren 29.06.2005 tarih ve 5377 sayılı kanunun gerekçesinde açıkça ifade etmektedir. Kanun Cumhurbaşkanı tarafından meclise yeniden görüşülmek üzere iade edildiği için gerekçe, TBMM İnternet sitesinde 5357 sayılı kanunun altında yer almaktadır. http://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/ 2-0452.pdf (SGT: 12.10.2007).

zamanaşımının yeniden başlaması konusunu düzenleyen 66. maddenin beşinci fıkrasının diğer kesme nedenlerinden, kanunun sistematiği açısından bilinçli olarak ayrıldığı izlenimini uyandırmaktadır. Buna ek olarak, kesme nedenleri ile söz konusu hüküm arasındaki temel fark, kesme nedenlerinin ortaya çıkabileceği zaman diliminde kendisini göstermektedir. Dava zamanaşımının kesen bir nedenin ortaya çıkabilmesinin ön şartı, dava zamanaşımı süresinin işlemekte olmasıdır. Oysa ki, 66. maddede yargılamanın yenilenmesi halinde dava zamanaşımını düzenlenmektedir ve yargılamanın yenilenmesi ancak kesin bir hükme karşı söz konusu olabilir. Bu hükümlerden mahkûmiyet, dava zamanaşımının ortadan kalkarak ceza zamanaşımı süresinin işlemeye başlamasına, diğer hüküm çeşitleri ise ceza davasının, dava zamanaşımı süresini de beraberinde götürerek, ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Buna göre yargılamanın yenilenmesi halinde zamanaşımını yeniden başlamasını düzenleyen hüküm hiçbir şekilde dava zamanaşımını kesen bir neden olarak nitelendirilemez. Zira bu halde kesme sebebinin varlığının ön şartı olan işlemekte olan bir dava zamanaşımı süresi söz konusu değildir. Bu nedenle hükmü, dava zamanaşımını yeniden başlatan neden adı altında ayrı bir başlık altında incelemekteyiz

Kurumun nitelendirilmesi konusundaki sorun üzerine böylece durduktan sonra, kurumun ortaya çıkartabileceği sorunlardan kısaca bahsetmek istiyoruz. Öğretide bir görüş, 66. maddenin beşinci fıkrasına göre yeniden başlayan dava zamanaşımı süresinin ilk yargılamada işleyen ve kesin hükümle ortadan kalkan dava zamanaşımı süresinden bağımsız olduğunu kabul etmekte, fakat bu

durumu müktesep hak kuralını ihlal ettiği sebebiyle eleştirmektedir.[496] Bu görüş doğrultusunda dava zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle, düşen bir davanın dahi yeniden diriltilmesi mümkündür ve her durumda yeni bir dava zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır. Böyle bir yorum öncelikle tüm bir dava zamanaşımı sisteminin üzerine kurulduğu ilke olan, zamanaşımının fiil ile başlaması ve ona bağlı olması esasına aykırıdır. Dava zamanaşımının kabul edilme gerekçesi, suçun işlenmesinin üzerinden geçen belirli bir sürenin ardından sosyal faydanın ortadan kalkmasıdır. Aynı ilkeden yola çıkan bazı ceza kanunlarının, yargılamanın sanık aleyhindeki nedenlerden dolayı yenilenmesini ancak dava zamanaşımı süresinin içinde mümkün olduğunu kabul etmelerinin nedeni de bu olmalıdır. Unutulmamalıdır ki suç işlendikten sonra, mümkün olan en kısa süre içerisinde suçluları adli hata yapmaksızın yargılamak devletin görevidir. Bu nedenle, hükümlünün kusuru ile adli hataya yol açıp açmadığına ve fiil üzerinden ne kadar zamana geçtiğine bakılmaksızın, yargılamanın yenilenmesi kabul edilemez bir yaklaşımdır. Öte yandan, yukarıda belirttiğimiz müktesep hakkın ihlali yönündeki eleştiriye, bu kavramın ceza hukukuna değil, özel hukuka ait olması sebebiyle katılmamaktayız. Bizce yargılamanın süreye bakılmaksızın aleyhe olarak yenilenmesi yaklaşımı kabul edilemez. Fakat bunun nedeni dava zamanaşımı kurumuyla bağdaşmaz nitelikte olması ve onu bertaraf etmek imkânını vermesidir. Eğer yargılamanın yenilenmesinde, dava zamanaşımının yeniden başlatılması isteniyorsa, bu zamanaşımı teorisine uygun olarak ancak kendi kusuru ile adli hataya yol açan sanıklar bakımından söz

[496] **ÖZBEK:** s. 609.

konusu olabilir. Bunun dayanağı ise bu sanıkların cezalandırılması bakımından sosyal faydanın halen var olmasıdır.

Yargılamanın yenilenmesi halinde zamanaşımının hesabında, fiilden ilk yargılamanın sona ermesine kadar geçen sürenin hesaba katılmasının dava zamanaşımının fiile bağlı olması nedeniyle zorunlu olduğu düşüncesindeyiz. Hükmün verilmesiyle yargılamanın yenilenmesi arasında geçen sürede dava zamanaşımı ortadan kalktığından, sürenin işlemeyeceği doğaldır. Yargılamanın yenilenmesi talebinin kabul edildiği günden itibaren ise, dava zamanaşımı süresi yeniden işlemeye başlayacaktır. Fakat bu süre yeni bir süre değildir, ilk yargılamada geçen sürenin devamı niteliğindedir ve bu şekilde hesaplanmalıdır. 5237 sayılı TCK'da yer alan hükümlerin bu esaslara göre yeniden düzenlenmesi zorunluluk arz etmektedir.

Dava zamanaşımı süresi bakımından bir kesme nedeninin ortaya çıkması halinde devreye girecek olan 5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinin dördüncü fıkrasında düzenlenen uzama sınırının, yargılamanın yenilenmesi halinde dava zamanaşımı yeniden başlaması halinde geçerli olmadığını da belirtmek gerekir. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz üzere 66. maddenin beşinci fıkrası bir kesme nedeni değildir.

Bu konuda son olarak hükmü, TCK ve CMK' da yer alan terimlerin bütünlüğü bakımından eleştirmeyi gerekli buluyoruz. CMK'da , CMUK'da yer alan muhakemenin iadesi kurumuna karşılık olarak yargılamanın yenilenmesi terimi kullanılmaktadır. Oysa inceleme konumuz olan hükümde tekrar yargılama ibaresi kullanılmaktadır. Kastedilenin yargılamanın yenilenmesi

olduğu hem maddenin devamından hem de gerekçesinden anlaşılsa dahi, 6 ay arayla çıkan iki kanun arasında bir terim birliği sağlanamamasını yadırgamamak mümkün değildir.

XVII. DAVA ZAMANAŞIMININ SONUÇLARI

Dava zamanaşımı süresini dolmasının ilk ve en önemli sonucu, 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin birinci fıkrasında belirtildiği üzere kamu davasının düşmesidir. Davanın düşmesi devletin suç nedeniyle ortaya çıkan cezalandırma yetkisinin ortadan kalkmasından kaynaklanmaktadır.[497] 5237 sayılı TCK, burada yöntem bakımından 765 sayılı TCK' dan farklı bir düzenleme içermektedir. 765 sayılı TCK'nın 102. maddesinde belirlenen dava zamanaşımı sürelerinin geçmesiyle kamu davasının ortadan kalkacağını ifade edilmekteydi. 5237 sayılı TCK ise, yukarıda belirtildiği üzere kamu davasının düşmesinden bahsetmektedir.

Kamu davasının düşebilmesi için doğal olarak açılmış olması gerekir. Dolayısıyla bu hüküm, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı dava zamanaşımı süresinin dolduğunu görse dahi kamu davası açılmasına yer olmadığına karar veremeyeceği, kamu davasını açmak zorunda olduğu anlamına gelmektedir.[498] Dava zamanaşımı süresinin dolduğuna karar verecek ve bundan dolayı davayı düşürecek olan ise mahkemedir. 765 TCK'nın sisteminde ise, dava

[497] **İÇEL vd:** s. 370.

[498] **HAFIZOĞULLARI:** Ceza Hukuku Ders Notları, s. 685; **ÖZGENÇ:** s. 658.

zamanaşımı süresinin dolduğunu gören Cumhuriyet savcısının dava açmamakla yükümlü olduğu kabul edilmekteydi.[499]

765 sayılı TCK'nın 102. maddesinde kamu davasının düşmesi yerine ortadan kaldırılması ifadesi kullanılmıştı fakat 1412 sayılı CMK' da "davanın ortadan kaldırılması" şeklinde bir hüküm çeşidi yer almamaktaydı. Oysa Yargıtay, kamu davasının ortadan kaldırılması diye bir hüküm çeşidi olmadığı ve davanın sonunda kanunda yer alan hüküm çeşitleri dışında başka bir karar verilmesi mümkün olmadığı yönündeki haklı eleştirilere[500] rağmen, çoğunlukla "kamu davasının ortadan kaldırılmasına karar vermekteydi".[501] 5237 sayılı Kanunda, "kamu davasının ortadan kaldırılması" ibaresi yer almadığından, Yargıtay'ın muhakeme hukukunun esaslarına aykırı bu uygulamasına son vererek, zamanaşımının gerçekleştiği davalarda düşmeye hükmedeceğini zannetmekteyiz. Nitekim 2006 yılında hükmün düzeltilerek onanmasına karar verilen bir davada[502] Ceza Genel Kurulu, "kamu davasının ortadan kaldırılması ibaresi yerine kamu davasının düşürülmesi ibaresi benimsenerek…" ifadesiyle

[499] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 279; **CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT:** s. 635.

[500] **TAŞDEMİR:** s. 33; **BAĞCI:** s. 62.

[501] Yargıtay'ın, davanın düşmesine hükmedilen bir kararı bozup, davanın ortadan kaldırılmasına karar vererek onadığına ilişkin bkz. 5. CD, E. 1996/187, K. 1996/808, T.20.03.1996 (**GÜNAY:** Dava ve Ceza Zamanaşımı - Memnu Hakların İadesi - Adli Sicil Kayıtlarının Silinmesi, Ankara, 1998, s. 41);Yargıtay'ın davanın ortadan kaldırılmasına karar verip "(düşme)" ifadesini kullandığı bir karar için bkz. CGK E. 2004/6-143, K. 2004/175 T. 28.09.2004, (KBİBB SGT: 13/10/2007); davanın ortadan kaldırılması kararı verilen çeşitli kararlar için bkz. **TAŞDEMİR:** s. 79; düşmeye hükmedilen ender kararlardan birisi için bkz. 5. CD, E.1998/4780, K. 1998/139, T.02.02.1998 (bkz. **TAŞDEMİR:** s. 80).

[502] YCGK E. 2006/7-324, K. 2006/321, T. 26.12.2006 (yayınlanmamıştır).

davanın düşmesine hükmetmiştir. Öte yandan halen kamu davasının ortadan kaldırılmasına hükmedilen Özel Daire kararlarına da rastlamak mümkündür.[503]

Davanın zamanaşımına uğrayıp uğramadığını ilişkin sorun diğer tüm sorunlardan önce ele alınmalı ve karara bağlanmalıdır.[504] Zira davanın zamanaşımına uğradığına hükmedilmesi halinde, başka hiçbir işlem yapılmaksızın düşme kararı verilmesi zorunludur. Zamanaşımının uygulanması sanığa herhangi bir külfet getirmediğinden, diğer düşme nedenlerine göre öncelikle uygulanacaktır.[505]

Dava zamanaşımı 5237 sayılı TCK'nın 72. maddesi uyarınca re'sen uygulanır ve bundan şüpheli, sanık ve hükümlü vazgeçemezler.[506] Kanuna böyle bir hüküm konulmasının nedeni, zamanaşımının suçlunun değil, kamunun yararı için kabul edilmiş olmasıdır.[507] Buna göre açılan kamu davasında davanın aşamalarına göre mahkeme ya da Yargıtay re'sen ve diğer iddialardan önce[508] davanın düştüğüne karar vermelidir. Fakat dava düşme kararı yerine beraat

[503] Y. 1. CD, E. 2007/119, K. 2007/5495 T. 04.07.2007 (yayınlanmamıştır).

[504] Bkz. **DEL PERO:** s. 80. Yargıtay uygulaması da bu hususun incelemenin içerisinde bir ön sorun olarak ele alınması yönündedir bkz. YCGK E. 2007/9-77, K. 2007/114, T. 29.05.2007 (yayınlanmamıştır).

[505] YİBGK, E. 1983/2, K.1983/2, T. 11.04.1983, (bkz. **TAŞDEMİR:** s. 34). "Dava zamanaşımı, sanığın rızası hilafına uygulanabildiğinden ve sanığa herhangi bir külfet getirmediğinden ön ödemeye nazaran daha ziyade lehe bir kurumdur. Bu itibarla ve açıklanan nedenlerle zaman aşımına bağlı düşme sebebinin ön ödeme yaptırılmadan öncelikle uygulanması gerekir." bkz. YCGK, E. 1987/525K. 1987/123, T. 16.03.1987 (KBİBB, SGT: 10.10.2007).

[506] Bu konuyla ilgili olarak Almanca kaynaklar için bkz. **ÖZTÜRK-ERDEM**: s. 371.

[507] **MAJNO:** s. 559; **MANZINI:** V. III, s. 532.

[508]Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 279; **İÇEL vd:** s. 635.

kararı verilebilecek bir aşamada ise CMK'nın 223. maddesinin dokuzuncu fıkrası[509] uyarınca beraat kararı verilir.[510]

Zamanaşımının re'sen göz önüne alınması ilkesine karşılık olarak, sanığın düşme gibi şekli bir hükme karşılık, uyuşmazlığı esastan çözen ve masumiyetini kanıtlayan beraat hükmünü tercih edebilmesi imkânının tanınması gerektiği öğretide ileri sürülmüştür.[511] Zira düşme kararı masum olduğunu düşünen sanık açısından tam bir aklanma sağlamamaktadır. Fakat toplumun zaman içerisinden yok olmuş bir uyuşmazlığın yeniden canlandığını görmekte hiçbir faydası bulunmadığı düşüncesi karşısında bu haklı görülebilir itiraz kabul görmemiştir.[512] Konuya ilişkin bir kararında Yargıtay, dava zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle verilen düşme hükmünü temyiz eden sanıkların bu talebini, hükmü temyizde hukuki yararları bulunmadığı gerekçesiyle reddetmiştir.[513]

5237 sayılı TCK'nın 74. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan hüküm uyarınca kamu davasının düşmesi, malların geri alınması ve uğranılan zararın tazmini için açılan şahsî hak davasını etkilemez. Fakat Borçlar Kanunu'nun 60. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, haksız fiil aynı zamanda suç teşkil ediyor ve suçun tabi olduğu dava zamanaşımı süresi haksız fiilin bağlı olduğu zamanaşımı

[509] CMK m.223/9: Derhâl beraat kararı verilebilecek hâllerde durma, düşme veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilemez.

[510] Düşme yerine beraat kararı verilebilmesi için tüm delillerin toplanmış ve sanığın sorgusunun yapılmış olması gerektiğine ilişkin olarak bkz. YCGK, E. 2004/6-143, K. 2004/175, T. 28.09.2004 (KBİBB, SGT: 12/10/2007).

[511] Bkz. **DEL PERO:** s. 80.

[512] Bkz. **DEL PERO:** s. 80.

[513] Y. 1 CD., E. 2004/112, K. 2004/3327, T. 06.10.2004 (KBIBB SGT: 13.10.2007).

süresinden uzun ise, haksız fiilin de suçun bağlı olduğu dava zamanaşımı süresine tabi olacağını hüküm altına almıştır. Dolayısıyla fiil suç teşkil ediyorsa dava zamanaşımı süresinin dolmasıyla, haksız fiil zamanaşımı süresi de dolmuş olacaktır. Bu tespit, haksız fiil teşkil den suçun dava zamanaşımına uğramayan suçlardan olması halinde, haksız fiilin de zamanaşımına uğramayacağı anlamına gelir.[514] Ayrıca belirtmek istiyoruz ki, buradaki uzamış dava zamanaşımı süresi yalnızca sanık ve onun külli halefi olmaları nedeniyle olan mirasçıları açısından geçerlidir[515], malen sorumlular ise Borçlar Kanunu'nda belirlenen normal zamanaşımı süresine tabiidir.[516]

Yalnızca davanın zamanaşımına uğraması nedeniyle, şüpheli ya da sanığın dava sırasında haksız olarak tutuklandıklarını ileri sürerek tazminat istemeleri mümkün değildir. Zira hem bir Yargıtay kararında[517] belirtildiği üzere hem bu hal karar tarihinde yürürlükte bulunan 466 sayılı Kanunda (şu anda bu hükmün karşılığı CMK 'nın 141. maddesidir) yer almamaktadır hem de davanın zamanaşımına uğraması bu kişilerin haksız olarak tutuklandığı anlamına gelmez. Çünkü tutuklama işlemi o gün yürürlükte olan mevzuata uygun olarak yapılmıştır. Öte yandan bu hallerde sanığa zamanaşımını kabul etmeme

[514] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 279.

[515] Y. 4 HD, E. 1990/6110, K. 1990/285, T. 25.01.1990 (bkz. **GÜNAY:** s. 97).

[516] YHGK E. 2001/4-472, K.2001/547, T.27.06.2001 (KBİBB, SGT: 10/10/2007).

[517] YCGK E. 1998/9-55, K. 1998/123, T. 31.03.1998 (KBİBB, SGT: 10/10/2007)

hakkının verilmesinin, adaletin yerine gelmesi bakımından daha uygun olacağı görüşü de öğretide ileri sürülmektedir.[518]

Dava düştüğüne göre, doğal olarak dava zamanaşımı süresi dolan suç ne içtima ne tekerrür ne de itiyadi suçların belirlenmesinde dikkate alınabilir.[519] Zira ortada bir mahkûmiyet hükmü bulunmamaktadır. Öğretide, failin işlediği başka bir suçtan dolayı cezanın bireyselleştirilmesinde dava zamanaşımı süresi dolmuş suçun da dikkate alınabileceği ileri sürülmüştür.[520] Bu görüşe, ortada kesin bir hükmün bulunmaması ya da daha açık bir ifadeyle sanık ya da şüphelinin suç sayılan fiili işlediğinin mahkeme kararı ile sabit olmaması sebebiyle katılmamaktayız. 5237 sayılı TCK'nın 58. maddesinde, tekerrüre esas olan suç ile ilgili hüküm kesinleştikten sonra, ikinci bir suç işlenmesi halinde tekerrür hükümlerinin uygulanacağı yerinde olarak ifade edilmiştir. Öte yandan zamanaşımına uğrayan davanın konusu olan suçun, failin başka bir suçunun sübutu için incelenmesinin gerekli olduğu hallerde, davanın zamanaşımına uğraması bu incelemeyi engellemeyecektir.[521]

---

[518] **ALACAKAPTAN:** "Haksız Tutma ve Yakalama Hallerinde Devletin Tazminat Verme Mükellefiyeti", Öncü, 16.04.1961, s. 216; **HAKERİ:** Haksız Yakalanan ve Tutuklananlara Tazminat Verilmesi, Ankara, 1999, s. 94.

[519] **TANER:** Ceza Hukuku Umumi Kısım, s. 696; itiyadi suç bakımından aksi görüşte bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 47.

[520] **ÖZGENÇ:** s. 242; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 45. 765 sayılı TCK döneminde tekerrürün sonuç cezanın belirlenmesinde etken olduğu ve bu nedenle tekerrüre yalnız infaz rejiminin belirlenmesi bakından etki tanıyan 5237 sayılı TCK 'ya kıyasla tekerrürün o dönemde daha büyük önem taşıdığı unutulmamalıdır.

[521] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 56.

Zincirleme suçun içerisinde kalan suçlardan bazılarının zamanaşımına uğraması halinde, bu suçlar zincirleme suçun içerisinden çıkarılır ve yalnızca zamanaşımına uğramayan suçlar bu kapsamda değerlendirilir.[522]

Ülkemizin de taraf olduğu Suçluların İadesi Hakkında Avrupa Sözleşmesi'nin 10. maddesi uyarınca, davanın veya cezanın zamanaşımına uğramış olması, şüpheli ya da sanığın iadesini engelleyen bir nedendir.[523] Çünkü bu halde talep etmenin bir anlamı yoktur, zira talep edilen kişi hakkında işlem yapılması mümkün değildir.[524] Suçluların iadesinde dava zamanaşımının belirlenmesinde, talep tarihinin esas alınması gerektiği öğretide ifade edilmektedir. [525]

Yerel mahkemenin zamanaşımına uğramış bir suç hakkında mahkûmiyet kararı vermesi ya da suçun dosya Yargıtay'ın önündeyken zamanaşımına uğraması halinde, Yargıtay bozma kararı verdikten sonra dosyayı ilk derece mahkemesine mi gönderecektir, yoksa kendisi kamu davasının düşmesine mi hükmedecektir? Bu durumda Yargıtay'ın düşme kararı vermesi gerektiğini kabul eden yazarların görüşüne[526] katılmaktayız. Nitekim Yargıtay da, CMUK'nın

---

[522] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 69.

[523] Sözleşmenin bu hükmü suçlunun zamanaşımı daha kısa olan bir ülkeye iltica ederek, davanın zamanaşımına uğramasını sağlayabileceği gerekçesiyle eleştirilmiştir.Bkz. **PRADEL-CORSTENS:** Droit pénal européen, 2e edition, Paris, 2002, s. 141. Bu eleştiri göz önüne alınarak hazırlanan 27 Eylül 1996 tarihli Avrupa Birliği'ne Üye Devletler Arasında Suçluların Geri Verilmesine İlişkin Konvansiyon'un 8. maddesinde dava ya da ceza zamanaşımı nedeniyle iade talebinin reddedilemeyeceği yönünde bir hüküm yer almaktadır. Sözleşme metni için bkz. http://admi.net/eur/loi/leg_euro/fr_496Y1023_02.html (SGT: 29.10.2007). Sözleşme halen yürürlüğe girmemiştir. (Sözleşmenin yürürlüğe girip girmediği hususunda bkz. http://europa.eu/scadplus/leg/ fr/lvb/l14015b.htm, SGT: 29.10.2007).

[524] **ÖZGEN:** Suçluların Geri Verilmesi, Ankara, 1962, s. 41

[525] **PRADEL-CORSTENS:** s. 141; **ÖZGEN:** s. 41.

[526] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 52.

halen yürürlükte bulunan hükümlerinde biri olan 322. maddeden kaynaklanan yetkisine dayanarak hükmü bozmak, fakat yargılamayı gerektirecek bir husus bulunmadığından kendisi düşmeye hükmetmektedir.[527] Davaların birleştirilerek görüldüğü hallerde ise, zamanaşımına uğrayan suça ilişkin davaya ilişkin olarak düşme kararı verilmesi ve hükmün düzeltilerek onanmasının uygun olduğu yönündeki görüşü katılmaktayız.[528]

Kamu davasının düşmesi halinde, sanık aleyhine verilen bir hüküm söz konusu olmadığından, sanığın yargılama giderlerinden sorumlu tutulması mümkün değildir.[529] Benzer şekilde kamu davasının düşmesi, suçta kullanılan malların müsaderesine karar verilmesine de engeldir.[530]

XVIII. DAVA ZAMANAŞIMI İLE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Hak düşürücü süre, zamanaşımına benzeyen fakat hüküm ve sonuçları tamamen ayrı olan bir kurumdur. İki kurumun karıştırılmaması açısından, bölümün sonunda bu konuya değinmenin gerekli olduğu düşünüyoruz.

Hak düşümü hukukun her alanında vardır. Özel hukukta yer alan dava süreleri buna örnek olarak verilebilir. Hak düşümü, bazı hallerde bir hakkın

---

[527] YCGK E. 2007/9-77, K. 2007/114, T. 29.05.2007 (yayınlanmamıştır); Y. 1. CD, E. 2007/1019, K. 2007/5495, T. 04.07.2007 (yayınlanmamıştır); YCGK E. 2007/10-86, K. 2007/119, T. 29.05.2007 (yayınlanmamıştır).

[528] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 52.

[529] Y. 6. CD, E.1986/4945, K. 1986/5834, T. 26.05.1986, (bkz. **TAŞDEMİR:** s. 37).

[530] Y. 6. CD, E.1990/2822, K. 1990/3755, T. 07.07.1990, (bkz. **BAĞCI:** s. 54); Y. 2. CD, E.1985/2897, K. 1985/3598, T. 03.04.1985, (bkz. **BAĞCI:** s. 55); aynı yönde verilmiş daha fazla Yargıtay kararı için bkz. **GÜNAY:** s. 42 vd.

korunması için belirli bir zaman içerisinde yapılması gereken işlemin, yapılmamasının yaptırımı, bazı hallerde ise kullanılmasından vazgeçilmesinin doğal sonucudur.[531] Hak düşürücü süre ancak dava zamanaşımı süresi içerisinde var olabilir ve dolayısıyla bu süreye bağlıdır.

Ceza hukukunda ise hak düşümü, şikâyet süresinde (TCK m. 73) ve bazı özel kanunlarda yer alan dava açma sürelerinde söz konusu olmaktadır. Basın Kanunu'nun 26. maddesinde düzenlenen iki ve dört aylık dava açma süreleri, bu tür sürelere örnek olarak verilebilir.[532]

Hak düşümü süreleri ile dava zamanaşımı süreleri arasında bazı temel farklar vardır:

Öncelikle belirtmek gerekir ki hak düşürücü süreler ceza muhakemesi hukukuna aittir.[533] Oysa dava zamanaşımı bir maddi ceza hukuku kurumudur.

Dava zamanaşımı süreleri durabilir ya da kesilebilir. Oysa hak düşürücü sürelerin durması veya kesilmesi söz konusu olmaz. Basın Kanunu'nun 26. maddesinin altıncı fıkrası, bu durumun bir istisnasını teşkil etmektedir.

Dava zamanaşımı süresi suçun işlendiği tarihten itibaren işlemeye başlar. Hak düşürücü süreler ise kanunda öngörülen şartların gerçekleşmesiyle işlemeye başlar. Şikâyet süresinde fiilin ve failin öğrenilmesi (TCK m. 73/2), Basın Kanunu'nda düzenlenen dava açma süresi için ise; basılmış eserlerin teslimi (BK m. 26/2), teslim edilmeyen eserlerde fiilin Cumhuriyet savcılığınca

---

[531] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 24; **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU:** s. 526.

[532] Böyle bir hükmün getirilmesinin nedeni, basın davalarında gecikmeleri önleyerek, basız özgürlüğünün zedelenmesine engel olmaktır. Daha ayrıntılı bilgi ve diğer ülkelerdeki benzer hükümler için bkz. **İÇEL-ÜNVER:** Kitle Haberleşme Hukuku, 7. Bası, İstanbul 2006, s. 291 vd.

[533] **GÖZÜBÜYÜK:** Türk Ceza Kanunu Açıklaması, 4. Baskı, İstanbul 1980, s. 421.

öğrenilmesi(BK m. 26/2), bu suçlardan şikâyete bağlı olanlarda ise dava zamanaşımı süresini aşmamak şartıyla suçun öğrenilmesi (BK 26/5), bu şartlara örnek olarak verilebilir.

Hak düşürücü sürelerinin suçun ağırlığına göre değişmesi söz konusu değildir, oysa dava zamanaşımı süreleri suçluya verilebilecek, cezanın ağırlığına göre belirlenmektedir.

XIX. DAVA ZAMANAŞIMI KURUMUNUN GELECEĞİ

Bu başlık altında dava zamanaşımına yöneltilen eleştiriler ve çeşitli hukuk sistemlerindeki gelişmeler ışığında, dava zamanaşımı kurumuna yöneltilen eleştiriler üzerinde durulacaktır. İlk bölümde dava ve ceza zamanaşımı kurumu incelenirken zamanaşımına karşı çıkan yazarların görüşlerine değinilmişti. Günümüzde bu karşı çıkış dolaylı bir hal almıştır ve daha çok zamanaşımının gerçekleşme şartlarını güçleştirme çabası olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum biraz da, kurumun ceza hukuku politikasının bir gereği olmasından kaynaklanmaktadır. Hukuk geleneğinde zamanaşımı bulunmayan Anglo-Amerikan Hukuku da dâhil olmak üzere dava zamanaşımını kabul etmeyen hiçbir hukuk sistemi olmaması bu görüşü destekler niteliktedir.

Her ne kadar dava zamanaşımına ve ceza zamanaşımına yöneltilen eleştiriler üzerinde dururken, ceza zamanaşımına olan bakışın çok daha katı olduğunu belirttiysek de, günümüzde ağır eleştirilere asıl konu olan dava zamanaşımı olduğunu unutmamak gerekir. Bunun gerekçesi hem ceza zamanaşımının, dava zamanaşımına göre çok daha az gerçekleşmesiyle, hem de

toplumun fazla dikkatini çekmemesiyle açıklanabilir. Bu noktada, kanun koyucuyu ve yargı organlarını ciddi şekilde etkilemesi sebebiyle toplumun dava zamanaşımına bakışı üzerinde durmayı gerekli görüyoruz:

Toplumda, dava zamanaşımı bir tür fiili af olarak[534] algılanmakta ve bu durum adalete olan inancı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu kanaat, kamuya mal olan davaların gereğinden uzun sürmesi ve böylece zamanaşımı süresinin dolmasından kaynaklanmaktadır.[535] Basın ve yayın organlarında yer alan haberler de, bu kanaatin güçlenmesinde ciddi pay sahibidir. Öte yandan bu ifadelerimiz madalyonun yalnızca bir yüzünü yansıtmaktadır. Bir yanda sessiz sedasız zamanaşımına uğrayan yüzlerce dava varken, toplumun dikkatini çeken birkaç münferit dava bir hukuk kurumunun şekillendirilmesine esas alınamaz. Çünkü bu doğru bir ölçü olmaz. Burada yapılması gereken, yargılamanın uzamasına yol açan engellerin ortadan kaldırılması ve zamanaşımı sürelerinin makul olarak belirlenmesidir. Sistemin bütününü düzeltmeye yönelik reformlar yapılmadan, yalnızca dava zamanaşımı sürelerinin uzatılması, hiçbir anlam ifade etmemektedir. Her ne kadar kanun koyucu zamanaşımı sürelerini belirlerken bir yere kadar keyfi davranmak durumundaysa da, bu tamamen sınırsız olduğu anlamına gelmemektedir. AİHS' de yer alan makul sürede yargılanma hakkı,

[534] Bu durum adalet mekanizmasının en tepesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanı tarafından " zamanaşımının af gibi bir sonuç doğurduğu" şeklinde ifade edilmiştir. Bkz. http://www.milliyet.com.tr/2006/03/05/guncel/agun.html (SGT: 20.11.2007). Üstelik bu düşünce yalnızca ülkemize özgü değildir, İtalya'da da benzer eleştiriler olduğu yönünde bkz. **IZZO-SCONNAMIGLIO:** La riforma della prescrizione, Napoli 2006, s. 35.

[535] Ülkemizde zamanaşımına uğrayan davalara ilişkin istatistikî veriler ve bazı tespitler, Ankara Ticaret Odası'nın hazırladığı "gizli af, zamanaşımı" isimli raporda yer almaktadır. Rapor için bkz. http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=355&l=1 (SGT: 20.11.2007)

failin meçhul ve kaçak olmadığı davalarda, bu takdiri sınırlayan unsurlardan birisidir. Aynı şekilde bazı türdeki suçlarla (örneğin adam öldürme suçları), bazı suçlu tipleri tarafından (örneğin itiyadi suçlular ve suçu meslek haline getirenler)işlenen suçları ve zamanaşımına uğramayacağının kabul edilmesi de bir çözüm olarak düşünülebilir.

AİHM ise Yaman/Türkiye davasında verdiği kararda[536] etkili başvuru hakkı ile dava zamanaşımı arasında ilişki kurmuştur. Kararda, "bir devlet görevlisinin işkence veya kötü muamele ile suçlandığı durumlarda etkili başvurunun amaçları çerçevesinde cezai işlemeler ve hüküm verme sürecinin zamanaşımına uğramamasının; genel af ya da affın mümkün kılınmamasının büyük önem taşıdığını işaret etmiştir" ifadesi yer almaktadır. Mahkemenin yaklaşımı, dava zamanaşımına doğrudan bir karşı çıkış olarak değil; ulusal yargı organları ve savcılar üzerinden devletlere verilen, soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin kasıtlı olarak savsaklanmaması yönünde bir mesaj olarak yorumlanmalıdır.

Nitekim çeşitli Avrupa ülkelerinde dava zamanaşımı sürelerinin uzatılması yönünde bir eğilim olduğu göze çarpmaktadır.[537] Bu eğilimin yanında bazı Avrupa ülkelerinde yargı organlarının, davaları zamanaşımına uğratmama çabası içerisinde oldukları görülmektedir. Bu konuya ilişkin olarak Fransa'da

---

[536] Kararın orijinal metni için bkz. http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal= hbkm &action=html&highlight=turquie%20%7C%20yaman%20%7C%2032446/96&sessionid=3075055&skin=hudoc-fr. Kararın Türkçe özeti için bkz. http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/32446_96.pdf (SGT: 5.11.2007)

[537] **ABDELGAWAD-MARTIN-CHENUT:** s. 297.

kanunilik ilkesinin çiğnenmesi pahasına, zamanaşımına karşı gelişen tutumdan bahsetmek yerinde olacaktır. Bu ülkede, yargı organlarının durma ve kesme nedenlerini geniş yorumlama ve bazı suçlarda zamanaşımını suç tarihinden sonraki bir tarihte başlamasına karar verme eğiliminde oldukları görülmektedir.[538] Bugün Fransa'da zamanaşımı kurumunun; değişken, belirsiz, bütünlükten uzak ve tartışmalı yapısının güven vermeyen bir nitelikte olduğunu söylemek[539] yanlış olmayacaktır. Suç tiplerine göre belirlenmiş olan bir, üç ve on yıllık zamanaşımı (1-3-10 kuralı) süreleri, Fransız yasa koyucusunun her gün bir yenisini getirdiği üç aydan yirmi yıla kadar uzanan özel zamanaşımı süreleri karşısında yok olmaya yüz tutmaktadır.[540] Fransa'daki duruma bakıldığında, yargı organlarında başlayan, yasama organınca bir aşama daha ileri taşınan ve öğretinin büyük kısmının da karşı çıkmayarak desteklediği[541] dava zamanaşımına düşmanlık tutumunun sonucu, bugün istisnaların kuralı unutturduğu, içinden çıkılmaz hal olmuştur. Öyle ki, Fransa'da dava zamanaşımı süresinin dolup dolmadığını yalnızca kanuna bakarak belirlemek (ki dolmasına genellikle izin verilmemektedir); yargı içtihatlarıyla yaratılan durma, kesme ve başlangıç gününü öteleme halleri göz önünde bulundurulmaksızın,

[538] Hangi suçlara ilişkin olarak Fransız Hukuku'nda bu yola başvurulduğu konusunda örnek yargı kararları için bkz. **BOULOC:** Procédure pénale, 20e édition, Paris, 2006, s. 174-178; **PRADEL:** Procédure pénale, s.213-215; **GUINCHARD-BUISSON:** s. 610 ve 611; **MERLE-VITU:** Procédure pénale, s.74-77.

[539] **DANET:** s. 285.

[540] **DANET:** s. 285.

[541] Yargı organlarının şirket mallarının kötüye kullanılması suçunda dava zamanaşımını suçun ortaya çıktığı günden itibaren işletmeye başlamalarının ardından, öğretinin bir kısmı ve iş dünyasından bu yapılanların, hukuka, Anayasal bir ilken olan kanunilik ilkesine ve ceza hukukunun dar yorumlanması kuralına aykırı olduğu ileri sürülmüştür. Bkz. **BURGELIN:** "Pour l'unification des délais de prescription en droit pénal", in L'honnête homme et le droit mélanges en l'honneur de Jean-Claude Soyer, Paris, 2000, s. 52. Fakat bu eleştiriler yeterince etkili ve yargı organları başlattıkları uygulamayı genişleterek sürdürmüşlerdir.

mümkün değildir. Her ne kadar bazı Fransız yazar ve yüksek yargıçları tarafından, kanunun açık ve sanıklar tarafından anlaşılabilecek basitlikte olması, hukuki güvenlik ilkesini teminat altına alan düzenlemeler getirilerek, yargı tarafından tanınan istisnalardan uygun olanların kanunlaştırılması gerektiği ileri sürülmekteyse de[542], bu görüşlerin şimdilik genel bir kabul gördüğü söylenemez. Bu haliyle Fransa'daki dava zamanaşımı uygulaması; adaletsiz, mantığa aykırı ve keyfi bir görünüm arz etmektedir.[543] İnsan haklarına dayalı bir hukuk devletinde, bu durumun sürmesi mümkün değildir.[544] Öte yandan Fransa'daki dava zamanaşımı tecrübesi, kurumun ne şekilde olmaması gerektiğini ve mahkemelerin kanunilik ilkesini hiçe saymalarının yol açabileceği kötü sonuçları görmek açısından eşsiz bir örnektir.

Fransa örneğinde de görüldüğü üzere, kanunilik ilkesinin ihlal ederek, ceza kanununu dolanmaya yönelik çabalar, ilk bakışta münferit olaylarda iyi bir çözüm yolu gibi görünmekteyse de, bir bütün olarak bakıldığında sonuç her zaman sistemin zararına olmaktadır.

Türk Hukuku'ndaki sorunlar ise uygulamadan değil daha çok mevzuattan kaynaklanmaktadır. 5237 sayılı TCK'nın 765 sayılı TCK'ya göre dava zamanaşımı sürelerini daha uzun olarak belirlemesi, Türk Kanun koyucusunun da, genel eğilime uygun davrandığını göstermektedir. Bunun yanında Bankacılık Kanunu kapsamındaki kamu davalarında dosyanın bilirkişiye gönderilmesinin bir durma nedeni olarak kabul edilmesi ve yargılamanın yenilenmesi halinde

[542] Bkz. **DANET:** s. 288; **BOURGELIN:** s. 55.

[543] **BOURGELIN:** s. 53.

[544] **BOURGELIN:** s. 56.

dava zamanaşımının yeniden başlayacağını yönündeki hüküm gibi düzenlemelerin kanunda yer bulabilmesi, bu sorunların önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Kanımızca tüm bu gelişmeler, dava zamanaşımı kurumunun daha uzun süre güncelliğini koruyacağını göstermektedir. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, ceza hukuku politikasının bir gereği olan dava zamanaşımının tamamen ortadan kaldırılması, gerçekçi bir tehdit değildir. Zaman zaman günü kurtarmaya yönelik çözümler üreten yasama organlarına ve toplumun bazı olaylarda aniden ve yoğun bir biçimde ortaya çıkan baskısına karşısında, kurumun esasını korumasının göründüğü kadar olmamaktadır. Nedeni her ne olursa olsun, zamanaşımına ilişkin hukuki esasların, panik mevzuatına kurban olmasına izin verilmemelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZA ZAMANAŞIMI

VI. GENEL OLARAK

1. KAVRAM

Bir davaya ilişkin olarak verilen kesin hükmün üzerinden kanunda öngörülen sürenin geçmesinin ardından, o hükmün infazı mümkün olmaz. Kanunda öngörülen bu süre, ceza zamanaşımı süresi olarak adlandırılmaktadır.

Ceza zamanaşımının var olması gerektiği düşüncesinde olan yazarlar, kaynağını maddi ceza hukukundan alan bir kurum olan ceza zamanaşımının kabulüne etki eden sebeplerin, dava zamanaşımından farklı olmadığını ileri sürmektedirler. İki tür zamanaşımı bakımından ortak olmayan tek görüş delillerin kaybolması görüşüdür, zira kesin hükmün varlığından dolayı artık delillerin kaybolabileceğinden söz edilmesi mümkün değildir. Ayrıca unutma görüşü bağlamında, hafızalardan silinen bir suçun cezasını çektirmekte kamu yararı olmadığı ve toplumun bu kadar geciken bir cezanın infazı halinde mahkûma acıyacağı ileri sürülmüştür. [545]

Öte yandan ceza zamanaşımında kesin bir hükmün varlığına rağmen, devletin cezalandırma hakkının bir süre sonra ortadan kalktığının kabul edilmesi kurumun dava zamanaşımına oranla çok daha ağır eleştirilere uğramasına yol açmıştır. Bazı yazarlar, suçluluk kesin bir hükümle tespit edildikten sonra sırf

[545] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 281; **ÖNDER:** C. II-III, s. 798.

belirli bir süre hükümlünün ele geçirilememesi dolayısıyla cezayı infaz yetkisinin ortadan kalkmasının, kurnaz olan ve adaletten kaçmayı başaran suçlulara prim vereceğini, cezadan kaçmayı teşvik edeceğini ve kamuoyunun cezaların kesinliği konusundaki kanaatini zedeleyici bir etki yapacağını ileri sürmüşlerdir.[546]

İlk bölümde de belirttiğimiz üzere biz de hem dava hem de ceza zamanaşımının aynı temele dayandığı yolundaki görüşü kabul ediyoruz. Bu sebeple zamanaşımıyla ilgili görüşleri genel bilgileri içeren ilk bölümde incelemeyi ve burada sadece ceza zamanaşımına ilişkin tartışmaları belirtmeyi uygun bulduk.

Anglo-Amerikan hukukunda bazı kanunlarla istisnai olarak dava zamanaşımını kabul edilmesine rağmen, ceza zamanaşımı bu hukuk sistemine tamamen yabancıdır.[547] Çin Ceza Kanunu'nda da dava zamanaşımı kabul edilmesine rağmen, ceza zamanaşımı konusunda bir hüküm yer almamaktadır.[548] Ceza zamanaşımının tanıyan bazı ülkelerde ise, failin ve işlenen suçun özellikleri dikkate alınarak, belli suçlar bakımından ceza zamanaşımının kabul edilmediği göze çarpmaktadır. Örneğin İtalyan Ceza Kanunu pozitivist görüşün etkisiyle[549]; mükerrirlerin, suçu itiyat ve meslek edinenlerin veya suç işlemeye eğilimli olanların cezaları bakımından zamanaşımını kabul etmemiştir.

---

[546] Bkz. **PRADEL:** Manuel de droit pénal géneral,16[é] edition, Paris 2006, s. 708; **CONTE-MAISTRE DE CHAMBON:** Droit pénal géneral, 7[é] edition, Paris 2004, s. 372; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 281; **BENTHAM:** s. 163.

[547] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 798; **GÖKCEN:** s. 41.

[548] **DELMAS MARTY:** s. 620.

[549]**SOYASALAN:** s. 590. Pozitivist Okulun, ceza zamanaşımının suçluların en tehlikeli türü olan kurnaz ve becerikli suçlular açısında bir teşvik halini almaması için, kurumun yalnızca tesadüf suçluları bakımından uygulanması gerektiğini yönündeki görüşü için bkz. **CONTE-MAISTRE DE CHAMBON:** Droit pénal géneral, s. 372.

Bunlara bir de artık neredeyse hukukun genel ilkelerinden biri haline gelmiş olan insanlığa karşı suçların ve soykırım suçunun zamanaşımına uğramazlığı ilkesini eklemek gerekir.

Ceza zamanaşımı süreleri ile dava zamanaşımı süreleri arasındaki en önemli fark ceza zamanaşımı sürelerinin dava zamanaşımı sürelerinden daha uzun olarak belirlenmesidir.[550] Ceza zamanaşımını kabul eden ülkelerde, yasama organlarının ceza zamanaşımına bakışlarının dava zamanaşımına kıyasla çok daha katı olduğu göze çarpmaktadır.[551] Bu durumun nedeninin zamanaşımı kurumunun esasında aranması gerektiği ileri sürülmüştür. Bu bağlamda zamanaşımını unutma düşüncesine dayandıran yazarlar bu durumu, davada suçlu hakkında yalnızca bir şüphe olması, buna karşın kesin hükmün hafızalarda daha derin iz bırakmasıyla ve dolayısıyla daha geç unutulmasıyla açıklamışlardır.[552] Ceza zamanaşımı sürelerinin dava zamanaşımı sürelerinden uzun olmasının nedeninin zamanaşımı kurumunun esasında aranması gerektiği yönündeki düşüncesinde TANER'e katılmakta, fakat bu konuda yalnızca sosyal faydanın ortadan kalkması düşüncesini benimsemekte olduğumuzdan yazardan bu noktada ayrılmaktayız.[553] Kanımızca ceza zamanaşımı sürelerinin dava zamanaşımı sürelerinden daha uzun olarak belirlenmesinin nedeni sosyal

[550] **TANER:** Ceza Hukuku Umumi Kısım, s. 697; **ÖNDER:** C. II-III, s. 801; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 281.

[551] **PRADEL:** Droit pénal comparé, 2e edition, Paris, 2002, s. 735.

[552] Bkz. **TANER:** Ceza Hukuku Umumi Kısım, s. 697; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 281.

[553] Yazar sosyal faydanın yokluğu ve unutma görüşlerini birlikte benimsemektedir bkz. **TANER:** Ceza Hukuku Umumi Kısım, s. 681.

faydanın azalmasının ve sonunda yok olmasının dava zamanaşımında daha erken, ceza zamanaşımında ise daha geç ortaya çıkmasıdır.[554]

Öte yandan ceza zamanaşımı süresinin, dava zamanaşımı süresinden uzun olması mutlak bir kural değildir. Nitekim Anayasa Mahkemesi de bir kararında; bir suçun dava ve ceza zamanaşımı sürelerinin birbirine eşit olmasının kanun koyucunun takdirinde olan bir husus olduğuna ve Yargıtay'ın soyut ceza sistemini uygulaması sonucu ortaya çıkan bu eşitliğin, Anayasa'ya aykırılık teşkil etmediğine yerinde olarak hükmetmiştir. [555]

Kanun koyucular genellikle hem dava hem ceza zamanaşımı süresini ayrıca belirlemektedirler. Öte yandan Hollanda Ceza Kanunu'nu ise yukarıda belirttiğimiz prensibi basit bir şekilde uygulama yoluna gitmiştir.[556] Dava zamanaşımı sürelerini belirleyen kanun koyucu, ceza zamanaşımı sürelerinin bu sürelerden altıda bir oranında fazla olduğunu belirleyerek sorunu çözmüştür.

2. TERİM

KUNTER, ceza zamanaşımı terimini karşılamak üzere, (cezayı) yerine getirme zamanaşımı terimini önermekte, fakat bu ifadenin çok uzun olduğunu belirterek, ceza zamanaşımı teriminin de kullanılabileceğini ifade etmektedir.[557] Yazar burada zamanaşımına uğrayan ceza hükmü olmadığından, ceza hükmü

[554] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK**: s. 995.

[555] AYM E. 1997/26, K. 1998/10, T. 30.04.1998, RGTS. 14.11.2002-24936.

[556] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 798.

[557] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 118.

zamanaşımı denilmesini doğru bulmamaktadır.[558] Kanımızca yerine getirme (infaz) zamanaşımı teriminin kullanılabilir. Öte yandan yerleşmiş terim olan, ceza zamanaşımından vazgeçmek için yeterli gerekçe olmadığı düşündüğümüzü de eklemeyi gerekli görüyoruz.

VII. CEZA ZAMANAŞIMININ UYGULANMADIĞI SUÇLAR

Soykırım suçu, insanlığa suçlar ve bu suçları işlemek için örgüt kurma suçu dava zamanaşımına uğramadığı gibi, ceza zamanaşımına uğramamaktadır. Aynı şekilde 5237 sayılı TCK'nın ceza zamanaşımı başlıklı 68. maddesinin üçüncü fıkrasında, TCK'nın özel hükümler kitabının dördüncü kısmında yer alan suçlardan yurtdışında işlenenlerin ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis veya on yıldan fazla hapis cezalarından biri ile cezalandırılması halinde, zamanaşımının uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır.

Bunlardan başka KUNTER; itiyadi veya doğuştan suçlularla, akıl hastası suçluların tehlikeliliği hiçbir zaman ortadan kalkmadığından, bunlar için ceza zamanaşımının uygulanmaması gerektiği düşüncesindedir.[559] Biz doğuştan suçluluk kavramını kabul etmediğimiz için bu konuda yazardan ayrılmaktayız. Akıl hastası suçlulara ise ceza verilemez, ancak güvenlik tedbiri uygulanabilir ve bu tedbirlerin zamanaşımına uğraması söz konusu değildir. İtiyadi suçlular bakımından ise 765 sayılı TCK'da yer alan kesme nedeninden farklı olarak, 5237 sayılı TCK'nın 71. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan kesme nedeninde,

[558] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 8.

[559] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 118.

işlenen ikinci suçun aynı türden olmasının aranmamasının yerinde ve yeterli bir düzenleme olduğunu düşünüyoruz.

1. SOYKIRIM SUÇU, İNSANLIĞA KARŞI SUÇLAR ve BU SUÇLARI İŞLEMEK İÇİN ÖRGÜT KURMA veya YÖNETME SUÇU

5237 sayılı TCK'nın 76, 77 ve 78. maddelerinde sırasıyla Soykırım Suçu, İnsanlığa Karşı Suçlar ve bu suçları işlemek için örgüt kurma veya yönetme suçu düzenlenmiştir. Her maddede ayrıca, bu suçlardan dolayı zamanaşımının işlemeyeceği yönündeki istisna belirtilmiştir (TCK m. 76/4, m. 77/4 ve m. 78/3). Kanun metninde zamanaşımının türünün belirtilmemesi Türk öğretisinde farklı görüşlerin ileri sürülmesine sebep olmuştur. Bir görüş bu suçlar bakından yalnızca dava zamanaşımının kabul edilmediği ileri sürmekteyken[560], diğer görüş her iki tür zamanaşımının da reddedildiği yönündedir.[561] Kanımızca kanun koyucu tek bir tür zamanaşımını özellikle belirtmek isteseydi bunu açıkça ifade ederdi. Kanun metninde yalnızca zamanaşımı denildiğine ve herhangi bir belirleme yapılmadığına göre, her iki tür zamanaşımının da işaret edildiğini ve bu suçlar için ne dava ne de ceza zamanaşımının kabul edildiği sonucuna varmak yerinde olacaktır.

[560] **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 635. Yazar eserinde, hukuk sistemimizde ceza zamanaşımının tek istisnasının bir alt başlıkta ele aldığımız suçlar olduğunu ifade etmektedir.

[561] **ÖZBEK:** s. 604; **ÖZGENÇ:** s. 665.

Ayrıca eklemek gerekir ki 26.06.2003 tarihinde yürürlüğe giren İnsanlığa Karşı Suçlarda ve Savaş Suçlarında Zamanaşımının Uygulanmamasına Dair Avrupa Sözleşmesi[562], bu suçlar bakımından hem dava hem de ceza zamanaşımını kabul edilmemesini öngörmektedir. Türkiye şimdilik sözleşmeye taraf olmadığı için bu belirlemenin iç hukukumuz bakımından bir değeri yoktur. Bununla birlikte sözleşme, uluslararası toplumun konuya bakışını göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

2. TCK'NIN ÖZEL HÜKÜMLER KİTABININ DÖRDÜNCÜ KISMINDA YER ALAN SUÇLARDAN YURTDIŞINDA İŞLENENLERİN AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET HAPİS, MÜEBBET HAPİS VEYA ON YILDAN FAZLA HAPİS CEZALARINDAN BİRİ İLE CEZALANDIRILMASI HALİNDE

5237 sayılı TCK'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrası *"Bu Kanunun İkinci Kitabının Dördüncü Kısmında yazılı yurt dışında işlenmiş suçlar dolayısıyla verilmiş ağırlaştırılmış müebbet hapis veya müebbet hapis veya on yıldan fazla hapis cezalarında zamanaşımı uygulanmaz."* şeklindedir. Hüküm ikinci bölümde üzerinde durulan ve yurt dışında işlenen bazı suçların dava zamanaşımından istisna tutulmasını düzenleyen 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin yedinci fıkrasının, ceza zamanaşımına uyarlanmış simetriği niteliğindedir. Benzer bir hüküm 765 sayılı TCK'nın 118. maddesinde de yer almaktaydı.[563] Hükmün getirilme amacını kesin

[562] Sözleşme ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. II. Bölüm II,1.

[563] 765 sayılı TCK'nın mehaz kanunu olan İtalyan Ceza Kanunu'nda yer almayan bu hüküm, TCK projesine Yargıtay Ceza Kanunu Komisyonunda eklenmiş ve hüküm hukukumuza böylelikle girmiştir.

olarak bilmemekle birlikte, yurtdışında işlenen suçların soruşturmasındaki ve kovuşturulmasındaki veya yurtdışındaki suçluların ele geçirmesindeki güçlükler dikkate alınarak böyle bir düzenleme yapıldığı düşüncesindeyiz. Benzer bir düzenleme 655 sayılı TCK'nın 118. maddesinde de yer almaktaydı. Belirtmek ne 765 sayılı TCK'da, ne de 5237 sayılı TCK'da yapılan ayrımı haklı görmek mümkün değildir.[564] Neredeyse kanunda yer alan tüm suçlar için ceza zamanaşımı kabul edilmişken, özellikle bu suçların ayrı tutulması anlaşılamamaktadır. Kanımızca bu tür hükümler, birinci bölümde de belirttiğimiz üzere[565], otoriter zihniyetin kalıntısı niteliğindedirler.

HAFIZOĞULLARI, kanunda böyle bir hükmün bulunmasının nedeninin, dava zamanaşımına ilişkin hükümlerle paralellik kurmak olabileceğini ileri sürmektedir.[566] Öte yandan yazar, dava zamanaşımından istisna niteliği taşıyan bir hususun, ceza zamanaşımında da böyle olmasının zorunlu olmadığını ifade ederek, düzenlemenin yerinde olmadığını belirtmektedir.[567] Biz de bu görüşe katılmaktayız.

VIII. CEZA ZAMANAŞIMI SÜRELERİNİN BELİRLENMESİ

Kanundaki ilk haliyle yalnızca ceza zamanaşımı bakımından istisna getiren hüküm, 3531 sayılı kanunla yapılan değişiklikle dava zamanaşımını da kapsar hale getirilmiştir. Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK**: s. 1003.

[564] 765 sayılı TCK'nın 118. maddesine ilişkin eleştiriler için bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK**: s. 1003; **UZUN:** s. 154.

[565] Bkz. Birinci bölüm, IV.3.

[566] **HAFIZOĞULLARI:** Ders Notları, s. 692.

[567] **HAFIZOĞULLARI:** Ders Notları, s. 692.

1. SUÇUN BAĞLI OLDUĞU CEZA ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BELİRLENMESİ

Ceza zamanaşımının belirlenmesinde, dava zamanaşımının aksine soyut sistemin mi, yoksa somut sistemin mi uygulanacağına dair bir tartışma yoktur. Zira dava kesin hükümle sonuçlanmış olduğundan zamanaşımına esas olacak ceza da belirlenmiştir.[568] Ceza zamanaşımına esas alınacak cezalar 5237 sayılı TCK'nın 68. maddesinin birinci fıkrasında yer almaktadır. Buna göre;

a) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezalarında kırk,

b) Müebbet hapis cezalarında otuz yıl,

c) Yirmi yıl ve daha fazla süreli hapis cezalarında yirmidört yıl,

d) Beş yıldan fazla hapis cezalarında yirmi,

e) Beş yıla kadar hapis ve adlî para cezalarında on yıl, geçmekle infaz edilmez."

Başka bir deyişle suçun bağlı olduğu ceza zamanaşımı süresi kesin hükümde yer alan sonuç cezaya göre belirlenir. Fail, birden fazla suçtan yargılanıyor olsa ve dava sonunda cezalar gerçek içtima sonucunda toplansa dahi, dava teorisi gereğince ortada fiil sayısı kadar hüküm olduğundan dava zamanaşımı toplam ceza üzerinden değil, her suç için ayrı ayrı belirlenir.[569] Nitekim Yargıtay uygulaması da bu yöndedir.[570] Dolayısıyla her bir ceza birbirinden bağımsız olarak kendisi için kanunda öngörülen zamanaşımı süresi sonunda zamanaşımına uğrar.

---

[568] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK**: s. 999; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 802; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 286; **İÇEL vd:** s. 371.

[569] **MANZINI:** V. III, s. 591; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 803; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 286; **GÖKCEN:** s. 41. Aksi görüşte bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 125.

[570] Y. 1. CD, E. 1991/1669, K. 1991/1511, T. 30.05.1991. (bkz. **GÜNAY**: Dava ve Ceza Zamanaşımı, s. 95). Yazar, Yargıtay içtihadının bu karar yönünde kökleştiğini ifade etmektedir.

Mahkeme tarafından fail hakkında kısa süreli hapis cezasına hükmedilmesi halinde, bu cezanın 5237 sayılı TCK'nın 50. maddesinde yer alan seçenek yaptırımlardan birine dönüştürülmesi mümkündür. Maddenin beşinci fıkrasında açık bir şekilde hapis cezasına seçenek yaptırımlara hükmedilmesi halinde asıl mahkûmiyetin çevirmek sonucu hükmedilen ceza ya da tedbir olduğu belirtilmektedir. Bu hüküm uyarınca ceza zamanaşımına esas alınacak ceza da çevrilen ceza olacaktır. Söz konusu tedbirler ceza niteliğinde olmadıklarından, ceza zamanaşımı uğramaları da mümkün değildir. Dolayısıyla konumuzu ilgilendiren husus adli para cezasıdır ve ceza zamanaşımının hesabında bu ceza esas alınacaktır.[571] Öte yandan belirtmek gerekir ki bu belirleme hükmedilen seçenek yaptırımın adli para cezası olduğu hallerde pratik açıdan herhangi bir önem taşımamaktadır ve her şartta ceza zamanaşımı süresi beş yıl olmaktadır. Bunun sebebi 5237 sayılı TCK'nın 68. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinin beş yıldan az süreli hapis cezaları ile adli para cezalarını aynı zamanaşımı süresine (on yıl) bağlamış olmasıdır. Kısa süreli hapis cezası (m. 49) bir yıl veya daha az süreli hapis cezası anlamına geldiğine göre, mahkemenin kısa süreli hapis cezasını seçenek yaptırımlardan adli para cezasına çevirmesi, ceza zamanaşımı açısından bir farklılığa yol açmamaktadır. Ayrıca hükmedilen seçenek yaptırımın bir tedbir olması halinde, yukarıda da belirttiğimiz üzere tedbirler nitelikleri gereği ceza zamanaşımına tabi olamayacaklarından, sonuç farklı olacaktır.

[571] **ÖZBEK:** s. 620; **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 636.

Hükümdeki ceza genel ya da özel af kanunu ile daha hafif bir cezaya çevrilir ise, devletin infaz yetkisi bu son ceza üzerinde olduğundan, ceza zamanaşımı süresini bu ceza üzerinden belirlemek gerekir.[572]

765 sayılı TCK'da infazın herhangi bir sebeple kesintiye uğraması halinde, ceza zamanaşımı süresinin kesinti tarihinden itibaren başlayacağı öngörülmüştü (m. 113). Öğreti tarafından bu hüküm infazdaki kesintinin kanuna uygun olup olmamasını (örneğin hapisten kaçma) gözetmemesi nedeniyle haksızlığı yol çatığı gerekçesiyle eleştirilmekteydi.[573] 5237 sayılı TCK'nın 68. maddesinin beşinci fıkrası, konuya yerinde bir çözüm getirerek, ceza zamanaşımı süresinin kalan süre üzerinden hesaplanacağını hükme bağlamış, fakat bu nedenin kaynağı konusunda bir ayırım yapmamıştır. Ceza zamanaşımının, kalan kısım üzerinden hesaplanması gerektiği yönündeki görüş, 765 sayılı TCK döneminde de pek çok yazar tarafından savunulmaktaydı.[574]

Üzerinde durulması gereken başka bir husus ise hükümde iki birbirinden farklı türde cezanın yer alması halinde nasıl bir yol izleneceğidir. 5237 sayılı TCK'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrası bu durum için "türleri başka başka cezaları içeren hükümler, en ağır ceza için konulan sürenin geçmesiyle infaz edilmez" düzenlemesini getirmektedir. Hüküm, 765 sayılı TCK'nın 112. maddesinin ikinci fıkrasına paralel niteliktedir. Yapılan düzenleme, her ne kadar

---

[572] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 283; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 125; **İÇEL vd:** s. 374; **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 635; **MANZINI:** V. III, s. 591.

[573] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK**: s. 1013; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 800 ve 801; **İÇEL vd:** s. 371; **GÖKCEN:** s. 44.

[574] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 126; **İÇEL vd:** s. 373; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 283 ve 287; **AYGÜN:** "Dava ve Cezanın Sukutu", AD, Y.77, Kasım-Aralık 1986, s. 116; **MANZINI:** V. III, s. 592 ve 593.

açık gibi gözükse de, bu maddenin 765 sayılı TCK döneminden beri dava zamanaşımında seçimlik cezalar bakımından, ceza zamanaşımında ise iki tür cezaya mahkumiyet halleri bakımından birbirinden tamamen farklı iki yoruma yol açtığının altını çizmek gerekir. Tartışma "en ağır ceza" ifadesinden ne anlaşılması gerektiği konusunda düğümlenmektedir. Bir görüş, kanunun cezalar sisteminde tür olarak daha ağır olduğu belirtilen cezanın dikkate alınması gerektiğini ileri sürerken[575], diğer görüş zamanaşımı süresi uzun olan cezanın daha ağır olduğunu savunmaktaydı.[576]

Öğretide hâkim görüş 5237 sayılı TCK'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan en ağır ceza ifadesinin, bu kanun döneminde de zamanaşımı süresi daha uzun olan ceza olarak anlaşılması gerektiği yönündedir.[577] Biz bu görüşe katılmıyoruz. Çünkü kanımızca hâkim görüş, 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinde, kanun koyucunun seçimlik ceza gerektiren suçlarda dava zamanaşımının belirlenmesine hapis cezasının esas alındığını gözden kaçırmaktadır. Bu belirleme kanun koyucunun daha ağır cezayı belirlemede, kanunun genel hükümler kitabının üçüncü kısmının cezalar başlıklı birinci bölümünde esas alınan sıralamayı ölçü kabul ettiği anlamına gelmektedir. Zira 765 sayılı TCK döneminde yürütülen ve yukarıda aktardığımız tartışmanın amacı daha ağrı ceza ifadesinden ne anlaşıldığını belirlemekti. 66. maddede hapis cezasını esas almakla kanun koyucu, daha ağır cezadan tür olarak daha

[575] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 803; **ÇETİNKAYA:** s. 597.

[576] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 283; **KUNTER:** "İki Çeşit Cezayı Gerektiren Suçlarda Dava Zamanaşımı Süresinin Hesaplanması", s. 1233.

[577] **DÖNER:** "Ceza Zamanaşımı", AÜHFD, Y. 2005, C. IX, S. 3-4, s. 44; **CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT:** s. 637; **DEMİRBAŞ:** s. 635; **HAKERİ:** Ceza Hukuku, 5. Baskı, Ankara, 2007, s. 456.

ağır cezayı anladığını ifade etmiş olmaktadır. Ceza zamanaşımını düzenleyen maddede ise, cezanın türü belirtilmemiş, "en ağır ceza" denilmekle yetinilmiştir. Bu madde 765 sayılı TCK'da yer alan 112. maddenin son cümlesinin aynısıdır. Oysa 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin dördüncü fıkrası eski kanunda yer almamaktaydı. Kanımızca, kanun koyucu eski kanunda yer alan 112. maddenin son cümlesini yeni kanuna aktarırken, 66. maddede dava zamanaşımına ilişkin olarak özel bir düzenleme yaparak daha ağır cezanın, cezanın türüne göre belirleneceği yönünde bir hüküm tesis ettiğini unutmuş ve bu iki maddenin birbirine uyumlu hale getirilmesi gereğini gözden kaçırmıştır. Aksi görüş,kanun koyucunun dava zamanaşımı belirlemede hapis cezasının daha ağır olduğunu kabul ettiği, fakat ceza zamanaşımında böyle bir tercihte bulunmadığı anlamına gelir ki, böyle bir düşünce isabetli olmaz. Bu nedenle kanun koyucunun 66. maddenin 4. fıkrasında, ağır cezanın hapis cezası olduğunu belirlemesinden hareketle, ceza zamanaşımını düzenleyen 68. maddenin dördüncü fıkrasında yer alan, "en ağır ceza ifadesinin" daha uzun zamanaşımına tabi olan ceza olarak değil, tür olarak daha ağır olan ceza şeklinde anlaşılması gerekir. 765 sayılı TCK döneminde dahi bu yönde olan Yargıtay uygulamasının[578], 5237 sayılı TCK döneminde de süreceği düşüncesindeyiz.

2. ÇOCUKLARIN İŞLEDİĞİ SUÇLARDA CEZA ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BELİRLENMESİ

[578] Y. 6. CD, K. 1962/5049, 1962/5127, T. 03/11/1962 (bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1009); Y. 2. CD, E. 1991/5247, K. 1991/6120, T. 22.05.1991 (bkz. **ERDURAK:** Notlu-İçtihatlı Türk Ceza Kanunu, Ankara 1994, s.251 ve 252).

5237 sayılı TCK 68. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanlar çocuklar hakkında ceza zamanaşımı süresi kanunda öngörülen sürenin yarısı olarak uygulanır. 68. maddenin aynı fıkrasında, fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan çocuklar için ceza zamanaşımı süresi, yetişkinlerden az fakat bir yukarıda bahsedilen grupta yer alan çocuklardan fazla olacak şekilde, kanunda öngörülen sürenin üçte ikisi olarak belirlenmiştir. Söz konusu hüküm hukukumuza 5237 sayılı kanunla girmiştir, fakat madde gerekçesinde, bu hükmün hangi nedenle kabul edildiğini anlamaya yardımcı olacak herhangi bir açıklama yer almamaktadır. Öte yandan bu düzenlemenin de, çocukların işlediği suçların dava zamanaşımı sürelerinde indirim öngören 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin ikinci fıkrası gibi, TARDE'ın görüşlerine[579] dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan öğretide, cezanın infazı aşamasında, failin suçun işlendiği tarihteki yaşı göz önüne alınarak pozitif ayırımcılık yapmanın mantığı sorgulanmaktadır.[580]

3. HAK YOKSUNLUKLARININ BAĞLI OLDUĞU ZAMANAŞIMI SÜRESİ

765 sayılı TCK döneminde, bir hak yoksunluğu olan kamu hizmetlerinden sürekli yasaklılık cezasının zamanaşımına tabii olup olmadığı öğretide tartışmalıydı. Bazı yazarlar kanunda bu ceza için zamanaşımı süresinin belirlenmemiş olmasını, bu ceza bakımından zamanaşımının kabul edilmediği

[579] Bkz. birinci bölüm VI,1.D ve ikinci bölüm III,2.

[580] **HAFIZOĞULLARI:** Ceza Hukuku Ders Notları, s. 692.

şeklinde yorumlamaktaydılar.[581] Karşıt görüş ve Yargıtay uygulaması ise, ölüm cezasının bile zamanaşımına uğrayabileceğini kabul eden bir kanunun, kamu hizmetlerinden sürekli yasaklılık gibi bir ceza için zamanaşımı öngörmediğinin ileri sürülemeyeceği yönündeydi.[582] 5237 sayılı TCK 69. maddesinde "Cezaya bağlı olan veya hükümde belirtilen hak yoksunluklarının süresi ceza zamanaşımı doluncaya kadar devam eder" hükmünü getirmektedir. Böylece tüm hak yoksunlukları için ortak bir zamanaşımı süresi belirlenmiş olmaktadır. Maddenin gerekçesinde hükmolunmuş olan cezanın infazının gecikmesinin, bu cezaya bağlı hak yoksunluklarının uygulanmasını engellemeyeceği belirtilmektedir. Ceza zamanaşımıyla düşen yalnızca ceza olduğundan, hak yoksunluklarının da ceza zamanaşımıyla birlikte ortadan kalkacağının ayrıca belirtilmesi yerinde olmuştur.

Bazı hukuk sistemlerinde bazı cezaların hükmedilmeleriyle infazlarına başlanması aynı anda olduğundan, bu cezaların zamanaşımına uğramayacağı kabul edilmektedir. Fransa'da, sürücü ehliyetinin iptaline karar verilmesi bu tür cezalara örnek olarak verilebilir.[583] Bu bağlamda Fransa'da hak yoksunlukları, yasaklılıklar ve ehliyetsizliklerin, ceza zamanaşımına uğramayacağı kabul edilmektedir.[584]

---

[581] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 282.

[582] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1009. Yazar, kamu hizmetlerinden sürekli yasaklılık cezasının yirmi yılda zamanaşımına uğrayacağı görüşündeydi. ÖNDER ise bu süreyi on yıl olarak kabul etmekteydi (**ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 803). Yargıtay uygulamasında da, bu cezanın zamanaşımı süresinin on yıl olduğu kabul edilmekteydi. Bkz. Y. 8. CD, E. 1997/12562, K. 1997/13323, T. 10.10.1997 (bkz. **YAŞAR:** s. 1538 ve 1539).

[583] **STEFANI-LEVASSEUR-BOULOC:** Droit pénal général, 19e edition, Paris 2005. s. 617.

[584] **DESPORTES- LE GUNEHEC:** Droit pénal général, 13 e edition, Paris 2006. s. 1071.

IX. CEZA ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BAŞLAMASI

Karşılaştırmalı hukukta ceza zamanaşımı süresinin başlaması bakımından çeşitli sistemler kabul edilmiştir. Fakat genellikle hükmün kesinleşmesiyle sürenin işlemeye başlayacağı kabul edilmektedir (Alman Ceza Kanunu m. 79/6, İsviçre Ceza Kanunu m. 100, İtalyan Ceza Kanunu m. 172/4, Fransız Ceza Kanunu m. 133-4, İspanya Ceza Kanunu m. 134).

Bunlardan farklı olarak ceza zamanaşımının, kesinleşen mahkumiyet hükmünün mahkuma tebliği veya tefhim edildiği (Arjantin Ceza Kanunu m. 66) ya da hükmün infaz kabiliyeti kazandığı günden başlaması (Danimarka Ceza Kanunu) şeklinde sistemler de bulunmaktadır. [585]

5237 sayılı TCK 68. maddesinin beşinci fıkrası uyarınca ceza zamanaşımı, hükmün kesinleştiği veya infazın herhangi bir suretle kesintiye uğradığı günden itibaren işlemeye başlamaktadır. Burada ceza zamanaşımının başlamasına yol açan bu iki neden üzerinde durulacaktır.

1. Hükmün Kesinleşmesi

Mahkûmiyet hükmünün verilmesi ile kesinleşmesi arasında geçen zaman doğal olarak dava zamanaşımı süresine dâhildir.[586] Hükmün kesinleşmesi dava zamanaşımını ceza zamanaşımından ayıran çizgiyi teşkil etmekte, dava

[585] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 799.

[586] **EREM-DANIŞMAN-ARTUK**: s. 1012.

zamanaşımı süresi ortadan kalkmakta ve onun yerini ceza zamanaşımı süresi almaktadır.

Kanunda hükmün kesinleştiği günden itibaren denildiğine göre, hükmün kesinleştiği gün ceza zamanaşımı süresine dâhildir[587]. Başka bir deyişle ceza zamanaşımı süresinin ilk günü hükmün kesinleştiği gündür. Hükmün kesinleştiği gün ceza muhakemesi hukuku kurallarına göre belirlenir. Buna göre hükmün iki şekilde kesinleşmesi söz konusu olabilir:

Birinci olasılıkta hüküm ya istinaf ve /veya ya da temyiz yolu açık olan hükümlerden birisi değildir ve dolayısıyla hüküm verildiği andan itibaren kesindir ya da kanun yoluna gidilmemesi sonucunda hüküm kesinleşir. Hükmün böylece kesinleşmesi halinde, hüküm kanun yoluna başvurma süresinin son günü mesai saati sonunda kesinleşir ve bu gün ceza zamanaşımı süresinin ilk günü olarak kabul edilir. İkinci olasılıkta ise kanun yoluna gidilmesi üzerine hüküm Bölge Adliye Mahkemesi ve/veya Yargıtay'ın yaptığı inceleme sonucunda kesinleşir ve ceza zamanaşımı süresinin ilk günü mahkemenin onama kararını verdiği gün olur.

Ceza ertelenmiş ise deneme süresi içerisinde ceza zamanaşımı süresinin işleyip işlemeyeceği 765 sayılı TCK döneminde tartışılan konulardan birisiydi. Öğretideki hakim görüş[588] ve Yargıtay uygulaması[589], ertelenen cezanın derhal infaz edilebilir bir ceza olmamasına dayanarak, bu halde ceza zamanaşımı

[587] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 799; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 127.

[588] **ÖNDER:** Ceza Hukukunda Tecil ve Benzeri Müesseseler, İstanbul 1963, s.242; **ÖNDER: "**Müeccel Ceza ve Müruruzaman", ABD, 1958, S.5, Y.15, s. 250**; EREM-DANIŞMAN-ARTUK**: s. 1012; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 284 ve 287; **İÇEL vd:** s. 376; **PRADEL:** Droit pénal géneral, s. 710.

[589] Y. 1. CD, E. 1998/2812, K. 1998/2751, T. 15.09.1998 (bkz. YKD, 1998, C. 24, S. 11, s. 1703)

süresinin hükmün kesinleştiği günden değil, mahkumun yeni bir suç işlediği ya da bağlı olduğu şartlardan birini yerine getirmemesi sebebi ile ertelemenin düştüğü günden itibaren işlemeye başlayacağı yönündeydi.

Ertelenmiş cezalarda zamanaşımı süresinin başladığının kabul edilmemesinin gerekçesi, devletin cezalandırma yetkisi daha ortaya çıkmadığından, ortaya çıkmayan bir haktan feragat edilmesinin mümkün olmamasıdır.[590] Aşağıda incelenecek olan CMK Uygulama Kanunu'nda yer alan olan durma nedeniyle, sorun pozitif bir düzenlemeyle açıklığa kavuşturulmuştur.

2. İnfazın Kesintiye Uğraması

İnfazın kesintiye uğraması halinde, ceza zamanaşımı yeni baştan işlemeye başlayacaktır. Kesintinin kanuna uygun olup olmaması (örneğin hapisten kaçma) önem taşımamaktadır. 5237 sayılı TCK'nın 68. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan, cezanın infazına devam edilmesi halinde, zamanaşımının cezanın kalan kısmı üzerinden yapılacağı yönündeki düzenleme yukarıda değerlendirilmiştir.

Koşullu salıverilme halinde, infazın şekli değişse de sürmektedir. Başka bir değişle bu halde, cezanın infazının yarıda kalması söz konusu değildir. Dolaysıyla koşullu salıverilme halinde, ceza zamanaşımının yeniden işlemeye başlaması mümkün değildir.[591]

---

[590] **MANZINI:** V. III, s. 596.

[591] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 128; **GÖKCEN:** s. 44; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 287 ve 288; **DÖNER:** s. 51.

X. CEZA ZAMANAŞIMININ DURMASI

4. GENEL OLARAK

Ceza zamanaşımının durması, ortaya çıkan bazı engellerden dolayı cezanın infazının mümkün olmadığı hallerde söz konusu olmaktadır. Cezanın infazı imkânsız iken, zamanaşımı süresinin işlemesinin haksız olacağı ve devletin cezalandırma yetkisinin, kullanma imkanı olmaksızın ortadan kalkabileceğinden duyulan endişe, durma nedenlerinin kabulünü gerektirmiştir.

765 sayılı TCK döneminde ileri sürülen bir görüş[592], TCK'da ceza zamanaşımını durduran nedenlerin yer almamasının, kanunun ceza zamanaşımının durmasını kabul etmediği anlamına geldiğini savunmaktaydı. Biz gerek 765 sayılı TCK gerekse 5237 sayılı TCK döneminde, ceza zamanaşımının, TCK dışında yer alan hükümlerle kabul edildiği düşüncesindeyiz.

5. CEZA ZAMANAŞIMINI DURDURAN NEDENLER

5237 sayılı TCK'da ceza zamanaşımının durmasına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Mevzuatımızda konuya ilişkin hükümler dağınık olarak Anayasa, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK) ve 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'da yer almaktadır.

[592] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 287.

E. MİLLETVEKİLİ SIFATININ KAZANILMASI

Anayasa'nın 83. maddesinin üçüncü fıkrasında milletvekili hakkında seçimden önce ya da sonra verilmiş bir "ceza hükmünün yerine getirilmesinin" üyelik sıfatının sonuna bırakılacağını belirtmekte ve üyelik süresince zamanaşımının işlemeyeceğini ifade etmektedir. Söz konusu nedenin ceza zamanaşımını durduran bir neden olduğu öğretide ittifakla kabul edilmektedir.[593] Tartışmalı konu ise, bu durma nedeninin dava zamanaşımını bakımından da geçerli olup olmadığıdır.

Öğretide bir görüş, milletvekilliği sıfatının kazanılmasının dava zamanaşımını da durduracağını ileri sürmektedir. Bu görüş uyarınca hüküm genişletici yoruma tabii tutularak, dava zamanaşımını da kapsar şekilde anlaşılmalıdır. Aksi halde Anayasa'nın 83. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca milletvekillinin yargılanması mümkün olmadığından, milletvekilliği sıfatı sürerken zamanaşımı süresinin dolabilecektir. Bu görüşü savunan yazarlar, Anayasa koyucunun bunu amaçlamış olamayacağını ileri sürmektedirler.[594]

Karşıt görüş ise söz konusu durma nedeninin ceza zamanaşımına özgü olduğu yönündedir. Bu görüşü savunan yazarlar, ceza zamanaşımını durduran bu nedenin 83. maddenin içinde ayrıca bir fıkra olarak düzenlenmesinin ve

---

[593] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 805; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 291; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK**: s. 1012; **FEYZİOĞLU:** "Yasama Dokunulmazlığı", AÜHFD, 1991-1992, S. 1-4, s. 32; **ÖZGEN:** Ceza ve Ceza Muhakeme Hukuku Bilgisi, Eskişehir 1988, s. 100-101.

[594] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III,, s. 805; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 276; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK**: s. 1012; **CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT:** s. 631; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 87; **GÖKCEN:** s. 45.

"üyelik süresince zamanaşımı işlemez" ibaresinin başka bir cümlede değil, ceza hükmünün infazının ertelenmesinden bahseden cümleye noktalı virgülle bağlı olmasının, iddialarını ispatladığını savunmaktadırlar.[595]

Her ne kadar maddede zamanaşımının türü konusunda bir belirleme yapılmamışsa da, madde metninde "bir ceza hükmünün yerine getirilmesi"nden bahsedildiğine göre, kastedilenin ceza zamanaşımı olduğu açıktır. Bu nedenle, milletvekilliği sıfatının yalnızca ceza zamanaşımına özgü bir durma nedeni olduğu yönündeki görüşe biz de katılmaktayız.

Anayasa'nın yalnızca ceza zamanaşımının durmasını düzenlemesi ve dava zamanaşımı konusunda benzer bir düzenlemeye gitmemesi doğru olmamıştır. Öte yandan, son derece açık olan pozitif düzenlemenin geniş yorumlanarak, dava zamanaşımının da kapsar hale getirilmeye çalışılması, maddi ceza hukukuna ait ve dolayısıyla kanunilik ilkesine tabi olan zamanaşımı kurumu bakımından mümkün değildir.[596] Yapılacak bir Anayasa değişikliğinde, maddenin hem dava hem de ceza zamanaşımını kapsayacak şekilde düzenlenmesinin yerinde olacağı düşüncesindeyiz.

Öğretide konuyla ilgili olarak tartışılan başka bir husus ise, hükmün bir durma nedeni mi yoksa ceza zamanaşımının başlangıcını gösteren bir neden mi olduğu üzerinedir. Yukarıda da bahsettiğimiz Türk Hukukunda ceza zamanaşımının durmasının kabul edilmediğini ileri süren görüş, bu nedenin zamanaşımının başlangıcını belirleyen bir hüküm olduğunu ileri

[595] **FEYZİOĞLU:** "Yasama Dokunulmazlığı", s. 33.

[596] **FEYZİOĞLU:** "Yasama Dokunulmazlığı", s. 33.

sürmekteyken,[597] karşıt görüş bir durma nedeni olduğu yönündedir.[598] İkinci görüş, milletvekilinin ceza zamanaşımı süresi içerisinde suç işlediği haller bakımından yerindedir, zira milletvekilinin bu sıfatı taşıdığı süre içerisinde suç işlemesi halinde ceza zamanaşımının işlememesi söz konusu olacak ve süre milletvekilliği sıfatının kaybedildiği günden itibaren başlayacaktır. Fakat biz yukarıda da belirttiğimiz üzere, dava zamanaşımının şarta bağlanmasında olduğu gibi, bu halin ceza zamanaşımının şarta bağlanması şeklinde anılmasının daha doğru olduğunu düşünüyoruz. Öte yandan, bu nedenin yalnızca ceza zamanaşımının başlangıç gününü belirlediğini ifade etmek, kişinin milletvekili seçilmeden önce işlediği ve mahkûm olduğu suçlar açısından hükmün ne anlama geldiğini açıklamamaktadır. Bu suçlar bakımından ceza zamanaşımı seçim tarihine kadar işleyecek ve bu tarihte duracaktır.[599] Bu tespitler söz konusu Anayasa hükmünün, milletvekilinin bu sıfatı taşıdığı süre içerisinde işlediği suçlar bakımından ceza zamanaşımının işlemesinin milletvekilliği sıfatının sona ermesi şartına bağladığını, milletvekilinin bu sıfatı kazanmadan önce hüküm giymiş olduğu suçlar bakımından ise ceza zamanaşımını durduran bir sebep teşkil ettiğini ortaya koymaktadır.

---

[597] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 291; **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 638; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 791.

[598] **İÇEL vd:** s. 378.

[599] **GÖLCÜKLÜ:** Ceza Hukuku Ders Notları, Ankara 1984-1985, s. 171.

F. CGTİHK'DA GÖSTERİLEN BAZI SUÇLAR BAKIMINDAN HÜKÜMLÜNÜN ASKER OLMASI

CGTİHK'nın 118. maddesi uyarınca; *"sırf askerî suçlar ile askerî disiplin suçları ayrık olmak üzere, er ve erbaşlar ile yedek subayların askere alınmadan önce ve askerlikleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı, haklarında kısa süreli hapis cezaları yerine hükmedilen 5237 sayılı TCK'nın 50. maddesinin birinci fıkrasının (c), (e) ve (f) bentlerinde yer alan tedbirler ile adli para cezalarının yerine getirilmesi askerlik hizmetlerinin sonuna bırakılır ve bu süreler içinde zamanaşımı işleme."*. Kanun metninde her ne kadar zamanaşımının türüne ilişkin bir belirleme yapılmamışsa da, cezaların yerine getirilmesinden söz edildiğine göre kast edilenin ceza zamanaşımı olduğu açıktır.

G. HÜKÜMLÜNÜN BİR BAŞKA CEZADAN DOLAYI CEZA İNFAZ KURUMUNDA BULUNMASI

765 sayılı TCK döneminde, hükümlünün başka bir cezadan dolayı ceza infaz kurumunda bulunmasının bir durma sebebi olarak sayılması gerektiği öne sürülmekteydi.[600] Bu yerinde eleştiri ışığında, 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun 'un (CMK Uygulama Kanunu) 15. maddesinin birinci fıkrasında *"Birden fazla mahkûmiyeti olan kişi bu mahkûmiyetlerden birine ilişkin cezayı infaz kurumunda çektiği sürece, diğer cezaları açısından ceza zamanaşımı işlemez"* şeklinde formüle edilmiştir.

[600] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 131; **TANER:** s. 698; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 288.

Düzenlemeyi yerinde bulmakla birlikte, bu hükmün neden 5237 sayılı TCK'da değil de, bir ara dönem kanunu olan[601] uygulama kanunuyla yapıldığını anlamakta güçlük çektiğimizi ifade etme gereği duymaktayız. Sistemli bir mevzuatta, bir konuya ilişkin tüm hükümlerin belli bir yerde toplanması esastır. Kanunu bilmemek mazeret sayılmadığına ve ceza kanunlarının muhatabı tüm toplum olduğuna göre, kanun koyucunun özellikle ceza hukuku gibi birey haklarını doğrudan kısıtlayan bir alanda yasama işlevini yerine getirirken çok daha özenli davranması gerektiği açıktır. Mevzuatın derli toplu olması, ilk derece mahkemelerinden daha doğru kararların çıkmasını sağlayacak, kanun yolu mahkemesince bozulan hükümlerin sayısının ve adli hata olasılığını azalacaktır. Söz konusu kanun hükmün ilişkili olduğu ve zamanaşımına ilişkin genel hükümleri barındıran TCK'da ya da CGTİHK'DA değil de neden, CMK'nın Uygulama Kanununda yer aldığı da anlaşılması güç başka bir çelişkidir. Bu durumun nedeninin 5237 sayılı TCK kanunlaşırken unutulan bu hükmün, mevzuata bu şekilde eklenmesi düşüncesi olabilir

H. CEZANIN İNFAZININ ERTELENMESİ VEYA DURDURULMASI

5320 sayılı CMK Uygulama Kanunu'nun 15. maddesinin ikinci fıkrasıyla, infazı ertelenen ya da durdurulan cezaların, zamanaşımının da duracağı açıkça hüküm altına alınmıştır. 5275 sayılı CGTİHK uyarınca hapis cezasının infazının

[601] Ara dönem kanunları olan uygulama kanunlarına, asıl kanunda yer alması gereken hükümlerin koyularak uygulama kanunlarını bağlı oldukları kanunun bir parçası haline getirmenin doğru bir yasama tekniği olmadığı konusunda, başka bir kanun hükmü için yazılmış eleştiri için bkz. **FEYZİOĞLU:** "5271 Sayılı CMK Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", s. 50.

hastalık (m. 16) veya belirli suçlarda hükümlünün isteği üzerine (m. 17) ertelenmesi mümkündür. Bunlara ek olarak, bir önceki başlıkta belirttiğimiz, hükmün mevzuattaki yeri hakkındaki eleştiriler, bu hüküm bakımından da aynen geçerlidir.

Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında Fransa'da, erteleme halinde ceza zamanaşımının başlangıç gününün, erteleme kararının iptal edildiği gün olarak kabul edildiği görülmektedir.[602] Brezilya (m. 112) ve Avusturya (m. 60/2) Ceza Kanunlarında da, ertelenmiş cezalarda, zamanaşımının duracağı açıkça hüküm altına alınmıştır.[603]

6. CEZA ZAMANAŞIMININ DURMASININ SONUÇLARI

Ceza zamanaşımının durduran bir nedenin ortaya çıktığı günden itibaren, zamanaşımı işlemez. Fakat kesilmeden farklı olarak o güne dek işleyen zamanaşımı saklı kalır. Mevzuatta ceza zamanaşımının durmasına ilişkin olarak bir üst sınır belirlenmemiştir. Dolayısıyla, cezanın infazı imkânsız hale gelene kadar, ceza zamanaşımı süresinin durabilmesi mümkündür. Ceza zamanaşımının durduğu gün de işlemeye başladığı gün de, ceza zamanaşımı süresine dâhildir.

Dava zamanaşımının durmasından farklı olarak ceza zamanaşımının durmasının suç ortaklarını ne şekilde etkileyeceği bir sorun teşkil etmemektedir.

---

[602] Bkz. **ROBERT:** Droit pénal général, 6e edition, Paris, 2005, s. 539; **STEFANI-LEVASSEUR-BOULOC:** Droit pénal général, s. 618.

[603] Bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 800.

Çünkü cezalar bireyseldir ve her bir cezaya ilişkin olarak yapılan işlem, yalnızca o cezaya mahkum olan hükümlüyü ilgilendirir.

VII. CEZA ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ

4. GENEL OLARAK

Çin ve Polonya Ceza Kanunlarında ceza zamanaşımının kesilmesi kabul edilmemiştir.[604] Fransa'da ise kanunda herhangi bir kesme nedeni yer almamasına rağmen, uygulamada kesilme kabul edilmektedir.[605]

Bir görüşe göre, hükümlünün tutulmasından başka bir nedeni kesme nedeni olarak kabul etmek zamanaşımının kamu yararı için kabul edilmiş olması ilkesine aykırıdır.[606]

5. CEZA ZAMANAŞIMINI KESEN NEDENLER

Ceza zamanaşımının kesen nedenler; mahkûmiyet hükmünün infazı için yetkili merci tarafından hükümlüye yapılan tebligat, mahkûmiyet hükmünün infazı için yetkili merci tarafından hükümlünün yakalanması, hükümlünün zamanaşımı süresi içerisinde iki yıldan fazla hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemesi olmak üzere üç adettir.

Bu üç nedene ek olarak öğretide, cezanın infazının da kesici nedenler arasında yer aldığı ileri sürülmektedir. TANER, infazın ceza zamanaşımını

---

[604] Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 132.

[605] Fransa'da cezanın infazına yönelik olarak Cumhuriyet savcısı ile infaz hakiminin aldığı karar ve yaptığı işlemler ile, para cezalarında hazinenin aynı nitelikteki işlemlerinin ceza zamanaşımını kestiği kabul edilmektedir. Bkz. **PRADEL:** Manuel de droit pénal général, 16e edition, Paris 2006, 710.

[606] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 132.

kesmesi infazın doğal sonucu olarak görüldüğünden, kanunda bu kesme nedeninin ayrıca yazılmasına gerek görülmediğini ifade etmektedir.[607] Gerçekten, cezanın infazının bir kesme nedeni olduğu yönünde bir ifade ne 765 sayılı ne de 5237 sayılı TCK'da, yer almaktadır. İnfaz her ne kadar kesme nedenleri arasında sayılmamışsa da, infaz süresince ceza zamanaşımının söz konusu olamayacağı açıktır.[608] Bu yorumun dayanağı ceza zamanaşımının, infazın herhangi bir suretle kesintiye uğraması halinde, (yeniden ya da ilk kez) işlemeye başlayacağı yönündeki 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan hükümdür. İnfaz sırasında ceza zamanaşımının söz konusu olmaması önemini, infaz sırasında işlenen suçlar bakımından gösterir. Hükümlünün ceza infaz kurumunda iken[609] veya şartı salıverilme süresi içerisinde bir suç işlemesi halinde, ceza zamanaşımı kesilmez. Çünkü bir kesme nedeninin ortaya çıktığının ileri sürülebilmesi için, ceza zamanaşımının işlemeye başlamış olması şarttır.[610]

D. MAHKÛMİYET HÜKMÜNÜN İNFAZI İÇİN YETKİLİ MERCİ TARAFINDAN HÜKÜMLÜYE YAPILAN TEBLİGAT

765 sayılı TCK'nın 114. maddesinde, ilamın infazı amacıyla, hükümlüye tebliğ edilen her türlü işlem ceza zamanaşımının kesmekteydi. 5237 sayılı TCK

---

[607] **TANER:** s. 698. Yazarın ifadesi 765 sayılı TCK'ya ilişkin olmakla birlikte, 5237 sayılı TCK'nın konuya ilişkin hükümleri de aynı olduğundan, bu tespit 5237 sayılı TCK bakımından da geçerlidir.

[608] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 288; **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 638.

[609] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 288; **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 638.

[610] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 132; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 288; **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 638.

'da ise hükmün kapsamı daraltılmış ve yalnızca infaz amacıyla yapılan tebligatın ceza zamanaşımını kesici bir etkiye sahip olduğu kabul edilmiştir.

765 sayılı TCK döneminde kanunda tebligat şartının özellikle belirtilmesinin nedeni, idari nitelikteki basit bir iç işlemle zamanaşımının kesilmesinin, zamanaşımından beklenen yararı ortadan kaldıracağı şeklinde açıklanmaktaydı.[611] 5237 sayılı TCK'da da hükmün bu kısmı aynen korunduğuna göre, bu gerekçenin benimsendiğini kabul etmek gerekir. Öte yandan, hakkındaki cezanın infaz edileceğini öğrenen hükümlünün, kaçma girişiminde bulunmasını faydasız kılmanın da hükmün amaçladığı bir husus olduğu düşünülebilir.

Hükmün infazı için yetkili merci kural olarak Cumhuriyet savcılığı olduğuna göre, tebligatı yapmaya yetkili merci de Cumhuriyet savcılığıdır. (CGİK m. 20/3). 765 sayılı TCK döneminde, cezayı infaz etme yetkisinin istisnai olarak başka organlara devredilmiş olduğu hallerde, bu organların yaptığı tebligatlar da ceza zamanaşımını kesmekteydi.[612]

Tebligatın madde ve yer bakımından yetkili merci tarafından usulüne uygun olarak yapılması şarttır. [613] Örneğin yanlış kişiye yapılan bir tebligatın

---

[611] Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 134; **MAJNO:** C. I, s. 554; **ÖNDER:** Genel Hükümler, s. 805.

[612] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 134; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 805. 765 sayılı TCK döneminde 19. madde uyarınca verilen para cezalarının tahsilinde maliye dairelerine veya Amme Alacaklarının Tahsili Hakkında Kanun bazı kurumlara yetki verilmesi bu durumlara örnektir. Yine bu kanun döneminde hüküm niteliği taşıdığı kabul edilen (bkz. **ÖNDER:** Sulh Ceza Hakiminin Ceza Kararnamesi, İstanbul 1966, s.279; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 132) ceza kararnamelerinin infazında sulh ceza hakimleri yetkili olmasına rağmen, bu kararnameler de Cumhuriyet savcılıklarınca yerine getirilmekteydi **(bkz DEMİRBAŞ:** İnfaz Hukuku, Ankara, 2003, s. 51)

[613] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 805.

ceza zamanaşımını kesmesi mümkün olmayacaktır.[614] Kanunda da açıkça belirtildiği üzere tebligatın mutlaka ilamın infazına ilişkin olması gereklidir. Bu nedenle cezanın bir süre sonra infaz edileceğine dair tebligat, ceza zamanaşımını kesmez.[615] Aynı şekilde infazın ertelenmesi, kesintiye uğraması veya muhakeme masraflarının ödenmesine dair tebligatların da ceza zamanaşımını kesmesi mümkün değildir.[616]

İnfaza ilişkin tebligat hangi cezaya ilişkinse ona ilişkin ceza zamanaşımı kesilir. Öte yandan, bir suça ilişkin olarak iki ayrı cezaya hükmedilmişse, bunlardan birinin infazına ilişkin olarak yapılan tebligat, diğer cezanın zamanaşımının da kesilmesine yol açar.[617]

765 sayılı TCK döneminden beri, hükümlünün adli para cezasının bir kısmını ödemesinin ceza zamanaşımını kesip kesmeyeceği öğretide yazarlar arasında tartışılmıştır.[618] Öncelikle belirtmek gerekir ki, 5237 sayılı TCK hükümlüye yapılan tebligat dışında diğer işlemlere kesici etki tanımadığından tartışmanın pratik bir değeri kalmamıştır. Fakat yine de, hükümlünün kendi hareketinin aleyhine sonuç doğurması anlamına gelen, ödemenin ceza zamanaşımını keseceği yönündeki görüşü yerinde bulmadığımızı belirmek istiyoruz.

---

[614] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 288.

[615] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 805; **TANER:** s. 699.

[616] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 134; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 288; **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 638; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1021; **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 805.

[617] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 288; **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 638.

[618] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 135; **TANER:** s. 698.

E. MAHKÛMİYET HÜKMÜNÜN İNFAZI İÇİN YETKİLİ MERCİ TARAFINDAN HÜKÜMLÜNÜN YAKALANMASI

Mahkûmiyet hükmünün infazı için hükümlünün yakalanmasının ceza zamanaşımını keseceğine ilişkin bir hüküm, 765 sayılı TCK'nın 114. maddesinde yer almaktaydı. Bu kesme nedeni, 765 sayılı TCK'da yalnızca şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalar açısından kabul edilmesine karşın, 5237 sayılı TCK'da, tüm suçlar bakımından geçerli olduğu kabul edilmiştir. Öte yandan 765 sayılı TCK'da, yakalamanın yetkili merci tarafından yapılması gerektiği açıkça ifade edilmemişti. Yine, 765 sayılı TCK döneminde, para cezasının hapse çevrilmesi halinde artık asıl ceza hürriyeti bağlayıcı ceza haline geldiğinden mahkûmun bu sebeple tutulmasının ceza zamanaşımını keseceği kabul etmekteydi.[619] 765 sayılı TCK'da yer alan "hürriyeti bağlayıcı ceza" ibaresi, 5237 sayılı TCK'da yer almadığından ve söz konusu kesme nedeni her şekilde uygulanabileceğinden, konuya ilişkin tereddüt ortadan kalkmıştır.

Madde metninde de açıkça belirtildiği üzere yakalamayı yapan merci, yakalama işlemini yapmaya yetkili olmalıdır. Türk hukukunda yakalama emri çıkarmaya ve kolluk eliyle yakalama yapmaya yetkili merci, Cumhuriyet savcılığıdır (CGTİHK m. 20/2). Yakalama hangi hükmün infazı amacıyla yapıldıysa, yalnızca o hüküm için ceza zamanaşımı kesilir, dolayısıyla başka suç

[619] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 289; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 135.

şüphesiyle ya da cezanın infazını ertelemek amacıyla yapılan yakalama ceza zamanaşımını kesici etkiye sahip değildir. [620]

Yakalamanın yapılmış olması yeterlidir, hükmün infazına başlanılmadan önce mahkûm yakalamayı yapan merciin elinden kaçsa bile zamanaşımı kesilmiş kabul edilir.[621]

Öğretide, 765 sayılı TCK döneminden beri yakalama emri olmadan yakalama yapılması halinde ceza zamanaşımının kesilip kesilmeyeceği konusu tartışmalıdır. Bir görüş, yalnızca yakalama emri üzerine yapılan yakalamanın ceza zamanaşımını kesici etkiye sahip olduğunu ileri sürmekteyken[622], karşıt görüş yakalama emri olmasa dahi yapılan yakalamanın ceza zamanaşımını keseceği yönündedir.[623] Kanımızca yakalama emri olmasızın yapılan yakalamanın ceza zamanaşımını kesmesi mümkün değildir. Çünkü kanunda mahkûmiyet hükmünün infazı için yetkili merci tarafından yapılan yakalamadan söz edilmektedir. Mahkûmiyet hükmünün infazı için yakalama yapılabilmesi için ise merciin bir yakalama emriyle ya da gıyabi tutuklama kararıyla[624] yetkilendirilmesi gerekmektedir. CMK'nın 90. maddesinin birinci fıkrasında herkese yönelik olarak verilen yakalama yetkisine ya da CMK'nın 90. maddesinin ikinci fıkrasında kolluğa verilen yakalama emri olmaksızın

[620] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 806; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 289.

[621] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 806; **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 640.

[622] **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 640; **UZUN:** s. 179; **İÇEL vd:** s. 377; **DÖNER:** s. 56

[623] Görüş için bkz. **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 806.

[624] CMK'nın 248. maddesine, CMK Uygulama Kanunu'nun 5. maddesinin ikinci fıkrasıyla getirilen istisna nedeniyle yalnızca yurt dışındaki kaçaklar bakımından geçerli olmak üzere gıyabi tutuklama kabul edilmiştir.

yakalama yetkisine dayanılarak, bir hükmün infazı amacıyla yakalama yapılması mümkün değildir.

Öğretide konuya ilişkin olarak tartışmalı olan başka bir husus ise, hükümlünün yurt dışında yakalanarak geri verme amacıyla yakalanarak Türk makamlarına teslim edilmesi halinde, yabancı ülke makamları tarafından yapılan yakalamanın ceza zamanaşımını kesip kesmeyeceğine ilişkindir. Bir görüş geri verme halinde, yabancı makamlarca yapılan işlemlerin, bu makamlar adli makam olsa dahi ceza zamanaşımını kesmeyeceği yönündedir.[625] Bu konuda, dava zamanaşımını kesen nedenlerden tutuklamayı incelerken belirttiğimiz görüş doğrultusunda, konuya işlemlerin Türk makamlarına niyabeten yapılmış olması yönünden yaklaşmanın ve bu işlemlere kesici etki tanımanın, daha yerinde bir yaklaşım olacağını düşünüyoruz.

F. HÜKÜMLÜNÜN ZAMANAŞIMI SÜRESİ İÇERİSİNDE İKİ YILDAN FAZLA HAPİS CEZASINI GEREKTİREN KASITLI BİR SUÇ İŞLEMESİ

765 sayılı TCK ile karşılaştırıldığında, ceza zamanaşımını kesen nedenler konusunda 5237 sayılı TCK'nın getirdiği en önemli değişiklik bu kesme nedenine ilişkindir. Bilindiği üzere, benzer bir kesme nedeni 765 sayılı TCK'da da yer almakta, fakat günümüzdeki düzenlemeden farklı olarak hükümlünün

[625] **ÖZGEN:** s.41; **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 222.

zamanaşımı süresi içerisinde işlediği ikinci suçun ilk suç ile aynı türden olması aranmakta ve bu şart öğreti tarafından bir amaca hizmet etmediği ve pozitif ceza hukukunun esaslarına uygun olmadığı gerekçesiyle eleştirilmekteydi.[626] KUNTER ise böyle bir şart kanunda kalacaksa suçlunun tehlikeliliğini göstermesi açısından ikinci suçun ilk suçtan daha ağır bir suç olmasının aranmasını önermiştir.[627] 5237 sayılı TCK yaptığı bu yerinde düzenlemeyle, pozitivist okulun görüşünü[628] benimsemiş ve bu şartı tamamen ortadan kaldırmıştır.

Bu kesme nedeninin mantığı, cezası infaz edilmeyen hükümlünün, tekrar bir suçla gündeme gelmemesinde yararının olması esasına dayanır. Bu halde işlediği ikinci suçla, infazından kaçtığı cezanın zamanaşımının kesileceğini bilen hükümlünün, yeni bir suç işlememekte yararı olmaktadır.[629]

765 sayılı TCK'nın mehazı ve bu hükmün kaynağı olan İtalyan Ceza Kanunu'nun gerekçesinde hükmün, iyi halin bir göstergesi olduğu ifade edilmiştir.[630] Ayrıca ikinci bir suç işleyen hükümlünün, kamunun dikkatini üzerine çekmiş ve önceki mahkûmiyeti hatırlatmış olacağı ve kötü saikle suç işleyen kişinin kanunun hoşgörülü hükümlerinden faydalanamaması gerektiği ileri sürülmüştür.[631] Kanımızca, kanun koyucu bu hükümle ceza zamanaşımını bir ıslah aracı olarak kullanmayı amaçlamıştır. KUNTER'in bu durumu,

[626] **MAJNO:** s. 555; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 135; **TANER:** s. 699.

[627] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 136.

[628] Bkz. **DÖNER:** s. 57.

[629] **Bkz. MERLE-VITU:** Traité de droit criminel, T. I, Paris, 1997. s. 1042.

[630] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 136; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 290.

[631] Bkz. **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 290.

"zamanaşımını suçlunun ıslah olduğu düşüncesiyle değil, sosyal zararın ortadan kalkmasıyla temellendirenler böyle bir kesme nedenini kabul etmezler"[632] şeklindeki açıklaması görüşümüzü güçlendirmektedir. Tüm bu nedenlerle genel tekerrür halinde hükümlünün işlediği ilk suçun ceza zamanaşımı süresinin kesilmesini caydırıcı etki yapabileceği gerekçesiyle yerinde bulmaktayız.

Hükümlünün işlediği ikinci suçun, ilk suçun ceza zamanaşımını kesici etki yapabilmesi için, suçun işlendiğinin kesin hükümle sabit olması gerekir. Fakat bu durumda ceza zamanaşımı hükmün kesinleştiği gün değil, suçun işlendiği gün kesilir.[633] Çünkü kanuna göre ceza zamanaşımını kesen hal, mahkumiyet değil suçtur.[634] Başka bir deyişle, kesilme mahkûmiyet hükmünün verilmesi şartına bağlıdır.

İkinci suçun yurt dışında işlenmiş olması halinde ise, ceza zamanaşımı süresinin kesilebilmesi için, bu suça ilişkin olarak Türkiye'de hüküm verilmiş olmalıdır.[635]

Benzer hükümler yabancı ülkelerin ceza kanunlarında da yer almaktadır. Arjantin Ceza Kanunu'nun 67. maddesinin ikinci fıkrasında kesilme için, ceza zamanaşımı süresi içerisinde herhangi bir suç işlenmesi yeterli olurken, [636] İtalyan Ceza Kanunu'nun 172. maddesinin yedinci fıkrasında işlenen cürümün aynı türden olması şartı aranmaktadır.

---

[632] Bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 137.

[633] Bkz. **EREM-DANIŞMAN-ARTUK:** s. 1022; **MAJNO:** s. 556.

[634] Bkz. **MAJNO:** s. 556.

[635] Bkz. **MAJNO:** s. 556; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 290; **GÖKCEN:** s. 46.

[636] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 806.

6. CEZA ZAMANAŞIMININ KESİLMESİNİN SONUÇLARI

Ceza zamanaşımının kesilmesiyle o güne kadar işlemiş olan zamanaşımı süresi yanar ve süre kesilme gününden itibaren yeniden ve tam olarak işlemeye başlar. Kesme nedeninin ortaya çıktığı gün, sürenin ilk günüdür. Kesme nedenin bir süre varlığını sürdürmesi halinde, ceza zamanaşımı söz konusu nedenin ortadan kalktığı günden itibaren işlemeye başlar.[637]

Dava zamanaşımının kesilmesinin aksine, ceza zamanaşımının kesilmesinde bir üst sınır yoktur. Bu şekilde kesilmelerle, ceza zamanaşımının hükümlünün ölüme kadar sürmesi mümkündür. Ceza zamanaşımında da, dava zamanaşımında olduğu gibi kesilmeler halinde bile aşılamayacak bir üst sınır belirlenmesinin yerinde olacağı yönündeki görüşe biz de katılmaktayız. [638] Böylece ceza zamanaşımını durduran nedenlerle kesen arasıda pratik olarak da bir fark olması sağlanacaktır.

Kesici neden hangi suç için ortaya çıkmışsa, ceza zamanaşımı o suç bakımından kesilir.[639] Öte yandan bir suç için çeşitli cezalara hükmedilmişse, ceza zamanaşımının cezalardan biri bakımından kesilmesi, diğer cezaların zamanaşımı sürelerinin de kesilmesi sonucunu doğurur.[640]

Dava zamanaşımının kesilmesinin aksine, gerek 765 sayılı gerekse 5237 sayılı TCK'da ceza zamanaşımının kesilmesinin suç ortaklarını etkileyeceğine

---

[637] **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 137; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 290.

[638] **UZUN:** s. 182.

[639] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 807; **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 640; aksi görüş için bkz. **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 137.

[640] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 807; **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 641; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 137.

ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bu durumda, kesmenin etkisinin her suçlu bakımından bireysel olduğunun ve diğer suç ortaklarını etkilemeyeceğinin kabulü gerekir.[641]

VIII. CEZA ZAMANAŞIMININ SONUÇLARI

Ceza zamanaşımıyla birlikte düşen cezadır, hüküm diğer sonuçlarıyla birlikte varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla, ceza zamanaşımına uğrasa bile hüküm tekerrüre esas olabilir ya da cezanın ertelenmesini önleyebilir.[642] Benzer şekilde cezanın düşmesi; şahsi haklar, tazminat ve yargılama giderlerine ilişkin hükümleri etkilemez (TCK m. 74/3). Aynı şekilde cezanın zamanaşımına uğraması, cezaya konu olan fiilden dolayı disiplin cezası verilmesine[643] ya da idari yaptırım uygulanmasına[644] engel değildir. Ceza, zamanaşımı süresinin dolmasıyla, ceza Adlî Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünce silinerek, arşiv kaydına alınır (5352 sayılı Adli Sicil Kanunu m. 9).

Ceza zamanaşımı süresinin dolmasıyla devletin cezayı infaz hakkı ortadan kalkar.[645] Buna bağlı olarak, hükümlünün ceza zamanaşımından feragat etmesi

---

[641] **ÖNDER:** Genel Hükümler, C. II-III, s. 807; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 137; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 290; **TANER:** s. 699; **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 640; **DÖNER:** s. 58.

[642] **TANER:** s. 495 ve 700; **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 292; **KUNTER:** Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s. 118; **STEFANI-LEVASSEUR-BOULOC:** Droit pénal général, s. 619; **HENNAU-VERHAEGEN:** s. 490. Yargıtay'ın ceza zamanaşımına uğramış bir cezanın tekerrüre esas olmayacağı yönündeki, yerinde olmayan bir kararı için bkz. Y. 2. CD, E. 1986/7172, K. 1986/7445, T. 23.10.1986 (**GÜNAY:** Cezada Tekerrür Uygulaması, Ankara, 1994, s. 70).

[643] **UZUN:** s. 186.

[644] **STEFANI-LEVASSEUR-BOULOC:** Droit pénal général, s. 620.

[645] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 292; **MANZINI:** V. III, s. 586.

mümkün değildir (TCK m. 72/2). Başka bir deyişle, hükümlünün gönüllü olarak cezasını çekmek istediğini ifade etmesi bir anlam taşımaz.[646] Kanuna böyle bir hüküm konulmasının nedeni, dava zamanaşımında olduğu gibi, zamanaşımının hükümlünün değil kamunun yararı için kabul edilmiş olmasıdır.[647] Bu bağlamda cezanın zamanaşımına uğraması, Cumhuriyet savcısı tarafından re'sen dikkate alınır. Cumhuriyet savcısı, cezanın zamanaşımına uğrayıp uğramadığı konusunda tereddüde düşer veya hükümlü cezanın zamanaşımına uğradığını ileri sürerse, hükmü veren mahkemeden CGTİHK'nın 98. maddesi uyarınca karar istenir.

Ceza niteliği taşımayan yaptırımlar zamanaşımına uğramaz. Bu bağlamda güvenlik tedbirlerinin zamanaşımına uğraması mümkün değildir.[648] Güvenlik tedbirlerinin zamanaşımına uğramamasının gerekçesi, faildeki tehlikelilik hali sürdükçe uygulama imkânı bulmalarının gerekmesidir.[649] Türk Hukukunda, müsadere bu kuralın istisnasını teşkil etmektedir. 5237 sayılı TCK'nın 70. maddesinde infaz edilemeyen müsadere hükümleri için kanunda, yirmi yıllık tek ve sabit bir zamanaşımı süresi belirlenmiştir. Öte yandan, müsaderenin bir

[646] **TANER:** s. 700.

[647] **MAJNO:** s. 559; **MANZINI:** V. III, s. 532.

[648] **DÖNMEZER-ERMAN:** C. III, s. 292; **DEMİRBAŞ:** Genel Hükümler, s. 641; **GÖKCEN:** s. 47. Aksi yönde bakınız İspanyol Ceza Kanunu m. 135/1. Alman Hukukundaki durum için ayrıca bkz. **GÖKCEN:** s. 47.

[649] **GÖKCEN:** s. 47. Aksi görüşte bkz. **YÜCE:** s. 197. Yazar 765 sayılı TCK yürürlükte iken, ceza zamanaşımının dolmasıyla güvenlik gözetiminin de ortadan kalkacağını ileri sürmüştür. Örneğin Alman hukukunda gözetim amacıyla mahkumun bir kuruma kapatılması tedbiri zamanaşımına uğramamaktadır bkz. **FROMONT-RIEG:** s. 287. Fransız Hukukunda kişi ya da malları üzerinde cebren icrası mümkün olan yaptırımlar dışındaki tedbirlerin zamanaşımına uğramayacağı kabul edilmektedir. Bu bağlamda, da hukuku bağlayıcı cezalar, müsadere hükümleri, para cezaları ve bir ceza olarak hükmedilmesi halinde bir yerde oturmaktan men hükümleri Fransız Hukuku'nda ceza zamanaşımının kapsamı dışındadır. Bkz. **PRADEL**: Manuel de droit pénal général, s. 711.

güvenlik tedbiri olmasına rağmen zamanaşımına uğramasının, bir sorun olduğu görüşü de[650] öğretide ileri sürülmektedir.

Ceza zamanaşımının başka bir sonucu ise suçluların iadesine ilişkindir. Ülkemizin de taraf olduğu Suçluların İadesi Hakkında Avrupa Sözleşmesi'nin 10. maddesi uyarınca, cezanın zamanaşımına uğramış olması, şüpheli ya da sanığın geri verilmesini engelleyen bir nedendir.[651]

Cezanın zamanaşımına uğraması bireysel niteliktedir. Bu nedenle diğer suç ortaklarına sirayet etmez.[652]

Dava zamanaşımında olduğu gibi, ceza zamanaşımı sürelerinin hesabı da 5237 sayılı TCK'nın 72. maddesine göre yapılır.

Bazı ülkelerde cezası zamanaşımına uğrayan hükümlüye bazı yükümlülükler getirildiği görülmektedir. Fransız Ceza Usul Kanunu'nun 763. maddesinde, cezası zamanaşımına uğrayan hükümlünün mağdur ve onun doğrudan mirasçılarıyla aynı semtte oturmasının yasaklanması, bu duruma örnek olarak verilebilir.

[650] **SOYASLAN:** s. 591.

[651] Konuya ilişkim ayrıntılı bilgi için bkz. Bölüm II, VIII.

[652] **ÇETİNKAYA:** s. 598.

S O N U Ç

Zamanaşımı, Türk Ceza Hukukunda davayı ve cezayı düşüren nedenlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamanaşımı özel hukuk kaynaklı bir kurum olsa da, günümüzde özel hukuktaki zamanaşımı ile ceza hukukundaki zamanaşımının nitelik ve özellikleri birbirinden tamamen farklıdır. 18. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başlayan bu fark, birey haklarını doğrudan ilgilendiren ceza hukukunun, daha çok kişiler arası ilişkileri düzenleyen özel hukukla farklı esaslara tabi olması gereğinin doğal bir sonucudur. Buna ek olarak farklı ceza hukuku sistemlerinde dahi, zamanaşımına ilişkin düzenlemeler ve zamanaşımının dayandığı esasların birbirinden farklı olduğu görülmektedir.

Ceza hukukunda zamanaşımı, dava ve ceza zamanaşımı olarak ikiye ayrılmaktadır. Zamanaşımı bir maddi ceza hukuku kurumudur fakat ceza muhakemesi hukukunda da bazı etkiler doğurmaktadır. Türk Ceza Hukukunda zamanaşımının bu niteliği, Anayasa'nın 38. maddesiyle de güvence altına alınmış bulunmaktadır. Zamanaşımının esası cezalandırmadaki sosyal yararın ortadan kalkmasına dayanmaktadır. Suçun işlendiği günün üzerinden geçen zaman, bir süre sonra devletin ceza yaptırımıyla müdahale ederek sosyal düzeni yeniden kurmasına yönelik ihtiyacı ortadan kaldırmaktadır. Öte yandan özellikle uluslararası alanda işlenen ve kamu düzenini derinden sarsan bazı suçlarda, bu yarar hiçbir zaman ortadan kalkmadığı kabul edilmektedir. Bu suçların cezalandırılmasında sosyal yararın her zaman var olması, zamanaşımına uğramazlık kavramının doğmasına yol açmıştır. Terör suçlarının da bir an önce, bu suçlar arasına alınması yerinde olacaktır. Öte yandan, insan hayatını temel

değer saydığını iddia eden Türk Hukuk Ceza Hukuku'nda; adam öldürme suçları zamanaşımına uğrarken, devlete karşı işlenen bazı suçların zamanaşımına uğramamasının ciddi bir çelişki olduğunun, bir kez daha altını çizmek istiyoruz.

Her ne kadar kanun koyucunun dava ve ceza zamanaşımı sürelerini belirlerken, bir noktaya kadar keyfi davranması zorunlu ise de, bu konudaki takdirin sınırsız olduğu söylenemez. Özellikle sanıların kaçak olmadığı davalarda, AİHS'de yer alan makul sürede yargılanma hakkı, bu takdirin somut bir sınırlaması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk Ceza Hukuku'nda dava zamanaşımı sürelerinin belirlenmesinde, 5237 sayılı TCK'nın kabul ettiği sistem somut ceza sistemidir. Dava zamanaşımı süreleri ise suçun işlendiği günü izleyen günden itibaren işlemeye başlamaktadır. Bu konuya ilişkin olarak Yargıtay her ne kadar, davranış ile sonuç arasına zaman aralığı giren suçlarda, dava zamanaşımını davranışın gerçekleştiği günden başlatmaktaysa da, bu yaklaşımın doğru olmadığını ve bu suçlarda da dava zamanaşımının sonucun gerçekleştiği günü izleyen günden başlaması gerektiğini bir kez daha ifade etmek istiyoruz.

Öğretide bazı hallerde dava zamanaşımının başlangıcının açıkça belirlendiği ileri sürülmektedir. Kanımızca bu hallerde, belirleyici unsur belirli bir tarihin tespiti değil, dava zamanaşımının işlemesinin bağlandığı şarttır. Bu nedenle, bu hallerin dava zamanaşımının başlangıcının şarta bağlandığı haller olarak adlandırılmasını önermekteyiz.

Dava zamanaşımını durması, kamu davasının ortaya çıkan engel sebeplerden dolayı yürütülememesinin, kesilmesi ise kanun koyucunun özel önem atfettiği bazı ceza muhakemesi işlemlerinin o ana dek işleyen dava zamanaşımı süresini anlamsız hale getirmesinin sonucudur. Dolayısıyla yasama organı, zamanaşımı teorisinin esaslarına aykırı ve keyfi bir şekilde bu nitelikleri haiz olmayan halleri durma ya da kesme nedeni olarak düzenlememelidir. Bankacılık Kanunu kapsamındaki kamu davalarında dosyanın bilirkişiye gönderilmesinin, bir durma nedeni olarak düzenlenmesi bu durumun tipik bir örneğidir. Öte yandan fail hakkında verilen kaçaklık kararının, bir durma nedeni olarak düzenlenmesinin önemli bir gelişme olduğunun da altını çizmek gerekir.

Ceza zamanaşımı sürelerinin dava zamanaşımı sürelerine kıyasla çok daha uzun olması, bu kurumun dava zamanaşımına göre çok daha az uygulama alanı bulmasına yol açmaktadır. Her ne kadar ceza zamanaşımı, zamanaşımının dayandığı esasa aykırı olduğu gerekçesiyle dava zamanaşımına göre çok daha acımasızca eleştirilmişse de, günümüzde durum bir başka nedenle tersine dönmüş gibi gözükmektedir. Gerçekten, kamuoyunun takip ettiği önemli davaların zamanaşımına uğraması sonucu oluşan tepkiler, ceza zamanaşımına karşı yapılan itirazlardan çok daha yoğunudur. Bu durum dava zamanaşımının günümüzde çok daha fazla tepki çeken, güncel bir konu olmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla ceza zamanaşımının ortaya çıkardığı sorunlar, dava zamanaşımıyla kıyaslandığında çok küçük kalmaktadır. Gerek ulusal gerekse uluslararası gelişmelere bakıldığında, ceza hukuku politikasının bir gereği olarak ortaya çıkan dava zamanaşımına ilişkin esasların zaman zaman günü kurtarmaya yönelik girişimlere kurban edildiği gözlenmektedir. Bu tür

girişimlerin ceza hukukunun temel esaslarını ve birey hak ve özgürlerini tehdit eden boyutlara ulaşabildiği örneklere de rastlamak mümkündür. Yine de tüm bu yapılanlar, adalet mekanizmasının daha hızlı ve adil hale işlemesine yönelik çözümler getirilmedikçe, dava zamanaşımına ilişkin esaslar üzerinde oynamanın bir yarar sağmadığı gerçeği karşısında anlamsız kalmaktadır.

Zamanaşımına uğramazlık hem dava, hem de ceza zamanaşımını kapsamaktadır. 5237 sayılı TCK'nın ceza zamanaşımına yönelik getirdiği en önemli yenilik ise, iki yıl içerisinde gerçekleşen tekerrürde 765 sayılı TCK'da yer alan aynı türden suç işleme şartının yerine, genel tekerrürü kabul etmesidir.

Yukarıda yaptığımız belirlemelerin dışında kalan ve çalışmamız içerisinde yeri geldikçe belirttiğimiz mevzuata ilişkin değişiklik önerilerimizi, burada bir bütün halinde yinelemek istiyoruz:

1.Terör suçlarının zamanaşımı kapsamı dışına taşınması yerinde olacaktır. Zira kamu düzenini temelinden sarsan bu suçların cezalandırılmasındaki sosyal yarar, hiçbir zaman ortadan kalkmaz. Bu durum, dünyanın teröre en çok muhatap olan ülkelerinden biri olan Türkiye'de, çok daha açıktır.

2.Dava zamanaşımının suçun işlendiği günden mi yoksa, suçun işlendiği günü izleyen günden itibaren mi işlemeye başlayacağı konusunda TCK'ya açık bir hüküm konulması yerinde olacaktır.

3.Cezalandırılabilme şartı içeren suçlarda TCK'ya, dava zamanaşımının bu şartın gerçekleşmesinden itibaren işlemeye başlayacağı yönünde bir hüküm eklenmesi gereklidir.

4.TCK'nın 67. maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendinde, suça ilişkin iddianame düzenlenmesinin dava zamanaşımı süresini keseceği belirtilmektedir. Oysa, doğru olan burada iddianame düzenlenmesiyle değil kamu davasının açılmasıyla dava zamanaşımı süresinin kesilmesidir. Dolayısıyla hüküm, iddianamenin kabulüyle dava zamanaşımı süresinin kesileceği şeklinde değiştirilmelidir. Yine aynı hükümde, iddianame niteliği taşımayan, fakat kamu davasının açılmasına yol açan diğer belgelerin de dava zamanaşımını keseceği belirtilmelidir.

5.TCK'nın 66. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan yargılamanın yenilenmesinde dava zamanaşımını yeniden başlatan neden yalnızca kendi kusuru ile adli hataya yol açan sanıklar bakımından uygulanacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Bu düzenleme yapılırken yargılamanın yenilenmesi sırasında işleyecek olan sürenin hesaplanmasında, suçun işlendiği günden ilk yargılamanın sonuçlandığı güne kadar geçen sürenin de esas alınacağı yönünde bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

6.Anayasa'nın 83. maddesinin ikinci fıkrasında yalnızca ceza zamanaşımı bakımından kabul edilen milletvekili seçilmeye ilişkin durma nedeni, dava zamanaşımını da kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir.

7.TCK'nın 66. maddesinin üçüncü fıkrasında, ağırlaştırıcı nedenlerin de dava zamanaşımına esas olacak cezanın hesabında dikkate alınacağını ifade edilmektedir. Bu belirleme, somut ceza sisteminin kabul edildiği anlamına gelmektedir. Somut ceza sisteminin amacı sanığın alabileceği en yüksek cezanın

belirlenmesi olduğundan, hesaplamada kanuni hafifletici nedenlerin de dikkate alınacağı yönünde bir değişiklik yapılması yerinde olacaktır.

8.İtiyadi suçlu olan, suçu meslek edinen ve suça itilen çocuklar bakımından TCK'nın 66. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan ve çocuklar için dava zamanaşımı sürelerini daha kısa tutan hükmün uygulanmayacağı yönünde bir istisna getirilmelidir. Aksi halde bu çocukları ıslah etmek ve yetişkinler tarafından suçta araç olarak kullanılmalarını önlemek zorlaşacaktır.

9.TCK'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "türleri başka başka cezaları içeren hükümler, en ağır ceza için konulan sürenin geçmesiyle infaz edilmez hükmü"nde yer alan "en ağır ceza ifadesi" TCK'nın 66. maddesinin dördüncü fıkrasına paralel olarak, "hapis cezası" olarak değiştirilmelidir.

10.CMK'nın 231. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan ve dava zamanaşımının durduran bir neden olan, hükmün açıklanmasının ertelenmesi kurumuna ilişkin olarak; belirlenen denetim süresi içerisinde yeni bir suç işlenmesi ya da tedbirlere uyulmaması halinde, dava zamanaşımı süresinin hangi tarihten itibaren yeniden işlemeye başlayacağı açıkça hüküm altına alınmalıdır.

11.5320 sayılı CMK Uygulama Kanunu'nın 15. maddesinde yer alan, ceza zamanaşımın durduran nedenler, mevzuatın sistemli olması bakımından CGTİHK'ya alınmalıdır.

12.Ceza zamanaşımı süresi bakımından, kesilmelerle dahi aşılamayacak bir üst sınır belirlenmesi, ceza zamanaşımın durmasıyla kesilmesi arasında pratik bir fark teşkil etmesi bakımından yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA*

ABDELGAWAD,ElisabethLambert - MARTIN-CHENUTKathia:"La du régime de la prescription remise en cause par les crimes internationaux : perspectives comparées et internationales", AJP, Juillet-Août 2006, s. 297-299.

ALACAKAPTAN, Uğur: "Haksız Tutma ve Yakalama Hallerinde Devletin Tazminat Vern Mükellefiyeti", Öncü, 16.04.1961, s. 216-222.

ALCAKAPTAN, Uğur: Suçun Unsurları, Ankara 1970.

ARSLAN, Mehmet: Vergi Hukukunda Zamanaşımı, Ankara 2007, s. 30.

AUBRY, C. – RAU, C. : Cours de droit civil français, Paris 1869.

AYGÜN, Nevzat: "Dava ve Cezanın Sukutu", AD, Y.77, Kasım-Aralık 1986, s. 99-121.

BAĞCI, Basri: Türk Ceza Hukukunda Dava Zamanaşımı ve Müddetler, Ankara 1999.

BAILYN, Evan : "Statute of Limitations", http://articles.chooselaw.com/general/view Statute-of-Limitations.282.html (SGT: 20.09.2007).

BECCARIA, Cessare: Suçlar ve Cezalar Hakkında (İtalyanca aslından Türkçe'ye çev. Sami Selçuk), Ankara 2004.

BENTHAM, Jeremy: Traité de Legislation Civile et Pénale, (İngilizce aslından Fransızcaya çev: Etienne DUMONT), T. 2, Paris 1820.

BERGEL, Jean Louis – BRUSCHI, Marc – CIMAMONTI, Sylvie: Traité de droit civil, Paris 2000.

BETTIOL, Giuseppe: "Suç ve Cezanın Sükutu Meselesi" (çev: Faruk EREM), AÜHFD, Y. 1955,C. XII, S.1-2, s. 1-15.

* Aynı yazarın birden çok eserine atıf yapıldığında, eserin isminin uzun olmasından dolayı kullanılan kısaltmalar ile web sitelerine yapılan atıfların tarihleri parantez içerisinde gösterilmiştir.

BHARAM, Durga M. : "Statute of Limitations For Child Sexual Abuse Ofenses, A Time For Reform Utilizing The Discovery Rule", The Journal Of Criminal Law and Criminology, 1989-1990, V. 80, N. 3, s. 842-865.

BOCCARA, Bruno: (yazarın Fransız Yargıtay'ının bir kararını değerlendirdiği yorumdan Alındığı için eserin bir ismi bulunmamaktadır), PA, 4 Avril 1997, n. 41, s. 17-20.

BOLLE, Pierre Henri: : "La Suisse et l'imprescriptibilité des cirimes de guerre et des crimes contre l'humanité", RPS, T. 93, 1977, s. 308-317.

BONFILS, Philippe: "Les dispositions relatives aux mineurs de la loi nº 2004-204 du mars 2004 dite Perben II", JCP, n. 24, 9 Juin 2004, p. 1047-1053.

BOULOC, Bernard: "Remarques sur l'evolution de la prescription de l 'action publique", Propos impertinenets de droit des affaires – Mélanges en l'honneur de Christian Gavalda, Paris 2001, s. 57-68.

BURGELIN, Jean-François: "Pour l'unification des délais de prescription en droit pénal", in L'honnête homme et le droit mélanges en l'honneur de Jean-Claude Soyer, Paris 2000, s. 49-56.

BOUZAT, Pierre – PINATEL, Jean: Traité de droit pénal et de criminologie, T. II, Paris 197

CARIO, Robert: "La prescription de l'action publique – Au-dela du victimaire et du sécuritaire: le souci de la restauration des personnes", RD, 2007, s. 1798-1799.

CASSESE, Antonio - DELMAS MARTY, Mireille: Droit international et juridictions nationales, Paris 2002.

CASSESE, Antonio: International Criminal Law, New York 2003.

CENTEL, Nur –ZAFER, Hamide –ÇAKMUT, Özlem: Türk Ceza Hukukuna Giriş, 4. Bası, İstanbul 2006.

COŞKUN, Atilla: "Ceza Hukukundaki Müruruzaman Müddetlerini Muhtevi Kanunların Zaman İtibariyle Suret-i Tatbiki ile İki Çeşit Cezayı Müstelzim Suçlarda Müruruzaman Müddeti", AD, Y. 1960, S. 2, s. 210-220.

ÇAĞAN, Nami: Türk Vergi Hukukunda Süreler (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 19

ÇELEBİCAN, Özcan: Roma Eşya Hukuku, Ankara 2000.

ÇETİNKAYA, Mehmet: "Ceza Hukukunda Zamanaşımı", AD, Y.62, S.9, Eylül 1971, s. 577-599.

CHEVREAU, Emanuelle: Le Temps et Le Droit: La Réponse de Rome L'Aproche de Droit Privé, Paris 2006.

COHEN, Claude : "La prescription en question", GP, 12 Septembre 1995, s. 1059-1060.

CONTE, Philippe - MAISTRE DE CHAMBON, Patrick: Droit pénal géneral, 7e edition, Paris 2004.

CONTE, Philippe - MAISTRE DE CHAMBON, Patrick: Procédure Penale, 4e édition, Paris 2002.

COURTIN, Christine: "Prescription pénale", in Repertoire de droit pénal et procédure pér T. VI, Paris 2006.

D'ANGELO Nicola: La Legge (Ex) Cirielli, Dogana Marzo 2006.

DANET, Jean: "Prescription de l'action publique: état des lieux et perspectives de réforme", AJP, n. 7-8, Juillet- Août ,s. 285-288.

DEL PERO, Franco: La prescription pénale, Berne 1993.

DEMİRBAŞ: İnfaz Hukuku, Ankara 2003.

DEMİRBAŞ: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Bası, Ankara 2005.

DESPORTES Frédéric- LE GUNEHEC, Francis: Droit pénal général, 13 e edition, Paris 200

DÖNER, İsa: "Ceza Zamanaşımı", AÜEHFD, 2005, C. 9, s. 35-62.

DÖNMEZER-ERMAN: Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. I, İstanbul, Kasım 1997.

DÖNMEZER-ERMAN: Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. III , İstanbul, Ekim 1997.

EHRHARD, Ferdinand: "La suspension de la prescription de l'action publique", RSC, C.IV,1937, s. 640-659.

ERDURAK, Yılmaz Güngör: Notlu-İçtihatlı Türk Ceza Kanunu, Ankara 1994.

EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, İstanbul 2001.

EREM, Faruk: "Yargılamanın Yenilenmesi ve Zamanaşımı", YD, Ocak-Nisan 1992, C.18, S.1-2, s. 45-47.

EREM, Faruk: Gerekçeli Türk Ceza Kanunu, C.I, Ankara 1993.

EREM-DANIŞMAN-ARTUK: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara 19

ERGENEKON, Yılmaz: Türk Borçlar Hukukunda Müruru Zamanın Kat'ı, Ankara 1960.

ERNSDORF, Gary M.- LOFTUS, Elizabeth F.: "Let Sleeping Memories Lie? Words of CautionAbout The Tolling The Statute of Limitations in Cases of Memory Repression", The Journal Of Criminal Law and Criminology, 1993-1994, V. 84, N. 1, s. 129-174.

EROL, Haydar: İçtihatlı Türk Ceza Kanunu, Ankara 1999.

FENDOĞLU, Hasan Tahsin: Türk Hukuk Tarihi, İstanbul 2000.

FEYZİOĞLU, Metin: "5271 Sayılı CMK Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", TBBD, 2006 Ocak-Şubat, S. 62, s. 27-61.

FEYZİOĞLU, Metin: "Yasama Dokunulmazlığı", AÜHFD, 1991-1992, S. 1-4, s. 31-45.

FEYZİOĞLU, Metin: Vicdani Kanaat, Ankara 2002.

FINDIKGİL, Yavuz: "Bir Suç Farklı Zaman Aşımlarına Tâbi Bulunabilir mi?", İBD, Y: 20, Ocak 1946, s. 72-78.

FROMONT, Michel – RIEG, Alfred: Introduction au droit allemand, T.II, Paris, Mars 19

GARÇON, Emile: "La prescription des crimes nazis", Le Monde, 14-15 Mars 1965, s. 1 ve 4.

GARRAUD, Réne: Théorique et pratique du droit pénal français T.2, 3e edition, Paris 191

GAVALDA, Christian: "La théorie de la prescription des actions en procédure pénale", in Quelques Aspects de l'Autonomie du Droit Pénal, Paris 1956, s. 77-116.

GÖKCEN, Ahmet: "Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı", KHUKA, 2004 Mart, s. 19-50.

GÖLCÜKLÜ, Feyyaz: Ceza Hukuku Ders Notları, Ankara 1984-1985.

GÖZÜBÜYÜK, Abdullah Pulat: Alman, Fransız, İsviçre ve İtalyan Ceza Kanunları ile Mukayeseli Türk Ceza Kanunu Açıklaması, C. I, Ankara 1970.

GÖZÜBÜYÜK, Abdullah Pulat: Türk Ceza Kanunu Açıklaması, 4. Baskı, İstanbul 1980.

GRAVEN, Jean: "Le droit pénal soviétique", RSC, 1948, s. 231-273.

GRAVEN, Jean: "Les Crimes Contre l'Humanité Peuvent-Ils Bénéficier de la Prescriptio RPS, T. 81, 1965, s. 113-178.

GUINCHARD Sergei – BUISSON Jacques: Proédure Pénale, 3e edition, Paris 2005.

GÜNAL, Nadi: Roma Hukukundan Günümüze Kazandırıcı Zamanaşımı ile Mülkiyetin İktisabı (Usucapio), Ankara 2007.

GÜNAY, Erhan: Cezada Tekerrür Uygulaması, Ankara 1994.

GÜNAY, Erhan: Dava ve Ceza Zamanaşımı - Memnu Hakların İadesi - Adli Sicil Kayıtlarının Silinmesi, Ankara 1998.

HAFIZOĞULLARI, Zeki: Ceza Hukuku Ders Notları, http://www.zekihafizogullari.co CezaHukuku%20Ders%20Notlari.pdf (SGT:6.11.2007)

HAFIZOĞULLARI, Zeki: Ceza Normu, Ankara 1996.

HAKERİ, Hakan: Ceza Hukuku, 5. Baskı, Ankara 2007.

HAKERİ, Hakan: Haksız Yakalanan ve Tutuklananlara Tazminat Verilmesi, Ankara 1999.

HARDOUIN-LE GOFF, Carole: L'oubli de l'infraction, Paris 2005.

HELFRE, H. : " Essai de liste des actes interruptifs et des actes non interrruptifsde prescription de l'action publique", GP, 11.06.1987,doctrine, s. 427-429

HENNAU, Christiane- VERHAEGEN, Jacques: Droit pénal général, 3e edition, Bruxelles 2003.

HERZOG, Jacques-Bernard: "Etude Des Lois Concernant la Prescription Des Crimes Contre l'Humanité", RSC, 1976/1, s. 337-371.

HUET, André - KOERING JOULIN, Renée: Droit pénal international, Paris 2005.

İÇEL, Kayıhan – SOKULLU AKINCI, Fisun -ÖZGENÇ, İzzet - SÖZÜER, Adem – MOLLAMAHMUTOĞLU, Fatih S. – ÜNVER, Yener: Yaptırım Teorisi, İstanbul 2000.

İÇEL, Kayıhan: Suçların İçtimaı, İstanbul 1972.

İÇEL, Kayıhan - ÜNVER, Yener: Kitle Haberleşme Hukuku, Yedinci Bası, İstanbul 2006.

IZZO, Fausto – SCONNAMIGLIO, Paolo: La riforma della prescrizione, Napoli 2006.

JANKELEVITCH, Vladimir: L'imprescriptibilite, Paris 1986.

JONES, John R.W.D: " Droit anglais", in Juridictions nationales et crimes internationaux, Paris 2002, s. 31-68.

KILIÇOĞLU, Ahmet: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, Ankara 2006.

KUNTER, Nurullah: " Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi",s. 547-567.

KUNTER, Nurullah: "Ceza Davası Zamanaşımının Durması", İBD, C.22, 1948, s. 166-180.

KUNTER, Nurullah: "Cezalardan Neler Bekliyoruz", SİM, Nisan 1943, S. 145, s. 14-32.

KUNTER, Nurullah: "İki Çeşit Cezayı Gerektiren Suçlarda Dava Zamanaşımı Süresinin Hesaplanması",İÜHFM, C.13, Y. 1947, s. 1224-1233.

KUNTER, Nurullah: Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, İstanbul 1949.

KUNTER, Nurullah: Ceza Hukukunda Zamanaşımı (yayınlanmamış doçentlik tezi), İstanbul 1951.

KUNTER, Nurullah – YENİSEY, Feridun – NUHOĞLU, Ayşe: Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 2006.

LAMEYRE, Xavier: " La prescription de l'action publiquu en matiere d'infractions contre les mineurs, ou les dysharmonies d'un régime pénal d'exception", AJP, N. 7-8, Juillet-Aout, s. 289-293.

LARQUIER, Jean: (Yazarın Rouen Mahkemesi'nin bir kararının değerlendirdiği yorumdan alındığından, ederin bir ismi bulunmamaktadır), RDS, 1955, C. 13, s. 261-265.

LARQUIER, Jean: (Yazarın Paris Mahkemesinin bir kararının değerlendirdiği yorumdan alındığından, eserin bir ismi bulunmamaktadır), SJ, 1953, jurisprudence n. 7701.

LEVY, De Jean-Philippe – CASTELDO, André: Histoire de droit civil, Paris 2002.

LISZT, Franz von: Traité de droit pénal allemand (çev: René LOBSTEIN), T.1, Paris 1911.

LOGOZ, **Paul**: Commentaire de codé pénal suisse partié générale, Neuchatel 1939.

MAHINZ, Pierre: La Prescription de l'Action Publique et de l'Action Civile, Bordeaux 1943.

MAISTRE du CHAMBON, Patrick: "L'hostilité de la Cour de cassation a' l'égard de la prescription de l'action publique", SJ, 21-22 Mai 2002, s. 933-937.

MAJNO, Luigi: Türk Ceza Kanunu Şerhi, C. I, Ankara1977

MALKOÇ, İsmail – GÜLER, Mahmut: Uygulamada Türk Ceza Kanunu, C. I, Ankara 1996.

MANTOVANI, Ferrando: Diritto penale parte generale, 4ª ed, Padova 2001.

MANZINI, Vincenzo: Trattato di diritto penale italiano, V. III, Torino 1981.

MAZEAUD, Henri – MAZEAUD, Léon- MAZEAUD Jean –CHABAS, François: Leçons de droit civil, 4e et 5e editions, Paris 2000.

MERLE, Rogér – VITU, André: Traité de droit criminel - Procédure pénale, T.II, 5e edition, Paris.

MERLE, Rogér – VITU, André: Traité de droit criminel, T. I, Paris 1997.

MOAZZAMI, Habibolah: La prescription de l'action pénale en droit français et en droit suisse Montreux 1952.

MUTEAU, Charles-François-Thérèse: De la prescription de l'action publique et de l'action civile en matiere pénale, Paris 1895.

OESCH, Albert: Essai Dogmatique Sur La Prescription En Droit Suisse, Laussanne 1934.

OĞHAN, Zübeyir: "Dava Zamanaşımı", AD, 1986, Y. 77, Temmuz-Ağustos, s. 126-135.

OĞUZMAN, Kemal: Borçlar Hukuku Dersleri, C.I, İstanbul 1987.

OKUTAN, Necati: "Kamu Davasını Düşüren sebeplerden Zamanaşımı", ABD, Y.1983, S.1, s. 50-61.

ORTOLAN, Joseph-Louis-Elzéar: Résume des Eléments de Droit Pénal, Paris 1867.

ORTOLAN, Joseph-Louis-Elzéar: Eléments de Droit Pénal, T.2, Paris 1886.

OST, François: Le temps du droit, Paris 1999.

ÖNCEL, Mualla – KUMRULU, Ahmet –ÇAĞAN, Nami: Vergi Hukuku, 6. Bası, Ankara 1998

ÖNDER, Ayhan: "Müeccel Ceza ve Müruruzaman", ABD, 1958, S.5, Y.15, s. 247-250.

ÖNDER, Ayhan: "Mütemadi Suç", İÜHFM, 1969, C. 29, S. 1-2, s. 75-120.

ÖNDER, Ayhan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. II-III, **(Genel Hükümler)**

ÖNDER, Ayhan: Ceza Hukukunda Tecil ve Benzeri Müesseseler, İstanbul 1963.

ÖNDER, Ayhan: Genel Hükümler, C. I, İstanbul 1991.

ÖNDER, Ayhan: Sulh Ceza Hakiminin Ceza Kararnamesi, İstanbul 1966.

ÖZBEK, Veli Özer: TCK İzmir Şerhi, 2.Baskı, Ankara 2005.

ÖZBEK-DOĞAN: "Ceza Muhakemesi Kanununda 5560 sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi", CHD, Aralık 2006, Y.1, S.2, s. 227-252.

ÖZEN, Muharrem: Hakimin Cezai Sorumluluğu, Ankara 2004.

ÖZGEN, Eralp: Ceza ve Ceza Muhakeme Hukuku Bilgisi, Eskişehir 1988.

ÖZGEN, Eralp: Suçluların Geri Verilmesi, Ankara 1962.

ÖZGENÇ, İzzet: Banka Yolsuzlukları ve Zamanaşımı Sorunu", TH, Ocak 2003, s 4-9.

ÖZGENÇ, İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2006.

ÖZTÜRK, Bahri – ERDEM, Mustafa Ruhan : Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 9. Baskı,Ankara 2006.

PARLAR, Ali - HATİPOĞLU, Muzaffer: Türk Ceza Kanunu Yorumu, Ankara Şubat 2007.

PIGACHE: "La prescription pénale, instrument de politique criminelle", RSC, Juillet 1981, s. 58.

PESSINA, Enrico: Enciclopedi del diritto penale italiano, V. III, Milano 1906.

PIGACHE, Christian: "La prescription pénale, instrument de politique criminelle", RSC, Juillet 1981, s. 55-63.

PONCELA, Pierette: "L'imprescriptibilité", in Droit International Pénal, Paris, 2000, s. 887-895.

PRADEL, Jean: Droit Pénal Comparé, 2e édition, Paris 2002.

PRADEL, Jean: Manuel de droit pénal général, 16e edition. Paris 2006.

PRADEL, Jean: Procédure Pénale,13e edition, Paris 2006.

PRADEL, Jean – CORSTENS, Geert: Droit pénal européen, 2e edition, Paris 2002.

PRINS, Adolphe: Science pénale et droit positif, Paris 1899.

RAMACCI, Fabrizio: Codice penale e leggi complementari, Milano 2007.

RENUCCI, Jean-François: "Infractions d'affaires et prescription de l'action publique", RD, 1997, C.5. s. 23-30.

ROBERT, Jacques Henri: Droit pénal général, 6e edition, Paris 2005.

ROSENGART, Lutz: La prescription de l'action publique en droit français et allemand, Montreux, Paris 1936.

RUZIE, David: L'imprescriptibilité en France des crimes contre humanité: un faux problème a' propos de l'affaire Klaus Barbie, GP, 4 Juin 1983 s. 229-230.

SANCAR, Türkan: Müteselsil Suç, Ankara 1995.

SAR, Adnan: Ceza Hukukunda Zamanaşımı (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara 1989.

SINMAZ, Burhan: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları 1926-1998, Ankara 1998.

SOYASLAN, Doğan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2005.

STEFANI, Gaston –LEVASSEUR, George –BOULOC, Bernard: Procédure pénale, 20e édition, Paris 2006.

STEFANI, Gaston –LEVASSEUR, George –BOULOC, Bernard: Droit pénal général, 19e edition, Paris 2005.

TANER, Tahir: Ceza Hukuku Umumi Kısım, İstanbul 1953.

TARDE, Gabriel: La philosophie pénale, 4e edition, Paris.

TAŞDEMİR, Kubilay: Ceza Davalarında Zamanaşımı, Ankara 2001.

TEKİNAY, S. Sulhi: Borçlar Hukuku, 3. Bası, İstanbul 1974.

TOROSLU, Nevzat: Ceza Hukuku Genel Kısım, Ankara Kasım 2006.

TOROSLU, Nevzat – FEYZİOĞLU, Metin: Ceza Muhakemesi, Ankara 2006.

TOSUN, Öztekin: "Müselsel Suçlar", İHFM, C. 22, S. 1-4, s. 124-149.

TOSUN, Öztekin: Türk Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, C.I, 3. Bası, İstanbul 1981.

TOSUN, Öztekin: Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C. II, İstanbul 1976.

TUNÇOMAĞ, Kenan: Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I, 6. Bası, İstanbul 1976.

Tutanaklarla Türk Ceza Kanunu, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005.

TUTUMLU, Akif: Türk Borçlar Hukukunda Zamanaşımının Anlamı, Durması ve Kesilmesi, Ankara 1990.

UYGUR, Tanju: "Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler", ABD, Y. 1975, S.5, Eylül-Ekim, s. 675-691.

UZUN, Ali: Ceza Hukukunda Zamanaşımı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1994.

VARINARD, André: "La prescription de l'action publique: une instution a' reformer", Le droit pénal a' l'aube du troisieme millénaire – Mélanges offerts a' Jean Pradel, Paris, 2006, s.605-625,**("La prescription de l'action publique").**

VARINARD, André: La prescription de l'action publique, Lyon 1973. **(La prescription de l'action publique)**

VARTANIAN, Karine: " A Propos De L'Alinéa 3 de l'Article 7 Du Code Procedure Pénale",RD,1997, s. 67-68.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet - KAYNAR , Reşat: Borçlar Hukuku Umumi Hükümler, 3. Bası, İstanbul 1960.

VERDUSSEN, Marc - DEGRAVE, Elise: La clémence et la constitution belge, Bruxelles 2006.

VIDAL, Georges-MAGNOL, Joseph: Cours de Droit Criminel et de Science Pénitentaire, T. II, Paris 1949.

YAŞAR, Osman: Uygulamada Türk Ceza Yasası Genel Hükümler, Ankara 2000.

YEKEBAŞ, A.Vehbi: Hukuku cezada müruruzaman, İstanbul 1930.

YENİSEY, Feridun: "İspat Hukuku ve Fail Trial İlkesi", Dürüst Yargılanma Hakkı, İstanbul, 1997, s. 59-120.

YÜCE, Turhan Tufan: Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Ankara 1985.

YURTCAN, Erdener: Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm, İstanbul 1987.

YARARLANILAN İNTERNET SİTELERİ

http://www.atonet.org.tr

http://blog.laborlawtalk.com

http://www.chooselaw.com

http://www.echr.coe.int

http://www.icc-cpi.int

http://www.iuscomp.org

http://www.kazanci.com.tr

http://www.miliyet.com.tr

http://www.statutelaw.gov.uk

http://www.takvim.com.tr

http://www.tbmm.gov.tr

http://www.yargitay.gov.tr

http://www.zekihafizogullari.com